POWSZECHNA
ORDYNACYA SĄDOWA
DLA
PAŃSTW PRUSKICH.

CZĘŚĆ DRUGA.
O postępowaniu w przedmiotach niespornych.

CZĘŚĆ TRZECIA.
O obowiązkach urzędników sądowych.

NOWE WYDANIE.

POZNAŃ, 1822.
Czcionkami Wilh. Dekera i spółki.

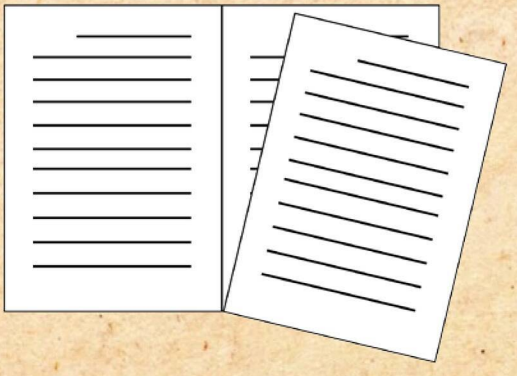

W woluminie kolejno współoprawne sygnatury:

326572 II /2

326572 II /3

Tit. III No 7.

I A 103

c.d. 326572 II 7 K

POWSZECHNA
ORDYNACYA SĄDOWA
DLA
PAŃSTW PRUSKICH.

CZĘŚĆ DRUGA.
O postępowaniu w przedmiotach niespornych.

CZĘŚĆ TRZECIA.
O obowiązkach urzędników sądowych.

NOWE WYDANIE.

POZNAŃ, 1822.
Czcionkami Wilh. Dekera i spółki.

Nr. 51494

32657211/23

SPIS OSNOWY

drugiéy i trzeciéy części Powszechnéy Ordynacyi Sądowéy.

CZĘŚĆ DRUGA.

O postępowaniu sądowém w przedmiotach niespornych.

Tytuł pierwszy. O czynnościach dobréy woli w ogólności, i co do nich należy. Strona 4—13.

Tytuł drugi. O postępowaniu w czynnościach dobréy woli w ogólności. . . Str. 13—40.

Tytuł trzeci. O postępowaniu w przyimowaniu i potwierdzeniu umów, i innych czynności między żyiącemi. . . . . Str. 40—68.

Tytuł czwarty. O postępowaniu w przyimowaniu testamentów i innych rozporządzeń ostatecznych. . . . . Str. 69—78.

Tytuł piąty. O postępowaniu przy opieczętowaniu i spisaniu inwentarza w przypadkach zeyścia. . . . . Str. 78—112.

Tytuł szósty. O postępowaniu w sporządzaniu tax sądowych. . . . . Str. 113—127.

CZĘŚĆ TRZECIA.

O obowiązkach osób, przy sądownictwie umieszczonych.

Tytuł pierwszy. O głównych sądach kraiowych w ogólności, o ich działaniach i obowiązkach. Strona. 131—152.

Tytuł drugi. O urzędzie Prezesów i Dyrektorów. Str. 152—168.

Tytuł trzeci. O urzędzie Radzców przy kollegiach sądowych. . . . . Str. 168—196.

Tytuł czwarty. O urzędzie Referendaryuszów i Auskultatorów. . . . Str. 196—213.

Tytuł piąty. O urzędnikach podwładnych przy kollegiach sądowych. . . Str. 213—245.

Tytuł szósty. O urzędzie urzędników fiskalnych. Str. 245—252.

Tytuł siódmy. O urzędzie Kommissarzy sprawiedliwości i Notaryuszów. . . Str. 252—298.

Tytuł ósmy. O urzędnikach sądowych przy sądach niższych, i o ich obowiązkach. Str. 298—310.

Dodatek. Powszechne urządzenie dla registratur i kancellaryi. . . . . Str. 311—387.

POWSZECHNA
ORDYNACYA SĄDOWA
DLA
PAŃSTW PRUSKICH.

Część druga.

O postępowaniu sądowém w przedmiotach niespornych.

Prócz instrukcyi i decyzyi spraw właściwych, poruczone iest sądom ieszcze załatwianie innych także czynności prawnych, mieszkańców kraiu dotyczących się Do tych należą w szczególności:

I. Staranność o osobach tych, które podług prawa pod opiekę wziętemi bydź muszą;

II. Kierowanie czynnościami hypotecznemi, i utrzymywanie ksiąg hypotecznych w prowincyach takich, w których czynności te według szczególnych urządzeń kraiowych nie są powierzone kollegiom stanów;

III Zawiadywanie depozytem sądowym i pupillarnym;

IV. Odbywanie tak zwanych czynności dobréy woli.

Względem czynności pierwszych trzech klass, sądy w wydanych ordynacyach, opiekuńczéy, hypotecznéy i depozytalnéy potrzebne iuż udzielone sobie maią przepisy. Co zaś do postępowania w czynnościach dobréy woli, poniżéy dokładnieyszę wskazane im będą prawidła.

TYTUŁ PIERWSZY.

O czynnościach dobréy woli w ogólności, i co do nich należy.

§. 1.

Czém są czynności dobréy woli.

Do czynności dobréy woli rachuią się tu te, które, lubo niesą żadnemi sprawami, iednakże według wydanych przepisów prawnych przed sądami zawieranemi bydź powinny; iako też i te, do których sądowego zawierania strony same dobrowolnie nakłaniaią się, dla nadania im większéy pewności i wiary.

§. 2.

Niektóre z tych czynności, których sądowe zawieranie prawami iest przepisane, przedsiębranemi bydź muszą koniecznie przed Sędzią właściwym. Co do innych zaś, Stronom wolno zdziałać takowe w każdym przyzwoicie obsadzonym sądzie. Nakoniec niektóre takie też są czynności, względem których prawa Stronom zostawuią wybór, czyli takowe sądownie lub też przed Kommissarzem sprawiedliwości i Notaryuszem zawrzeć zechcą.

§. 3.

Które czynności: *A)* Koniecznie sądownie, a to: I. przed Sędzią rzeczy;

Do czynności tych, które koniecznie przed właściwym sądem zawierane bydź powinny, należą:

I. Te, które się zbycia, zastawienia lub obciążenia iakowego gruntu albo innéy iakowéy do zapisania w księgę hypoteczną uwłaściwionéy nieruchomości dotyczą.

Jeżeli

1) przez umowy lub inne podobne czynności co do własności takowych dóbr nieruchomych iakowe przedsięwziętém bydź ma rozporządzenie, na ten czas umowa sama, podług wyboru Stron, albo przed iakimkolwiek obsadzonym sądem (chociażby niebył zwyczaynym sądem rzeczy) albo też przed Kommissarzem sprawiedliwości i Notaryuszem zdziałaną i zawartą bydź powinna. W wszelkich zaś przypadkach Strony są obowiązane podobne umowy i czynności temu okazać Sędziemu, pod którego juryzdykcyą nieruchomość iest położona, i do nich powtórnie przyznać się, oraz w prowincyach takich, gdzie to iest w zwyczaiu, formalnego ich poszukiwać powinny potwierdzenia, (Powsz. Pr. Krai. Cz. I. Tyt. X. §. 6—17.). Tam, gdzie względem pewnych dóbr i gruntów księga hypoteczna nie od tego utrzymuie się sądu, pod którego juryzdykcyą realną takowe są położone, lecz od innéy władzy, podobne umowy i czynności téyże ostatniéy przedstawione bydź muszą, która przytém również to wszystko zachowywać powinna, co względem takowych działań poniżéy Sędziemu przepisze się. Władza ta właściwego Sędziego rzeczy o zaszłéy w posiadaniu iéy zmianie natychmiast z urzędu uwiadomić powinna, skoro w księdze hypotecznéy rzeczywiście zapisaną została. Z resztą rozumie się samo przez się, iż takowe kollegia, księgi hypoteczne utrzymuiące, chociaż nie są prawdziwemi sądami, iednakże takiemi obsadzone bydź powinny osobami, które potrzebne posiadaią wiadomości prawa, i do sądownictwa należycie zostały zobowiązane.

Dodatek §. 412. Umowy względem przyległości domanialnych przez władze skarbowe przyięte i potwierdzone, tak dalece tylko sądowego potrzebuią ogłoszenia, iak dalece Sędzia dostateczny znayduie powód do uczynienia z urzędu względem nich iakowych uwag, i do dokładnieyszego Stron kontraktuiących w téy mierze wysłuchania, dla zapobieżenia podług obowiązku swego wyniknąć mogącym na przyszłość sporom i innym szkodliwym skutkom.

Dodatek §. 413. Kiedy umowy względem zbycia, zastawienia lub obciążenia dóbr nieruchomych w sądzie zostały przyięte, i gdy to wszystko zawieraią, co przy ogłoszeniu sądowém, iakiego prawa prowincyonalne do zupełnego ich zawarcia wymagaią, iest koniecznem, tedy powtórne sądowe uznanie i ogłoszenie umowy iuż nie iest potrzebném, owszem dosyć, ieżeli przy końcu wywodu słownego przy wzmiance o nastąpioném przeczytaniu i przyięciu iego ieszcze dodaie się, iż przez to zarazem ogłoszenie uskutecznia się.

Dodatek §. 414. Rownież umowy, przez delegowanych Kommissarzy sądu realnego w powyższym sposobie przyięte, uważaią się za ogłoszone.

2) Z pomiędzy innych umów, dóbr nieruchomych dotyczących się, powinny bydź koniecznie zawierane i ogłoszone przed Sędzią co do położenia tychże nieruchomości właściwym:

a) umowy względem przedawnienia. (P. P. K. Cz. I. Tyt. IX. §. 566.);

b) puszczenie iakowego gruntu na czynsz wieczysty lub w dzierzawę wieczystą. (Cz. I. Tyt. XVIII. §. 691. i następ.);

c) ustanowienie na iakowéy nieruchomości prawa zastawno-użytkowego. (Cz. I. Tyt. XX. §. 227. i następne).

Co się zaś

3) wszelkich innych umów i czynności względem dóbr nieruchomych dotycze, mocą których iakowa nieruchomość hypoteką, służebnością lub innym iakim ciągłym ciężarem realnym ma bydź obciążoną, tedy takowe wprawdzie też zasądownie przedsiębrane bydź mogą, iednakże skoro istotne stanowić maią prawo rzeczowe, muszą bydź władzy księgę hypoteczną utrzymuiącéy doniesione i w księgę hypoteczną rzeczywiście wciągnione. (Pow. Pr. Kr. Cz. I. Tyt. XX. §. 8. 9. 10. §. 411. i następ. Tyt. XXI. §. 18—24. Powszechnéy Ustawy hypotecznéy.).

Z resztą rozumie się samo przez się, iż, kiedy podobne czynności, dóbr nieruchomych dotyczące się, przy okazyi innego głównego aktu i iako część tegoż wydarzaią się, n. p. gdy przy okazyi działów względem gruntów do pozostałości należących i względem podzielenia ich pomiędzy dziedziców, iakowe przedsiębiorą się rozporządzenia, tedy natura i właściwość główney czynności stanowi wprawdzie: czyli takowa koniecznie przed Sędzią rzeczy przedsięwziętą bydź powinna lub nie. Lecz chociażby i to niebyło, iednakże ta część czynności, która się nieruchomości dotycze, Sędziemu rzeczy dla iéy potwierdzenia złożoną, lub respective końcem wciągnienia iéy w księgę hypoteczną, przedstawioną bydź powinna.

Dodatek §. 415. Jeżeli dokumenta wystawione i pieczęcią opatrzone zostały przez władze takie, których urzędnikom wprawdzie nie sądowa, wszelakoż publiczna służy wiara; nie potrzeba sądowego uwierzytelnienia podpisu takowéy władzy publicznéy w celu intabulowania iéy oświadczeń w księdze hypotecznéy.

§. 4.

Kiedy pomiędzy dziedzicami dóbr ziemskich i poddanymi ich włościanami względem robocizny i innych powinności tychże ostatnich, nowe zrobione zostały układy, tedy takowe temu sądowi do roztrząśnienia i zatwierdzenia podane bydź powinny, do którego juryzdykcyi dobra szlacheckie należą. (P. P. K. Cz. II. Tyt. VII. §. 141. i następ.).

§. 5.

II. przed sądami morskie mi;

II. Czynności, mocą których względem własności okrętu morskiego rozrządzono lub takowy zastawionym bydź ma, należą do sądów morskich, skoro w takich wydarzaią się mieyscach, gdzie sądy takowe znayduią się; w innych zaś mieyscach zawierane bydź mogą przed każdymkolwiek sądem, alboli też przed Kommissarzem sprawiedliwości i Notaryuszem. Do sądów morskich należy także wygotowanie zapisów hypotecznych, certyfikatów, protestów morskich i innych dokumentów okrętowych. (Pow. Pr. Kr. Cz. I. Tyt. XX. §. 300. i następ. Cz. II. Tyt. VIII. §. 1392. i następ. §. 2408.).

§. 6.

III. przed zwyczaynym Sędzią osobistym;

III. Przed zwyczaynym Sędzią osobistym zawierane bydź muszą:

1) Umowy, przez które wspólność maiątku pomiędzy małżonkami w mieyscach, gdzie takowa prawem nie iest ustanowiona, zaprowadzoną, lub tam, gdzie mieysce znayduie, wyłączoną bydź ma. (Pow. Pr. Kr. Cz. II. Tyt. I. §. 356—359. §. 422—426.).

Dodatek §. 416. Zatwierdzenie umów, mocą których wspólność maiątku między małżonkami ma bydź zaprowadzoną lub wyłączoną, należy do Sędziego mieysca tego, gdzie przy-

szli małżonkowie po zawartém małżeństwie zamieszkanie swoie sobie obieraią, a w razie wątpliwym do osobistego Sędziego przyszłego małżonka.

2) Rozporządzenia, przez które zapisy familiyne i stałe fideikommissa ustanawiaią się; też ostatnie iednak, skoro się iakiéy nieruchomości dotyczą, ogłoszone bydź powinny w sądzie rzeczy, gdy ten różnym iest od sądu osobistego. Skoro rzeczy na fideikommis przeznaczone pod różnemi położone są juryzdykcyami, na ten czas podobne rozporządzenia ogłoszone bydź powinny w każdéy z tychże juryzdykcyi. (Tamże Tyt. IV. §. 29 —33. §. 62—71.).

3) Wyznaczenie części dożywotniéy. (Cz. I. Tyt. XI. §. 602—605.).

4) Oświadczenie oyca, przez które syn iego ieszcze niedoletni ma bydź usamowolnionym. (Cz. II. Tyt. II. §. 216. 217.).

5) Udzielenie certyfikatów względem zdolności wystawienia wexlów przez osobę taką, która inaczéy podług stanu i procederu swego prawoważnego na siebie zaciągnąć niemoże obowiązku wexlowego. (Cz. II. Tyt. VIII. §. 731—747.).

6) Układy względem przyszłych alimentów. (Cz. I. Tyt. XVI. §. 413.).

§. 7.

IV. przed sądem głównym prowincyi zawierane bydź muszą.

IV. Prócz tego są ieszcze niektóre czynności, które tylko przed sądem głównym prowincyonalnym ważnie zawierane bydź mogą. Do tych należy:

1) potwierdzenie kontraktu przedślubnego, gdy małżeństwo za zezwoleniem Panuiącego na lewą rękę ma bydź zawarte; (Cz. II. Tyt. I. §. 838.);

2) potwierdzenie aktu przysposobienia dziecka. (Cz. II. Tyt. II. §. 667.).

§. 8.

Legitymacye dzieci niemałżeńskich, tudzież dyspensy na lata dla osób pod opieką zostaiących a pełnoletności ieszcze niedoszłych pospolicie wprawdzie wygotowane bydź powinny u dworu, skoro podobne czynności przez szczególne urządzenia prowincyonalne inney władzy wyraźnie niezostały zlecone; śledztwa atoli dla dokładnieyszego podobnéy prośby roztrząśnienia potrzebne należą do zwyczaynego Sędziego osobistego, który takowe, ieżeli osoby pod opieką zostaiącéy dotyczą się, zostawić musi głównemu sądowi opiekuńczemu. (Pow. Pr. Kr. Cz. II. Tyt. II. §. 601—611. Tyt. XVIII. §. 713—727.). Co do legitymacyi dla ułatwienia tylko dalszego losu, pozostaie się przy obiętym w Części II. Tyt. II. §. 664. przepisie prawa.

§. 9.

B. Czynności, które wogólności tylko sądownie zawierane bydź powinny.

Drugą klassę czynności dobréy woli stanowią te, których sądowego zawierania wprawdzie prawa wymagaią, stronom iednak zostawuią wybór, do którego należycie obsadzonego sądu w tym względzie udać się zechcą. Do tych należą w szczególności:

1) Umowy niewidomych i głuchoniemych. (Cz. I. Tyt. V. §. 171.).
2) Kupno spadków. (Tamże Tyt. XI. §. 473.).
3) Przedaż rzeczy przyszłych, skoro summa szacunkowa 100. Tal. przenosi, a nie obadwai kontrahenci są kupcami i osobamy handlem bawiącemi się. (Tamże §. 582. 583.).

4) Darowizny, ieżeli moc i skutek sądowych mieć maią. (Tamże §. 1063—1069. §. 1094—1096.).
5) Testamenta. (Tamże Tyt. XII. §. 66—207.).
6) Umowy o sukcessyą. (Tamże §. 621—623.).
7) Rękoymie niewiast. (Tamże Tyt. XIV. §. 221—244.).
8) Umowy pomiędzy małżonkami w ciągu małżeństwa zawarte, mocą których żona względem męża lub na korzyść iego względem trzeciego na siebie bierze obowiązek, iakiego same prawa na nię niewkładaią; n. p. rękoymie, expromissye, odstąpienie pierwszeństwa co do posagu. (Cz. II. Tyt. I. §. 198—201. §. 272. 273).
9) Ustanowienie dziedzicznego wyposażenia w dobrach nieruchomych lub kapitałach. (Tamże §. 282.).
10) Akt ziednoczenia dzieci. (Cz. II. Tyt. II. §. 721.).

§. 10.

C. Czynności, które albo sądownie, albo przed Kommissarzem sprawiedliwości zawierane bydź powinny.

Nakoniec takie są czynności, których zasądowe tylko zawieranie prawa uznaią wprawdzie za niedostateczne, względem których iednakże stronom zostawuią wybór: czyli takowe sądownie lub tylko przed Kommissarzem sprawiedliwości i Notaryuszem zechcą przedsięwziąść. Do tych należą w szczególności:

1) Umowy tych, którzy pisać nieumieią lub dla iakowéy przeszkody niemogą, albo ięzyka, w którym kontrakt sporządzonym bydź ma, nieposiadaią. (Pow. Pr. Kr. Cz. I. Tyt. V. §. 172—184.).

2) Wystawienie obligacyi, z których process exekucyiny ma mieć mieysce. (Ord. Sąd. Cz. I. Tyt. XXVIII. §. 2).
3) Kontrakty dzierzawne o dobra ziemskie, skoro roczna dzierzawa summę 200. Tal. przenosi. (Pow. Pr. Kr. Cz. I. Tyt. XXI. §. 403. i następne).
4) Zaręczyny, ieżeli zapowiedź za zezwoleniem stron obydwóch ieszcze nienastąpiła. (Cz. II. §. 82—94.).
5) Umowy i kontrakty przedślubne, które przed zawarciem małżeństwa względem maiątku przyszłych małżonków, w szczególności zaś żony, względem iego wniesienia, nim zarządzania i używania z niego przychodów, zawieraią się. (Pow. Pr. Kr. Cz. II. Tyt. I. §. 82. i następ. §. 440. 441.). Chociaż w podobnych umowach względem przyszłéy sukcessyi pomiędzy małżonkami iakowy zawiera się układ, wszelakoż, co do formy, nie iako kontrakty sukcessyonalne, lecz iako przedślubne uważaią się.
6) Wszelkie dokumenta, które, bez poprzedniczéy nawet rekognicyi, zupełną wiarę i dowód w sądach stanowić maią. (Ord. Sąd. Cz. I. Tyt. X. §. 127—130.).

§. 11.

Jak dalece we wszystkich tych przypadkach (§. 3—10.) czynność iakowa przez zaniedbanie sądowego lub przez Notaryusza zaświadczonego iéy zawarcia staie się nieważną i bezskuteczną, albo czyli stąd dla stron tylko wynika obowiązek uzupełnienia tego, co uczynić zaniedbały, przepisuią prawa względ-

dem każdéy czynności w szczególności. W razie wątpliwym bynaymniey przyiąć nie należy, iakoby cała czynność zupełnie była nieważną, lecz że strony tylko są obowiązane, to ieszcze uzupełnić, co zaniedbały, ieżeli uzupełnienie to ieszcze nastąpić może. (Pow. Pr. Kr. Cz. I. Tyt. III. §. 40. 41.)

§. 12.

D. Czynności, które strony z dobréy woli sądownie zawieraią.

Co do wszelkich innych czynności, względem których ani Powszechne Prawo Kraiowe, ani ustawy prowincyonalne lub statuta, sądowego lub innego publicznego ich zawarcia albo sprawdzenia wyraźnie niewymagaią, zawisło iedynie od wyboru stron: czyli takowe tylko zasądownie, lub też dla większey pewności i uroczystości, sądownie, albo przed Kommissarzem sprawiedliwości i Notaryuszem zawierać zechcą.

TYTUŁ DRUGI.

O postępowaniu w czynnościach dobrey woli w ogólności.

§. 1.

Czynności dobréy woli powinny bydź przesiębrane:

Jeżeli czynność dobrey woli przed sądami ważnie ma bydź przedsięwziętą, potrzeba:

I. aby takowa przed zgromadzonym sądem, lub poiedyńczemi, do tego wyraźnie delegowanemi osobami sądowemi była zawartą;

II. aby sąd do przedsięwzięcia podobney czynności sam z siebie był ukwalifikowany i należycie obsadzony.

§. 2.

1) przed zgromadzonym sądem lub należycie ustanowionemi deputowanemi.

Według pierwszego z powyższych przepisów poiedyńcze osoby sądowe nie są mocne przedsięwziąść takową czynność samowładnie, bez wyraźnego zlecenia sądu, lub iego Przełożonego; owszem podobny akt żadney niema wagi sądowey; a ten, kto przez samowładne onegoż podięcie się stronom dał powód do mylnego zdania: iakoby czynność sądownie była przedsięwziętą, odpowiedzialnym im iest za zrządzoną przez to szkodę.

§. 3.

Poiedyńcze osoby sądowe deleguią się pospolicie tylko do przedsięwzięcia pewney czynności. Mogą atoli także, osobliwie w większych miastach, i przy sądach dostateczną liczbą członków obsadzonych, bydź wyznaczane stałe deputacye raz na zawsze do pewnych rodzaiów czynności.

§. 4.

Wyiątki, gdzie poiedyńcze osoby sądowe, także bez zlecenia podobne czynności ważnie przedsiębrać mogą.

Od prawidła, że poiedyńcze osoby sądowe bez podobnego ogólnego lub szczególnego zlecenia, żadnych czynności dobrey woli ważnie przedsiębrać nie są mocne, ma tu tylko mieysce wyiątek względem takich czynności, które albo dla samego tylko uwierzytelnienia, z dobrey woli stron, sądownie maią bydź zawarte (Tyt. I. §. 12); albo względem których prawa stronom zostawuią wybor, takowe zawierać także przed Kommissarzem sprawiedliwości i Notaryuszem. Jeżeli więc strony w celu zawarcia takowego aktu do poiedyńczey zgłaszaią się osoby sądowey w czasie, gdzie sąd nie iest zgromadzony, i w okolicznościach takich, gdzie zachodzące w przewłoce niebezpieczeństwo niedozwala, aby aż do naybliższego oczekiwano posiedzenia

sądu, lub żeby wyiednano bydź mogło, iżby członkowi sądu formalne do tego daném było zlecenie; w takim razie czynność sama, dla tego iedynie, że osoba sądowa, przed którą zawartą została, wyraźnie do tego nie była delegowaną, nic tracić niema na swey prawoważności.

§. 5.

Aby zaś tego pozwolenia nienadużywano, i pod pretextem zachodzącego w przewłoce niebezpieczeństwa, bez potrzeby od prawnego nieodstępowano porządku; potrzeba

1) aby osoba sądowa, która takowy akt bez szczególnego zlecenia przedsięwzięła, o tém sądowi z dołączeniem protokułu natychmiast doniosła.

2) Jeżeli okoliczności tego są rodzaiu, iż akt powtorzonym bydź może, a strony, które takowy przedsięwzięły, ieszcze w mieyscu, lub w bliskości znayduią się; na ten czas albo akt sam przed zgromadzonym sądem, lub wyznaczonym do tego wyraźnie deputowanym, iednakże bez zrządzenia stronom nowych kosztów, powtórzonym, albo przynaymniey tymże ostatnim sporządzony protokuł w tym sposobie do rekognicyi przedłożonym bydź powinien, o którey to rekognicyi potém pod przeszłym protokułem wzmiankę uczynić należy.

3) Skoro takowe powtórzenie lub rekognicya według natury rzeczy, lub dla nieobecności i oddalenia się stron nastąpić nie może; sąd podane przyczyny i okoliczności, dla których szczególnieysze przyśpieszenie aktu było koniecznem, i na sessyą lub formalne wyznaczenie de-

putowanego czekać nie można było, roztrząśnie z urzędu, a o ich rzetelności pod protokułem i pod expedycyą zdziałanego może dokumentu uczyni wzmiankę i zaświadczy.

4) Gdyby się okazać miało, iż osoba sądowa bez potrzeby, i pod samym tylko pretextem zachodzącego w przewłoce niebezpieczeństwa, takową czynność, mocą iey urzędu do niey nienależącą, bez oczekiwania w tey mierze zlecenia sądu, samowładnie przedsięwzięła, tedy takowa, prócz przepisanego w §. 2. wynagrodzenia szkód, w miarę okoliczności i spadaiącego może na nię podeyrzenia interessowności, lub wcale iakowey nierzetelności w samym interesie, ukaraną bydź ma dowolnie, iednak surowo.

§. 6.

Z resztą wypływa z postanowienia §. 4. samo z siebie, iż takie czynności, które według przepisów prawa koniecznie przed sądami zdziałane bydź powinny (Tyt. I. §. 3—9), do których w szczególności sporządzenie lub przyięcie testamentu należy, w żadnym przypadku, nawet w razie zachodzącego w przewłoce niebezpieczeństwa, przed poiedyńczemi, do tego niedelegowanemi osobami sądowemi ważnie przedsięwzięte bydź niemogą.

§. 7.

2) Sąd powinien bydź upoważnionym do takowych czynności.

Do ważności iakowey czynności dobrey woli potrzeba ieszcze, aby sąd, przed którym ma bydź zawartą, do zdziałania podobnych czynności był mocen. Jak dalece pewne czynności tylko przed właściwym sądem osoby, rzeczy, lub interessu zawieranemi bydź mogą, przepisano w poprzedzaiącym tytule.

tytule. Prócz tego zaś każdy należycie obsadzony sąd uważa się za upoważniony do przedsiębrania także czynności dobrey woli, i w tym względzie tylko mieysce ma wyiątek co do tych sądów, które tylko dla pewnych rodzaiów czynności są ustanowione *(fora specialia causae)*, gdyż przed temi takie tylko czynności dobrey woli ważnie zawierane bydź mogą, które interes tego samego rodzaiu bezpośrednio maią za przedmiot. (Pow. Pr. Kr. Cz. II. Tyt. XVII. §. 49.)

Dodatek §. 417. Kollegia pupilarne ważnie zdziałać mogą czynności dobrey woli, takich dotyczące się osób i rzeczy, które są przedmiotem ich działań, n. p. działy pomiędzy sukcessorami, umowy względem darowizny, układy względem przyszłych alimentów, usamowolnienie małoletniego.

Dodatek §. 418. W woysku na etacie woiennym będącém, od czasu postawienia go na etacie woiennym aż do czasu postawienia go znowu na etacie pokoiu, mogą przez kommenderowane sądy woyskowe bydź przyimowane formalne testamenta osób woyskowych; przyczém z resztą przepisy prawa względem uprzywileiowanych testamentów osób woyskowych zastósuią się.

Także Audytorowie brygad i inni, przy woysku na etacie woiennym będącém ustanowieni, mocni są, przyimować iednostronne czynności dobrey woli osób woyskowych, do wspomnionego woyska należących, bez przybrania kommenderowanego Officera, i takowe uwierzytelniać.

§. 8.

Jak dalece czynności dobrey woli zdziałane bydź mogą przez sądy wieyskie, i

Sądy wieyskie pospolicie nie są mocne przyimować ważnie, same i bez Justycyaryusza, czynności dobrey woli. Od tego prawidła ma atoli mieysce wyiątek względem takich czynności, które żadney niewymaga-

ią wiadomości prawa, lecz samego tylko potrzebuią uwierzytelnienia; skoro albowiem

1) sądy wieyskie przysięgłego maią Pisarza sądowego, i

2) gdy przy saméy czynności tak dalece zachodzi w przewłoce niebezpieczeństwo, że ani sprowadzenie Justycyaryusza, ani udanie się do innego formalnego sądu oczekiwaném bydź niemoże.

Wszelakoż i w takim przypadku sądy wieyskie są obowiązane, zdziałaną przez siebie czynność przedstawić niezwłocznie Justycyaryuszowi, który względem powtorzenia lub rekognicyi aktu, albo gdyby to nastąpić niemogło, względem roztrząśnienia i zaświadczenia okoliczności, niebezpieczeństwo w przewłoce uzasadniaiących, zachować powinien przepisy §. 4. Nr. 2. 3. (Pow. Pr. Kr. Cz. II. Tyt. VII §. 82—84.).

Jeżeli mieysce Justycyaryusza wakuie, zwyż wspomnione doniesienie, ze strony sądów, uczynioném bydź powinno samemu Juryzdykcyonaryuszowi lub iego zastępcy; a ten obowiązanym będzie, pod własną odpowiedzialnością starać się o to, aby w razie potrzeby inna przysięgła osoba sądowa dla załatwienia powyższych przepisów była wezwaną.

Jak dalece zaś umowy prostych włościan, pisać i czytać nieumieiących, tudzież ich zaręczyny, i w ogólności testamenta, przez sądy wieyskie ważnie mogą bydź zdziałane, w tym względzie obięte są w prawie szczególne przepisy. (Pow. Pr. Kr. Cz. I. Tyt. V. §. 173. Tyt. XII. §. 93—99. Cz. II. Tyt. I. §. 83.).

§. 9.

Co względem sądów wieyskich przepisano, stósuie się też do magistratów policyinych w małych miasteczkach, skoro żadną niesą opatrzone osobą sądową do sądownictwa zobowiązaną; albo gdy przy nich iedna tylko znayduie się osoba do sprawowania urzędu Sędziego ustanowiona, a w iéy nieobecności zdziałaną bydź ma czynność dobréy woli z przybraniem tylko Sekretarza mieyskiego. Magistraty policyine.

§. 10.

Mieysce, gdzie czynność przedsiębiera się, i czyli to iest w zwyczayném mieyscu posiedzeń sądu, lub w domu prywatnym, co do iéy ważności żadnéy niestanowi różnicy. Nie szkodzi to także ważności aktu, gdy przedsiębieraiący go Sędzia ze swoiego wyszedł, i w cudzy wszedł obręb juryzdykcyiny. Wszelakoż Sędzia, który bez potrzeby i bez ważnych przyczyn pozwolił sobie w cudzym obrębie juryzdykcyinym iakowy akt przedsięwziąść, utraca nietylko należytości swoie, według bliższych w téy mierze przepisów prawa, lecz podpada oraz dowolnéy karze fiskalnéy. (Pow. Pr. Kr. Cz. I. Tyt. XII. §. 73—81. Cz. II. Tyt. XVII. §. 60.). 3) Czynność powinna bydź przedsięwziętą w należytém mieyscu, i

Dodatek §. 419. Juryzdykcyonaryusz może przed Justycyaryuszem swoim w każdém mieyscu przedsiębrać czynności dobréy woli.

§. 11.

Również i czas, w którym czynność dobréy woli przedsięwziętą została, na iéy ważność żadnego niema wpływu. Wszelakoż sądy podobnych aktów w Niedzielę i dnie świąteczne, osobliwie podczas nabożeństwa, 4) w przyzwoitym czasie.

bez potrzeby przedsiębrać niepowinny, a ieżeli okoliczności tego koniecznie wymagaią, należy z naywiększą ostrożnością unikać wszelkiego zgorszenia i przeszkody.

Dodatek §. 420. W żadnym przypadku w Niedzielę i dnie świąteczne aukcya sądowa dozwoloną bydź niema.

§. 12.

5) Sąd powinien bydź należycie obsadzonym.

Sąd, przed którym czynność dobréy woli przedsięwziętą bydź ma, powinien bydź należycie obsadzonym.

§. 13.

Gdy przy większych, z więcéy osób składaiących się sądach czynność iakowa w zwykłém mieyscu i podczas iednego z zwyczaynych posiedzeń sądu ma bydź zawartą; niestanowi to nic: czyli wszyscy lub kilku tylko członków iest obecnych, i czyli zwyczayny Dyryguiący sądu iest przytomny, lub zastępstwo swoie komu innemu zlecił. Wszelakoż i w tym także przypadku obecność dwóch przynaymniéy osób sądowych iest potrzebną.

§. 14.

Mnieysze sądy, tudzież deputacye, przed któremi czynności dobréy woli ważnie maią bydź zawarte, powinny przynaymniéy z iednéy osoby sędziowskiéy, i iednego Aktuaryusza lub przysięgłego Protokulisty składać się.

§. 15.

Aktuaryusz i przy takich czynnościach mieysca Sędziego zastąpić i przez tegoż samowładnie substytuowanym bydź niemoże.

Wszelakoż przy mnieyszych sądach, z iednego tylko Sędziego i Aktuaryusza składaiących się, może główny sąd prowincyonalny

takiemu Aktuaryuszowi, który do sądownictwa dostatecznie iest usposobiony i do tego, iak należy, zobowiązany, ogólne dać zlecenie, aby Sędziego w przypadkach nagłych, i w razie choroby, nieprzytomności lub innych przeszkód zastępował, i akt w sposobie niżéy (§. 18.) bliżéy oznaczyć się maiącym, za przybraniem Ławników czyli Assessorów, załatwił. Takowy atoli Aktuaryusz powinien w sporządzić się maiącym wywodzie słownym wyraźną uczynić wzmiankę tak o przeszkodach Sędziego, iako też o legitymuiącém go zleceniu swoiém, z przytoczeniem daty tegoż, a Sędziemu o zaszłém działaniu, skoro to po uchylonéy przeszkodzie bydź może, donieść, iżby ten, gdyby względem prawności aktu ieszcze miało bydź co do nadmienienia, w celu ich uzupełnienia zawczasu potrzebne mógł uczynić rozporządzenie.

§. 16.

Prawidło, że sąd, lub deputacya, dla ważnego przedsięwzięcia czynności dobréy woli, przynaymniéy z iednego Sędziego i Aktuaryusza lub Protokulisty składać się musi, stósuie się także do tych przypadków, w których według §. 4. poiedyńcze osoby sądowe podobny akt, bez poprzedniczego zlecenia, przyimować mogą.

§. 17.

Są iednak niektóre przypadki wyiątkowe, w których albo poiedyńcza osoba sądowa bez przybrania Aktuaryusza lub Protokulisty czynność takową ważnie przedsięwziąść może; albo gdzie inne osoby mieysce brakuiącego Protokulisty zastąpić mogą.

Dodatek §. 421. Przybrania Protokulisty w tenczas tylko potrzeba, gdy testamenta,

rozporządzenia ostatecznéy woli, umowy sukcessyonalne, lub takie kontrakty przedślubne maią bydź sporządzone, w których przyszły porządek sukcessyi ma bydź oznaczony. Co do wszystkich innych czynności sądowych, wywody słowne przez iednę tylko osobę sądową sporządzone, a od interessentów lub ich zastępców razem podpisane zupełną maią wiarę, i pod pretextem nienastąpionego przybrania Protokulisty zaskarzone bydź niemogą.

Co Sędzia zachować powinien w przypadkach, w których przybrania Protokulisty niepotrzeba, przepisano dokładnie w §. 68. i następ. Dodatku do §. 19. Tyt. X. Cz. I.

§. 18.

Do wyiątków ostatniego rodzaiu, mianowicie, gdzie inne także osoby mieysce Protokulisty zastępować mogą, należy nasamprzód: gdy osoba sądowa do aktu dwóch przysięgłych Ławników sądowych przybrała, a protokuł przez tychże razem iest podpisany. Jak podobni Ławnicy sądowi maią bydź kwalifikowani i przysięgą zobowiązani, i iak dalece w przypadkach nagłych mieysce drugiego Ławnika także przez prostego tylko świadką zastąpionem bydź może, przepisano w Cz. I. Tyt. XXV. §. 51—56.

§. 19.

Gdy do czynności iednostronnych tylko, strona takowe przedsiębieraiąca, lub też Sędzia akt zdziałaiący, przybiera Kommissarza sprawiedliwości i Notaryusza należycie ustanowionego i przysięgłego, obecność i podpis tegoż zastępuie mieysce brakuiącego Protokulisty.

Toż samo ma mieysce, gdy czynność przez dwie lub więcéy stron zawiera się, i od każdéy strony Kommissarz sprawiedliwości i Notaryusz iest przytomny.

Skoro zaś od iedney tylko strony Kommissarz sprawiedliwości iest obecny, na ówczas należy przybrać albo Protokulistę, lub przynaymniéy przysięgłego Ławnika sądowego.

Przy testamentach i właściwych kontraktach sukcessyonalnych Kommissarze sprawiedliwości i Notaryuszowie iako tacy, Aktuaryusza sądowego lub Protokulisty zastępować niemogą.

§. 20.

Przypadki, gdzie przybrania Aktuaryusza lub Protokulisty niepotrzeba.

Do przypadków, w których ani przybrania Protokulisty, ani innych osób w mieysce iego niepotrzeba, lecz poiedyńcza także osoba sądowa akt ważnie przedsiąwziąść może, należy:

1) gdy przedmiot iego tylko pięćdziesiąt talarów lub mniéy wynosi;
2) gdy strony, akt przedsiębieraiące, wyraźnie oświadczaią, iż przybrania Protokulisty nieżądaią.

§. 21.

Również iak w tymże ostatnim przypadku przepisy Części pierwszéy Tytułu XXV. §. 57. także przy czynnościach dobrey woli zachowane bydź powinny, tak też z resztą wyiątek ten do testamentów, kontraktów sukcessyonalnych i innych rozporządzeń ostatecznych wcale niestósuie się.

§. 22.

Co Sędzia przy takiéy czynności zachować powinien.

Przy każdéy czynności dobréy woli sądy następuiące przepisy ogólne zachować powinny.

Nasamprzód sąd przekonać się powinien, że czynność przed nim ważnie przzdsięwzięta bydź może, i że według swéy natury i podług przepisów pierwszego Tytułu, ze względ-

du na osobę, rzecz lub interes nie należy do innego właściwego sądu, w którym to ostatnim przypadku strony natychmiast do tegoż sądu odsyłane bydź powinny.

§. 23.

1) Co do osób, i ich istoty.

Powtóre sąd zapewnić się powinien, że strony czynność przedsięwziąść chcące, istotnie są tymi samymi, któremi się bydź mienią. Skoro więc obce i w sądzie niedostatecznie z osoby znane strony do przedsięwzięcia iakowego aktu zgłaszaią się, Sędzia o to nalegać powinien, aby mu inne znane i niepodeyrzane osoby były stawiane, któreby istotę zgłaszaiących się stron z własnéy wiadomości zaświadczyły; alboli też innym wiarogodnym sposobem o ich istocie zapewnić się powinien.

§. 24.

Legitymacya.

Jeżeli strony nieosobiście, lecz przez pełnomocników czynność iaką chcą zawrzeć; Sędzia powinien kazać sobie podać do akt ich pełnomocnictwa, i takowe z należytą roztrząsać troskliwością; oraz należyty mieć wzgląd na przepisy prawa względem przypadków, w których sądowe, albo też oddzielne plenipotencye specyalne są konieczne.

§. 25.

Zdolność do takich czynności.

Daléy sędzia dokładnie i troskliwie o to dowiadywać się powinien: czyli strony, czynność przedsięwziąść chcące, przepisane w tey mierze prawem posiadaią zdolności i przymioty. Powinien więc też przepisy, tak względem oświadczenia woli w ogólności, iako też względem umów i ich rozmaitych rodzaiów, tudzież względem testamentów i innych rozporządzeń ostatecznych, zawsze mieć w pamięci obecne.

§. 26.

Skoro strona, czynność iaką przedsięwziąść chcąca, do tego według prawa potrzebuie assystencyi, upoważnienia, lub zezwolenia kogo trzeciego; Sędzia o to starać się powinien, aby i temu przepisowi zadosyć się stało.

§. 27.

Jak postąpić należy, gdy względem tychże osobistych przymiotów iaka zachodzi wątpliwość lub przeszkoda.

Jeżeli przy témże roztrząsaniu osobistéy zdolności i kwalifikacyi stron co do czynności przez nie przedsięwziąść się maiącéy (§. 23. — 26.) okaże się iaka wątpliwość lub przeszkoda, Sędzia dalsze w takowym interesie postępowanie póty zawiesić powinien, póki zachodzące przeszkody zupełnie załatwione nie zostaną. Skoro iednak strona o dalsze działanie, z powodu zachodzącego w przewłoce niebezpieczeństwa, wyraźnie nalega i z pewnością oświadcza: iak i w iakim przeciągu czasu przeszkodę załatwi; tudzież gdy przy czynnościach, do których więcey niż iedna osoba należy, druga strona wyraźnie oświadcza, iż na to zezwala; sędzia może wprawdzie daley w interesie postąpić, powinien atoli o zaszłéy przeszkodzie, iako też o przyiętym przez stronę względem iey załatwienia obowiązku, wyraźną i dokładną w protokule uczynić wzmiankę. Wygotować się maiąca w skutek tegoż protokułu expedycya pospolicie póty zawieszoną bydź powinna, póty przeszkoda nie iest załatwioną. Gdyby zaś i w tym względzie dla zachodzących szczególnych okoliczności, żadna zwłoka bez ważnego uszczerbku stron mieysca mieć nie mogła; wszelakoż zaszłą przeszkodę i co dla iey załatwienia ieszcze uczynić

lub złożyć wypada, w sameyże expedycyi wyraźnie wyszczególnić należy.

§. 28.

2) Co do roztrząśnienia prawności saméyże czynności.

Prócz tychże roztrząśnień co do osobistey zdolności stron, powinien sędzia ieszcze samąż czynność przedsięwziąść się maiącą tak dalece rozpoznać, czyli takowa według prawa iest dozwoloną, i czyli sposobem prawowaźnym przedsięwziętą bydź może. Albowiem, lubo po sądach wymagać nie można, aby za ważność i prawodzielność zawartych przeż strony umów lub innych oświadczeń ich woli były odpowiedzialnemi, gdyż właściwie tylko za należyte zachowanie przepisanych prawem formalności są w odpowiedzi; przecież obowiązkiem ich iest, z naywiększą ile możności troskliwością przestrzegać, aby przed niemi żadne prawu przeciwne i niewaźne czynności niebyły przedsiębrane, i aby zaufanie publiczności w prawności i pewności czynności sądowych, nie było zawiedzioném.

§. 29.

Skoro więc sędzia przy zdziałaniu takowego aktu spostrzega, iż przezeń rozrządzono bydź ma przedmiotami, takowemu rozporządzeniu stron niepodlegaiącemi; albo że umowy lub warunki takie maią bydź postanowione, które według przepisów prawa w mocy swéy pozostać nie mogą, powinien strony o przeciwnych im w téy mierze przepisach uwiadomić, i w tym względzie należycie ich oświecić; z resztą zaś w takową nieważną czynność daléy iuż niewdawać się.

§. 30.

Jeżeli się okazuią ślady nierzetelnego i nieuczciwego postępowania iedney lub obydwóch stron, że n. p. iedna drugą przez fał-

szywe udawanie, symulacye, sztuczne sposoby lichwiarskie, lub inne podstępne środki, do zawarcia umowy lub pewnych w niey warunków powodowała; albo że cała czynność zmierza do bezprawnego wyrządzenia komu trzeciemu uszczerbku, sądy koniecznie odmawiać powinny wpływu swego urzędowego do podobnéy prawu przeciwnéy czynności; owszem obowiązane są, przedstawiać stronom iak naymocniey nieprawość i kary godność ich przedsięwzięcia; oznaymić i przypominać im kary, na takowe oszukaństwa prawem ustanowione; tudzież w przypadkach, gdzie prawa iuż na samo przedsięwzięcie podobnego bezprawia kary oznaczyły, potrzebne śledztwo przeciw tym, którzy takiego zamiaru stali się winnemi, albo same rozpocząć, lub, gdyby to do nich nienależało, właściwego sędziego o tém uwiadomić powinny.

§. 31.

3) Względem oświecenia i cercyoracyi stron.

W iakich przypadkach szczególne oświecenie stron względem natury i skutków prawnych iakowéy czynności koniecznie iest potrzebném, n. p. przy rękoymiach niewiast, przy udzielaniu certyfikatów względem zdolności do wystawiania wexlów i t. d., przepisano w prawach. Lecz i oprócz tych przypadków sędzia iest obowiązanym, gdy osobliwie z takiemi stronami ma do czynienia, które prawa wcale nie są wiadome, lub w interessach żadnego nie maią doświadczenia, albo u których podczas działań uważa, iż o przedsięwziąść się maiącéy czynności dokładnego nie maią wyobrażenia, lub że prawnych iéy skutków dostatecznie nie znaią, zwrócić uwagę takich stron na przepisy pra-

wa, na obowiązki, iakie przez takowy akt na siebie przyimuią, i na uszczerbki, iakie dla nich ztąd wyniknąć mogą, a to w tym celu, aby i tym także sposobem zapobieżyć ile możności wszelkim pokrzywdzeniom, do których chytre i przebiegłe strony swych mniey wiadomych lub mniey doświadczonych współkontrahentów zbyt często powodować zwykły.

§. 32.

Skoro przy takowéy czynności która ze stron zrzec się ma pewnych excepcyi lub dobrodzieystw prawa, sędzia z urzędu tego przestrzegać powinien, aby zrzekaiący się dokładnie i w całéy swéy obiętości o tém był zawiadomiony, czego się zrzec zamyśla, tudzież aby mu oznaymiono, iż takowego sądowego zrzeczenia się pod żadnym pozorem iuż cofnąć nie może. Gdy więc obiedwie strony nie są prawnikami, nie dosyć na tém, aby excepcye i dobrodzieystwa prawa, których iedna z nich zrzec się ma, wymienione były samemi tylko jurydycznemi wyrazami technicznemi, lecz potrzeba owszem, aby tak były wyrażone, iżby z samego sposobu wystawienia rzeczy, widzieć można: iż podobną dla stron było rzeczą, zrozumieć i dokładnie poiąć to, czego się zrzekły.

§. 33.

Wszelakoż sędzia, dopełniaiąc tychże przepisów, (§. 31. 32.) powinien się tego wystrzegać, aby stronom wbrew własnym ich postanowieniom dobrowolnie i z zastanowieniem się przedsięwiętym, swoiey nienarzucał opinii i wątpliwości, ani ich też od takowego przedsięwzięcia przez namawianie lub odradzanie nieodciągał. Skoro więc u-

waża, iż strona o zamierzonym interesie, iego naturze i skutkach prawnych, dosyć iasne ma wyobrażenie, i że iey niezbywa na potrzebnéy zdolności do zastanowienia się nad swém przedsięwzięciem, powinien ią iedynie zostawić dobrowolnym iey namysłom, i ograniczyć się na to, aby czynność stósownie do istotnego zamiaru stron przedsięwziął i spisał.

§. 34.

4) Względem wybadania prawdziwéy myśli i intencyi stron.

Naygłównieyszym zatém iest obowiązkiem sędziego, aby właściwą myśl i prawdziwą intencyą stron iasno i dokładnie pojąć starał się, i wszelkim pomyłkom, niepozumieniom lub wątpliwościom, z naywiększą ile bydź może troskliwością zapobiegał.

§. 35.

Jeżeli się okaże, iż strony się nie dobrze zrozumiały, lub względem niektórych punktów głównych lub pobocznych ieszcze nie są zgodne; sędzia o to nalegać powinien, aby się nawzaiem bliżéy oświadczyły, i starać się, aby ie względem punktów ieszcze spornych poiednał.

§. 36.

Skoro więc sędzia podaną sobie ma od stron punktacyą lub inny tymczasowy układ, podług którego przedsięwziąść się maiącą czynność ułożoną mieć sobie życzą, nigdy tém kontentować się niepowinien, aby protokuł i expedycyą podług takowego pisma ułożył; lecz powinien podany sobie proiekt z stronami od punktu do punktu przetrząsać, i przekonać się, iż każdy punkt prawdziwemu ich zamiarowi i intencyi rzeczywiście odpowiada, a gdzieby iakową oboiętność, niepewność lub niedokładność spostrzegł, sta-

rać się o to, aby zachodzące niedostateczności przez bliższe stron wysłuchanie i ich między sobą pogodzenie załatwił.

§. 37.

Osobliwie takich, które języka niemieckiego nieposiadaią.

Gdy iedna lub obiedwie strony, czynność iaką przedsięwziąść chcące, języka niemieckiego nie posiadaią, idzie o to: czyli obiedwie osoby sądowe, akt przyimuiące, obcy język stron dostatecznie rozumieią, i w nim zrozumiale wysłowić się potrafią; lub czyli tymże, albo też tylko iedney z nich na takowey umieiętności i biegłości również zbywa. W pierwszym razie akt od tychże osób sądowych samych ważnie może bydź przedsięwziętym. W ostatnim razie zaś, iako też w ogólności, gdy strona języka niemieckiego nieumieiąca tego żąda, powinien, prócz sędziego i protokullisty, ieszcze bydź przybrany przysięgły tłumacz. Tenże powinien wnioski stron w języku, który umieią, przyimować; takowe sędziemu w języku niemieckim oświadczyć; według zalecenia tegoż strony daley wysłuchać; a tym sposobem potrzebne do należytego zdziałania aktu wiadomości i oświadczenia wyiednać. Gdy sędzia potém do sporządzenia protokułu przystępuiąc, takowy protokulliście poniemiecku dyktuie, tłumacz powinien go w równymże czasie w języku stron, spisać; tłumaczenie to zaś powinno bydź następnie stronom przeczytane, a przez nie wraz z protokułem niemieckim podpisane. Również, gdy obiedwie osoby sądowe obcy język dostatecznie posiadaiące, akt bez tłumacza przedsiębiorą, protokuł przez iednę z nich w języku niemieckim, a przez drugą zarazem w języku obcym spisany bydź powinien; co do przeczytania i

podpisania zaś toż samo się zachowuie, co w przypadku dopiero wzmiankowanym.

Dodatek §. 422. Patrz §. 75. Dodatku do §. 19. i następ. Tyt. X. Cz. I. testamenta i kodycylle Wendów, nie potrzebuią bydź spisane w ięzyku wendyiskim, lecz tylko w niemięckim. Do ich przyimowania powinien zawsze, prócz xiędza wendyiskiego, bydź przybrany sołtys lub ławnik, ięzyk ten znaiący, którzy obadway do ich przysięgi urzędowéy odsyłaią się. Przez tychże wysłucha się wola testatora, tłumaczy się sędziemu tylko ustnie, i tenże ostatni spisuie ią w ięzyku niemieckim; przeczytanie zaś lub przedstawienie uskutecznia się przez x ędza w ięzyku wendyiskim, a o tém wszystkiém czyni się w protokule wzmianka, i protokuł ten podpisuie się razem przez xiędza i przybranego drugiego znawcę ięzyka.

§. 38.

Że do przyimowania testamentów od osób, ięzyka niemieckiego nieumieiących, przybrać potrzeba dwóch tłumaczów, lub przynaymniéy iednego tłumacza i iednego świadka, i iak w ogólności przytém ma bydź postępowano, przepisano w Prawie Kraiowém. (Cz. I. Tyt. XII. §. 124. — 132.)

§. 39.

Do czynności między żyiącemi, dosyć przybrać iednego tłumacza, gdy iedna ze stron kontraktuiących posiada ięzyk niemiecki; albo gdy iedna z osób sądowych obcy ięzyk umie; lub gdy przedmiot tylko sto talarów lub mniéy wynosi; albo ieżeli obiedwie, ięzyka niemieckiego nieumieiące strony na iednego zgadzaią się wspólnego tłumacza. Prócz tych przypadków, gdy dwie lub więcéy stron ięzyka niemieckiego nie rozu-

mieią, tak iak przy testamentach dwóch tłumaczów, lub iednego tłumacza i iednego świadka przybrać potrzeba.

§. 40.

Przy większych sądach, gdzie często zdarzaią się przypadki, że czynności w obcym ięzyku zdziałane i tłumaczenia z takowego ięzyka uskuteczniane bydź muszą, powinni bydź do tego właściwi tłumaczowie formalnie ustanowieni, i raz na zawsze przysięgą zobowiązani. Sądy powinny na to wybrać osoby, które dla swéy umieiętności obcego ięzyka, iako też ze względu swey poczciwości i nienagannego sprawowania się powszechnie dobrą maią sławę, lub w wiarogodne opatrzone są zaświadczenia. Osoby te powinny bydź przez takich wyexaminowane mężów, których znaiomość ięzyka żadnéy niepodpada wątpliwości; examen ten zaś nietylko do tego powinien bydź wymierzony: czyli kandydat obcy ięzyk iakożkolwiek rozumie i w nim rozmówić się może, lecz owszem do tego: czyli iego umieiętność obudwóch ięzyków tak dalece iest dokładną i gruntowną, iż nietylko w interessach pospolitych i codzień zdarzaiących się, lecz oraz w przypadkach ważnieyszych i rzadszych myśl stron, lub znaczenie dokumentów dokładnie poiąć, i sędziemu również dokładnie i rzetelnie wytłumaczyć i przedstawić potrafi. Podobni tłumaczowie powinni od sądów wyższych Naczelnikowi sprawiedliwości, a od sądów niższych głównemu sądowi prowincyi, z dołączeniem złożonych zaświadczeń i protokułu examinacyinego, bydź przedstawieni, a po nastąpioném potwierdzeniu następuiącą przysięgą zobowiązani:

iż przed-

iż przedstawione w obcym ięzyku podania, oświadczenia i odpowiedzi stron, tudzież osnowę ułożonych w tymże ięzyku pism i dokumentów, na ięzyk niemiecki, a również czynić się maiące stronom zapytania, oznaymienia i ostrzeżenia, albo oświadczyć się maiącą takimże stronom osnowę pism i dokumentów niemieckich, z iednego na drugi ięzyk wiernie, rzetelnie, dokładnie, bez dodawania lub opuszczenia czegożkolwiek, tłumaczyć, i z sumienną troskliwością o to starać się żechcą, aby w każdym przypadku prawdziwa myśl i istotny zamiar stron, lub właściwa treść przetłumaczyć się maiących pism Sędziemu, iako i oświadczenia i obiaśnienia Sędziego, stronom oznaymione były.

§. 41.

Przy sądach, gdzie żadnych niema ustanowionych stałych tłumaczów przysięgłych, powinna w każdym szczególnym przypadku przybrać się maiąca osoba, obcy ięzyk posiadaiąca, względem teyże swéy umieiętności bydź wybadaną przez Sędziego za pomocą znawcy, i poprzedzaiącą przysięgą, stósownie do zachodzącego przypadku, zobowiązaną.

§. 42.

Sporządzenie wywodu słownego.

Gdy powyższym sposobem tak co do osobistych przymiotów i zdolności stron do zawarcia takowego aktu, co potrzeba, załatwiono, iako też wola i prawdziwa ich intencya z dostateczną pewnością i dokładnością wybadaną została, należy potém względem całéy czynności rzetelny sporządzić wywod słowny.

§. 43.

Co zawierać powinien.

Wywod ten zawierać powinien:

1) Mieysce i czas, gzie i kiedy akt przedsięwziętym został.

2) Imię i nazwisko, stan i charakter stron, które go przedsięwzięły; czyli ie sąd zna osobiście, lub iakim sposobem według przepisu §. 23. o istocie ich osób zapewnił się.

3) Kiedy strony czynność przez pełnomocnika przedsiębiorą, należy imię i nazwisko, tudzież przymiot tegoż pełnomocnika również w protokule wyrazić; złożone przez niego pełnomocnictwo powinno bydź wzmiankowane i do protokułu dołączone; a gdyby względem niego ieszcze co byłodo nadmienienia, potrzeba o tém uczynić wzmiankę; gdyby zaś w przypadkach dozwolonych pełnomocnictwo ieszcze późniéy złożyć przyrzekł, należy toż przyrzeczenie również w protokule wyrazić.

4) Jeżeli względem zdolności stron do przedsięwzięcia takowego aktu iakowa zachodziła wątpliwość, należy o niéy, i iakim sposobem załatwioną została, w protokule również uczynić wzmiankę. Skoro wątpliwość ta nie zaraz mogła bydź załatwioną, a akt sam iednak niemógł bydź odłożonym, potrzeba przepis §. 27. ściśle zachować.

5) Gdy Sędzia stósownie do §. 28—31. znalazł potrzebę uczynić stronom względem natury i skutków zamierzonéy przez nie czynności, lub względem pewnych w téy mierze rozporządzeń i umów iakowe obiaśnienia lub przedstawienia; należy o tém, i co przytém zaszło, również w wywodzie słownym uczynić wzmiankę.

6) Szczególniéy zaś należy czynność samą, ze wszelkiemi do niéy należącemi oświadczeniami, postanowieniami głównemi i pobocznemi, umowami i warunkami, dokładnie, w iasnych i dobitnych wyrazach spisać; unikać troskliwie wszelkich zawiłości i wyrazów różnie tłumaczyć się mogących; a wszystko powinno podług prawdziwéy intencyi stron, tak iasno i dokładnie, ile tylko bydź może i potrzeba, bydź ułożoném.

7) Jeżeliby przeciw kontraktowi lub dyspozycyi mieysce mieć mogły pewne excepcye lub dobrodzieystwa prawa, a strony ich się zrzekaią; należy stósownie do §. 32. uczynione oświadczenie i zrzeczenie się, wraz z zachowanemi przytém uroczystościami, skoro takowe według przepisów prawa były potrzebne, wyraźnie i dokładnie w protokule zapisać.

§. 44.

Przeczytanie.

Protokuł ten powinien Sędzia, w przypadkach zwyczaynych, gdy przynaymniéy iedna osoba sądowa, i prócz niéy ieszcze Aktuaryusz lub Protokulista przy czynności byli obecnemi, Aktuaryuszowi lub Protokuliście głośno w pióro dyktować; albo ieżeli tylko Ławnicy sądowi lub Assessorowie byli przybrani, takowy sam spisać. W obódwóch zaś przypadkach powinien Sędzia protokuł stronom wolno i zrozumiale przeczytać, i one zapytać się: czyli osnowę iego znayduią bydź stósowną do właściwéy czynności i ich intencyi.

Jeżeli strony przy téy okazyi ieszcze co nadmieniaią, lub dodaią; Sędzia powinien takowe spostrzeżenie lub dodatek, na końcu protokułu z tém nadmienieniem wyrazić ka-

zać, iż to oświadczenie przy okazyi przeczytania od strony uczynioném zostało. Przekreślenia lub dodatki na brzegu protokułu pospolicie mieysca mieć niepowinny. Gdyby iednak okoliczności tego wymagały, a rzecz nie tycze się tylko drobnostki, dodać się maiąca na brzegu wzmianka, również iak względem samego protokułu niżéy przepisze się, także podpisaną bydź powinna.

Dodatek §. 423. Ztąd, że protokuł niezostał przeczytanym, lub że o iego przeczytaniu wzmianka uczynioną niezostała, niewypływa ieszcze nieważność saméy czynności.

§. 45.

Podpis. Gdy albowiem strony względem osnowy protokułu nic więcéy nieznayduią do nadmienienia, Sędzia powinien takowy zakończyć, stronom do podpisu przedłożyć, a następnie go sam wraz z Aktuaryuszem, lub Protokulistą, albo Assessorami również podpisać.

§. 46.

Jeżeli która ze stron pisać nieumie, powinna w mieyscu swego podpisu zrobić krzyżyki, lub inny swóy zwyczayny położyć paraf. Protokulista, lub Ławnik dopisze iéy imię i nazwisko, a Sędzia zaświadczy przy swym podpisie, że znaki te przez stronę, ponieważ pisać nieumie, w mieysce iéy podpisu dołączone zostały.

§. 47.

Że w przypadkach według §. 21. dozwolonych, gdy czynność na wyraźne żądanie stron dokładnie pisać umieiących, przez iednę tylko osobę sądową, bez przybrania Protokulistów lub Ławników, przedsięwziętą została, takowe strony protokuł same prze-

czytać, i że to nastąpiło, przy swym podpisie zaświadczyć powinny, przepisano w mieyscu przytoczoném.

§. 48.

Przy kollegiach sądowych prowincyalnych i sądach głównych, tudzież przy większych sądach podwładnych, które uformowane składaią kollegium, a przy których ustanowieni są Kommissarze sprawiedliwości, zdarzaią się częstokroć, osobliwie w interessach hypotecznych, rozmaite akta, które się nietyczą zdziałania iakowéy nowéy czynności, lecz tylko obeymuią pewne uroczyste oświadczenia, uznania, lub ogłoszenia względem kontraktu pierwéy iuż należycie zawartego, lub inną podobną czynność. Gdy więc takowe przedstawienia, dla saméy tylko formy i uroczystości następuiące, przez Kommissarza sprawiedliwości, w przytomności zgromadzonego sądu, Referendaryuszowi protokuł prowadzącemu, głośno w pióro zostały podyktowane; na tenczas niepotrzeba, aby protokuł był przeczytanym, ani też aby przez osoby sądowe, lub Kommissarzy sprawiedliwości podpisanym został; lecz dosyć, gdy go sam tylko Protokulant podpisze.

§. 49.

Expedycya.

Na zasadzie przyiętego należycie protokułu następuie potém expedycya sądowa.

Prócz przypadku, gdzie testament, lub inne ostateczne rozporządzenia do protokułu przyimuią się, a gdzie, według niżéy następuiących bliższych przepisów, protokuł sam zapieczętowany do sądowego oddanym bydź powinien zachowania, expedycya rozporządza się przez Sędziego zaraz po zakończeniu i podpisaniu protokułu.

Wszelakoż przy sądach, uformowane kollegium składaiących, przyięty protokuł nasamprzód innemu członkowi, nie temu, który akt zdziałał, dla przedstawienia go w zgromadzonym kollegio oddanym bydź powinien. Tenże Decernent obowiązanym iest, ściśle roztrząsnąć: czyli w téy mierze ieszcze co iest do nadmienienia lub uzupełnienia, a w takowym razie, co potrzeba, według postanowienia kollegii rozporządzić. Skoro zaś nic niema do nadmienienia, nakaże wygotowanie expedycyi.

§. 50.

Czyli zaś w teyże expedycyi sam protokuł ma bydź wypisanym, lub tylko osnowa iego w wygotować się maiącym dokumencie umieszczoną, w tym względzie zachowuie się nadal, według rozmaitości przypadków, dotychczasowy w każdym kollegium lub innym sądzie, zwyczay. Chociaż też nie cały protokuł w całkowitéy swéy obiętości, lecz tylko osnowa iego w osobnéy expedycyi umieszcza się, wszelakoż przy ułożeniu teyże, protokuł iedynie wziąść należy za zasadę, nieodstępuiąc w niczém od zawartych w nim oświadczeń, umów, i warunków, niedodaiąc ani nieopuszczaiąc niczego, a z resztą expedycya tak ułożoną bydź powinna, iak natura interessu i istnące w téy mierze przepisy tego wymagaią.

§. 51.

Przy układaniu takowych dokumentów i expedycyi, sądy i expedyenci starać się powinni o zachowanie dobrego niemieckiego i powszechnie zrozumiałego stylu; unikać ile możności wyrazów technicznych, samym tylko znawcom co do właściwego ich znacze-

nia wiadomych, a zamiast tego raczéy rzecz iasno i dokładnie opisać, dodaiąc wyraz techniczny w nawiasie; oraz wystrzegać się zawiłego, ciemnego, i rozwlekłego, tak zwanego dawnego stylu kuryalnego, niemniey wszelkich affektacyi, i chęci utworzenia nowych i sztucznych wyrazów, powadze czynności sądowych uwłaczaiących; niepoplątać ze sobą peryodów, ani też związku rzeczy przez długie i częste nawiasy nieprzerywać; zaniechać wszelkich pleonasmów i niepotrzebnych powtarzań, do opacznego rzeczy tłumaczenia i przekręcania powodem bydź mogących; słowem starać się o to, aby tak same strony, iako też każdy inny, komu na tém zależy, z expedycyi iasno, dokładnie i z pewnością mógł doczytać się, co właściwie zdziałaném zostało.

§. 52.

Prócz tego podobnych expedycyi obciążać nienależy niepotrzebnemi, do rzeczy nienależącemi, lub niezrozumiałemi, a w przyszłości nawet do wątpliwości i zastanowień powód dać mogącemi klauzulami, lub zrzeczeniami, żadnego skutku prawnego mieć niemogącemi, n p. zrzeczeniem się *exceptionis doli*, *vis*, *metus*, *usurariae pravitatis*, *restitutionis in integrum ex capite aetatis etc. etc*; lecz dodać tylko wypada zrzeczenie się takich excepcyi i dobrodzieystw prawa, któreby inaczey przeciw aktowi rzeczywiście wniesione bydź mogły, których zrzeczenie się prawem iest dozwolone, a których w protokule istotnie zrzeczono się.

§. 53.

Takowa expedycya zawsze pierwey powinna bydź ułożoną w koncepcie, koncept

ten zaś w przypadku §. 49. przez decernenta zrewidowanym, a na nim, po wydaniu mundi czyli exemplarza na czyste przepisanego, powinna bydź uczyniona wzmianka, że, kiedy i komu tenże ostatni wręczonym został; potém zaś oddaie się koncept do akt i zachowuie się w registraturze sądowey według bliższych w tey mierze przepisów regulaminu kancellaryinego i registratury.

§. 54.

Mundum samo podpisuie się przez sąd i wyciska się na niém pieczęć sądowa. Czyli zaś takowe sam tylko przełożony sądu ma podpisać, lub też wszyscy zarazem członkowie albo kilku z nich, tudzież czyli do tego używaną bydź ma większa, lub tylko zwyczayna pieczęć sądowa; w tym względzie zachowuie się dotychczasowy przy każdém kollegium i sądzie zwyczay.

TYTUŁ TRZECI.

O postępowaniu w przyimowaniu i potwierdzeniu umów i innych czynności między żyiącemi.

Dodatek §. 424. Przy alienacyi gruntów do gmin mieyskich należących, zachować należy przepis §. 189. Ustawy względem miast w dniu 19. Listopada 1808. wydaney.

Dodatek §. 425. Kiedy się zawieraią umowy względem nieruchomości, do których należą kopalnie, potrzeba zawsze zastósować czynność także wyraźnie do kopalni, a kontrahenci powinni względem potrzebnego w tey

mierze w urzędzie górniczym ogłoszenia należycie bydź obiaśnieni.

Dodatek §. 426. Kommissarze sprawiedliwości lub inni urzędnicy sądowi, którzy do zawarcia kontraktu kupna lub też tylko do punktacyi względem sprzedaży nieruchomości i do nastąpioney potém tradycyi naturalney przybranemi zostali, odpowiedzialnemi są pod karą 10 do 50 Tal. za to, aby zawarta czynność w ciągu 14 dni po nastąpioney tradycyi przez kontrahentów władzy hypoteczney doniesioną została.

§. 1.

Umowy zawieraią i przyimuią się albo przed sądami, albo podaią im się tylko do potwierdzenia.

§. 2.

I. Przyimowanie kontraktów. Co przytém zachować.

Przy sądowém przyimowaniu kontraktu należy nasamprzód ściśle zachować ogólne przepisy poprzedzaiącego tytułu.

§. 3.

A. Względem osoby kontrahentów, w szczególności,

Gdy w szczególności iedna ze stron kontraktuiących taki ma defekt, który iey wprawdzie do zawierania umów ieszcze nie czyni zupełnie niezdolną, iednakże iasność i pewność iey oświadczeń mogłaby się stać wątpliwą; Sędzia szczególnieyszéy dokładać powinien staranności, aby się nietylko sam o prawdziwym zamiarze takowéy strony dokładnie przekonał, lecz oraz zapobiegał, iżby ważność lub treść kontraktu nie była w przyszłości zaskarzoną pod pozorem braku iasnego i pewnego oświadczenia woli.

§. 4.

a) co do głuchych;

Kiedy głuchy kontrakt zawierać zamyśla, Sędzia powinien propozycye i oświadczenia drugiego kontrahenta, tudzież zapytania i obiaśnienia, które sam mu uczynić uznaie po-

trzebę, co do słowa spisać, i do przeczytania mu przedłożyć; również odpowiedzi i wzaiemne iego oświadczenia dosłownie zapisze, tak iż ustne negocyacye i traktaty, których rezultaty tylko w przypadkach zwyczaynych do protokułu się przyimuią, w tymże w podobnym przypadku w całéy swey obiętości umieszczone bydź powinny. Protokuł sam, zamiast zwykłego przeczytania, powinien głuchemu zawsze do własnego przeczytania bydź przedłożonym, i że to nastąpiło, powinien tenże przy swym podpisie wyraźnie zaświadczyć.

§. 5.

b) co do niemych; Skoro ieden z kontrahentów iest niemym, powinien swe propozycye i warunki, tudzież oświadczenia swoie na wnioski drugiego kontrahenta, niemniey swe odpowiedzi na zapytania i przełożenia Sędziego, własnoręcznie w protokule zapisać.

§. 6.

Względem osób, zarazem głuchemi i niememi będących, Sędzia zachować powinien przepisy obudwóch poprzedzaiących paragrafów.

§. 7.

Głuchoniemi (Pow. Pr. Kr. Cz. II. Tyt. XVIII. §. 15. 16.), którzy ani pisać ani pism czytać nie umieią, pospolicie są niezdolnemi do zawierania umów, lecz wziętemi bydź powinni pod opiekę, a ich interessa załatwione bydź muszą przez ich opiekunów.

Jeżeli iednak interessenci twierdzą, iż takowy człowiek, przy rozwiniętych z resztą zdolnościach rozumu, może bydź dostatecznie zawiadomionym o tém, co mu kto chce dać wiedzieć, przez ięzyk znakowy, i że on

również wolą swoię przez znaki iasno i dosyć zrozumiale oświadczyć potrafi; przypadek zaś tego iest rodzaiu, że przedsięwziąść się maiąca czynność sądowa przez samego opiekuna zawartą bydź nie może, lecz współdziałanie sameyże strony koniecznie iest potrzebném; albo ieżeli w interesie tak dalece w przewłoce zachodzi niebezpieczeństwo, iż na formalne ustanowienie opieki czekać nie można; Sędzia powinien nadewszystko, w przypadku pierwszym, ustanowionego opiekuna iednakże przybrać; w razie ostatnim zaś stronie, nad którą opieka ieszcze nie iest formalnie ustanowiona, do czynności obecnéy osobnego przydać kuratora. Następnie wysłucha przynaymniey dwie z tych osób, które z takowym człowiekiem codziennie, lub też często schodzą się i z nim obcuią, w czynności zaś przedsięwziąść się maiącey żadnego nie maią interessu własnego, któryby ich wiarogodność iakowey poddać mógł wątpliwości: czyli i zkąd wiedzą, że tenże człowiek przez znaki dostatecznie drugich zrozumieć, i wolą swoię równymże sposobem iasno i z pewnością wynurzyć potrafi, oświadczaiąc tymże osobom zarazem, iż spodziewać się maią, że twierdzenie swoie w téy mierze zaprzysiądz będą musiały; prócz tego zaś troskliwie rozpoznawać winien stan umysłu takowey strony w ogólności; w szczególności zaś dochodzić prawdy względem twierdzenia o zdolności teyże strony rozumienia znaków i wynurzenia na wzaiem myśli swoich przez znaki; a o tém przez powtarzane proby tak dokładnie, ile tylko bydź może, przekonać się, i przedsięwzięte w tey mierze działania okolicznie w protokule wyrazić

kazać. Potém przystępuie się do rzeczy, przybieraiąc do tego przynaymniey dwie osoby, ięzyk znakowy strony umieiące i iey znaków wiadome. Pomiędzy temi tłumaczami znaydować się także może opiekun lub kurator, ieżeli tenże tylko potrzebne w tey mierze z innego względu posiada przymioty; Sędzia atoli téy użyć powinien przezorności, aby raz przez tego, drugi raz zaś przez drugiego z tychże tłumaczów do strony czynił swe zapytania, i od niey iey oświadczenia zasięgał. Przy zakończeniu protokułu powinna osnowa iego, ile się czynności przedsięwziąść się mianéy dotycze, raz ieszcze bydź przedstawioną stronie drogą ięzyka znakowego, i iey w tey mierze zezwolenie powinno bydź równymże sposobem od niey zasiągniętém. Protokuł zaś powinni, prócz osób zwyczaynych, podpisać także i ci, których świadectwem Sędzia o zdolności strony zapewnił się, i których do aktu iako tłumaczów przybrał. Opiekun lub kurator, chociażby iako tłumacz nie był użytym, powinien wszelakoż przy całey czynności bydź obecnym, i imieniem strony protokuł podpisać.

§. 8.

d) co do niewidomych; Jeżeli niewidomy kontrakt chce zawrzeć, Sędzia powinien dostatecznie o tém przekonać się, iż tenże osobę, z którą kontrakt ma bydź zawarty, istotnie zna, i że w tey mierze żadna nie zachodzi omyłka; iak zaś do tego doszedł przekonania, uczyni w protokule wzmiankę. Rownymże sposobem powinien Sędzia, gdy takie zdarzaią się przedmioty, które zwyczaynie tylko zmysłem wzroku poznanymi bydź mogą, zapewnić się, że,

i iaką inną drogą niewidomy o nich potrzebną do pewnego oświadczenia woli powziął wiadomość; i że to nastąpiło, podobnież zapisać każe w protokule. Z resztą powinien niewidomemu do całéy czynności przydany bydź assystent, który mu na końcu protokuł przeczyta, i takowy w mieysce iego podpisze.

§. 9.

e) co do osób, czasem pomieszanie zmysłów cierpiących.

Osoby, które chociaż czasem tylko, i z pewnemi odmianami, pomieszanie zmysłów cierpią, nie maią pospolicie bydź dopuszczonemi do zawierania umów uciążliwych, lecz wziętemi bydź powinny pod opiekę. Skoro zaś szczególne zdarzaią się przypadki, gdzie takowa osoba w czasie, w którym właśnie zupełnie rozumem swym włada, ma zawrzeć umowę, a rzecz tak iest nagłą, iż formalne ustanowienie opieki, bez własnego iey uszczerbku oczekiwaném bydź nie może; Sędzia powinien, za przybraniem wreście lekarza, iak naydokładniey przekonać się, iż kontraktuiący na teraz istotnie znayduie się w stanie, w którym wolny ma umysł, i że takowy dosyć ieszcze iest mocny, aby nad swemi czynnościami i ich skutkami należycie mógł zastanowić się. Po czém powinien temuż kontrahentowi do samey czynności przydać assystenta, a przy zawieraniu aktu zachować z szczególnieyszą troskliwością przepisy w Tytule II. §. 27. 28. względem czynić się maiących takowey stronie obiaśnień i przestrog dane; protokuł zaś tak dokładnie powinien bydź ułożony, iżby z niego w każdym czasie powziąść można przekonanie, iż czynność rzeczywiście przez takowego kontrahenta przy zupełnych zmysłach przedsięwziętą i zawartą została.

Gdyby zresztą czynność, przed zupełném zawarciem i podpisaniem protokułu, przez powtórny napadek choroby umysłowey podobnego kontrahenta przerwaną bydź miała; w takim razie wszelkie dotąd zaszłe działania, iak się to samo przez się rozumie, nietylko nie są obowiązuiącemi, lecz nawet za wcale niezaszłe uważaią się; a zatém akt, ieżeli po nastąpioném ozdrowieniu kontrahenta ma bydź zdziałany, nietylko tam, gdzie pierwszy raz przerwanym został, znowu rozpoczętym, lecz nawet od samego początku zaczętym bydź powinien.

§. 10.

B Względem osnowy; w szczególności

Przy różnych rodzaiach kontraktów Sędzia, przed którym takowe zawartemi bydź maią, tego przestrzegać powinien, aby to, czego prawa, według natury każdego kontraktu, dla iego ważności i dokładności wymagaią, ściśle było zachowaném; i aby w szczególności sporom i processom, któreby przy iego dopełnianiu wyniknąć mogły, przez iasne i dokładne umowy stron kontraktuiących ile możności zapobieżono. Powinien więc Sędzia zawsze mieć obecne w pamięci przepisy prawa względem natury, warunków i skutków każdego kontraktu, tudzież względem zarzutów, iakie się przeciw iego dopełnianiu czynić zwykły; i o to starać się, aby przez dokładne i przyzwoite zastósowanie gruntowney teoryi prawa, głównéy części swoiego obowiązku, która się na zapobieżeniu przyszłych processów zasadza, zadosyć uczynił.

§. 11.

1) co do kontraktów kupna;

W szczególności przy kontraktach kupna i innych umowach o alienacyą nieruchomości

i praw realnych zawierać się maiących, Sędzia powinien przedłożyć sobie kazać wykaz hypoteczny sprzedać się maiącéy nieruchomości, dla przekonania się z niego, czyli przedawca swoy tytuł possessyi należycie uregulował; i czyli z wyszczególnioney w księdze hypoteczney iakości dóbr nieruchomych, lub z zapisanych w pierwszéy albo drugiéy rubryce księgi hypotecznéy uwag cóżkolwiek nie wykazuie się, przez co prawo przedawcy rozrządzania tym sposobem istotą rzeczy, iest ograniczoném. Jeżeli według praw prowincyalnych lub znanych sądowi umów albo innych rozporządzeń, komu służy pierwszeństwo do kupna; Sędzia dowiedzieć się i dowód sobie złożyć kazać powinien, czyli tymże osobom podobne prawo maiącym o nastąpić maiącéy przedaży należycie doniesiono, czyli i w iakim sposobie one się oświadczyły, i iak dalece, podług tego oświadczenia, czynność z nabywcą ważnie i niezawodnie zawartą bydź może. Jeżeli toż doniesienie i wezwanie względem wykonania prawa pierwszeństwa dopiero nastąpić ma po zawarciu kontraktu, Sędzia ściśle zachować powinien przepis Tytułu II. §. 23., i tego przestrzegać, aby obowiązki przedawcy w téy mierze, przeciąg czasu, w którym takowe przez niego dopełnione bydź powinny, i prawne skutki zaniedbanego dopełnienia, tudzież co nastąpić ma, gdyby w skutek oświadczenia się osoby do pierwszeństwa prawo maiącéy, kontrakt obecny stał się bezskutecznym, w umowie saméy iak naydokładniéy i naywyraźniéy było postanowione.

co do ustanowienia summy szacunkowéy;

Przy ustanowieniu summy szacunkowéy Sędzia powinien stronom oznaymić przepisy prawa, według których nabywca w pewnych okolicznościach zasłaniać się może pokrzywdzeniem nad połowę; a ieżeli nabywca téy excepcyi zrzec się chce, winien mu wyraźnie przedstawić skutki prawne takowego zrzeczenia się.

co do inwentarza;

W szczególności Sędzia na to ścisłą zwrócić powinien uwagę, aby oznaczono było: czyli nabywca rzecz z inwentarzem lub bez inwentarza ma otrzymać. W razie pierwszym, a gdy inwentarz podług szczegółowego spisu ma bydź oddanym; Sędzia kontrahentów wezwać powinien, aby tenże spis do kontraktu dołączyli; a w tenczas tylko, ieżeli się oświadczą, iż tego niechcą, na tém zaprzestać, o témże wzbronieniu się iednak, i o tém, co strony prócz tego ieszcze względem tego punktu umówiły, w protokule wyraźną uczynić winien wzmiankę. Skoro nabywca rzecz ze względu na inwentarz ma odebrać tak iak stoi i leży, czyli ryczałtowo; należy strony względem znaczenia i prawnego skutku tego wyrazu dokładnie obiaśnić.

co do przynależytości;

Jeżeli do rzeczy sprzedanéy należą przynależytości nieruchome, Sędzia na to uważać powinien: czyli takowe z rzeczą główną na iedném folium w księdze hypotecznéy są zapisane, lub czyli osobne maią folium. W pierwszym przypadku o to starać się powinien, aby o nich w kontrakcie wyraźna uczyniona była wzmianka, a przynaymniey z odwołaniem się do wykazu hypotecznego. W drugim zaś przypadku, albo osobny względem nich sporządzony bydź powinien kontrakt, albo też w głównym kontrakcie oznaczono

czono bydź musi: wiele z ofiarowaney summy szacunkowéy na tęż przynależytość ma bydź rachowano.

Również o to nalegać należy, aby względem ręczyć się maiącéy ewikcyi dokładnie i wyraźnie ustanowione były warunki; doświadczenie albowiem naucza, że zwłaszcza względem ewikcyi nayobszernieysze i naykosztownieysze wynikaią sprawy. Skoro więc nieruchomość przedaną iest podług anszlagu, Sędzia o to starać się powinien, aby anszlag za zasadę wzięty do kontraktu był przyłączony, i aby takowy tak był ułożony, iżby w razie zachodzącego sporu dostatecznie z niego powziętemi bydź mogły zasady tak względem tego: co ma bydź ręczone, iako też: iak w przypadku żądanéy ewikcyi wynagrodzenie ma bydź oznaczoném. W tenczas tylko, gdy strony wyraźnie oświadczaią, iż z wskazanych im od Sędziego prawideł i obiaśnienia korzystać niechcą, tenże wprawdzie daléy postąpić, iednakże zarazem o témże wzbronieniu się stron, dla własnego bezpieczeństwa swego w przyszłości, w protokule należytą uczynić powinien wzmiankę. co do ewikcyi;

Jeżeli dobra ryczałtem sprzedane bydź maią, należy strony względem znaczenia i obiętości téy klauzuli dokładnie obiaśnić i im oświadczyć: iak dalece takowa obeymuie w sobie zrzeczenie się ewikcyi, i za co iednak Sprzedawca zostaie odpowiedzialnym. Skoro Nabywca zrzec się ma albo wszelkiéy ewikcyi, lub pewnych iéy rodzaiów; Sędzia powinien go względem ważności i skutków takowego zrzeczenia się dostatecznie obiaśnić, i oznaymić tak iemu, iako też Sprzedawcy: względem iakich przedmiotów, stósownie do

przepisów prawa, ewikcyi albo wcale zrzec się niemożna, albo względem których wyraźne i szczególne potrzebném iest zrzeczenie się.

co do zahypotekowanych długów; Skoro na dobrach długi są zahypotekowane, Sędzia powinien Nabywcy oświadczyć, iż takowe wraz z dobrami na niego przechodzą. Jeżeli takowe długi na poczet summy szacunkowéy przeymuią się, Zbywca powinien bydź przestrzeżonym, iż przezto dotychczasowy iego obowiązek osobisty względem Wierzyciela nieupada; i że zatém iego iest rzeczą, o to starać się, aby albo nabywca przeięte długi zaspokoił, albo złożył oświadczenie się Wierzycieli, iż go od osobistego obowiązku iego uwalniaią. Tudzież Sędzia tego przestrzegać powinien, aby strony między sobą umowiły: czyli zapozew edyktalny po niewiadomych pretendentów realnych ma bydź wydany; czyim kosztem to ma nastąpić; oraz czyli i wiele z summy szacunkowéy, na zabezpieczenie Nabywcy, aż do zaszłéy prekluzyi ma pozostać.

co do umów pobocznych; Jeżeli do kontraktu przedaży dodane bydź maią umowy poboczne, Sędzia szczególniéy na dokładne ich ułożenie wzgląd mieć powinien. W szczególności zaś, gdy zastrzeżoném bydź ma prawo odkupu, powinien przy roztrząsaniu i ułożeniu ściągaiących się do tego umów, z naywiększą troskliwością i z ciągłą uwagą na przepisy Prawa kraiowego w Cz. I. Tyt. XI. §. 296—330 sobie postępować: aby z iednéy strony pod taką umową nieukrywało się lichwiarstwo i pokrzywdzenie, a drugiéy strony zapobieżono ile możności okazyi i wszelkim powodom do processów, przy

przyszłém wykonywaniu tegoż prawa odkupu tém łatwiéy wyniknąć mogących, im dłuższy przeciąg czasu od pierwszego kupna upłynął.

§. 12.

W przyimowaniu kontraktów dzierżawnych względem dóbr ziemskich, Sędzia powinien uwagę swoią szczególniéy na to zwrócić: 2) co do kontraktów dzierżawnych,

1) Aby, skoro zadzierżawione dobra z inwentarzem maią bydź oddane, względem tegoż, tak iak przy kupnie, porządny i dokładny inwentarz był sporządzony, aby sztuki inwentarskie były otaxowane, i inwentarz do kontraktu dzierżawnego był dołączony, iżby przy przyszłém zwróceniu dóbr, służyć mógł niezawodnie za zasadę. względem inwentarza;

2) Jeżeli dzierżawa zawiera się podług wyciągu intraty, tenże również do kontraktu dołączonym bydź powinien; a Sędzia, tak iak przy kupnie, tego przestrzegać winien, aby wyciąg intraty był stósowny i dosyć dokładny, iżby w razie zachodzącego sporu o ewikcyą, dostateczne w nim znaleść można zasady do rozpoznania i rozsądzenia sporu. Skoro dobra zadzierżawione bydź maią ryczałtem, należy znaczenie i obiętość téy klauzuli, zwłaszcza dzierżawcy, dokładnie obiaśnić; a gdy nawet i w tenczas wypuszczaiący mimo tego zwyczayną przynależytość dóbr dostarczać iest obowiązany, starać się potrzeba o to, aby przynaymniéy spis wydzierżawionych razem przynależytości nieruchomych, które z gruntami głównemi nie w iednym ciągu i obwodzie, lecz osobno są położone, do kontraktu był załączony. względem ewikcyi;

względem remissyi, czyli opuszczenia z summy dzierżawnéy;

3) W szczególności zaś powinien, przy większych i na kilka lat zawierać się maiących dzierżawach, punkt względem remissyi, szkód woiennych, i innych przez wypuszczaiącego dzierżawcy czynić się maiących wynagrodzeń, z naywiększą, ile bydź może, troskliwością bydź opisany. Na ten więc koniec powinien Sędzia kontrahentom istnące w téy mierze przepisy prawa oznaymić; powinien ich wysłuchać: czyli przy nich chcą pozostać, lub od nich odstąpić; powinien starać się, aby to, co strony w téy mierze między sobą umówią, iak naydokładniéy było zapisaném, i przytém osobliwie tego przestrzegać, iżby, skoro strony w iednym punkcie do przepisów prawa odwołuią się, w drugim zaś od nich odstępuią, ztąd nie wyniknęły sprzeczności, powątpiewania i zawiłości, które do naywiększych nieporozumień mogą bydź powodem. Jeżeli strony przy tych punktach odwołać się chcą do pewnych innych postanowień, n. p. do zasad remissyinych w ekonomiach królewskich przyiętych, Sędzia powinien zwrócić ich uwagę na to: czyli też przy wydzierżawieniu wzięty był za zasadę taki wyciąg intraty, iaki używany iest w ekonomiach królewskich, iżby potém, gdy owe zasady w razie żądanéy w téyże dzierżawie remissyi zastósowanymi bydź maią, niezbywało na potrzebnych do ich zastósowania wiadomościach i warunkach.

względem dzierżawy z góry płacić się maiącéy;

4) Gdy dzierżawca, iak często dziać się zwykło, obowięzuie się zapłacić dzierżawę z góry, tak, iż n. p. w ostatnim roku, i przy wyiściu z dóbr, żadnéy iuż niemiałby do zapłacenia dzierżawy; albo kiedy dla Wypuszczaiącego gotową stawia kaucyą, którą ra-

tami, albo też od ostatniéy raty dzierzawnéy sobie znowu ma potrącić; Sędzia dzierzawcę przestrzegać powinien, iż przez takowy układ Wierzycielom w czasie zawartego kontraktu na dobrach iuż intabulowanym prawo ich pierwszeństwa do poszukiwania swych prowizyi z owoców i użytków dóbr, odiętém bydź nie może; tudzież co względem zapisania w księdze hypotecznéy wymówionego sobie prawa kompensacyi lub pozostania się nadal w dobrach przedsięwziąść ma, ieżeli od pretensyi Wierzycieli późniéy intabulowanych zabezpieczyć się chce.

względem ciężarów;

5) Także względem ciężarów, podatków i innych wypłat, które dzierzawca podług praw powszechnych lub prowincyalnych na poczet summy dzierzawnéy, albo oprócz niéy i nad takową ieszcze ma ponosić, należy stronom potrzebne uczynić ostrzeżenie; a wszelkie warunki, któremi od tychże prawnych postanowień chcą odstąpić, powinny bydź iasno i dokładnie zapisane.

względem ustąpienia;

6) Gdy prawo Wypuszczaiącego tylko przywiązaném iest do iego osoby lub do iego życia, albolí też do pewnych okoliczności i zdarzeń, których wypadku przewidzieć niemożna, n.p. ieżeli dobra tylko iako dożywotnik na czas życia swego posiada, a zatém zdarzyć się może, iż dzierzawca ieszcze przed upłynieniem czasu kontraktem oznaczonego ustąpić musi; na takowy więc przypadek należy umowić iak naydokładnieysze postanowienia względem wynagrodzenia dzierzawcy przez wypuszczaiącego lub z iego pozostałości.

względem meliora-cyi;

7) W szczególności zaś potrzebne są takowe dokładne postanowienia, gdy dzierza-

wca wziął na siebie uskutecznienie pewnych w dobrach melioracyi. Przytém nietylko ustanowić potrzeba dokładnie rozciągłość obowiązku iego w téy mierze, lecz oraz umówiono bydź powinno: co ma mieć mieysce w tenczas, gdyby dzierzawca przyiętego na siebie obowiązku niedopełnił; albo gdyby, z winy lub bez winy swoiéy, przed czasem w kontrakcie oznaczonym z dóbr znowu ustąpić musiał.

§. 13.

3) co do kontraktów pożyczki;

Przy kontraktach pożyczki, sądownie przyiąć się maiących, Sędzia powinien szczególniéy zwrócić uwagę swoią na zapobieżenie ile możności wszelkiemu lichwiarstwu i pokrzywdzeniu dłużnika. Powinien więc ściśle dowiadywać się, czyli i iak waluta została daną, albo ieszcze daną bydź ma. Jeżeli strony oświadczą, iż zaspokoienie waluty iuż nastąpiło, powinien domagać się od Dłużnika, aby mu oświadczył, w iakim sposobie, kiedy i w którém mieyscu to się stało; powinien mu oznaymić, iakie szkodliwe skutki dla niego mieć będzie takowe powtórne przyznanie sądowe względem odebranéy waluty, gdyby niemiało bydź prawdziwém; a to wszystko w protokóle dokładnie wyrazić powinien. Skoro zapłacenie waluty następuie w iego przytomności, winien i to, z wymienieniem monety i gatunków pieniędzy, w protokóle dokładnie zapisać, i tego przestrzegać, aby Dłużnik położone lub wyliczone pieniądze rzeczywiście w swoie odebrał zachowanie. Gdy zaś, iak przy pożyczkach na hypotekę dziać się zwykło, waluta dopiero zapłaconą bydź ma po następionéy intabulacyi, Sędzia powinien Dłużnikowi na zasadzie usta-

wy hypoteczney oświadczyć, co uczynić, i co przy księdze hypoteczney dla bezpieczeństwa swoiego zachować ma, ieżeliby Wierzyciel, mimo spodziewania, z zapłaceniem waluty ociągać się miał.

§. 14.

Jeżeli Wierzycielowi na zabezpieczenie pożyczonego kapitału, lub innéy iakiéy pretensyi, nadaném bydź ma do dóbr prawo dzierzawno-zastawne, Sędzia troskliwie zachować powinien przepisy prawa względem zapobieżenia nader często ukrytemu w podobnych interessach lichwiarstwu. (Pow. Pr. Kr. Cz. I. Tyt. XX. §. 228. i następ.). Powinien więc starać się powziąść wiarogodne wiadomości o ilości dochodów zastawić się maiących dóbr, i o ich pewności lub niepewności, tak dalece, ile potrzeba, iżby o prawności stósunku między dochodami a umowionemi procentami prawem dozwolonemi mógł sądzić. W takowym kontrakcie powinny również ściśle bydź oznaczone stósunki Zastawnika względem zdarzyć się mogących, za iego przyczynieniem się lub bez niego, w istocie dóbr polepszeń lub pogorszeń, tudzież obowiązki iego względem zachowania ich całości, i łożyć się maiących na to kosztów. 4) co do kontraktów dzierzawno-zastawnych;

§. 15.

Skoro pełnomocnictwo sądownie ma bydź przyiętém, Sędzia powinien, osobliwie gdy mowa iest o pełnomocnictwie ogólném, dowiedzieć się: czyli i do których z czynności, względem iakich prawa wymagaią pełnomocnictwa szczególnego, ustanowiony Mandataryusz ma bydź upoważnionym; aby podobne czynności w samémże pełnomocnictwie należycie mogły bydź wyrażone. Również 5) co do pełnomocnictw;

o to zapytać się powinien: czyli i iak dalece temuż pełnomocnikowi ma służyć prawo ustanowienia dla siebie zastępcy. Jak postąpiono bydź ma w przyimowaniu pełnomocnictw od korporacyi i gmin, przepisano w Cz. I. Tyt. III. §. 39. i następnych.

§. 16. *a.*

6) co do rękoymi; Przyimowanie rękoymi wymaga zestrony Sędziego szczególnéy troskliwości i przezorności. Powinien więc osobliwie względem osobistéy zdolności podaiącego się ręczyciela do zawierania podobnego kontraktu, dokładnie wypytywać się, a gdy to iest niewiastą, lub wcale mężatką, ścisle zachować przepisy prawa względem czynić się iéy maiącego w téy mierze obiaśnienia i przestrogi. (Pow. Pr. Kr. Cz. I. Tyt. XIV. §. 221. i następ. Cz. II. Tyt I. §. 341. i następ.). Prócz tego zaś powinien tak ręczycielowi iako też temu, komu przez rękoymią ma bydź stawione bezpieczeństwo, oznaymić rozmaite excepcye i dobrodzieystwa, poręczycielowi prawami dozwolone; a gdy tenże ich zrzec się ma, onemuż iasno wystawić wypływaiące ztąd dla niego skutki prawne.

§. 16. *b.*

Kiedy mężatka za swym mężem chce ręczyć, a zatém assystent prawny ma bydź przybrany; w mieyscu zaś posiedzeń sądu żadnego nie ma prawnika, któryby się czynności téy mógł podiąć; w takim razie może też i inny roztropny, doświadczony, i w interessach pożycia obywatelskiego ćwiczony mąż iako assystent takowéy mężatki bydź przypuszczonym. Sędzia atoli, iak w ogólności, tak też szczególnie w tym przypadku, tego przestrzegać powinien, aby przybranie tako-

wego assystenta nie nastąpiło iedynie dla saméy tylko formalności; owszem iżby tenże stósownie do zamiaru iego przybrania, przekonał się, iż żoną takową porękę bez przymusu i uwiedzenia, dobrowolnie i z dostateczną znaiomością rzeczy i iey skutków, podeymuie.

§. 17.

Gdy przyczyna, dla czego według prze- 7) co do darowizn;
pisów prawa wszelkie darowizny, skoro moc obowiązuiącą i nieodwołaną mieć maią, sądownie zdziałane bydź muszą, na tém zasadza się, aby zapobiedz ile możności lekkomyślności i nieroztropnym zapędom; Sędzia w przyimowaniu kontraktu darowizny widok ten szczególniéy będzie miał przed oczyma. Skoro więc podług wiadomych mu osobistych stósunków familiynych i stanu maiątku daruiącego, w porównaniu z stósunkami, w iakich tenże z udarowanym zostaie, lub z pobudkami, które pierwszy za zamierzoną swą szczodrobliwością przytacza, w sumieniu swoiém znayduie powód do obawy, iżby taż szczodrobliwość nie była samą tylko rozrzutnością; albo żeby od daruiącego przez chytre podstępy i pochlebstwa nie była wyłudzoną; lub aby tenże przez to niepostawił się w stanie niemożności zadosyć uczynienia swym obowiązkom ku własnéy swey rodzinie; albo iteż żeby taż darowizna niedążyła nawet do ukrzywdzenia praw trzeciego, n. p. wierzycieli daruiącego: w takim razie powinien takowe wątpliwości oświadczyć daruiącemu otwarcie, i zachować sumiennie ogólne przepisy Tytułu II. §. 27.; wszelakoż i tu postąpić powinien przezornie i z ostrożnością, iżby rady i zdania swego niewpierał w stronę

wbrew własnemu iey przekonaniu, i przez to niestał się winnym przestąpienia przepisu Tytułu II. §. 33.

Kiedy daruiący zrzec się ma tey excepcyi, iakoby darowizna była zbyteczną, lub gdy czynność zdziałaną bydź ma iako darowizna wynagradzaiącą; w takim razie zachować należy dokładnie przepisy prawa kraiowego w Części I. Tyt. XI. §. 1094. 1095. i §. 1173.

§. 18.

8) co do kontraktów przedślubnych;

Jeżeli zawarty bydź ma kontrakt przedślubny, i w nim postanowione bydź maią odmiany co do przepisów prawa względem wniosku i zastrzeżonego maiątku żony; Sędzia o to starać się powinien, aby też postanowienia, skoro się dóbr nieruchomych lub kapitałów dotyczą, co do pierwszych w księdze hypotecznéy były zapisane, co do drugich zaś przez przekazanie obligacyi, lub uczynioną na niéy wzmiankę, i uwiadomienie o tém dłużnika, doszły do wiadomości każdego, komuby na tém zależeć mogło; a tym sposobem zapobieżono ile możności wszelkim pomyłkom lub zawiedzeniu publiczności. Gdy w kontrakcie przedślubnym zarazem ustanowioną bydź ma przyszła sukcessya małżonków, Sędzia tego przestrzegać powinien, iżby toż postanowienie z potrzebną dokładnością wymierzoném także było do obudwóch tych przypadków: ieżeliby przy zeyściu którego z małżonków potomkowie z tegoż małżeństwa pozostać mieli, lub nie. Skoro przeżyiąca małżonka podług takowego kontraktu mniéy ma otrzymać, a niżeliby się iey według prawa należało; Sędzia szczególniéy na to powinien zwrócić uwagę swoię, iżby żona przez samą tylko lekkomyślność,

słabość i brak zastanowienia nie była powodowaną do takowego dla niéy niekorzystnego układu. Tenże przepis również i wtenczas zachowany bydź powinien, gdy kontrakt przedślubny, dla żony korzystnym będący, za wzaiemném zezwoleniem oboyga małżonków znowu ma bydź uchylony. (Pow. Pr. Kr. Cz. II. Tyt. I. §. 215. 216. 441. 442.)

§. 19.

9) co do kontraktów względem wspólności maiątku;

Gdy między małżonkami zaprowadzoną bydź ma przez kontrakt wspólność maiątku, Sędzia nie tylko, ze względu na formę, zachować powinien ściśle przepisy księgi prawa w Części II. Tyt. I. §. 357. 358., lecz też o to starać się winien, aby co do dóbr nieruchomych potrzebna według prawa w księdze hypotecznéy nastąpiła intabulacya. (Tamże §. 365. — 369.)

Jeżeli wspólność przez kontrakt iest wyłączoną lub uchyloną; Sędzia obowiązany iest mieć staranie o przepisane w tey mierze prawem ogłoszenie. (W mieyscu przytoczoném §. 422. — 426.)

Skoro ustanowioną bydź ma wspólność co do maiątku zarobkowego, Sędzia powinien małżonkom wyraźnie zalecić, aby przepisane podali wyszczególnienie wniesionego do wspólności od każdéy strony maiątku. (Tamże §. 397. — 399.)

§. 20.

10) co do innych gatunków umów.

Ponieważ wreście nie wszystkie gatunki umów tu wyliczone bydź mogą, przeto napominaią się sądy raz ieszcze, aby, ile kroć strony dla zdziałania kontraktów pewnego rodzaiu do nich zgłoszą się, zawsze miały obecne w pamięci istnące w tey mierze prze-

pisy prawa, i aby z naywiększą troskliwością tego przestrzegały, iżby przez iasne, wyraźne i dokładne ich ułożenie zapobieżono ile możności przyszłym wątpliwościom i nieporozumieniom.

§. 21.

II. Potwierdzenie kontraktów.

Powyższe przepisy, §. 2. — 20., tyczą się szczególniéy przypadku, kiedy kontrakt sądownie zdziałanym i zawartym bydź ma.

Skoro zaś kontrakt iuż zdziałany tylko do sądowego podaie się zatwierdzenia, należy znowu uczynić różnicę: czyli takowy tylko zasądownie, lub przed innym sądem, albo li też przed Kommissarzem sprawiedliwości i Notaryuszem zawartym został.

§. 22.

a) Gdy kontrakt tylko zasądownie, lub

Jeżeli kontrakt do zatwierdzenia podany, tylko zasądownie zawartym został, Sędzia osnowę iego, stósownie do przepisów Tytułu II. i Tyt. III. §. 2. — 20., ściśle roztrząsać i rozpoznać powinien: czyli tak względem osobistéy zdolności kontrahentów, iakoliteż względem przedmiotu, lub iasności, dobitności i dokładności umów iakowa zachodzi wątpliwość. Skoro żadnéy w téy mierze nie ma wątpliwości, a kontrakt nie iest może tego rodzaiu, że sądowe onegoż zawarcie do iego ważności iest potrzebném; na ten czas wyznacza się tylko termin na ieden z dni zwyczaynych posiedzeń sądu, na który strony zapozywaią się, w celu, aby na tymże terminie osobiście, lub przez należycie legitymowanych pełnomocników, podpisy swoie rekognoskowały, do osnowy iego przyznały się, i dotrzymanie onegoż powtórnie zaręczyły. Gdy to nastąpiło, potwierdzenie może bydź bez dalszéy formalności wyexpe-

dyowaném. Jeżeli zaś kontrakt tego iest rodzaiu, iż koniecznie zawartym bydź musi sądownie, a Sędzia znayduie przy roztrząśnieniu podanego kontraktu prywatnego iakowe ieszcze wątpliwości; w takim razie potrzeba z poprzedniczém i szczegółowém ich oświadczeniem wyznaczyć przed deputowanym sądu termin, którego strony pospolicie dopilnować muszą osobiście, a na którym przystąpić należy do dokładnego przyięcia kontraktu, lub załatwić należycie zaszłe wątpliwości. Czyli z powodu wynikaiących ztąd w pierwiastkowym kontrakcie prywatnym dodatków lub odmian, z całkowitém tegoż ostatniego uchyleniem, nowy kontrakt ma bydź sporządzony, lub czyli dostateczna, ieżeli takowe dodatki lub odmiany do pierwiastkowego kontraktu prywatnego na oryginale lub oryginałach onegoż w sposobie dodatku dopiszą się, zostawia się rozpoznaniu Sędziego według zachodzących okoliczności.

Gdy kontrakt tym lub owym sposobem sprostowanym został, należy w tym względzie również iak w przypadku poprzedzaiącym, odebrać od stron przez deputowanego uroczyste uznanie, poczém udziela się przez sąd potwierdzenie.

§. 23.

b) gdy sądownie zawartym został.

Skoro zaś sam kontrakt, do potwierdzenia podany, zawartym został albo sądownie, lub przynaymniéy przed Kommissarzem sprawiedliwości i Notaryuszem; na ten czas nie potrzeba tak ścisłego onegoż roztrząśnienia, ponieważ sąd lub Kommissarz sprawiedliwości, którzy kontrakt przyięli, o zachowanie przepisów starać się powinni; lecz dosyć,

kiedy tylko żadna widoczna nieważność lub nieprawność w nim spostrzegać się niedaie. Przy takowym kontrakcie niepotrzebnémby też było właściwie uznanie podpisów; lecz gdy saméyże czynności przez sądowe potwierdzenie, według zamiaru stron, wyższy ma bydź nadany stopień mocy i niewzruszalności, przeto strony, dla większéy uroczystości, albo osobiście, lub przez należycie wylegitymowanego pełnomocnika, przed zgromadzonym sądem raz ieszcze do kontraktu i iego osnowy przyznać się, i dotrzymanie onego zaręczyć powinny; poczém potwierdzenie wygotuie się.

§. 24.

Wiele exemplarzy kontraktu i iego potwierdzenia ma bydź wygotowano, zależy od postanowienia stron. Sędzia zaś o to starać się powinien, aby wszystkie exemplarze ściśle między sobą były zgodne; tudzież aby z akt doczytać się można, w wielu exemplarzach kontrakt był wygotowany, i komu każdy exemplarz oddanym został.

§. 25.

III. Jednostronne czynności między żyiącemi.

W przyimowaniu iednostronnych czynności sądowych między żyiącemi, n. p. kwitów, zrzeczeń i t. d., te same zachować należy przepisy, iak w przyimowaniu kontraktów, z tą atoli z natury rzeczy wypływaiącą różnicą, że, gdy Sędzia przy takowym akcie tylko z iedną osobą ma do czynienia, te z owych przepisów, które się do stósunku między dwóma lub kilkuma kontrahentami ściągaią, same przez się upadaią.

§. 26.

IV. Rekognicye czyli uznania sądowe.

Od sądowego przyięcia kontraktów i innych instrumentów, tudzież od ich potwier-

dzenia, różném iest następuiące przed sądem samo tylko uznanie podpisów pod instrumentem iuż wystawionym. W takowym przypadku Sędzia nie iest obowiązany roztrząsać osnowę instrumentu, lub rozpoznać prawność zawartéy w nim czynności; owszem, ieżeli strony tego wyraźnie żądaią, powinien nawet zupełnie wstrzymać się od przeczytania samegoż dokumentu, i tylko ograniczyć się na przedstawieniu podpisów.

We wszelkich podobnych przypadkach, gdzi sama tylko zachodzi rekognicya sądowa, Sędzia przyimuie tylko względem oświadczenia się stron, że podpis pod instrumentem będący za swóy własny uznaią, protokół, i czyni, z odwołaniem się do iego osnowy, o nastąpionéy rekognicyi pod samymże instrumentem wzmiankę, która się przez niego i Protokulistę, lub Ławników sądowych podpisuie, i przyłożeniem pieczęci sądowéy stwierdza. Jeżeli samo zaświadczenie względem nastąpionéy rekognicyi ułożoném iest w sposobie protokułu, i w niém zachowane są przepisane w téy mierze formalności, na ten czas osobnego nie potrzeba protokułu.

Takowy akt atoli tylko ten ma prawny skutek, iż instrumentu potém iuż przysięgą wypierać się nie można; we wszelkim innym względzie zaś nienabywa bynaymniéy własności i skutku instrumentu sądowego.

Dodatek §. 427. Chociażby w zaświadczeniu względem sądowéy rekognicyi wygotowaném, wzmianki nie było o sporządzonym w téy mierze osobnym protokule, przecież to nie pociąga ieszcze za osobą nieważności aktu rekognicyinego.

§. 27.

V. Widymacye. Kiedy żądane iest w sądach wygotowanie wierzytelnych wypisów iuż istnących dokumentów, tedy osoba sądowa, która do tego odebrała zlecenie, powinna tak oryginał iakoli też i kopią z uwagą przeczytać, takowe od wiersza do wiersza między sobą ściśle porównywać, a ieżeli ie znayduie zgodnymi, zgodność wypisu z oryginałem, pod pierwszym zaświadczyć; tudzież, gdyby w oryginale widoczne były skazy, iako to: skrobaniny, poprawki, międzywiersze i tym podobne, powinna to na brzegu kopii, albo na końcu, przez ścisłe wyszczególnienie dokładnie wyrazić.

Do podobnéy prostéy tylko widymacyi nie potrzebném iest przybranie Aktuaryusza lub Protokullisty, albo szczególnych Ławników sądowych, lecz sam podpis osoby sądowéy, która porównanie przedsięwzięła, przy wyciśnieniu pieczęci sądowéy iest dostatecznym.

§. 28.

Skoro iednak podobny wypis zaświadczony, zastąpić ma sam oryginał, i z nim mieć równąż moc, na ten czas prosta tylko widymacya nie iest w każdym przypadku dostateczną; lecz w takim razie zawisło to od tego: czyli sam instrument w sądzie, w którym widymacya ma nastąpić, zdziałanym lub potwierdzonym został; albo czyli expedycya onegoż w innym nastąpiła sądzie; lub czyli wcale tylko mowa iest o zasądowym instrumencie prywatnym. W przypadku pierwszym zaświadczony wypis sądownie wygotowany zaiste równą ma moc z oryginałem. W drugim zaś przypadku poprzedzić musi reko-

rekognicya podpisów przez strony czynić się i stósownie do §. 26. od nich przyimować się maiąca. Skoro ta nastąpi, a w uczynić się maiącéy w téy mierze poniżéy kopii wzmiance tak nastąpiona rekognicya oryginału, iako też zgodność kopii z tymże zaświadcza się, i toż zarejestrowanie przez osobę sądową, która akt przedsięwzięła, za przybraniem Aktuaryusza lub Protokulisty, albo Ławników sądowych, podpisze i pieczęcią sądową stwierdza się; na tenczas dopiero takowa kopia w każdym przypadku zastąpić może oryginał.

§. 29.

VI. Renowacye, czyli odnowienia.

Gdy dokumenta, które dla starości, lub innym przypadkiem uszkodzone zostały, albo li też z innego powodu zaczynaią stać się nieczytelnemi, odnowione bydź maią z tym skutkiem, aby nowa expedycya w każdym względzie mieysce dotychczasowego oryginału zastąpiła; tedy to nastąpić powinno za przybraniem tych wszystkich, którzy w tém i w przedmiocie dokumentu wiadomy maią interes: n. p. przy dokumentach granicznych wszyscy ościenni posiedziciele, a przy dokumentach lenność ustanawiaiących, dziedzic i wszyscy członkowie familii, lenność nadaną sobie maiącéy do tego wezwanemi bydź muszą. Tych więc do takowéy czynności formalnie zapozwać i oświadczyć im należy, iż w razie niestawienia się ich, do odnowienia zaocznie przystąpiono, a następnie na ich zarzut, że to bez ich przybrania przedsięwzięto, zważać się iuż niebędzie. Rozumie się iednak samo przez się, iż, gdyby w tym lub owym przypadku niepodobieństwem było, wszystkich interessentów wyśledzić, lub zapozew im wręczyć kazać, akt iednakowoż

przedsięwziętym bydź powinien; z tą atoli różnicą, iż przeciw interessentom nieprzybranym, lub nienależycie przypozwanym, odnowiony dokument mocy i skutku oryginału nie w równym stopniu, iak przeciw drugim, nabywa; owszem pierwszym zastrzegaią się wszelkie excepcye, iakieby przeciw rzetelności i wierzytelności odnowionego dokumentu uczynić mogli. Przy sameyże renowacyi postępuie się podług przepisu §. 27. iak przy sporządzeniu kopii widymowanéy, która moc oryginału mieć ma. Jeżeli się zdarzaią mieysca takie, które dla tego, że pismociągi iuż nie są zupełnie czytelnemi, od interessentów różnie są czytane; w takim razie ten sposób czytania do kontextu powinien bydź przyiętym, który odnawiaiącemu Sędziemu z istnącemi ieszcze pismociągami naylepiéy zgadzać się zdaie; wszystkie zaś inne czytania sposoby, skoro strony na iedno zgodzić się niemogą, powinny w oddzielnych, na brzegu uczynić się wzmiankach również bydź przytoczone z wyrażeniem: przez kogo z interessentów każdy z tych sposobów za prawdziwy był utrzymywany. Przytém atoli ani strony ani sąd wdawać się niepowinny w rozpoznawanie lub spory względem sposobu tłumaczenia takowych mieysc; gdy to nie należy do czynności renowacyi, lecz tylko do instrukcyi processowéy i oddzielnego rozstrzygnienia w zwyczayney drodze prawa.

Z resztą rozumie się samo przez się, iż względem całéy téy czynności dokładny protokuł sporządzonym bydź powinien, który się do expedycyi nowego dokumentu w kopii wierzytelnéy dołącza, alboli też z niego to, co potrzeba, względem interessentów do re-

nowacyi przybranych, względem zachowanego przytém postępowania, i względem poczynionych od tego lub owego interessenta uwag, zastrzeżeń lub protestacyi, na początku expedycyi umieszcza.

Stary dokument sam, niepowinien bydź skassowany, lecz dla przyszłego onegoż na wszelki przypadek użycia, w sądowém zachowaniu pozostać się musi.

§. 30.

Przy wygotowaniu certyfikatów względem zdolności do wystawiania wexlów przez osoby takie, które do tego podług prawa niekwalifikuią się, zachowane bydź powinny iak nayściśléy dokładne w téy mierze przepisy Prawa kraiowego w Cz. II. Tyt. VIII. §. 731 — 738., tudzież §. 746. 747.

Dla ich wyiaśnienia dodaie się tu ieszcze co następuie:

a) Kiedy ten, który upoważnienia siebie do wystawiania wexlów poszukuie, w przedstawieniu własnoręcznie przez niego napisaném, lub przynaymniéy podpisaném o to zgłasza się, a ręka iego w sądzie dostatecznie iest znaną; takowe zgłoszenie się może bydź przyiętém za dostateczne. (§. 732.).

b) Przepisane w §. 733 — 735. śledztwo wten czas tylko iest potrzebném, gdy okoliczności dochodzić się maiące niesą iuż w podaniu samém dostatecznie udowodnione, albo tak dalece powszechnie znane, iż względem ich rzetelności żadna roztropna wątpliwość mieysca niema.

c) Gdy osobom w §. 737, wymienionym cercyoracya czyli obiaśnienie ma bydź uczynione, przeto ztąd wypływa, iż im Certyfi-

kat nigdy na piśmienną tylko, albo przez pełnomocnika wniesioną prośbę udzielonym bydź niemoże. Takowe osoby powinny owszem w takim razie stawić się osobiście przed sądem lub Deputowanym iego; a o uczynioném im obiaśnieniu powinna bydź uczyniona w protokule wyraźna wzmianka.

d) Ponieważ zaś zdarzyć się może, iż osoba, która certyfikatu żąda, w czasie, gdy iego potrzebuie, właśnie nieznayduie się w mieyscu zwyczaynego zamieszkania swego; w takim razie może także do innego sądu zgłosić się, i cercyorować się kazać. Skoro więc sporządzony w téy mierze protokuł do piśmienney prośby o udzielenie certyfikatu w formie wierzytelney iest dołączony, na ten czas przepis §. 737. może bydź przyiętym za dopełniony.

e) Przepisana §. 746. 747. dezygnacya utrzymywaną bydź powinna w porządku alfabetycznym i zawierać ma rzędy następuiące:

1) stan, imię i nazwisko, tudzież charakter extrahenta;
2) data, pod którą certyfikat wygotowanym został;
3) czyli, i kiedy takowy cofniętym lub umorzonym został;
4) oznaczenie akt, w których należące do tego przedmiotu działania znayduią się.

Dezygnacyą tę powinien Sędzia wprawdzie w ścisłém i troskliwém trzymać zachowaniu; niemoże atoli, nikomu odmówić iéy przeyrzenie i udzielenie z niéy attestów, kto podobny do prawdy przytoczyć zdoła w tém interes.

TYTUŁ CZWARTY.

O postępowaniu w przyimowaniu testamentów i innych rozporządzeń ostatecznych.

§. 1.

O testamentach.

Prócz ogólnych, przy czynnościach dobréy woli w ogólności zachować się maiących przepisów Tytułu drugiego, zawiera samo prawo kraiowe w Części I. Tyt. XII. §. 66. — 241. naydokładnieysze skazówki: iak w przyimowaniu i odbieraniu testamentów i przy ich publikacyi postąpić należy; tak, iż tu powtorzonych w tym względzie prawideł nie potrzeba.

§. 2.

Tylko względem postępowania przy złożeniu i zachowaniu testamentów, które według przepisu prawa aż do przyszłéy publikacyi w sądowym depozycie pozostać powinny, następuiące bliższe postanowienia są potrzebne.

§. 3.

O takich, które ustnie przed zgromadzonym sądem, albo

1) Kiedy Testator ostatnią swoię wolę przed zgromadzonym sądem ustnie do protokułu oświadcza, sporządzony w téy mierze i należycie podpisany wywód słowny zaraz w obecności iego zapieczętuie i napisem opatruie się. Zapieczętowanie uskutecznia się pieczęcią sądową, obok któréy Testator własną swoią pieczęć, lub inną przez niego samego obraną przyłożyć może. Napis zaś zawierać powinien krótką wzmiankę o tém:

że tu obiętém iest ostateczne rozporządzenie N. N., które tenże pod datą teyże wzmianki przed zgromadzonym sądem do protokułu oświadczył.

Wzmianka ta czyli registratura podpisuie się, przy sądach collegium składaiących, przez przełożonego, przy mnieyszych zaś sądach przez Sędziego, a w obu przypadkach przez Aktuaryusza lub Protokulistę, który protokuł napisał.

Prócz tego sporządza się również krótki, przy aktach pozostaiący protokuł, w którym się tylko nadmienia:

iż pod datą onegoż N. N. przed zgromadzonym sądem stawił się, i ostatnią swoię wolę do protokułu oświadczył; że sporządzony w téy mierze wywód słowny w przytomności iego zapieczętowanym i napisem opatrzonym, i do sądowego zachowania przyiętym został.

W tymże protokule umieszcza się co do słowa napis zapieczętowanego wywodu słownego, i nadmienia się zarazem: iakiemi i wielu pieczęciami takowy opatrzonym został.

Następnie wydaie się zalecenie do Depozytaryuszów, aby zapieczętowany testament do sądowego depozytu przyięli, i tam zachowali. Względem nastąpionego istotnie złożenia do skrzyni depozytalnéy testamentowéy, sporządza się przez Depozytaryuszów protokuł, tak iak względem innych przedmiotów do depozytu złożonych; a Składaiącemu udziela się pod pieczęcią sądową wypis protokułu, iako rekognicya względem nastąpionego złożenia.

§. 4.

2) Skoro Testator ostatnią swą wolę przed uproszoną do tego sądową deputacyą w zamieszkaniu prywatném do protokułu chce oświadczyć, powinien wyznaczenie takowéy deputacyi, według przepisu Prawa kraiowego w mieyscu przytoczoném §. 68 przez własnoręcznie podpisane przedstawienie, albo przez dwóch zesłańców poszukiwać. Przedstawienie oryginalne, albo protokuł względem wniosku zesłańców sporządzony, oddaie się potém deputacyi, z zapisaném na nim od Przełożonego sądu względem iéy wyznaczenia rozporządzeniem. przed deputacyą zdziałaią się.

Deputacya powinna, po załatwieniu punktu względem istoty osoby, nasamprzód wysłuchać podanego Testatora, czyli istotnie iego iest zamiarem zrobić testament, i czyli wniesiona w téy mierze prośba w saméy rzeczy przez niego lub na iego żądanie była podaną.

Następnie deputacya przystępuie do formalnego przyięcia protokułu względem oświadczonéy przez Testatora ostatecznéy woli. Po należytém zakończeniu i podpisaniu protokułu, załatwia zapieczętowanie i napis w sposobie §. 3. opisanym, a zapisać się maiąca na zapieczętowanéy kopercie registratura podpisuie się przez wszystkich członków deputacyi. Poczém oddaie deputacya zapieczętowany protokuł sądowi przy piśmiennym raporcie, który toż samo zawierać powinien, co i oddzielna registratura w zmiankowaném mieyscu opisana. W skutek tegoż rapportu wydaie się zalecenie względem przyięcia testamentu do sądowego depozytu, a po nastą-

pioném onegoż przyięciu udziela się Testatorowi wypis protokułu depozytalnego w mieysce rekognicyi.

§. 5.

O testamentach na piśmie sporządzonych, które się sądowi, albo

3) Jeżeli Testator sporządzony przez siebie samego testament zgromadzonemu sądowi zapieczętowany chce oddać, powinien albo w dniu zwyczaynych posiedzeń osobiście zgłosić się, albo, skoro się w innym dniu na piśmie lub ustnie zgłasza, bydź obstalowanym na takowy dzień sessyonalny.

Gdy więc tym sposobem przed zgromadzonym sądem stawa, przystępuie się do odebrania od niego testamentu, i do sporządzenia dokładnego protokułu, w którym powierzchowność testamentu, nadany mu może przez Testatora napis, i liczba pieczęci, stósownie do przepisu Prawa kraiowego w mieyscu przytoczoném §. 100—103. wyrażoną bydź powinna.

Oddany testament prezentuie się potém przez Przełożonego sądu, a napis uskutecznia się stósownie do przepisu §. 3. Na protokuł wydaie się rozporządzenie względem przyięcia testamentu do sądowego depozytu, a skoro to nastąpiło, udziela się Testatorowi stósownie do §. 3. zwyczayna rekognicya.

§. 6.

deputacyi onegoż oddaią.

4) Skoro Testator żąda deputacyi sądowéy do odebrania sporządzonego przez siebie i zapieczętowany oddać się maiącego testamentu, przepisy §. 4. w każdym względzie zastósuią się, z tą iedynie z natury rzeczy wypływaiącą różnicą, iż względem wysłuchania Testatora tylko zachować należy przepisy Prawa kraiowego w mieyscu przytoczoném §. 100—103.; z resztą zaś w samymże

wywodzie słownym obięty bydź powinien dokładny opis oddanego testamentu, stósownie do poprzedzaiącego §. 5. — W piśmiennym atoli rapporcie, którym sporządzony protokuł wraz z oddanym testamentem sądowi podaie się, iuż tego powtorzyć nie potrzeba, co iuż w protokule zawartém bydź powinno.

§. 7.

O zakazie opieczętowania i inwentaryzacyi.

Jeżeli Testator przy zdziałaniu lub oddawaniu swoiego testamentu zakazuie sądowe opieczętowanie i inwentaryzacyą swéy pozostałości, należy o tém, iak się to iuż samo przez się rozumie, nietylko w protokule, lecz oraz w położyć się maiącym na kopercie testamentu napisie, tudzież w udzielić się maiącéy Testatorowi rekognicyi wyraźną uczynić wzmiankę.

§. 8.

Zachowanie testamentów.

Testamenta sądownie sporządzone i oddane pozostaią według przepisu prawa, ieżeli zwrot ich przez samego Testatora nie iest żądanym, pospolicie aż do następuiącéy publikacyi, w sądowém zachowaniu.

Takowe testamenta powinny zatém albo w osobném na to przeznaczoném zachowaniu, lub w oddzielnym oddziale skrzyni depozytalnéy bydź złożone; a co do zewnętrznego bezpieczeństwa tak samegoż zachowania, iako też mieysca i lokalu, w którym takowe znayduie się, powinny bydź zachowane wszelkie przepisy ustawy depozytalnéy względem innych dokumentów do depozytu sądowego należących.

Również co do przyięcia, zachowania, i zwrotu podobnych testamentów zastosuią się

wszelkie przepisy ustawy depozytalnéy, z tą iedynie różnicą, iaka z saméy natury rzeczy wypływa.

Jednakże sądy względem testamentów osobną utrzymywać muszą księgę mandatową, a depozytaryusze również oddzielną prowadzić powinni księgę protokułową; tak, aby testamenta z innemi depozytami pomieszane nie były.

Dodatek §. 428. Jeżeli Testatorowi z szczególnych powodów na tém zależy, aby byt iego testamentu był taynym; w takim razie może w szczególnych przypadkach bydź uczyniony wyiątek od zwyczaynego postępowania, podług którego rzecz względem testamentu przeyść musi przez extrakt pieczętowy, księgę expedycyiną i protokuł depozytalny. Przełożony sądu powinien także okoliczność tę tak urządzić, aby czynność tylko do wiadomości tych członków kollegii i Sekretarza, którzy do przyięcia testamentu są delegowani, a prócz nich do nieczyiéy nie doszła.

§. 9.

Zwrócenie. Gdy każdemu Testatorowi wolno odmienić ostateczne swe rozporządzenie i takowe cofnąć; przeto w tey mierze w sposobie następuiącym ma bydź postąpiono.

Prośbę o zwrócenie może Testator osobiście wnieść do protokułu, albo przez mandataryusza zwyczayném pełnomocnictwem opatrzonego, lub też takową podać na piśmie.

Na prośbę zaś tym sposobem wniesioną powinien bydź wyznaczony na piśmie termin do zwrócenia testamentu, a Testator powinien bydź zapozwany, aby na tymże terminie albo osobiście, lub przez mandataryusza szczególném pełnomocnictwem sądowém opatrzonego stawił się, testament z rąk sądu napowrót odebrał, i otrzymaną względem na-

stąpionego złożenia rekognicyą zwrócił, lub takową amortyzował. Wraz z tymże zapozwem powinno do depozytaryuszów bydź wydane zalecenie, aby w wyznaczonym terminie testament z sądowego zachowania wyięli, i sądowi oddali.

Skoro Testator znayduie się w mieyscu, gdzie sąd odbywa swe urzędowanie, powinien na terminie osobiście stanąć, albo dopraszać się, aby mu testament w iego zamieszkaniu do rąk własnych przez deputacyą był oddany. Tylko dla Testatorów oddalonych mogą bydź przypuszczeni pełnomocnicy szczególni.

Gdy więc na terminie Testator należycie stawa, powinien mu zapieczętowany testament bydź okazany dla oświadczenia się: czyli istotnie iest ten sam, który dawniey przez niego był złożony; poczém mu takowy zwraca się, a względem całey téy czynności sporządza się protokuł, który razem przez Testatora, lub iego pełnomocnika szczególnego sądowego podpisanym bydź winien.

Ponieważ podług tych przepisów między wniesieniem żądania o zwrot testamentu, a rzeczywistém onegoż zwróceniem zawsze czas nieiaki upłynąć może, podług przepisu prawa kraiowego Cz. I. Tyt. XII. §. 569. zaś testament przez samo tylko żądanie zwrotu, mocy ieszcze nieutraca, przeto sądy są obowiązane, wszelkie rozporządzenia, zwrotu testamentu dotyczące się, szczególniey przyśpieszać.

Dodatek §. 429. Jeżeli zwrot testamentu nastąpić ma przez kommissyą sprawiedliwości powiatową, może iey testament bydź przesłany pocztą.

§. 10.

Publikacya. Przypadki, w których publikacya testamentu, po nastąpioném notorycznie lub należycie udowodnioném zeyściu Testatora, na żądanie interessentów, albo też z urzędu rozporządzoną bydź powinna, iakie osoby do tego zapozwać należy, i iak przy sameyże publikacyi postąpiono bydź ma, dokładnie oznaczono iest prawem. (Pow. Pr. Kr. w mieyscu zwyż przytoczoném §. 209. — 225.) Kiedy więc do publikacyi testamentu termin wyznacza się, potrzeba zarazem stósownie do przepisu §. 9. wydać do depozytaryuszów zalecenie względem wydania go sądowi.

Dodatek §. 430. Jeżeli przeżyiący małżonek z szczególnych powodów żąda, aby zrobiony wspólnie pomiędzy nim a zmarłym małżonkiem testament wzaiemny, po publikacyi onegoż znowu aż do iego zeyścia pod pieczęcią był złożony; można do żądania iego przychylić się, gdy wprzód wydaném zostało przepisane prawem uwiadomienie do wszystkich w nim wymienionych sukcessorów i legataryuszów.

§. 11.

Pozostaie się także przy przepisach prawa kraiowego l. c. §. 230. — 239. co do wydać się maiących z urzędu, po nastąpioném publikacyi, przez Sędziego uwiadomień.

§. 12.

Względem dotychczasowego przy sądzie kameralnym w Berlinie urządzenia co do przyięcia testamentów do sądowego zachowania, ich asserwacyi i zwrócenia, na lokalności zasadzaiącego się, zachowuie się również tymczasowo ieszcze w swéy mocy reskrypt z dnia 12. Września 1791.

§. 13.

Publikacya innych rozporządzeń ostatecznych.

Skoro podług przepisu powszechnego prawa kraiowego w Części I. Tyt. XII. §. 241. zasądowe rozporządzenie sądom podaie się do publikacyi, należy tego, który ie dotąd miał w ręku, natychmiast dokładnie wysłuchać: iakim sposobem takowe dostało się w iego zachowanie, i co mu o zaszłych przy sporządzeniu onegoż okolicznościach wiadomo. Spisany w téy mierze protokuł powinien, po nastąpionéy publikacyi samegoż rozporządzenia, bydź z urzędu przedłożonym lub w kopii udzielonym osobom w téy mierze interessowanym.

§. 14.

Akta testamentowe.

Względem czynności złożonego w sądach testamentu dotyczących się, powinny bydź dla każdego utrzymywane osobne akta testamentowe, a w te wszelkie przedstawienia, protokuły i rezolucye, do tegoż testamentu ściągaiące się wszywane bydź muszą. Do tychże akt należy także testament oryginalny, po nastąpioném onegoż ogłoszeniu; powinny zatém akta te z szczególną troskliwością w archiwum sądowém bydź zachowane.

§. 15.

Umowy sukcessyonalne.

Względem przyimowania, sądowego złożenia i zachowania umów sukcessyonalnych zastósuią się przepisy powszechnego prawa kraiowego w m. p. §. 621. — 623., z resztą zaś zachowuią się powyższe prawidła z tą iedynie różnicą, iaka z natury umowy i współdziałania dwóch kontrahentów sama przez się wypływa. Roztrząśnienia, do których sądy podług Tytułu Drugiego i Trzeciego względem umów w ogólności są obowiązane,

Biblioteka Główna w Poznaniu

powinny co do umów sukcessyonalnych, skoro do ich przyięcia deputacya na żądanie stron została wyznaczoną, przez tę tylko bydź przedsiębrane; tak iż sprawozdanie w téy mierze w zgromadzonym sądzie, co względem innych kontraktów pospolicie nastąpić musi, co do umów sukcessyonalnych w ten czas tylko ma mieysce, kiedy kontrahenci tego wyraźnie żądaią. Że z resztą co do umów sukcessyonalnych pomiędzy małżonkami, które się w iednym i tymże samym instrumencie wraz z właściwym kontraktem przedślubnym sporządzaią, w każdym względzie tylko forma tychże ostatnich zachowaną bydź ma, przepisano iuż w Tytule Pierwszym.

Dodatek §. 431. Skoro małżonkowie kontrakt zawieraiący nie żądaią, aby takowy trzymany był w sekrecie, lecz do sądowego roztrząśnienia i potwierdzenia go przedstawiaią; może względem niego bydź postąpiono iak względem innego kontraktu, a kontraktuiącym może bydź na ich żądanie expedycya onegoż udzieloną.

Wszelakoż przez to, że umowa sukcessyonalna sądom podaną została niezapieczętowana, nie wyłącza się ieszcze iéy opieczętowanie, i w ogólności forma względem testamentów przepisana.

TYTUŁ PIĄTY.

O postępowaniu przy opieczętowaniach i spisaniu inwentarza w przypadkach śmierci.

Obowiązki Sędziego w przypadkach śmierci w ogólności.

§. 1.

O spadkach w ogólności; o ich otworzeniu; o obięciu spadku z zastrzeżeniem lub bez za-

strzeżenia prawnego dobrodzieystwa inwentarza; o zrzeczeniu się spadku; o czasie namysłu dziedzicowi do oświadczenia się w téy mierze służącym; o skutkach prawnych z obięcia spadku z zastrzeżeniem lub bez zastrzeżenia inwentarza wypływaiących; o prawach i obowiązkach sukcessora beneficyalnego w szczególności; o upoważnieniu iego do żądania otwarcia processu sukcessyonalno-likwidacyinego; o prawie Wierzycieli znaglenia dziedzica do tego, skoro tenże pod pozorem mniemanéy niedostateczności pozostałości im wypłatę ich wierzytelności zatrzymuie; tudzież o sądowém postępowaniu przy działach spadkowych i w sprawach sukcessyonalno-likwidacyinych, obiętę są potrzebne przepisy częścią w Powszechném Prawie Kraiowém, częścią w Ordynacyi Processowéy. (Pow. Pr. Kr. Cz. I. Tyt. IX. §. 350. i następ. Ordyn. Proces. Tyt. XLVI. LI. Rozdz. II.).

§. 2.

W szczególności względem obiaśnienia dzieciów.

Aby więc nikt, przez niewiadomość Prawa, przeciw tymże przepisom w zachodzących przypadkach niedziałał, i przez to sam sobie szkody i uszczerbku niewyrządził, albo też do zaćmienia i zawikłania interessów pozostałości dotyczących się niebył dany powód; obowiązkiem iest sądów, szczególniéy w mieyscach takich, gdzie żadni niesą ustanowieni Kommissarze sprawiedliwości, i gdy sukcessorowie do klassy ludzi prostych i interessów niewiadomych należą, oznaymić im te przepisy, i w szczególności wyraźnie ich obiaśnić względem skutków prawnych z obięcia spadku z dobrodzieystwem inwentarza lub bezwarunkowo, a w razie ostatnim względem

potrzeby sporządzenia i złożenia zaraz spisu pozostałości, tudzież względem szkód, z zaniedbania tego dla nich wyniknąć mogących; i o tém, że to nastąpiło, w protokule uczynić wzmiankę.

§. 3.

Co Sędzia czynić powinien, kiedy dziedzice iakowéy pozostałości są niewiadomi, niepewni, lub nieprzytomni i daleko oddaleni; tudzież kiedy do takowéy pozostałości żaden nieznayduie się sukcessor, a zatém takowa iako dobro pana niemaiące uważaném bydź musi, również dokładnie w Prawie przepisano. (Pow. Pr. Kr. Cz. I. Tyt. IX. §. 465. i następne).

W ninieyszym Tytule pozostaie więc tylko ieszcze mowić o sądowém postępowaniu przy opieczętowaniach i spisaniu inwentarza.

§. 4.

A. O opieczętowaniu.

Opieczętowanie nakazuie się przez Sędziego albo z urzędu, albo na żądanie iakowego interessenta. Z urzędu winien Sędzia opieczętowanie rozporządzić:

Kiedy takowe z urzędu nakazaném bydź powinno.

1) gdy domniemani naybliżsi sukcessorowie prawni nie są wiadomi, niepewni, albo wszyscy w mieyscu, gdzie spadkodawca umarł, nie są obecni;

2) gdy domniemani naybliżsi sukcessorowie wszyscy są obcy, i nie są poddanemi królewskiemi;

3) gdy pomiędzy domniemanemi naybliższemi sukcessorami znayduią się nieletni, osoby pomieszanie zmysłów cierpiące lub na umyśle niedołężne, albo sądownie za marnotrawców uznane, a nieboszczyk po sobie małżonka niezostawił.

§. 5.

§. 5.

W innych także przypadkach Sędzia iest mocen, opieczętowanie z urzędu nakazać, gdy szczególne okoliczności czasowe lub inne za sobą pociągaią potrzebę, aby z szczególnieyszą troskliwością zapobieżono, iżby nic z pozostałości nieuroniono, owszem aby wszystko w stanie, w którym w czasie zeyścia zostawało, utrzymaném było.

Dodatek §. 432. Gotowe pieniądze, papiery wartość pieniężną maiące, i rzeczy drogie pospolicie wziętemi bydź powinny do depozytu sądowego.

§. 6.

Jeżeli zmarły takim był urzędnikiem królewskim lub innym urzędnikiem publicznym, który albo papiery lub pieniądze, do urzędu iego należące, miał w ręku; może kollegium, przy którém lub pod którém zmarły z powodu urzędu swego zostawał, przedsięwziąść opieczętowanie papierów i pieniędzy, a to bez różnicy: czyli reszta pozostałości sądownie zostanie opieczętowaną lub nie.

§. 7.

Jak dalece także w przypadkach, w których opieczętowanie z urzędu nakazaćby należało, takowe z powodu poczynionego od spadkodawcy zakazu zaniechaném bydź powinno, przepisano w Prawie, (Pow. Pr. Kr. Cz. II. Tyt. XVIII. §. 372—375.); przyczém iednak samo przez się rozumie się, że i taki nawet zakaz Sędziemu przeszkodzić niemoże w przystąpieniu do opieczętowania, skoro bezpieczeństwo Państwa, lub ocalenie pieniędzy i papierów do urzędu zmarłego należących tego wymagaią.

§. 8.

Na czyie żądanie nakazaném bydź może.

W przypadkach, w których opieczętowanie z urzędu nie iest potrzebném, może takowe tylko bydź nakazaném na żądanie iakowego interessenta, bądź że ten iest dziedzicem, krewnym, domownikiem, lub też obcym. Ten, kto się o to zgłasza, powinien interes swóy w téy mierze wyrazić. Jeżeli przytoczony w tym względzie powód nieiest oczywiście bezzasadnym, i iawno nie okazuie się, że opieczętowanie przez samą tylko szykanę iest żądaném; Sędzia powinien prośby o to, gdy wkrótce po zaszłéy śmierci iest wniesioną, niełatwo oddalić, lecz stósowne w téy mierze wydać rozporządzenie; ponieważ w podobnych przypadkach, gdzie pospolicie niebezpieczeństwo w przewłoce zachodzi, czas niewystarcza, aby dopiero w obszerne wdawać się roztrząśnienia względem prawa i interessu extrahenta, lub w dochodzenie, czyli iuż znayduie się posiedziciel dziedzictwa; owszem zawsze iest stósowniéy, przystąpić do opieczętowania, a niżeli wystawić pozostałość na los otworem, na uronienie i nieprawne obięcie iéy w posiadanie.

§. 9.

Skoro zaś opieczętowanie dopiero iest żądaném, gdy iuż czas nieiaki po zeyściu zmarłego upłynął, a iuż kto iako dziedzic w posiadaniu pozostałości notorycznie znayduie się; takowe w tenczas tylko może bydź nakazaném, ieżeli dziedzic o utracenie pozostałości podeyrzanym się czyni, albo gdy w ogólności za takiego uważanym bydź musi, naprzeciw któremu, albo iego maiątkowi, stósownie do prawa, areszt lub stawienie bezpieczeństwa poszukiwaném bydź może.

§. 10.

W takowym przypadku powinien ten, kto względem opieczętowania czyni wniosek, interes swóy, i zachodzącą przy posiedzicielu dziedzictwa niepewność udowodnić; i tak względem poprzedniczego roztrząśnienia takowego wniosku, iako też względem nakazania samegoż aresztu, względem rozprawy o legalność iego wytoczyć się maiącéy, tudzież względem uchylenia znowu aresztu za kaucyą, i w każdym innym względzie, przepis Tytułu XXIX. Ordynacyi Processowéy, o aresztach, zachowanym bydź powinien.

§. 11.

Szczególniéy na żądanie Wierzycieli.

Jeżeli wierzytelność iakowego Kredytora pozostałości tego iest rodzaiu, iżby dla niéy na maiątek samego spadkodawcy areszt był miał mieysce; tedy takowy Wierzyciel może także przeciw dziedzicowi wnosić o opieczętowanie pozostałości, lub takiéy iéy części, która na zabezpieczenie iego pretensyi iest potrzebną i dostarczaiącą.

§. 12.

Również może Wierzyciel dziedzica, którego wierzytelność do aresztu iest ukwalifikowaną, poszukiwać założenia onego na pozostałość na Dłużnika iego spadłą; zastrzega się iednak Wierzycielom spadkodawcy prawo, domagania się oddzielenia pozostałości od własnego maiątku dziedzica.

§. 13.

Gdy więcéy iest dziedziców.

Kiedy więcéy iest sukcessorów, a przytoczone w §. 10. 11. 12. powody do domagania się opieczętowania, zachodzą tylko względem iednego lub kilku z nich; zawisło od tego: czyli wszyscy sukcessorowie w wspólném znayduią się posiadaniu niepodzielonéy

ieszcze pozostałości; lub czyli pewne części oneyże przez tego, a inne przez drugiego sukcessora są posiadane.

W pierwszym przypadku może bydź poszukiwane opieczętowanie całéy pozostałości; chyba, żeby współsukcessorowie extrahentowi dostateczną stawili kaucyą za wszelkie ze strony zaskarzonego wspólnika swego uronienie lub utracenie, i za wszelkie ztąd wyniknąć mogące skutki.

W drugim zaś przypadku na tę tylko część pozostałości może bydź położony areszt, która przez tego posiadana iest dziedzica, naprzeciw któremu wniosek iest wymierzony.

Jeżeli drudzy współsukcessorowie domagaią się odięcia pieczęci, i aby im posiadanie, z wyłączeniem zaskarzonego wspólnika, było zostawioném; można do ich żądania przychylić się; obowiązani iednak są, pod uniknieniem podwóynéy zapłaty, temuż sukcessorowi, bez wiedzy i zezwolenia extrahenta, lub sądu, z pozostałości nic niewydawać.

§. 14.

Do którego sądu opieczętowanie należy.

Opieczętowanie może pospolicie tylko u tego sądu, pod którym spadkodawca osobiste miał forum swoie, bydź poszukiwaném, i przez tenże rozporządzoném.

§. 15.

Jeżeli więc opieczętowanie u innego sądu iest poszukiwaném, a sąd właściwy w témże samém znayduie się mieyscu; pierwszy powinien wstrzymać się od wszelkiego rozporządzenia, i podaiącego iedynie odesłać do właściwego Sędziego.

Skoro zaś w mieyscu, gdzie sąd właściwy nieznayduie się, opieczętowanie będącéy tam pozostałości, lub iakowéy iéy części, u zwy-

czaynego Sędziego mieyscowego iest poszukiwaném; tenże powinien wprawdzie takowe tymczasem przedsięwziąść, zarazem zaś właściwie przyzwoitego Sędziego o tém niezwłocznie uwiadomić.

Jeżeli zmarły, za mieyscem swoiego zamieszkania i za obrębem juryzdykcyi swoiego sądu osobistego posiadał domy lub dobra ziemskie; sąd, pod którym grunta te leżą, mocen i obowiązany iest opieczętowanie na nich przedsięwziąść; lecz i on także właściwy sąd osobisty o tém uwiadomić powinien.

§. 16.

W szczególności w przypadkach śmierci osób wyłączne forum maiących.

W prowincyach, gdzie dla obszerności obwodów juryzdykcyinych sądom głównym wskazanych ustanowieni są Radzcy sprawiedliwości lub inni stali Kommissarze sądu głównego, opieczętowanie w przypadkach, w których takowe z urzędu ma mieysce, (§. 4. 5.) przez tychże Kommissarzy rozporządzoném bydź powinno; a w tym względzie pozostaie się przy wydanych w szczególności dla takowych Kommissarzy urządzeniach i instrukcyach.

Również w tych, iako i innych prowincyach, magistraty i sądy mieysc takich, gdzie sądu głównego lub Kommissarza iego niema, w przypadkach śmierci osób wyłączną juryzdykcyą maiących, są obowiązane, dla zapobieżenia wszelkiemu niebezpieczeństwu, z przewłoki wyniknąć mogącemu, przystąpić także bez rekwizycyi do opieczętowania znayduiącéy się w mieyscu pozostałości, skoro takowe z urzędu nastąpić powinno (§. 4. 5.); o tém zaś sąd główny natychmiast uwiadomić.

Dodatek §. 433. W razie opieczętowania maiątku lub pozostałości urzędnika rejencyinego, właściwa Rejencya o tém uwiadomioną bydź powinna, którey wolno, do pokoi i schowań, w których akt urzędowych spodziewać się można, pieczęci swoie również przyłożyć kazać.

§. 17.

Osób woyskowych.

Przy zeyściu osób takich, które aż do swéy śmierci pod iuryzdykcyą woyskową zostawały, ta ich pozostałość, którą przy sobie i około siebie miały, opieczętowaną bydź powinna przez sądy woyskowe. Co do reszty pozostałości zaś należy opieczętowanie do tego sądu cywilnego, pod którego iuryzdykcyą, stósownie do stanu i stopnia zmarłéy osoby woyskowéy, iéy pozostałość z uchylonéy przez śmierć iuryzdykcyi woyskowéy wraca się.

Dodatek §. 434. Opieczętowanie pozostałości osób woyskowych należy do sądów cywilnych, pod któremi zmarły w czasie swoiego zeyścia zostawał.

Dodatek §. 435. Znayduiące się w pozostałości officera rzeczy, do ubioru i rysztunku iego służbowego należące, powinny bydź zawsze iak nayśpiesznicy oddane szefowi pułku lub batalionu, aby ie officer w mieysce zmarłego wstępuiący, za taxę sądową mógł przyiąć.

§. 18.

Jeżeli zmarły znaydował się w polu, lub był na kommendzie, w mieyscu, gdzie żadnego nie ma sądu woyskowego; obowiązkiem iest officera kommenderuiącego, mieć staranie o pozostałość, którą miał przy sobie. Skoro także i officera kommenderuiącego nie ma, sądy cywilne mieyscowe obowiązane są do téy staranności.

§. 19.

O opieczętowaniu przez sądy wieyskie.

Również i sądy wieyskie powinny pod niebytność iustycyaryusza, znayduiącą się w mieyscu pozostałość opieczętować; iednakże tegoż o tém, wcelu przedsięwzięcia dalszych kroków, niezwłocznie uwiadomić.

§. 20.

Przez Notaryuszów.

Notaryuszom nie służy prawo przedsiębrania opieczętowań; chyba, że albo przez zmarłego o to zostali uproszeni; albo że prośba o to wprawdzie tylko przez dziedziców, wierzycieli, lub innych interessentów była wniesioną, zarazem zaś żadnego Sędziego w mieyscu lub w bliskości nie było. W takim razie mogą wprawdzie, z zachowaniem należących do instrumentu notaryackiego formalności, przystąpić do opieczętowania; powinni iednak o tém zdarzeniu, z załączeniem sporządzonego protokułu, właściwemu sądowi niezwłocznie donieść.

§. 21.

O opieczętowaniach przez władze niewłaściwe przedsięwziętych.

Skoro opieczętowanie przez sąd niewłaściwy zostało przedsięwziętém, niemiawszy do tego żadnego powodu, na powyższych przepisach (§. 15. 16.) uzasadnionego; na ten czas nie może za to żadnych domagać się należytości; a Sędzia właściwy iest mocen, gdy się o tém dowie, pieczęć swoię do iuż wyciśniętéy przyłożyć kazać; i również może, gdy następnie rozpieczętowanie następuie, pieczęć sądu niewłaściwego, bez przyzwania onegoż, wraz ze swoią odiąć.

Jeżeli zaś opieczętowanie nastąpiło przez niewłaściwego Sędziego na mocy przepisów §. 15. 16., zawisło to od rozpoznania sądu właściwego, według okoliczności, zostawić to przytém, lub przyłożyć też pieczęć swoią.

Jednakże w takowym przypadku odięcie pieczęci zawsze za przyzwaniem tego nastąpić powinno, kto pierwsze uskutecznił opieczętowanie.

Toż samo ma mieysce, gdy zmarły przed swoią śmiercią, chociaż tylko Notaryusza, lub przyiaciela, w którym pokładał zaufanie, uprosił, aby pozostałość iego opieczętował.

§. 22.

Kiedy opieczętowanie przedsięwzięte bydź powinno.

W przypadkach, w których opieczętowanie z urzędu nakazać wypada, powinien Sędzia takowe, skoro tylko o nastąpioném zeyściu odbiera wiadomość, bez naymnieyszéy zwłoki rozporządzić. Jeżeli śmierć spadkodawcy w tém samém nastąpiła mieyscu, gdzie sąd znayduie się; opieczętowanie ieszcze w tymże samym dniu, prócz tego zaś, iak prędko tylko podług odległości mieysca bydź może, uskutecznioném bydź powinno.

§. 23.

Gdy zaś w rozległych obwodach iuryzdykcyinych, a zwłaszcza w Departamentach sądów głównych prowincyalnych, zdarzaiące się przypadki smierci, i zachodzące przytém okoliczności, opieczętowanie z urzędu wymagaiące, nie zawsze tak prędko do wiadomości Sędziego dochodzić mogą; przeto obowiązkiem iest krewnych lub domowników zmarłego, w domu zeyścia iego przytomnych, tudzież gospodarza domu, uczynić o tém ustnie lub na piśmie sądom doniesienie, ieżeli się przeciwko dziedzicom, albo wierzycielom zmarłego zasłonić chcą od odpowiedzialności.

§. 24.

Przez kogo?

Do opieczętowania samego może także iedna tylko przysięgła osoba sądowa bydź de-

legowaną, n. p. Sekretarz lub Aktuaryusz; tenże powinien iednak do téy czynności przybrać znayduiących się w domu zeyścia krewnych, lub domowników zmarłego, albo też gospodarza domu.

§. 25.

Postępowanie przy opieczętowaniu.

Przy opieczętowaniu nic nie powinno bydź tkniętém z pozostałości, ani też inwentarz względem niey sporządzony. Opieczętuiący powinien owszem na to ograniczyć się, aby sklepy, izby, komory, pulty, szafy, skrzynie, kufry, tudzież góry, stodoły i piwnice, i w ogólności wszelkie chowania, w których cokolwiek do pozostałości należącego znayduie się, albo spodziewaném bydź może, pieczęcią sądową opieczętował.

Te tylko pokoie i izby, które do ciała zmarłego, i do użycia zostaiących może w domu krewnych, przyiaciół i sług są potrzebne, zostawuią się otwarte; znayduiące się zaś w nich meble, które nie są przymocowane, lub do używania koniecznie potrzebne, osobliwie zostaiące w otwartych mieyscach szafy, pulty, skrzynie, komody, i inne podobne przedmioty, przenoszą się do pokoiu, którego drzwi zamykane i opieczętowane bydź mogą. Względem rzeczy otwartemi zostaiących sporządza się dokładna dezygnacya; a dozór nad niemi poleca się iedney z przytomnych osób, która dezygnacyą ich razem podpisać powinna.

§. 26.

Rzeczy, które wolnemi zostawić należy.

Ze znalezionych pieniędzy i zapasów żywności, napoiów, paszy dla bydła, bielizny, pościeli, i co prócz tego do codziennych należy potrzeb, tyle tylko, ile do pogrzebu, albo na czas krótki do utrzymania czeladzi i

znayduiącego się bydła, lub też do niezbędnych potrzeb obecnego może dziedzica iest konieczném, zostawuie się wolném od pieczęci, i powierza się komu z osób obecnych do dozorowania i przyszłego obrachowania, według sporządzić i przez niego razem podpisać się maiącéy dezygnacyi. Również i rzeczy takie, które pod pieczęć wziętemi bydź niemogą, n. p. żywe zwierzęta, powinny bydź spisane, i dozór nad niemi powinien bydź iakiéy pewnéy osobie powierzonym.

§. 27.

Rzeczy zepsuciu podpadaiące.

Jeżeli w pozostałości znayduią się rzeczy, które przy dłuszém ich zachowaniu zepsuciu podpadaią; urzędnik do opieczętowania delegowany powinien ie wprawdzie również tymczasem wziąść pod zamknięcie, zarazem zaś sądowi, od którego otrzymał zlecenie, bez naymnieyszéy zwłoki o tém donieść, w celu śpiesznego wydania potrzebnych w téy mierze rozporządzeń. Skoro niebezpieczeństwo zepsucia tak iest naglącém, iż z powodu odległości sądu zlecaiącego rozporządzenie iego oczekiwaném bydź niemoże; Kommissarz opieczętowanie uskuteczniaiący sam o to starać się powinien, aby podobne rzeczy niezwłocznie tak korzystnie, ile tylko według okoliczności bydź może, były sprzedane, lub innym sposobem zabezpieczone.

§. 28.

O opieczętowaniu w dobrach ziemskich.

Gdy opieczętowanie przedsięwziętém bydź ma w dobrach ziemskich, delegowany Kommissarz powinien, względem rzeczy w domu mieszkalnym znayduiących się, postąpić podług powyższych przepisów; przedłożyć sobie kazać od urzędników ekonomicznych ab-

szlus z ostatniego miesiąca; zrewidować znayduiący się w kassie zapas; zostawić z tego niewięcéy, iak do dalszego prowadzenia gospodarstwa iest potrzebném, a resztę złożyć pod pieczęcią w domu mieszkalnym w zachowaniu ile możności naybezpiecznieyszém; zapasy w zbożu i inne gospodarskie zrewidować, i z nich tyle, ile do potrzeb gospodarskich na czas krótki potrzeba, odłączyć, i urzędnikowi do zarządzania i złożenia z niego rachunku oddać; resztę zaś w zachowaniach, w których się znayduie, również opieczętować; zażądać okazania sobie inwentarza znayduiącego się bydła i sprzętów gospodarskich, i sporządzić z niego kopią; a ieżeli takowego inwentarza niema, wygotować dokładną w téy mierze dezygnacyą; z resztą zaś zalecić urzędnikowi prowadzenie nadal gospodarstwa dotychczasowym trybem aż do dalszego rozkazu.

Jeżeli zmarły gospodarstwo sam przez się, i bez pomocy urzędników ekonomicznych prowadził; należy tymczasowe dalsze iego prowadzenie pozostałemu małżonkowi, albo przytomnemu może w mieyscu doletniemu dziecku, lub też w niedostatku tychże, pobliskiemu pewnemu mężowi i mieszkańcowi mieyscowemu, a to, ieżeli potrzeba, za przyrzeczeniem mu stósownéy za to nagrody, zlecić.

Skoro dobra są zadzierzawione, na ten czas potrzebne tylko iest opieczętowanie znayduiących się tam może rzeczy, do zmarłego należących; gdyż za wszystko, co do gospodarstwa należy, dzierzawca iest odpowiedzialny.

§. 29.

W handlach kupieckich.

Handlu do pozostałości należącego Sędzia opieczętować niepowinien, lecz obowiązany iest dalsze iego prowadzenie zlecić przyięte mu iuż od spadkodawcy dysponentowi, i tegoż tylko, gdyby to iesze nastąpić niemiało, do wiernego i porządnego zarządzania zobowiązać. Gdyby zaś osobnego dysponenta niebyło, potrzeba natychmiast ustanowić dozorcę, i tegoż należycie zobowiązać. Ustanowionemu iuż od spadkodawcy dysponentowi zostawuie się dalsze prowadzenie handlu zupełnie trybem dotychczasowym; dozorcy zaś, którego sędzia z urzędu ustanawia, oddaie się tylko pewna ilość w zapasie będących towarów, podług sporządzić się maiącéy w téy mierze specyfikacyi; reszta zaś zapasów w towarach bierze się razem pod pieczęć.

§. 30.

U professyonistów i rzemieślników.

Jeżeli spadkodawca prowadził professyą, rzemiosło, lub inny iaki proceder; należy dalsze iego prowadzenie pospolicie nie zupełnie tamować przez opieczętowanie, owszem ustanowić tylko potrzeba nad niém dozorcę; z znayduiących się materyałów i porządków tyle zostawić od zaięcia pod pieczęć wolném, ile na czas krótki do dalszego procederu iest konieczném, i względem tego także, stosownie do przepisu §. 26., sporządzić dezygnacyą.

§. 31.

Względem pieniędzy, papierów, i akt urzędowych.

Skoro opieczętowanie tylko dla tego przedsiębiera się, ponieważ zmarły, iako królewski lub inny urzędnik publiczny, mocą urzędu swego miał pieniądze lub papiery w swém zachowaniu; potrzeba tylko kassę, pokoy, w którym pracował, szafę, lub inne

schowanie, w którém się podobne rzeczy znayduią, albo ich spodziewać się można, opieczętować.

§. 32.

Wyszukiwanie ostateczne go rozporządzenia.

Jeżeli przy opieczętowaniu okazuie się ślad lub powód do wnoszenia, że w iakowém mieyscu znayduie się testament, albo inne ostateczne rozporządzenie spadkodawcy, lub też rekognicya złożonego w sądzie testamentu; ten, kto opieczętowaniem iest zaięty, powinien za przybraniem obecnych krewnych, przyiaciół, lub sług zmarłego, w mieyscu, gdzie iest spodziewany, go szukać; a skoro co podobnego znaydzie, oddać sądowi do dalszego rozporządzenia.

§. 33.

Sporządzenie protokułu względem opieczętowania.

Względem nastąpionego istotnie opieczętowania powinien bydź sporządzony dokładny protokuł, z wyszczególnieniem liczby pieczęci, która była potrzebną, tudzież z wymienieniem osób, które były przytomnemi, a z wygotowanemi podług powyższych przepisów dezygnacyami rzeczy, wolnemi zostawionych, do akt podany. Protokuł ten powinien delegowany Kommissarz pospolicie zaraz w domu, gdzie śmierć zaszła, sporządzić. Gdyby atoli krótkość czasu, lub zachodzące okoliczności tego niedozwalały, powinien przynaymniéy wszelkie wiadomości, do protokułu potrzebne, n. p. nazwiska osob przytomnych, pokoie i schowania, które opieczętowane zostały, liczba przyłożonych pieczęci, gatunki i ilość rzeczy wolnemi zostawionych i t. d., zaraz na mieyscu sobie zanotować, i z nich protokuł sam ieszcze w tymże samym, lub naypóźniéy w dniu następuiącym, w domu ułożyć. Przy protokule,

który właściwie tylko zawiera doniesienie o przedsięwziętym akcie opieczętowania, wspólny podpis przybranych osób nie iest potrzebnym. Dezygnacye zaś rzeczy wolnemi zostawionych powinny bydź razem podpisane przez tego, komu rzeczy te do zachowania lub złożenia z nich rachunku powierzone zostały.

§. 34.

Środki ostrożności w przyłożeniu i zabezpieczeniu pieczęci.

Delegowany Kommissarz powinen pieczęci tym sposobem utwierdzić, aby same przez się nie odpadały, ani też bez gwałtu odartemi i znowu przylepionemi bydź nie mogły. Tudzież okna i inne przystępy, któreby, prócz drzwi, do zapieczętowanych mieysc prowadzić mogły, powinny bydź dostatecznie opatrzone; dziurki od kluczy paskami przypieczętowanemi zakryte, a klucze same osobna zapieczętowane. Kommissarz powinien także potrzebnéy użyć ostrożności, aby drzwi i innych meblów kosztownych lakiem niepsuł, i w mieysce tego, do takich przedmiotów użyć cienkiego wosku zielonego.

Jeżeli w domu, gdzie spadkodawca umarł, zostaią sukcessorowie, krewni lub przyiaciele iego, albo też w mieyscu są przytomni; Kommissarz powinien tymże, w razie przeciwnym zaś innéy do tego zdatnéy i stósownéy osobie, n. p. gospodarzowi domu, zlecić szczególny dozór nad pieczęciami, i aby odartemi nie były, a o tém również w protokule uczynić wzmiankę.

§. 35.

Postępowanie w przeciągu czasu, aż do odięcia pieczęci.

Przyłożone pieczęcie powinny pospolicie póty pozostać, póki ich odięcie i wydanie pozostałości, z inwentarzem lub bez niego, stósownie do poniższych przepisów nastąpić

nie może. W tym przeciągu czasu Sędzia nie iest mocen żadnych z urzędu przedsięwziąść rozporządzeń względem pozostałości; chyba coby w skutek doniesienia Kommissarza względem znayduiących się, a zepsuciu podpadaiących rzeczy, stósownie do §. 27., lub też z powodu innych nieuchronnych i naglących okoliczności, dla zabezpieczenia pozostałości było koniecznie potrzebném. Podobne konieczne rozporządzenia może także i inny sąd niewłaściwy poczynić w przypadkach, gdzie stósownie do §. 15. 16. opieczętowanie uskutecznił. Co zaś przy opieczętowaniach, które tylko dla bezpieczeństwa sukcessorów niedoletnich, lub z innego powodu pod opieką zostaiących nakazane zostały, w tym przeciągu czasu przez sąd opiekuńczy powinno bydź przedsięwziętém, przepisano prawem. (Pow. Pr. Kr. Cz. II. Tyt. XVIII. §. 363—367.)

§. 36.

O odięciu pieczęci; kiedy, i

Odięcie pieczęci ma w ogólności w ten czas mieysce, gdy przyczyna przedsięwziętego opieczętowania iest uprzątnioną. Powinno więc pospolicie zaraz bydź nakazaném, skoro dziedzice, albo ustanowiony w przypadkach prawem oznaczonych (Pow. Pr. Kr. Cz. I. Tyt. IX. §. 461. i następ. §. 475. i następ.) kurator pozostałości tego domagaią się.

§. 37.

przez kogo powinno bydź przedsięwziętém.

Odięcie pieczęci może tylko od tego sądu, któremu nieboszczyk co do swéy osoby podlegał, bydź rozporządzoném. Każdy inny sąd, chociaż podług przepisu §. 15. 16. do przyłożenia pieczęci był upoważniony, powinien wszelakoż względem ich odięcia oczekiwać rozporządzenia sądu osobistego. Jak

dalece drugi sąd, któryby nasamprzód pieczęcie przyłożył, do tego przyzwanym bydź powinien, przepisano w §. 21.

Dodatek §. 436. Przy odpieczętowaniu pozostałości urzędnika regencyinego powinny akta i papiery w niey znayduiące się, bydź wydane delegowanemu regencyi do tego przybrać się maiącemu. W takowym przypadku odięcie pieczęci powinno także bydź szczególniey przyśpieszoném.

Przepis ten również zachowanym bydź powinien, gdy nieboszczyk wprawdzie właściwie był urzędnikiem sądowym; w innym zaś względzie zarazem regencyi był podległym, i czynności miał w ręku, które do iey wydziału należą.

§. 38.

Kara za przedsięwzięte bez upoważnienia, lub zawczesne odięcie pieczęci.

Ktoby się poważył, bez rozporządzenia właściwego sądu, przyłożone pieczęcie odrzeć, podlega fiskalnéy karze pieniężnéy, w miarę okoliczności, od 10 do 50 Talarów lub stosunkowéy karze więzienia, chociażby nawet pozostałość nietkniętą była. Skoro pozostałość nawet była naruszoną i otworzoną, ten, ktoby się tego dopuścił, obowiązany iest, prócz kary, wynagrodzić ieszcze dziedzicom wszelką stratę, którą ci przez iuramentum in litem zaprzysiądz mogą. Jeżeli z pozostałości co uronił, na ten czas zastósuią się przeciw niemu przepisy prawa kryminalnego.

Gdyby nawet wszyscy sukcessorowie pomiędzy sobą na to zgodzili się, aby pozostałość sądownie opieczętowaną między siebie podzielić bez sądowéy tradycyi lub odpieczętowania; albo gdyby ieden z sukcessorów naprzeciw drugiemu pozostałość miał sobie przysądzoną, wszelakoż ten, lub ci, którzyby

by się poważyli, pieczęcie sądowe samowładnie odiąć, lub odiąć kazać, podpadają również wyżéy wzmiankowanéy fiskalnéy karze pieniężnéy lub więzienia.

§. 39.

Postępowanie przy odięciu pieczęci.

Odpieczętowanie uskutecznia się przez odięcie przyłożonych pieczęci. Te powinny zatém pierwéy, podług skazowki protokułu opieczętowania, bydź zrewidowane, czyli wszystkie ieszcze są nienaruszone, a co się przytém okaże, powinno bydź w protokule, względem obecnego aktu sporządzić się maiącym, wyrażono. Jeżeli collegium, któremu spadkodawca ze względu na swóy urząd był podległym, osobno opieczętować kazało, i nieczekaiąc ogólnego odięcia pieczęci, zaięte rzeczy urzędowe chce wyiąć, powinno o tém uwiadomić władzę, która ogólne nakazała opieczętowanie, aby ta pieczęcie swoie ile potrzeba, odiąć i takowe znowu po nastąpionéy separacyi i wydaniu rzeczy urzędowych, przyłożyć mogła.

§. 40.

Wydanie pozostałości podług inwentarza lub bez tegoż.

Komu odpieczętowana pozostałość wydaną i czyli toż wydanie za sporządzeniem inwentarza lub bez tegoż nastąpić ma, osądzić potrzeba według różnicy przypadków i istnących w téy mierze przepisów prawa. W ogólności postanawia się tu tylko:

a) iż, skoro dziedzic sam, lub też tylko ieden z kilku współdziedziców domaga się sądowego sporządzenia inwentarza, to bez naymnieyszéy trudności nakazaném bydź powinno.

b) że, gdy w czasie odięcia pieczęci zachodzi spór o spadek, bądź między kilkuma pretendentami do niego ubiegaiącemi się, bądź też między dziedzicami a wierzycielami, Sędzia sporządzenie inwentarza z urzędu nakazać może, skoro to podług przekonania swego osądzi za rzecz potrzebną, aby przez to zapobiedz, aż do ukończenia sprawy, zaćmieniu lub uronieniu pozostałości.

§. 41.

Jeżeli żaden inwentarz nie ma bydź sporządzony, odięcie pieczęci uskutecznia się razem i w iednym czasie. Spisany zaś w téy mierze protokuł powinien bydź razem podpisany przez tego, komu pozostałość oddaie się.

§. 42.

Skoro inwentaryzacya zarazem ma bydź uskutecznioną, odięcie pieczęci powinno bydź tym sposobem przedsięwzięte, iż rzeczy w odpieczętować się maiących schowaniach znayduiące się iedne po drugich się zapisuią, i póki to zupełnie nie nastąpi, schowania lub pokoie, w których się znayduią, znowu się opieczętuią. W takim więc przypadku odpieczętowanie od razu uskutecznioném bydź nie może.

§. 43.

Inwentaryzacya. Przez kogo przedsięwzięta bydź powinna.

Sporządzenie sądowego inwentarza powinno bydź przedsięwziętém przez przysięgłą osobę sądową do tego delegowaną, za przybraniem protokulisty należycie zobowiązanego. Sądy atoli mocne są zlecić takową czynność także Kommissarzowi sprawiedli-

wości i Notaryuszowi, który do tego zwyczaynych świadków instrumentowych przybrać powinien.

Względem pozostałości ludzi prostych po wsiach, tudzież w miastach, gdzie właściwych nie ma sądów, mogą dezygnacye bydź spisane przez sądy wieyskie, lub przez członka magistratu policyinego, pod kierunkiem i podług wskazanych im od Justycyaryusza prawideł.

§. 44.

W szczególności co do osób woyskowych.

Gdy pozostałość, którą osoba woyskowa przy swém zeyściu miała przy sobie, przez sądy woyskowe stósownie do przepisu §. 17. opieczętowaną została; tedy należy do nich także odłączenie przedmiotów do służby zmarłego należących; powinny iednak dezygnacyą ich przesłać właściwemu sądowi cywilnemu, i temuż inwentaryzacyą rzeczy prócz tego ieszcze znayduiących się zostawić.

§. 45.

Kto do tego przyzwanym bydź powinien.

O przedsięwziąść się maiącéy inwentaryzacyi uwiadomić potrzeba wiadomych i w bliskości znayduiących się dziedziców lub współdziedziców. Jeżeli ieszcze niewiadomo, kto iest dziedzicem, należy uwiadomienie wystósować do naybliższych wiadomych krewnych obecnych. Skoro i ci nie są wiadomi, potrzeba, aby był ustanowiony kurator pozostałości, który więc przedsięwziąść się maiącéy inwentaryzacyi przytomnym bydź powinien. Gdyby dziedzice zbyt byli oddaleni, aby przy inwentaryzacyi, nie łatwo nadal odłożyć się mogącéy, osobiście mogli bydź

przytomnemi, lub aby do tego ustanowić mogli pełnomocnika; powinien im do téy czynności bydź przydany mandataryusz z urzędu.

§. 46.

Jeżeli się kto z wyżey wyszczególnionych interessentów, chociaż po zaczętéy iuż inwentaryzacyi, zgłasza, powinien bydź bez wszelkiéy trudności przypuszczonym. Prócz tych zaś, i prócz przysięgłych taxatorów, delegowany Kommissarz nie powinien żadnym obcym osobom pozwolić, aby przy inwentaryzacyi były obecnemi.

§. 47.

Postępowanie przy inwentaryzacyi w ogólności.

Wszelkie w mieyscu, gdzie spadkodawca mieszkał, umarł, lub nieruchome posiadał dobra, znayduiące się ruchomości i effekta, iakiegokolwiek bądź nazwiska, powinny bydź dokładnie spisane z oznaczeniem miary, wagi, liczby i gatunku, tudzież oszacowaney przez taxatorów ceny; a Kommissarz nie może sobie przywłaszczać decyzyi względem tego, czyli ten lub ow przedmiot do pozostałości nie należy, i z tego powodu go z inwentarza wypuścić; powinien iednak o uczynionych mu w téy mierze oświadczeniach w inwentarzu uczynić wzmiankę.

Z resztą spisanie uskutecznia się podług przepisu §. 42., od pokoiu do pokoiu, tak iak ruchomości i effekta w każdym z nich znayduią się, i z oznaczeniem ich położenia. Z tych dezygnacyi lokalnych wyciągaią i zapisuią się potém w samymże inwentarzu, rzeczy iednakowego gatunku, umieszczaiąc ie

razem pod pewnemi tytułami; taxa każdego przedmiotu umieszcza się za linią, a ogół szacunku podług taxy, z każdego tytułu przy iego zakończeniu zesumuie się.

§. 48.

W szczególności względem przynależytości.

Rzeczy ruchome, które iako przynależytości do iakowéy rzeczy nieruchomey lub przywileiu należą, n. p. inwentarz gospodarski iakowego gruntu, narzędzia fabryk, sklepów kupieckich, aptek i t. d., spisuią się osobno, a dezygnacye te dołączaią się do inwentarza głównego.

§. 49.

Względem książek.

Książki nie potrzebuią bydź otaxowane, lecz dosyć, gdy tylko ich tytułu z wyrażeniem formatu, edycyi i oprawy zapisuią się. Również, gdy obszerne znayduią się biblioteki, nie potrzeba, aby zakończenie inwentarza póty odłożyć, aż katalog iest skończony.

§. 50.

Względem domów, dóbr ziemskich i innych nieruchomości.

Domy, dobra ziemskie i inne nieruchomości zapisuią się w inwentarzu tylko podług swego nazwiska, gatunku, położenia i własności. Jeżeli z dokumentów nabycia okazuie się pewna wartość, albo liteż takowy szacunek w księdze hypotecznéy iest wyrażony, tedy umieszcza się za linią. Skoro zaś żaden podobny szacunek nie okazuie się, a dobra są zadzierzawione, na ten czas oznacza się wartość podług ilości summy dzierzawnéy. Jeżeli i tym sposobem żaden szacunek wyśledzić się nie da, tedy delegowany Kommissarz nie może też żadnego w inwentarzu wyrazić;

albowiem sporządzenie taxy przy inwentaryzacyi nigdy mieysca nie znayduie, lecz rzeczą iest interessentów, skoro takową w przyszłości za potrzebną uznaią, stósowne w téy mierze do sądu uczynić wnioski.

§. 51.

Względem papierów i dokumentów.

Znayduiące się dokumenta i papiery powinien Kommissarz z naywiększą uwagą przeyrzeć, i te, które się w iakowymkolwiek względzie do stanu czynnego i biernego pozostałości ściągaią, od innych papierów odłączyć.

Też ostatnie powinny, iak dalece tego potrzeba, bydź rozgatunkowane, a o nich powinna w inwentarzu pod pewnemi ogólnemi tylko oznaczeniami, n. p. rachunki gospodarskie lub domowe, korrespondencya familiyna, korrespondencya uczona i t. d., bydź uczyniona wzmianka.

Przytém iednak Kommissarz strzedz się powinien, aby ze zbytecznéy troskliwości zadaleko niepostąpił, alboli też wcale przez nieprzyzwoitą ciekawość, pod pozorem inwentaryzacyi poważył się chcieć powziąść wiadomość o poufałych korrespondencyach familiynych i takich, które się maiątku spadkodawcy wcale nietyczą. Jeżeli więc spadkodawca w papierach swoich pewny zachowywał porządek, i korrespondencye swoie w pewne ułożył paki lub w różnych ie umieścił oddziałach według ich przedmiotu lub osób, z któremi korrespondował, tedy paki podobne przy inwentaryzacyi niepowinny bydź przeglądane, lecz tylko w inwentarzu w wy-

żéy wytkniętym sposobie pod ogólnemi rubrykami wyrażone.

Te zaś dokumenta, które się albo własności, praw, ciężarów, lub obowiązków nieruchomości do pozostałego maiątku należących, lub też innych dotyczą, do których zmarłemu iakowa służyła pretensya; albo z których się okazuią wierzytelności do innych osób mu służące, iakiegokolwiek one są rodzaiu, powinny bydź dokładnie, z wyrażeniem osoby wystawiciela, czasu i mieysca, tudzież z krótką wzmianką o istotnéy ich osnowie, w inwentarzu wyszczególnione.

Skoro podobne dokumenta tyczą się należności pieniężnych, zapisana summa powinna bydź w inwentarzu za linią umieszczona.

Jeżeli się znayduią okoliczności, z których się okazywać zdaie, iż podobna pretensya iest wątpliwą lub niepodobną do zrealizowania, tedy i o tych wzmiankę uczynić należy.

§. 52.

Względem długów.

Ciążące pozostałość długi powinien Kommissarz również, ile się to da uczynić, dokładnie spisać. Powinien więc, ieżeli do niéy należą nieruchomości, kazać sobie względem nich udzielić wykazy hypoteczne; wyszczególnione w nich długi w inwentarzu zapisać, a wykazy same przyłączyć. Powinien podane rachunki, listy o dług iaki upominaiące, księgi rachunkowe przez zmarłego samego utrzymywane, i inne piśmienne wiadomości i konnotatki względem długów ściśle przeyrzeć, tudzież kazać sobie oświadczyć od dzie-

dziców, krewnych, domowników i służących, co im o długach i pretensyach do pozostałości wiadomo. Z tych wszystkich wiadomości powinien ułożyć reiestr doniesionych lub innym sposobem wykazuiących się długów; takowy pod osobnym Tytułem przyłączyć do inwentarza; a odłączaiąc summy wymagalne od niewymagalnych ieszcze, lub niepewnych, wyrazić przy każdéy z tychże ostatnich przyczynę, dla czego tymczasem ieszcze za niepewną uważaną bydź powinna.

§. 53.

Forma inwentarza. Wszelkie inwentarze sądowe powinny podług przyłączonego tu wzoru bydź sporządzone i zakończone.

§. 54.

Protokuł względem inwentaryzacyi. Względem całego aktu inwentaryzacyi powinien Kommissarz dokładny sporządzić protokuł, i w nim osoby, które iako interessenci, albo iako Taxatorowie i Biegli przy inwentaryzacyi były przytomne; zobowiązanie tychże ostatnich, ieżeli nie iuż raz na zawsze są przysięgłemi (o czém również uczynić należy wzmiankę); porządek, w którym przy spisywaniu postąpiono; co, skoro inwentaryzacya kilka dni trwała, w każdym dniu zdziałano; oświadczenia i doniesienia dziedziców, domowników i służących, tudzież Wierzycieli, którzy się zgłosili, i innych osób, które względem tego lub owego punktu stanu czynnego i biernego pozostałości tyczącego się słuchane były, i inne podobne do interessu należące wiadomości, wiernie wyrazić.

Z tego protokułu układa się następnie sam inwentarz, i wraz z protokułem podaie się sądowi.

§. 55.

O kilku inwentarzach szczególnych.

Jeżeli Nieboszczyk w kilku mieyscach maiątek pozostawił, n. p. gdy miał podwoyne zamieszkanie, albo gdy, prócz zwyczaynego mieysca zamieszkania swego, posiadał dobra ziemskie, w których się część iego ruchomości, effektów, papierów i t. d. znaydowała; tedy iednak, skoro cała inwentaryzacya iednemu i temuż samemu Kommissarzowi iest zleconą, ieden tylko sporządza się inwentarz, w którym spisane w różnych mieyscach dezygnacye, pod przyzwoitemi Tytułami razem się umieszczaią, nadmieniaiąc przytém, w którém mieyscu też przedmioty znayduią się. Skoro zaś kilku Kommissarzy musiano wyznaczyć, a zatém też kilka sporządzić inwentarzy; zawisło to od woli dziedzica, i umiarkowania Sędziego: czyli rzeczą iest potrzebną, aby wszystkie te oddzielne inwentarze w ieden ogólny inwentarz razem były zebrane. Lecz chociaż i to nastąpić niema, to iednak, w celu otrzymania abszlusu całéy pozostałości, potrzeba, aby w tym inwentarzu szczególnym, który naywięcéy i naygłównieysze przedmioty maiątku zawiera, wyciąg z drugich inwentarzy, tak co do Tytułu, maiątku czynnego tyczącego się, iako też względem Tytułu długów, był dodany, podług tegoż abszlus zrobiony, i iżby drugie inwentarze szczególne do głównego inwentarza były przyszyte.

§. 56.

Ścisłe zachowanie powyższych przepisów.

Jeżeli sporządziciele inwentarza powyższym przepisom niezupełnie zadosyć uczynili, inwentarz niema wprawdzie bydź uważany za całkiem nieważny; skoro zaś uchybienie nastąpiło z umysłu, z grubéy lub miernéy ich winy, na tenczas odpowiedzialnemi są za szkodę, któraby ztąd dla interessentów wyniknąć mogła. Ciż ostatni, również iako i sąd sam, mocni także są domagać się od takowych podeyrzanych lub niedbałych Kommissarzy przysięgi manifestacyinéy.

INWENTARZ

pozostałości

zmarłego w dniu w

N. N.

sporządzony, dnia

przez N. N.

INWENTARZ.

Tytuł I. W dobrach nieruchomych i gruntach.
Do tego Tytułu należą dobra ziemskie, dom, podworze, role, młyny, ogrody, łąki, stawy, winnice, saliny, i tym podobne posiadłości.
Przyczém ile możności z papierów wyśledzić i wyrazić należy Tytuł possessyi z przytoczeniem dokumentów.

Summa .

Tytuł II. W aktywach i przypadających należnościach.

1
2

Summa .

Tytuł III. W gotowiźnie.
Tu dokładnie wyszczególnić należy gatunki monet, wymieniaiąc ie pod osobnemi rybrykami.

1 W
2 W

Summa .

Tytuł IV. W złotych, śrebrnych, i innych medalach, i rzadkich monetach.

1
2
3

Summa .

Tytuł V. W pierścieniach i kleynotach.

1
2
3

Summa .

	Tytuł VI. W zegarach, tabakierach, i innych małych kosztownych lub sztucznych rzeczach.			
1				
2				
3				
	Summa .			
	Tytuł VII. W naczyniach złotych i śrebrnych.			
1				
2				
3				
	Summa .			
	Tytuł VIII. W porcelanie.			
1				
2				
3				
	Summa .			
	Tytuł IX. W szkle.			
1				
2				
	Summa .			
	Tytuł X. W cynie, miedzi, metalu, mosiędzu, w rzeczach blaszanych i żelaznych.			
1				
2				
3				
	Summa .			
	Tytuł XI. W bieliźnie i pościeli.			
1				
2				
3				
	Summa .			
	Tytuł XII. W meblach i sprzętach domowych.			
1				
2				
3				
	Summa .			

Tytuł XIII. W sukniach.

1
2
3

Summa .

Tytuł XIV. W powozach i szorach.

1
2
3

Summa .

Tytuł XV. W koniach.

1
2
3

Summa .

Tytuł XVI. W różnych zapasach na potrzeby.

1
2
3

Summa .

Tytuł XVII. W zapasach i towarach na sprzedaż i handel.

Skoro ich iest wiele, n. p. u kupca, handlerza, kramarza i. t. d.; na ten czas dogodniéy iest, aby względem nich oddzielny sporządzony był inwentarz, i aby tylko wypadaiąca z tąd summa w inwentarzu ogólnym była zanotowana.

Summa .

Tytuł XVIII. W obrazach, rysunkach, rycinach, instrumentach matematycznych, i broni.

1
2
3

Summa .

	Tytuł XIX. W książkach i rękopismach.			
1				
2				
3				
	Jeżeli zapas w książkach iest znaczny, dogodniéy iest, sporządzić względem nich osobny katalog, a tylko ich ilość umieścić w głównym inwentarzu.			
	Summa .			
	Tytuł XX. W papierach i dokumentach.			
1				
2				
3				
	Summa .			
	Tytuł XXI. W passywach i długach.			
1				
2				
3				
	Te powinny bydź zapisane tak, iak się albo z papierów i rachunków zaraz iawnie okazuią, lub iak są podane.			
	Summa .			

Gdyby w znacznéy iakiéy pozostałości takie znaydować się miały rzeczy, któreby się pod żadnym z tychże tytułów umieścić niedały; w takim razie należy dla nich osobne wciągnąć tytuły. Również potrzeba tytuły na osobne podzielić oddziały, skoro n. p. pod Tytułem X. XI. XII. XVI. XVII. XVIII. bardzo wiele każdego gatunku znayduie rzeczy do nich rachowanych.

W pozostałości mniéy znaczącéy mogą bydź zupełnie opuszczone Tytuły te, pod

któremi nic niema. Co do Tytułu I. II. III. XX. XXI. zaś zawsze potrzeba, aby wyraźna w inwentarzu uczyniona była wzmianka, czyli z przedmiotów do nich należących iakie znayduią się lub nie.

REKAPITULACYA.

Tyt. I.	stron.		
Tyt. II.	stron.		
Tyt. III.	stron.		
Tyt. IV.	stron.		
Tyt. V.	stron.		
Tyt. VI.	stron.		
Tyt. VII.	stron.		
Tyt. VIII.	stron.		
Tyt. IX.	stron.		
Tyt. X.	stron.		
Tyt. XI.	stron.		
Tyt. XII.	stron.		
Tyt. XIII.	stron.		
Tyt. XIV.	stron.		
Tyt. XV.	stron.		
Tyt. XVI.	stron.		
Tyt. XVII.	stron.		
Tyt. XVIII.	stron.		
Tyt. XIX.	stron.		
Tyt. XX.	stron.		
Summa Summarum .			
Odciągnąwszy z tego Tyt. XXI.			
Pozostaie Summa pozostałości			

TYTUŁ

TYTUŁ SZOSTY.

O postępowaniu w przyimowaniu tax sądowych.

§. 1.

Powody do sporządzenia tax.

Taxy sądowe sporządzaią się szczególniéy w celu przedsięwzięcia przedaży sądowéy; prócz tego zaś też przy działach między współdziedzicami i innemi współwłaścicielami lub towarzystwami; tudzież dla oszacowania szkody na iakowéy rzeczy zrządzoney, albo znayduiącego się względem niéy polepszenia lub pogorszenia.

§. 2.

Przedmioty.

Tak dobra ziemskie, iako też domy i inne nieruchomości, poiedyńcze przywileie same przez się istnące, okręty i inne rzeczy ruchome, mogą bydź przedmiotem podobnych tax.

§. 3.

Przez kogo taxy sądowe przyimowane bydź powinny.

Sporządzenie każdéy taxy sądowéy powinno bydź uskutecznione pod kierunkiem przysięgłéy osoby sądowéy; przybranie zaś osobnego protokulisty do tego nie iest potrzebném.

§. 4.

Kto do tego przybranym bydź powinien.

Do téy czynności atoli zawsze przybrać należy Taxatorów znawców.

Taxatorowie.

Podobni Taxatorowie powinni

1) co do swéy zdatności i znaiomości rzeczy, przez odbyty u przełożoney władzy popis, albo przez wiarogodne świadectwa, lub przez powszechnie wiadome, w téy mierze dane iuż dowody bydź legitymowani; powinni

2) względem swéy troskliwości, sumienności i bezstronności przy otaxowaniu zachować się maiącéy, należycie przysięgą bydź zobowiązani. Zobowiązanie to uskutecznia się raz na zawsze, kiedy pewnym osobom przyimowanie wszelkich przy iakim sądzie, lub w iakiém mieyscu i w iakiéy okolicy zdarzaiących się tax pewnych przedmiotów, iako rzeczywisty urząd poleca się. Skoro zaś gdzie na takowych Taxatorach formalnie ustanowionych zbywa, Kommissarz sądowy powinien obrać się maiących przez siebie znawców do obecnéy czynności szczególnie zobowiązać.

Przysięga, którą Taxatorowie sądowi zobowiązani bydź maią, przepisana iest w Ordynacyi Processowéy. (Cz. I. Tyt. X. §. 202.)

§. 5.

Znawcy do sporządzenia taxy przybrać się maiący, z żadną ze stron, lub interessentów, ze względu na pokrewieństwo, lub z iakiegokolwiek innego względu, w takim niepowinni zostawać stosunku, z powodu któregoby w procesie iako świadkowie za niemi, lub przeciw nim, wyłączeni bydź mogli.

§. 6.

Liczba tychże.

Liczbę przybrać się maiących Taxatorów oznaczyć należy według okoliczności i potrzeby różnych zdarzaiących się przypadków. Do ogółu rzeczy różnych gatunków, potrzeba do każdego ich rodzaiu użyć osobnych Taxatorów, potrzebną znaiomość rzeczy posiadaiących. W przypadkach, gdzie oznaczenie szacunku nie tak na stałych i pewnych wiadomościach, z rozmiarów, rachunków, zeznań świadków i t. d., lub z miary, wagi

i t. d. powziąść się mogących, iak raczéy na umiarkowaniu ryczałtowém według powierzchowności, na szczególnéy znaiomości sztuki, lub nabytém przez naukę uczuciu wprawném zasadza się, przynaymniéy trzech użyć potrzeba Taxatorów, którzy albo względem przyiąć się maiącéy wartości zgodzić się muszą, lub z których podań różnych, razem w ogóle obrachować się maiących, szacunek według średnicy ustanawia się.

Gdzie dotąd było w zwyczaiu, że do pewnych detaxacyi używano kilku klass Taxatorów, z których każda z trzech składa się osób, tam i nadal przy tém pozostać się ma.

We wszelkich przypadkach użycie iednego tylko Taxatora iest dostatecznem, gdy koszta z przybrania kilku ich wynikaiące, z podobną wartością przedmiotu w żadnym nie są stósunku.

§. 7.

Oznaymienie interessentom terminu do detaxacyi wyznaczonego.

Wyznaczony do tetaxacyi termin powinien bydź interessentom oznaymiony, i ci powinni bydź do niego przypozwani. Przypozwanie to ma iednak tylko ten zamiar, aby interessentów o przedsięwziąść się maiącém oszacowaniu uwiadomić. Jeżeli więc na wyonaczonym terminie ani osobiście, ani przez upoważnionych pełnomocników niestawaią, czynność pomimo tego, bez oczekiwania na nich, powinna bydź przedsięwziętą. Że to zaś nastąpi, należy interesentom w zapozwie wyraźnie oznaymić.

§. 8.

Obowiązki Kommissarza sądowego.

Kommissarz sądowy powinien kierować całą czynnością detaxacyi. Powinien tego przestrzegać, aby Biegłym ocenić się maiące przedmioty należycie i w zupełności były

przedstawione lub wskazane; i aby ciż należytą przykładali pilność i troskliwość dla zupełnego zainformowania się o naturze przedmiotu, i o tych iego własnościach, szczególnych przedmiotach lub wadach, które na ocenienie iego wartości wpływ mieć mogą. Jeżeli niektóre wiadomości, z których przy iakim przedmiocie, lub przy iakiéy rubryce mogą bydź powzięte zasady do dokładnieyszego oznaczenia wartości, przez świadków maią bydź dochodzone; Kommissarz sądowy powinien tychże sam stósownie do przepisów wysłuchać; do tego zaś albo Taxatorów przybrać, albo od nich żądać wskazania sobie okoliczności, na których rzecz zawisła, tudzież szczególne zapytania, iakieby świadkom uczynić wypadało. Skoro też wiadomości powziętemi bydź mogą z rachunków, rejestrów gospodarskich, lub innych papierów; powinien starać się o ich wyszukanie i przystawienie, w ogólności zaś tego przestrzegać, aby przepisany porządek detaxacyi przez Taxatorów ściśle i sumiennie był zachowany, i aby żaden z znayduiących się środków, do prawdziwego i rzetelnego oznaczenia wartości posłużyć mogących niebył spuszczony z uwagi i zaniedbany.

Z drugiéy strony zaś Kommissarz niepowinien przywłaszczać sobie, aby Taxatorów w sumiennem i podług własnego ich wolnego zdania i przekonania uczynić się maiącém zastósowaniu ich znaiomości rzeczy i sztuki chciał w iakimkolwiek sposobie ograniczać, lub iakie im w téy mieyrze przepisać prawidła. Niepowinien im z mniemanéy swéy własnéy wiadomości żadnych czynić suggestyi, ani przy zapisaniu ich zdań przerywać

im mowy, lub w inny sposób mylić; owszem powinien na tém zaprzestać, aby ich oświadczenia wiernie zapisał, a gdzieby tego potrzeba wymagała, w szczególności zaś, gdyby co nadzwyczaynego miało zachodzić, albo gdyby zdania kilku do iednakowego przedmiotu ustanowionych Taxatorów znacznie od siebie różnić się miały, aby od nich zażądał oświadczenia w téy mierze powodów, i takowe zapisał.

§. 9.

Protokuł detaxacyi.

Kommissarz powinien względem całéy czynności detaxacyi dokładny sporządzić protokuł, i w nim wyrazić:

1) Jakie osoby, tak co do Taxatorów, iako też interessentów, były przytomne.

2) Czyli Taxatorowie iuż w ogólności i gdzie przepisaną przysięgę złożyli, lub w iaki sposób do obecnéy czynności zobowiązani zostali.

3) W protokule powinien bydź następnie uczyniony dokładny opis oszacować się maiącego przedmiotu, obeymuiący takie własności i oznaki tegoż, któremi od innych rzeczy podobnego rodzaiu rozróżnionym bydź może; tudzież wyrazić należy powód do sporządzenia taxy, czyli n. p. z powodu przedaży lub działów sporządza się.

4) Potrzeba historycznie przytoczyć: w iakim porządku i w iakim sposobie przy sporządzeniu taxy w ogólności postąpiono, a ieżeli czynność kilka dnia trwała, co w każdym dniu zdziałano.

5) Należy daléy wyrazić, iak względem każdego w szczególności przedmiotu, lub

każdéy poiedyńczéy rubryki, przy dochodzeniu szacunku lub dochodu, niemniéy potrąceń od tegoż ostatniego czynić się winnych, postąpiono; zkąd powzięte zostały wiadomości do ich oznaczenia; iacy n. p. świadkowie byli podani, iak wysłuchani zostali, i co zeznali; iakie rachunki i z których lat zostały użyte, co się z nich wykazało, co względem dokładności, wiarogodności lub niezawodności tychże rachunków w szczególności było do nadmienienia; iakie przy każdym przedmiocie, lub przy każdéy rubryce, Taxatorowie oświadczyli zdanie; a ieżeli ci między sobą się różnią, co każdy z nich na poparcie zdania swego przytoczył; i iakie prócz tego ieszcze okoliczności, na obecną czynność i iéy rozpoznanie wpływ maiące, zaszły.

6) Wyciągi rachunkowe, tabelle wysiewu, reiestra sprzętu, młocki i sypki, mappy i reiestra rozmiarowe, są annexami tegoż protokułu, które w samymże protokule, tam, gdzie powzięte z nich wiadomości i data są umieszczone, dokładnie przytoczone bydź powinny.

7) Protokuł powinien bydź podpisany przez Kommissarza, przybranych Taxatorów, tudzież świadków, ieżeli iacy byli słuchani. Również i obecni interessenci powinni bydź wezwani do podpisania się; iednak podpis ich nie iest koniecznie potrzebnym.

§. 10.

Instrument detaxacyi. Z tego protokułu Kommissarz powinien ułożyć instrument detaxacyi, i takowy przy raporcie sądowi podać. Jeżeliby się przy ułożeniu znaleść miały iakie zastanowienia i

wątpliwości, powinien w téy mierze znieść się z Taxatorami, i od nich zażądać potrzebnych obiaśnień. Przy taxach obszernych, gdzie potrzebne iest obrachowanie wielu pozycyi, względem dochodu, odciągów i t. d., powinien do wygotowania instrumentu detaxacyinego użyć pomocy przysięgłego Rachmistrza.

§. 11.

Podany instrument detaxacyiny wygotuie się od sądu pod większaiego pieczęcią. Czyli i którym interessentom takowy powinien bydź udzielony; iak dalece tymże wolno, przeciwko taxie uczynić swe uwagi; i iak w skutek tychże daléy postąpiono bydź ma, przepisano Prawem i w Ordynacyi processowey, według różnicy przypadków i powodów, z których taxa przyiętązostała. Przyięcie tegoż.

§. 12.

Co się w szczególności I. tax dóbr szlacheckich dotycze, te zawsze podług prawdziwego i rzeczywistego dochodu sporządzane bydź maią. 1) O oszacowaniu dóbr szlacheckich.

Kommissarz powinien przytém na samprzód umieścić dokładny opis oszacować się maiących dóbr, według ich własności, położenia, granic, odległości od większych, średnich, i mnieyszych miast, od kanałów i rzek spławnych, i podług innych okoliczności, które kulturę, lub odbyt produktów szczególnie ułatwiać i onemu sprzyiać, albo też takowy tamować i utrudniać mogą. Gatunek budynków i ich stan powinien bydź ogólnie opisany, iako też położenie mie-

szkańców wsi, i ich stosunek względem dziedzica, czyli n. p. obowiązani są do odrabiania pańszczyzny, albo nie; czyli ich posiadłości, budynki i inwentarze ich są własne, lub czyli i iak dalece do dziedzica należą; tudzież czyli utrzymywanie budynków i inwentarza do nich samych, albo do dziedzica należy. Niemniéy dowiedzieć się, i w protokule o tém wzmiankę uczynić potrzeba, czyli role, łąki, pastwiska i lasy dziedzica odłączone są od tych, które do poddanych należą, albo czyli z niemi ieszcze są pomieszane. W szczególności zaś nadmienić należy: czyli granice są uregulowane; albo czyli i z któremi sąsiadami spory graniczne zachodzą; czyli dobrom służy do innych dobr sąsiedzkich prawo wolnego pastwiska, wrębu, tuczenia, polowania, lub inne podobne służebności; albo czyli do nich takowe drogą prawa są roszczone. Również i takie regalia i prawa szczególne, które żadnego takiego nie czynią dochodu, któryby mógł bydź oceniony podług wartości pieniężnéy, powinny bydź w protokule wyrażone, i dokładnie opisane. Tymże samym sposobem powinien Kommissarz doszłe go wiadomości o dawnieyszéy summie szacunkowéy, za którą dobra w ostatnich latach kupione, albo w działach przyięte zostały, tudzież poprzednich dzierżawach, i innych zdarzeniach, przez które stan dóbr w nowszych czasach istotnéy doznał odmiany, w protokule hystorycznie opisać.

Dodatek §. 437. Skoro z księgi hypotecznéy, lub z innych zrzódeł niepodeyrzanych okazuie się, że dobra szlacheckie sądownie sprzedać się maiące, wartości 500 Tal. nie

przenoszą, w takim razie można Sołtysa albo Ławników mieyscowych, gdzie sprzedać się maiąca nieruchomość iest położoną, albo w niedostatku Ławników, dwóch wybranych do tego gospodarzy mieyscowych, lub w sąsiedztwie osiadłych, względem stanu, dochodów i wartości gruntu, w tym celu dokładnie przez nich obeyrzeć się maiącego, wysłuchać pod przysięgą, których zeznania wowczas mieysce taxy zastępuią.

§. 13.

Co się tycze zasad, podług których rozmaite rubryki gospodarskie w dochodzie, a przy każdéy z nich uczynić się maiące potrącenia; tudzież ciężary i wydatki od całego dochodu odciągać się winne; niemniéy przystępuiący do kapitału szacunek budynków mieszkalnych, i innych żadnego wprawdzie dochodu właściwego nieprzynoszących, iednakowoż summę szacunkową podwyższaiących regaliów i przynależytości; iako też potrącić się winne od kapitału taxy koszta budownicze, reparacyine i odnowienia, maią bydź dochodzone i oszacowane: tedy względem tego wszystkiego tu żadnych ogólnych przepisów udzielić nie można. Gdy iuż w wielu prowincyach systemata kredytowe są urządzone, a sądy odebrały zalecenie, aby albo dyrekcye kredytowe o sporządzenie tax dóbr szlacheckich wzywały, lub też przyięte u nich zasady taxacyine w takowym przypadku zachować kazały; przeto i nadal przytém pozostać się ma. — W drugich zaś prowincyach stany maią bydź wezwane, aby się z głównemi sądami prowincyonalnemi zniosły, i dokładne, a do okoliczności i urządzeń kraiowych stósowne ustawy detaxacyine ułożyły.

Dopóki to zaś nie nastąpi, zachowany w téy mierze dotąd w każdéy prowincyi zwyczay również i nadal utrzymuie się.

§. 14.

2) Innych dóbr ziemskich.

Co się II. tycze tax innych dóbr ziemskich, które wprawdzie nie są szlacheckie, iednakże wolną stanowią własność ich posiedzicieli, a żadnemu dominio nie są poddane, tedy względem tych co do istoty, te same zastósuią się zasady, które przy oszacowaniu dóbr szlacheckich w teyże saméy prowincyi służą za prawidła; przyczém zachodzące w téy mierze różnice i odrębności, z różnego przymiotu dóbr pochodzące, same z siebie wypływaią.

Poddane posiadłości włościańskie, które są własnością ich posiedzicieli, a według zwyczaiu kraiowego w znaczne opatrzone są realności w roli i pastwiskach i t. d., oszacuią się również podług dochodu.

Co do takich zaś włości, które tylko do uprawy i użytku są nadane, albo z innego względu nie są własnością ich posiedzicieli; tudzież co do wszelkich małych posiadłości rolniczych, na których żaden nie utrzymuie się zaprząg, żadna właściwa taxa dochodowa nie ma mieysca. Natomiast powinien bydź sporządzony rzetelny i dokładny opis takiéy posiadłości według należących do niéy realności, budynków, inwentarza i t. d., tudzież płacić się z niéy winnych podatków, i ciążących ią robot i powinności; a ze zbioru tych wiadomości powinien bydź z należytym względem na zwykłą w tém mieyscu lub w okolicy wartość szacunkową nieruchomości podobnego rodzaiu i własności, oznaczony

podług sumiennego umiarkowania Taxatorów ryczałtowy iéy szacunek.

W prowincyach, gdzie względem posiadłości rólniczych zaprowadzone są pewne taxy gruntowe, podług których takowe przez iednego z synów dotychczasowego posiadacza bywaią przyięte, a drugie dzieci wynagrodzone, tedy przy tém i nadal pozostać się ma.

Dodatek §. 438. Gdy przy taxie dóbr, posiedzicielowi tylko na pewne lata do uprawy i użytku nadanych, zachodzi pytanie: iak czysty dochod przez zwyczayną detaxacyą oznaczony, podług czasu trwaiącego prawa użytkowego obrachowany bydź ma na kapitał; należy oznaczyć szacunek kapitalny przez summę dochodów z potrąceniem dotychczasowego użytku.

§. 15.

Ile się III. domów w miastach tycze, tedy te nie mogą bydź ocenione podług samego tylko dochodu. 3) Domów w miastach.

Skoro taxa domu iakiego ma bydź przyięta, na ten czas

1) Kommissarz powinien takowy podług iego położenia, własności, długości, szerokości i wysokości, tudzież podług stanu budowli, podług liczby i urządzenia znayduiących się w nim pomieszkań, i innych lokalności, dokładnie opisać.

2) Należy dokładnie oznaczyć należące do domu przynależytości, iako to: ogrody, łąki, role i t. d., tudzież przywiązane do niego przywileie, n. p. koleyne robienie piwa, prawo łącznego passania na wspólném pastwisku mieyskiém pewnéy liczby bydła,

wybierania z wspólnego lasu mieyskiego całéy potrzeby drzewa, lub pewnéy ilości onegoż i t. d.

3) Również powinien Kommissarz troskliwie dowiadywać się o ciążących takowy dom, lub roszczonych do niego służebnościach.

4) Opłacać się winne od domu podatki, tudzież ciężary publiczne i gminne podobnież iak naydokładniéy spisane bydź muszą.

5) Następnie, znayduiące się w domu materyały, roboty przemysłowe i rzemieślnicze wszelkiego rodzaiu, podług obecnego ich stanu przez przysięgłych znawców zrewidowane i oszacowane bydź powinny. Również

6) Powinien, szczególniéy w wielkich miastach dochód z komornego podług kilkuletniéy średnicy bydź wyśledzony. Ze zbioru tych wiadomości powinna

7) Przez Taxatorów taxa domu, w teraznieyszym iego stanie, podług roztropnego i słusznego ich umiarkowania bydź oznaczoną; z resztą zaś powinny

8) Należące do domu, a podług Nro. 2. wyśledzone przynależytości nieruchome lub przywileie osobno bydź oszacowane, a do taxy samegoż domu dodane.

§. 16.

4) Innych nieruchomości.

IV. Przy taxach innych nieruchomości idzie o to: czyli pospolita ich wartość zawisła od użytku, który Posiedzicielowi swoiemu przynoszą; lub czyli oczekiwać się mogąca z nich korzyść ogranicza się nayszczególniéy tylko na upodobaniu i przyiemności.

Przy nieruchomościach pierwszego rodzaiu, n. p. przy młynach, sadach i innych ogrodach do użytku gospodarskiego przeznaczonych, powinien czysty dochód bydź wyśledzony, i podług niego wyciąg intraty oznaczony.

Przy nieruchomościach drugiego rodzaiu zaś, n. p. przy ogrodach dla saméy tylko zabawy i ozdoby przeznaczonych, żadna taxa sądowa mieysca nie znayduie; lecz w iéy mieysce czyni się dokładny opis według długości, wielkości i wewnętrznego urządzenia. Podług tychże wiadomości, maiąc oraz wzgląd na ludność mieyscową, na stopień zamożności i zbytku między mieszkańcami, tudzież na zwyczayną cenę, iaką podobne nieruchomości w mieyscu tém mieć zwykły, powinien ryczałtowy szacunek przez Taxatorow, podług roztropnego umiarkowania, bydź ustanowiony.

Znayduiące się przy takowéy nieruchomości budowle również opisane bydź muszą, a ieżeli do niéy należy także oranżerya lub rzadkie rośliny, tedy podobnież ich dezygnacya z ogólném oznaczeniem wartości każdéy poiedyńczéy sztuki, do taxy dołączoną bydź powinna.

§. 17.

V. Co do przywileiów poiedyńczych same przez się istnących na to wzgląd mieć należy: czyli takowe pewny iaki przynoszą dochod; albo czyli posiedzicielowi tylko podaią sposobność do ziednania sobie korzyści przez użycie swéy nauki, kunsztu i przemysłu; albo na koniec, czyli to same tylko są prawa ho- 5) Przywileiów.

norowe, z któremi żadna podług wartości pieniężnéy ocenić się mogąca korzyść nie iest połączona.

Co do praw pierwszego rodzaiu, n. p. co do prawa pobierania cła, rybołostwa i t. d., dochodzi się intrata, a podług teyże oznacza się taxa. Co do praw drugiego rodzaiu zaś, n. p. co do prawa utrzymywania balbierni, łazienek, szynkowni, kramu, apteki i t. d., żadna właściwa taxa dochodu mieysca nie znayduie; lecz natomiast w sporządzić się maiącym opisie wyrazić należy bliższe oznaczenia i rozciągłość takowego prawa, i ze względem na zwyczayny szacunek, iaki takowe prywileie w mieyscu, w miarę ludności i dobrego bytu mieszkańców, tudzież w stosunku do więcéy lub mniéy ograniczonéy liczby podobnych uprzywileiowanych mieć zwykły, przez biegłych ryczałtowa ilość detaxacyina ustanowioną bydź powinna. Jeżeli do takowego przywileiu należą pewne ruchome przynależytości, narzędzia i porządki, potrzeba dezygnacyą ich do taxy dołączyć; zapasy zaś w towarach, materyałach i t. d. osobno detaxuią się.

Równymże sposobem postąpić należy przy oszacowaniu przywileiów takich, które żadnéy według wartości pieniężnéy obrachować się mogącéy korzyści nie przynoszą, lecz na samych tylko prawach honorowych zasadzaią się.

§. 18.

6) Okrętów. VI. Okręta nigdy podług ich dochodu, lecz iedynie podług wartości znayduiących się w nich materyałów w drzewie, żelazie

miedzi i t. d., tudzież ich przynależytości w linach, żaglach, kotwicach i t. d. przez znawców oszacowane bydź powinny. Przytém zaś zawsze wyrazić należy sposób, w iakim, mieysce, gdzie, i czas, w którym okręt budowany został. Co do wyżéy wspomnionych przynależytości potrzeba dołączyć do taxy dezygnacyą.

§. 19.

VII. Co do rzeczy ruchomych, sama tylko istota przedmiotów może bydź oszacowaną. Złoto i śrebro taxuie się podług wagi, a przytém wyraża się proba. Co do kleynotów i innych rzeczy drogich, tudzież co do dzieł kunsztownych, których wartość mniéy na materyale, iak raczéy na formie i sztucznéy ich robocie zasadza się, należy, skoro okazuiąca się podług podobieństwa ich wartość nie iest małéy wagi, użyć do ich oszacowania przynaymniey trzech znawców, a taxa powinna podług średnicy ich podań bydź ustanowioną. Przy innych rzeczach ruchomych dosyć użyć iednego tylko Taxatora, który o przedmiotach tego rodzaiu porzebną posiada znaiomość. 7) Rzeczy ruchomych.

Skoro kilka iest sztuk iednakowego gatunku, n. p. kilka pierścieni bryliantowych i t. d., potrzeba, aby do nich przyłączone były nummera za pośrednictwem nitki, do każdéy sztuki pieczęcią sądową przytwierdzić się maiącéy, tak, iżby względem nich żadna pomyłka nastąpić nie mogła.

POWSZECHNA
ORDYNACYA SĄDOWA
DLA
PAŃSTW PRUSKICH.

Część trzecia.

O obowiązkach urzędników sądowych.

TYTUŁ PIERWSZY.

O głównych sądach kraiowych w ogólności, o ich działaniach i obowiązkach.

§. 1.

Ustanowione przez Nayiaśnieyszego Pana w Państwach Jego do wymiaru sprawiedliwości kollegia kraiowe składaią się: Skład kollegiów sądowych.

1) z Przełożonych maiących tytuł Prezesów i Dyrektorów;
2) z Członków, czyli Radzców i Assessorów;
3) z potrzebnych do załatwiania czynności urzędników podwładnych;
4) umieszczeni są przy nich młodzi ludzie, którzy, iako Auskultatorowie i Referendaryusze, do sądowych czynności i urzędów przysposobieni i wykształceni bydź maią.

§. 2.

Przeznaczeniem złożonych tym sposobem głównych sądów kraiowych iest: Przeznaczenie tychże.

1) aby osobom, ich juryzdykcyi bezpośrednio podległym, i w przedmiotach im wskazanych, sprawiedliwość wymierzały;
2) aby utrzymywały dozór nad sądami niższemi ich Departamentu; iżby w tym celu tak w ogólności przestrzegały, aby przy

tychże sądownictwo w przepisanym porządku było odbywane, i dla przekonania się o tém, częste odbywały rewizye sądowe, iako też w szczególności, aby zażalenia naprzeciw rozporządzeniom i wyrokom tychże sądów niższych, bądź drogą appellacyi, bądź drogą prostego tylko rekursu do nich doszłe rozpoznawały, a ieżeli są uzasadnione, załatwiały;

3) aby wskazanemi im w szczególności czynnościami, w interessach opiekuńczych, hypotecznych i innych, do juryzdykcyi spornéy nienależących, kierowały i one załatwiały.

§. 3.

1) *Extra judicialia.* Jakie czynności tego ostatniego rodzaiu iednemu lub drugiemu sądowi są wskazane, przepisano względem każdego z nich w szczególności, według rozmaitych urządzeń w Prowincyach królewskich istnących; a co kollegia przytém czynić i zachować maią, przepisano w drugiéy Części ninieyszéy Ordynacyi sądowéy.

§. 4.

2) Dozór nad sądami niższemi. Co kollegia względem drugiego przedmiotu głównego, ich ustanowienia, to iest: względem dozoru nad sądami niższemi uczynić są obowiązane, o tém mówić się będzie częścią przy podanéy sposobności w następuiących Tytułach, częścią zaś i nayszczególniéy w niżéy następuiącym Tytule osmym.

§. 5.

3) *Jurisdictio contentiosa.* Co do pierwszego głównego przedmiotu ich przeznaczenia, mianowicie względem sprawowania powierzonéy im bezpośrednio imieniem Panuiącego jurysdykcyi, kollegia sądowe częścią pewne ogólne, częścią zaś osoby, z których się składaią, pewne szcze-

gólne maią obowiązki do zachowania. Też ostatnie wyszczególnione są dokładnie w następuiących Tytułach, gdzie o rozmaitych czynnościach urzędowych tychże osób będzie mowa.

§. 6.

Obowiązki kollegiów sądowych.

Ogólnym obowiązkiem kraiowych kollegiów sądowych iest, aby udaiącym się do nich w interessach prawnych stronom gruntowną, prędką, i w każdym względzie bezstronną wymierzały sprawiedliwość.

§. 7.

Powinny zatém główne sądy kraiowe we wszelkich do nich należących sprawach skargi i przedstawienia stron, u nich sprawiedliwości szukaiących, bezbronnie przyimować; takowe troskliwie i z uwagą roztrząsać, stan rzeczy podług przepisu ninieyszéy Ordynacyi rozpoznać, i według prawa rozstrzygnąć; każdego przy prawach iego bronić, albo mu do tego skutecznie dopomodz; śledztwa i instrukcye pilnie i nieprzerwanie prowadzić; decyzye ile możności przyśpieszać, i przytém ani same naymnieyszéy niedopuszczać się niepotrzebnéy zwłoki, ani też dozwolić, aby takowa przez kogo innego zrządzoną została.

§. 8.

W szczególności powinny kollegia sądowe w czynnościach swych urzędowych zachować nayściśleyszą sprawiedliwość, i bezstronność naysumiennieyszą, tak dalece, aby każdemu bez różnicy stopnia, stanu, płci, powagi lub maiątku, iedynie podług istoty i położenia sprawy, i według przepisów prawa sprawiedliwość wymierzały; w szczególności zaś, aby ubogim i osobom z niższéy klassy ludu, przeciw uciskom i uciemięże-

niom maiętnych, możnych i znakomitych przeciwników, skuteczną dawały obronę i pomoc.

§. 9.

Ich prawa i służąca im powaga.

Aby więc wspomnione kollegia były w stanie, też obowiązki i czynności swoie należycie wypełniać, Nayiaśnieyszy Pan nadał im prawo, aby sądownictwo w naywyższém Jego Imieniu odbywały, rozkazuiąc każdemu, bez różnicy i wyiątku, aby rozporządzeniom i nakazom przełożonego sobie głownego sądu kraiowego, w okolicznościach do urzędu tegoż należących, taką samą okazywał powolność i posłuszeństwo, do iakiego względem samego Nayiaśnieyszego Pana iako Panuiącego i Naywyższego Sędziego iest obowiązany; chcąc oraz też kollegia przy udzieloney im władzy i powadze skutecznie bronić, a okazane im nieposłuszeństwo i opór iak naysurowiéy mieć ukarane.

§. 10.

Nayiaśnieyszy Pan upoważnił zatém też często rzeczone sądy kraiowe, aby rozporządzeniom swoim, na prawie i ninieyszéy Ordynacyi uzasadnionym, w razie potrzeby przez prawne środki przymusu ziednały posłuszeństwo i powolność; aby upornych przez Fiskusa do odpowiedzialności pociągnąć kazały; i przeciw nim przepisane w Prawie kryminalném wymierzały kary. (Pow. Pr. Kr. Cz. II. Tyt. XX. §. 166. i następ.).

§. 11.

Dozór nad niemi.

Aby zaś i też kollegia powierzoney im władzy i mocy nienadużywały, trzymane będą nietylko pod ciągłym inieprzerwanym dozorem, i przez częste rewizye sądowe zaciąganą będzie niezawodna wiadomość o ich

sprawowaniu się w wykonywaniu ich urzędu; lecz oraz stronom z ich zażaleniami przeciwko nim, potrzebne posłuchanie nigdy odmowioném niebędzie.

§. 12.

Rozpoznanie zaniesionych przeciw nim zażaleń.

Zażalenia na kollegia sądowe i sądy, zamierzone są albo tylko przeciw osnowie wydanego od nich iakowego rozporządzenia, które się użalaiącemu się uciążliwém bydź zdaie; albo obeymuią zarazem osobiste obwinienia o nadwerężenie lub zaniebanie obowiązków urzędowych.

§. 13.

Zażalenia pierwszego rodzaiu, skoro przeciw rzeczywistym wyrokom, albo rezolucyom z temi równą moc maiącym są wymierzone, powinny bydź zaniesione i udowodnione przez zwyczayne środki prawne appellacyi i rewizyi w Tytule czternastym i piętnastym opisane. Jeżeli zaś zażalenie tycze się iakiego innego sądowego rozporządzenia, zaniesioném bydź musi, skoro przeciw sądowi niższemu iest wymierzone, do przełożonego temuż bezpośrednio sądu wyższego, a gdy kto sądzi mieć potrzebę użalać się na sąd wyższy, lub na główny sąd prowincyi, udać się powinien w téy mierze do Wydziału sprawiedliwości Ministerium Stanu. Ktoby nareszcie sądził, iż także i na rezolucyach Ministeryi zaprzestać niemoże, wolny ma przystęp do Naywyższéy Osoby Jego Królewskiéy Mości.

Dodatek §. 439. W sprawach zaś prawomocnie iuż rozsądzonych stronom wcale niewolno trudnić Nayiaśnieyszego Pana i Ministerium zażaleniami.

§. 14.

Ktokolwiek podobne zażalenia chce podać, powinien rzecz iasno, stósownie do istotnéy prawdy, i z należytą skromnością przedstawić; tudzież do zażaleń swoich zawsze dołączać ostatnią rezolucyą od poprzedzaiącéy bezpośrednio władzy otrzymaną.

Dodatek §. 440. Przy podpisie podań wyrażono bydź powinno, czyli podaiący przedstawienie sam ułożył i podpisał, lub przez kogo to się stało; a na przedstawieniach imieniem całych gmin podanych, powinni w szczególności ci gospodarze i członkowie gminy, którzy do przedstawienia byli powodem, własne swe nazwiska podpisać.

Ci, którzy przedstawienia iasno ułożyć i pisać nieumieią, a pomimo zaszłego do nich ostrzeżenia niezaniechaią takowe za innych układać i pisać, skazani będą na karę więzienia od dni 14. do 4. tygodni, lub na stósunkową karę pieniężną, a w razie powtorzenią kara ta podwoioną zostanie.

Ci zaś, którym takowe przedstawienia za krewnych, przyiaciół i znaiomych wygotować wolno, tego zaś w należytéy formie nieczynią, albo przedstawienie raz iuż oddalone powtarzaią, pierwszy raz karą od 8. do 14. dni w więzieniu, w domu pracy lub poprawy ukarani, a w razie powtórnym karą podwóyną obłożeni zostaną. Za dalsze powtórzenia kara iuż odniesiona zawsze o 8. do 14. dni podwyższoną będzie.

Dodatek §. 441. Podaiący maią prośby swoie zwyczayną pocztą odsyłać, nie zaś takowe sami oddawać i przez osobiste naleganie naprzykrzać się.

§. 15.

Kto albo przepisanego w téy mierze porządku w zaniesieniu zażaleń swoich niezachownie, lecz z pominięciem przełożonego

sądu prowincyonalnego, ministerium sprawiedliwości, lub, z pominięciem tegoż ostatniego, bezpośrednio Nayiaśnieyszego Pana trudni (§. 13.); albo kto do przedstawienia swego nie dołącza ostatniéy rezolucyi od poprzedzaiącéy władzy otrzymanéy, i tym sposobem pomyślnieyszéy rezolucyi podstępnie uzyskać usiłuie, (§. 14.) ten spodziewać się może, iż bez iakiegokolwiek dalszego rozporządzenia natychmiast oddalonym zostanie.

Dodatek §. 442. Kto z pominięciem iakiéy władzy lub z zaniedbaniem oznaczonéy formy zażalenia lub prośby podaie, ma się spodziewać, iż przedstawienie iego bez rezolucyi zwróconém mu zostanie.

Kto na tém nieprzestaiąc, nieforemną prośbę swoią powtarza, tudzież, kto raz iuż odebrał rezolucyą, a podanie swoie bez szczególnego powodu ponowi, za karę na dni 14 do 4 tygodni do więzienia, domu pracy lub poprawy zaprowadzonym będzie.

W razie powtórzenia, odniesiona iuż kara będzie podwoioną, a przy każdém dalszém powtórzeniu wytrzymana iuż pierwéy kara znowu o 14 dni do 4 tygodni zostanie podwyższoną.

Przeciwko stronom zamożnym ustanawia się stósunkowa kara pieniężna.

Kary te ustanawiaią się bezpośrednio przez właściwe ministerium lub władzę przez prostą rezolucyą, skoro tylko zakazane powtórzenie prośby przez wysłuchanie użalaiącego się lub innym sposobem zostało sprawdzoném, i takowe wykonywaią się przez władzę, któréy w téy mierze dane iest zlecenie.

Dodatek §. 443. Ci, którzy Nayiaśnieyszego Pana lub ministerium osobistém przedstawieniem zażaleń swoich trudnią, a nakłonić się nie daią do domu powrócić, i tamże rezolucyi oczekuią, transportowani będą napowrót przez władze policyine. Gdyby się zaś znowu mieli pokazać i supplikowanie ponowić, u-

karani i traktowani będą podług obiętych w §. 442. dodatku przepisów.

Gminy i deputowani gmin, którzy siedlisko swoie opuszczaią, w celu, aby przedstawienia swoie Jego Królewskiéy Mości lub ministerio sami oddali i osobiście supplikowali, maią bydź przez władze sądowe i policyine, przez których obwód przechodzą, przytrzymani i do domu odesłani, odebrawszy im wprzód przedstawienie, które chcą podać, a wysłuchawszy ich, według zachodzących okoliczności, względem osnowy iego dokładnie do protokułu, i oddawszy takowe na pocztę. Jeżeliby się wszelakoż osobiście mieli pokazać dla supplikowania, skazani będą na wyżéy przepisane kary więzienia lub pieniężne.

§. 16.

Aby zaś nikt słusznéy nie miał przyczyny użalać się na to, iż nie ma sposobności podawania prośb lub zażaleń swoich tam, gdzie wypada, przeto włożony iest nietylko na Kommissarzy sprawiedliwości, według bliższych oznaczeń, niżéy w Tytule VII. obiętych, szczególny ten obowiązek, aby stronom, na nieprawne rozporządzenia i uciemiężenia sądów użalać się chcącym, radą i urzędem swoim bez wszelkiéy obawy ludzkiey i bez względu na osobę, dopomagali, gdy wprzód interes dokładnie roztrząsnąwszy, znaydą, iż zażalenie nie iest bezzasadne, ani przeciw prawu, lub mniey znaczącém; lecz przy każdém kollegium i sądzie powinno oraz takie bydź urządzenie, aby ludzie prostego stanu, którzy dla ubostwa swego pomocy Kommissarza sprawiedliwości użyć nie mogą, w zwyczayném mieyscu posiedzeń sądu kogo znaleźli, komuby prośby lub zażalenia swoie ustnie do protokułu przedsta-

wić mogli; a ustanowione do tego raz na zawsze, według okoliczności i urządzeń każdego sądu lub kollegii, osoby obowiązane są, wnioski takowych stron przyimować bez wymówki i bezpłatnie.

Chociażby też strona przeciw samemu głównemu sądowi prowincyi iakie miała zażalenia, i ani Kommissarza sprawiedliwości do piśmiennego ich przedstawienia znaleść, ani też rewizyi sądowych od czasu do czasu przy témże kollegio przedsiębrać się maiących oczekiwać nie mogła; wolno iéy bydź ma, zgłosić się do naybliższego sądu głównego kraiowego, i prosić o przyięcie iéy zażaleń do protokułu; do którego to iéy żądania bez wszelkiéy trudności przychylić się, i podobny protokuł z dołączeniem ostatniéy, od supplikanta zażądać się maiącéy rezolucyi, do ministerium sprawiedliwości niezwłocznie odesłać należy.

§. 17.

Sądy główne kraiowe powinny zaniesione do nich przeciw sądom niższym ich departamentu zażalenia bezbronnie przyimować; takowe stósownie do niżéy (w Tyt. III.) następuiących bliższych przepisów troskliwie roztrząsać; a ieżeli są uzasadnione, skutecznie załatwiać; skoro zaś podanie okaże się bydź bezzasadném, starać się o to usilnie, aby podaiącego z łagodnością, umiarkowaniem, i zastósowaniem się do iego zdolności i poięcia, obiaśniać i na przyzwoitą drogę naprowadzić.

§. 18.

Zażalenia przeciwko sądom woyskowym należą wprawdzie iedynie do przełożonych im władz woyskowych; iak dalece iednak

sądy cywilne za osobami ich iurisdykcyi podległemi w interessach ich prawnych u sądów woyskowych uymować się są obowiązane, przepisano w Części I. Tyt. II. §. 52. ninieyszéy Powszechnéy Ordynacyi Sądowéy.

§. 19.

Zażalenia, nietylko osnowy wydanego przez sąd rozporządzenia iakowego dotyczące się, lecz oraz osobiste obwinienia względem uchybionych lub zaniedbanych obowiązków urzędowych obeymuiące, wymierzone są albo przeciwko poiedyńczym członkom lub subalternom collegii, albo przeciw całemu collegium, lub Prezesowi czyli Przełożonemu onegoż.

§. 20.

Zażalenia przeciw poiedyńczym członkom i subalternom sądu, w rzeczach ich urzędowania dotyczących się, powinni pospolicie Prezesowi czyli przełożonemu collegii bydź podane.

Tenże powinien takowe, w razie potrzeby za przybraniem Dyrektora lub prezyduiącego Radzcy, ściśle i troskliwie roztrząsać; denuncyanta lub kwerulanta do protokułu dokładnie wysłuchać; zaskarzonego Radzcę lub urzędnika podwładnego względem obwinienia również do protokułu słuchać; wszelkich zachodzących w téy mierze czynów lub okoliczności ściśle dochodzić; a następnie o całéy okoliczności z dołączeniem protokułu i zdania swego, Naczelnikowi sprawiedliwości sumienny złożyć rapport.

§. 21.

Tenże wydaie potém dalsze rozporządzenie, i albo obiaśnia stronę użalaiącą się względem zachodzącego rzeczy stósunku; lub gdy-

by z poprzedniczego śledztwa dostateczne wykazać się miały ślady o rzeczywistych wykroczeniach takowego urzędnika sądowego, nakaże przeciw niemu formalną indagacyą, tudzież potrzebne może zawieszenie go w urzędowaniu.

§. 22.

Zażalenia w rzeczach urzędowych przeciwko całym kollegium lub ich Prezesom, powinny bydź bezpośrednio Naczelnikowi sprawiedliwości podane, i zarazem zawsze należycie dowodami wsparte. Naczelnik sprawiedliwości wyda następnie względem bliższego dochodzenia takowych zażaleń, potrzebne rozporządzenie, stósownie do zachodzących okoliczności.

§. 23.

Kara na urzędników sądowych przeciwko obowiązkom urzędowym wykraczających.

Gdyby się z tych śledzeń wykazać miało, że takowy urzędnik sądowy rzeczywiście obowiązki swoie zaniedbał, albo z oczów spuścił, niesprawiedliwość iaką popełnił, i wbrew przepisom prawa i obowiązkom urzędowania swego działał; znaglony będzie na samprzód przez exekucyą, bez wszelkiéy formalności processowéy, do niezwłocznego wynagrodzenia wszelkiéy zrządzoney przez to stronie szkody, prócz tego zaś skazanym będzie według natury i wielkości popełnionego wykroczenia, tudzież mianego przy tém zamiaru, na ostre i nieodzowne kary w prawie kryminalném bliżéy oznaczone. (Pow. Pr. Kr. Cz. II. Tyt. XX. §. 366. i następ.)

§. 24.

Jego Królewska Mość napomina zatém ninieyszém wszystkich swych wyższych i niższych urzędników sądowych iak naymocniey, aby się do powyższych rozporządzeń

iak nayściśléy stósowali; nietylko wszelkich grubych i rozmyślnych nieprawości troskliwie się strzegli, lecz oraz przy uskutecznieniu poleconych im czynności urzędowych wszelką zawsze oddalali od siebie namiętność; aby nawet z sumienną bacznością unikali samego pozoru stronnictwa i nienawiści; aby od żadnéy strony w kollegium process lub inny iaki interes maiącéy żadnych pieniędzy lub co innego wartość pieniężną maiącego, iakiegokolwiek bądź nazwiska, pod żadnym pretextem ani sami nieprzyimowali, ani dozwolili, iżby cożkolwiek przez osoby ich familii, lub służących, albo kogo innego przyiętém było; aby wszelkiéy poufałéy zażyłości i związków z takowemi stronami zupełnie unikali; i iedném słowem aby przez żaden wzgląd lub iakąkolwiek bądź na świecie uwagę, bądź to przez boiaźń ludzką, uprzedzenie dostoyności i powagi, przyiaźń, nieprzyiaźń, nienawiść, zazdrość, lub inne, z namiętności, interessu prywatnego, lub innych widoków pobocznych wypływaiące nieprawne powody, od ścisłego zachowania obowiązków swoich, Bogu, rządowi i sprawiedliwości tak święcie zaprzysiężonych odwrócić lub wstrzymać się nie dali.

§. 25.

Skoro urzędnik sądowy przekonanym zostanie, iż od iakiéy strony podarunki przyiął, tedy to samo iuż ma bydź dostatecznem do ukwalifikowania go do kassacyi i dalszego ukarania, chociażby mu nawet dowiedziono bydź nie mogło, iż z powodu tychże podarunków samo prawo nadwerężył.

§. 26.

Gdyby strona iaka poważyć się miała, urzędnikowi sądowemu przyrzec podarunki, lub takowe mu rzeczywiście ofiarować, urzędnik ten pod ciężką odpowiedzialnością obowiązanym będzie, o takowéy okoliczności Prezesowi lub przełożonemu kollegii natychmiast donieść, a tenże wezwie niezwłocznie przeciw takowemu człowiekowi Fiskusa, aby za takowe przedsięwzięcie swoie do należnéy pociągnięty był odpowiedzialności, i w miarę okoliczności surowo ukaranym został.

§. 27.

Kto przez podarunki i przekupstwa u sądów niesprawiedliwą wyiednał sobie rezolucyą lub wyrok, tudzież ten, kto się do tego iako pośrednik iakimkolwiek sposobem dał użyć, pociągniętym będzie do indagacyi; a ieżeli o obwinienie przekonanym zostanie, ma mu bydź nietylko we wszelkich przyszłych iego czynnościach sądowych wszelka odmówiona wiarogodność i wszelka zdolność do wykonania przysięgi koniecznéy lub iako świadek, lecz oraz prócz tego wszystkiego ieszcze na ciele lub maiątku, według przepisów prawa kryminalnego (Pow. Pr. Kr. Cz. II. Tyt XX. §. 370), dotkliwie ukaranym będzie.

Z resztą zostaie stronie przeciwnéy, iak się to iuż samo przez się rozumie, za wszelką z zrządzonéy niesprawiedliwości wynikłą szkodę, wraz z winnym urzędnikiem sądowym, i in solidum, odpowiedzialny.

§. 28.

Kary za zmyślone zażalenia, i za obrazy kollegiów sądowych.

Jak zaś Jego Królewska Mość wszystkich swych poddanych od wszelkich niesprawiedliwych ucisków i ukrzywdzeń skutecznie chce mieć zasłonionych, i dążące do tego przewi-

nienia wszystkich bez wyiątku urzędników sądowych surowo ukarane, tak też z drugiéy strony niedozwoli, aby tym, którzy na rozporządzenia swéy zwierzchności bez zasady i przyczyny użalaią się, i o swéy niesłuszności przekonać się nie daią, w ich nieposłuszeństwie pobłażano, albolitéż żeby kollegia sądowe i ich urzędnicy wystawieni byli na oczernienie złośliwych, rozgniewanych i nieukontentowanych stron, owszem tymże przeciw takowym bezzasadnym obwinieniom również skuteczna daną będzie obrona i satysfakcya.

§. 29.

Gdy podług §. 16. każdemu dostateczna wskazana iest sposobność do zaniesienia zażaleń i prośb swoich w sposobie prawnym i stósownym do ustanowionego porządku; przeto ci, którzy z tego niekorzystaią, lecz raczéy do pokątnych pisarzy i doradzców nieupoważnionych udaią się, spodziewać się mogą, iz na piśmienne ich przedstawienia, przez żadnego Kommissarza sprawiedliwości niepodpisane i nielegalizowane, żaden wzgląd mianym nie będzie, lecz że takowe im bez rezolucyi zwrócone zostaną.

§. 30.

Strony, które się do przepisanego nie stósuią porządku, lecz albo kollegiom i ich przełożonym użaleniami iawnie bezzasadnemi i nieprawnemi mimo lepszéy wiedzy i przekonania naprzykrzaią się; albo gdy względem nieprawności ich żądań iuż należycie zostały obiaśnione, wszelakoż użalać się nie przestaią, a przez powtarzane natarczywe suppliko-wanie co prawu i porządkowi przeciwnego sobie koniecznie wyiednać i wymusić usiłuią;

albo

albo które nakoniec samo nawet Ministerium sprawiedliwości lub Nayiaśnieyszego Pana fałszywém i mylném przedstawieniem ich interessów, albolitéż nieprawdziwemi i zmyślonemi obwinieniami i oczernieniami kollegiów i sądów, trudnić poważaią się, uważani bydź maią iako rozmyślni i złośliwi kwerulanci, zrobiony im będzie process, i względem ich ukarania stósowny do prawa wydany będzie wyrok.

§. 31.

Przeciwko takowemu kwerulantowi bez prawnéy przyczyny użalaiącemu się, w miarę okoliczności, i mniéy lub więcéy iawnie okazuiącéy się bezzasadności iego zażaleń, tudzież okazanego przytém stopnia złości i uporu, postanowioną bydź ma kara więzienia, w fortecy lub w domu poprawy od dni 14 do sześciu miesięcy.

§. 32.

Osobiste obwinienia przeciwko kollegiom i urzędnikom sądowym, względem nadwerężonych lub zaniedbanych obowiązków urzędowych, skoro przy należytém dochodzeniu okażą się bydź bezzasadne, ukarane zostaną stósownie do przepisów prawa kryminalnego (Cz. II. Tyt. XX. §. 207—209.); a kara ta nawet obostrzoną będzie aż do dwuletniego uwięzienia w fortecy lub domu poprawy, gdy kollegia sądowe i urzędnicy o przekupstwo, lub inną z namiętności i niechęci prywatnéy rozmyślnie popełnioną niesprawiedliwość i stronnictwo, bez zasady obwinieni zostali.

§. 33.

Jak ci ukarani bydź maią, którzy, niebędąc do tego prawnie upoważnieni, tém się

trudnią, że stronom piśmienne przedstawienia i podania sporządzaią; szczególniéy zaś ci, którzy z tego robią proceder, iż strony niewiadome i złośliwe do uporu, lub do niepotrzebnych i nieprawnych zażaleń zachęcaią, dla nich pisma i suppliki wygotuią, lub iakimkolwiek innym sposobem w nieprawném ich przedsięwzięciu doradzaią i dopomagaią, przepisano w prawie kryminalném. (Cz. II. Tyt. XX. §. 176. 177.)

§. 34.

Skoro strony niespokoyne i uporczywe udaią się do pisarzy i doradzców pokątnych za granicą kraiu zamieszkałych, którym z tego powodu takowe doradzanie przez sądy kraiowe bezpośrednio zabronioném bydź nie może, główne sądy kraiowe, gdy takowe przypadki do ich wiadomości doydą, wezwą niezwłocznie władze zagraniczne, aby tąkiemu człowiekowi wszelkie dalsze związki tego rodzaiu z tuteyszemi mieszkańcami surowo i pod stósunkową karą były zakazane; tudzież aby kara ta, w razie przestąpienia zakazu, rzeczywiście była wykonaną. Jeżeliby się temuż wezwaniu zadosyć stać nie miało, złożony będzie o tém rapport ministerio sprawiedliwości, w celu zniesienia się w téy mierze z Ministerium interessów zagranicznych. Gdyby zaś i tą drogą dalszemu nieprawnemu wdawaniu się takowych obcych doradzców w tuteysze interessa prawne tama położoną bydź nie mogła, tedy strona w kraiu tuteyszym mieszkaiąca, która się do nich udaie, iuż przez to samo podpada stósunkowéy karze pieniężnéy lub więzienia. (Cz. II. Tyt XX. §. 35.)

§. 35.

Dotąd mowa była o urządzeniu kollegiów sądowych, o ich przeznaczeniu i obowiązkach w ogólności. Teraz ieszcze przepisany będzie porządek, w którym należące do tychże kollegiów czynności przedsiębrane i odbywane bydź maią.

Tok i porządek w odbywaniu czynności.

§. 36.

Czynności te są albo takie, które przez zgromadzony skład sądu załatwiane bydź muszą; lub takie, które tylko do poiedyńczych iego członków należą.

§. 37.

Co zachować należy przy czynnościach ostatniego rodzaiu, o tém mowa będzie niżéy w oddzielnych tytułach, obowiązków członków i subalternów kollegii dotyczących się.

§. 38.

Dla czynności, przez cały skład sądu załatwić się maiących, przeznaczone są pewne zgromadzenia czyli sessye. Te raz na zawsze powinny bydź ustanowione, i zawsze w tychże samych dniach odbywane. Wiele zaś takowych posiedzeń w tygodniu odbywać się ma, i które dnie do tego maią bydź przeznaczone, to zawisło od szczególnego urządzenia każdego kollegii, i od mnogości iego zatrudnień.

§. 39.

Na tych posiedzeniach wszyscy członkowie i Subalterni kollegii, tudzież Referendaryusze i Auskultatorowie obecni bydź powinni. Nikt od tego bez ważnéy przyczyny, którą iednak Prezesowi lub przełożonemu kollegii na piśmie donieść iest obowiązany, uchylić się nie może. Kto bez słusznego po-

wodu na sessyą nieprzychodzi, lub Prezesowi należytego w téy mierze nieczyni doniesienia; albo kto za późno przybywa, podpadnie za to stósownéy karze pieniężnéy; w razie zaś częstego powtorzenia i bezskutecznego napominania, o takowém postępowaniu, iako wbrew ustanowionemu porządkowi przeciwném, złożony będzie Naczelnikowi sprawiedliwości rapport w celu wydania decyzyi względem dalszego ukarania.

§. 40.

Powinny zatém przy kollegiach, iak iuż dotąd było w zwyczaiu, bydź utrzymywane porządne listy przytomności, a w nich, co do każdego dnia sessyonalnego, nieprzytomni członkowie, Subalterni i Referendaryusze, z wyrażeniem przyczyn ich nieobecności, bydź zapisani.

§. 41.

Aby zaś członkowie kollegii mniéy mieli przeszkód w bywaniu na sessyach, postanawia się, aby za zwyczay na przedpołudnie dnia sessyonalnego żadne termina instrukcyine wyznaczane niebyły.

§. 42.

Posiedzenia zaczynać się maią o godzinie osméy zrana, i trwać tak długo, ile potrzeba, aby przeznaczone na ten dzień czynności odbyć i załatwić.

§. 43.

Co się samych czynności i porządku, w którym przedsiębrane bydź maią, dotycze; tedy I. zaczynać należy od ogłoszenia reskryptów od dworu nadeszłych, nietyczących się poiedyńczych processów, lecz przedmiotów ogólnych.

§. 44.

Po II. przedstawiaią się memorialia, które albo takie rzeczy ogólne, lub opiekuńcze, hypoteczne, konsystoryalne i inne podobne, według §. 3. kollegio do szczególnego załatwiania wskazane maią za przedmiot.

Skoro więc do tych rodzaiów czynności wchodzą pewne osoby, z innego względu członkami właściwego składu sądowego niebędące, n. p. osobni Radzcy konsystoryalni lub pupillarni, tedy te na początku posiedzenia znaydować się, i póty pozostać powinny, póki czynności do ich szczególnego wydziału należące niesą ukończone.

§. 45.

Po III. przypuszczaią się Kommissarze sprawiedliwości, i inne osoby, które w rzeczach, nie do iakiego processu, lub z innego względu do juryzdykcyi spornéy należących, termina maią do odbycia, lub co ustnie do protokułu do oświadczenia.

Do tego rzędu należą więc: wykonanie przysięgi homagialnéy, nadanie lenności, zobowiązanie urzędników i opiekunów, ustanowienie hypotek, sądowe przyznanie i uzupełnienie kontraktów, i inne podobne czynności dobrowolnéy juryzdykcyi.

Wolno iednak kollegium, gdyby przezto sessya zbyt była opóźnioną, a do innych czynności czas za krótki pozostał, podobne czynności i kontrakty przez Deputowanego, za przybraniem iednego lub dwóch Referendaryuszów, w oddzielnym pokoiu przedsięwziąść i przyiąć kazać. Przez tegoż Deputowanego uskuteczniaią się na ten czas także publikacye wyroków, stósownie do przepisu Cz. I. Tyt. XIII. §. 44. i następnych.

§. 46.

Gdy tym sposobem przedmioty ad Extrajudicialia należące załatwione zostały, postępuie się po IV. daléy z przedstawieniem tych memorialiów, które do juryzdykcyi spornéy należą, n. p. protokuły względem zgłaszania się z nowemi skargami; rapporta, doniesienia i zapytania Deputowanych w instrukcyach spraw; zażalenia na sądy niższe; rapporta i zapytania tychże, i t. d.

§. 47.

Po ukończoném przedstawieniu memoryaliów, przedsiębiorą się po V., ieżeli czas do tego ieszcze wystarczy, ustne i piśmienne relacye w sprawach do zawyrokowania przygotowanych.

§. 48.

W kollegiach z więcéy senatów składaiących się, powinny senaty te, po ukończoném przedstawieniu memoryaliów ad IV., rozłączyć się, i każdy z nich powinien przedsiębrać osobno należące do iego rozsądzenia sprawy.

§. 49.

Gdyby w zwyczaynych dniach sessyonalnych czas do odczytania relacyi był za krótki, Prezes powinien, stósownie do okoliczności, wyznaczyć do tego nadzwyczayne posiedzenia.

§. 50.

Powyższe przepisy oznaczaią porządek czynności na sessyach tylko podług powszechnego prawidła; odmiany i wyiątki od tego zaś, któreby z powodu szczególnego urządzenia tego lub owego kollegii potrzebne

bydź mogły, oznaczone są w miarę tegoż urządzenia, w szczególnych instrukcyach dla każdego kollegii.

§. 51.

Zwyczayne te sessye czyli zgromadzenia podczas feryów sądowych nieodbywaią się. W przyszłości zaś takowe ferye tylko mieysce mieć maią: Ferye.

1) na każde z trzech uroczystych świąt, to iest: na Wielkanoc, Zielone świątki i Boże narodzenie, przez dni czternaście;
2) podczas żniw przez cztery tygodnie.

§. 52.

Podczas tych feryów sądowych niemogą więc pospolicie żadne termina instrukcyine lub inne do iakiego processu należące, na których strony same stawać maią, bydź wyznaczane, żadne wyroki publikowane, ani też żadne exekucye wykonywane.

Dodatek §. 444. Jeżeli w zapozwie edyktalnym lub obwieszczeniu termin przez omyłkę na dzień podczas feryów przypadaiący wyznaczonym został, tedy z téy przyczyny postępowanie niema ieszcze bydź uważaném za nieważne, i niepotrzeba też, aby zapozew lub obwieszczenie powtórzoném było.

§. 53.

Wyimuią się iednak od tego prawidła: sprawy wexlowe, alimentacyine, aresztowne i inne podobne, gdzie w przewłoce zachodzi niebezpieczeństwo, tudzież wykonanie exekucyi w przypadkach w Cz. I. Tyt. XXIV. §. 25. bliżéy oznaczonych. Również i czynności tak zasądowe, do kierunku kollegii należące, iako też instrukcye samychże

spraw, skoro osobista przytomność stron nie iest potrzebną, nieprzerwanie odbywane bydź muszą.

§. 54.

Do załatwiania tych czynności powinien podczas feryów bydź wyznaczony pewny dzień w tygodniu, a ieżeli tymczasem takie wydarzaią się rzeczy, które szczególnego wymagaią przyśpieszenia, tedy dla ich załatwienia przytomni członkowie kollegii nadzwyczaynie zgromadzeni bydź powinni.

TYTUŁ DRUGI.

O urzędzie Prezesów i Dyrektorów.

§. 1.

Nominacya. Prezesowie i Dyrektorowie władz sądowych mianuią się bezpośrednio przez Nayiaśnieyszego Pana. Installacya ich uskutecznia się przez Naczelnika sprawiedliwości, lub od niego zlecenie maiącego; a przysięga urzędowa odbiera się od nich według załączonéy roty.

§. 2.

Obowiązki. Główny ich obowiązek zasadza się na tém, aby zaprowadzony w kollegiach dobry porządek ciągle utrzymywali, wszelkim wkradać się mogącym nadużyciom gorliwie i skutecznie zapobiegali, i w ogólności na gruntowny, prędki i słuszny wymiar sprawiedliwości nieprzerwaną swą zwracali uwagę.

§. 3.

Do nich należy, zachodzące czynności i prace rozdzielać pomiędzy członków kollegii, przeznaczaiąc dla każdego z nich te, do których stósownego załatwienia według swych sił, zdolności i innych stósunków iest nayzdatnieyszym. 1) Podział czynności.

§. 4.

Lubo więc Prezesowie przy podziale prac, w ogólności nayściśleyszą zachowywać powinni równość, wszelakoż maią obowiązek i prawo, przy wskazywaniu różnych gatunków czynności, mieć wzgląd na osobiste stósunki i talenta samychże pracowników; a zatém iednego do instrukcyi spraw; drugiego do układania dekretu, relacyi i wyroków; trzeciego zaś do załatwiania należących do kollegium czynności zasądowych i t. d. mniéy lub więcéy, bez względu na to, iak dawno na urzędzie zostaie, lub iaki stopień i mieysce w składzie sądu zaymuie, przeznaczać.

§. 5.

Z tąd wypływa, iż głównym Prezesów iest obowiązkiem, starać się o to, aby członków podwładnego sobie kollegii, co do przyrodzonych im różnych talentów, nabytych zdolności i przymiotów moralnych, ile możności iak naydokładniéy poznali.

§. 6.

Na sprawowanie się członków i Subalternów kollegii w czynnościach ich urzędowych, Prezesowie baczne powinni mieć oko; kontrollować ich przytém ile możności; nakłaniać każdego do iego powinności z łagodnością i uprzeymością, w razie potrzeby zaś z użyciem powagi i środków karności; oraz przestrzegać, aby każdy zostawał w grani- 2) Dozór nad członkami i Subalternami.

cach wskazanego mu powołania, i aby żaden niemieszał się w to, co nienależy do iego urzędu, lub niewtrącał się w czynności drugiego.

§. 7.

Na prywatne także życie i sprawowanie się członków i Subalternów kollegii, Prezesowie baczną zwracać powinni uwagę. Lubo zaś ani od nich żądać, ani też im dozwalać niemożna, aby w prywatne i familiyne stósunki podwładnych im urzędników sądowych wchodzili, wszelakoż tego przestrzegać powinni, iżby ciż w życiu prywatném przyzwoicie i przystoynie zachowali się; żeby troskliwie wszelkiéy unikali rozwiezłości i upodlenia się, zgorszeniem i zakałem dla publiczności bydź mogącego, i godność ich urzędu poniżaiącego; i aby w ogólności nic takiego nieprzedsięwzięli lub poczęli, przez co należna ich urzędowi, i do sprawowania onego potrzebna powaga i szacunek w oczach świata mogły bydź nadwerężone lub wcale utracone.

§. 8.

Również powinni Prezesowie, dla uniknienia podobnego zgorszenia i zakału, gdy sami członkowie kollegii w okolicznościach ich interessu prywatnego dotyczących się między sobą są w sporze, starać się ile możności, aby takowe nieporozumienie w dobry sposób było załatwioném, i tym końcem obiedwie strony, w razie potrzeby za przybraniem dwóch innych Radzców, wysłuchać wzaiemnie, nakłonić ich do ugody lub kompromissu, a tym sposobem zapobiegać ile możności, aby podobne spory do formalnego niedoszły processu.

§. 9.

Na tych członków i Subalternów kollegii, którzy zbyteczne, a według ich stanu, maiątku i dochodów nieumiarkowane czynią wydatki, tudzież na tych, o których słyszeć się daie, iż długami są obciążeni, Prezesowie szczególną zwrócić powinni uwagę, gdyż podobni ludzie, co do domowych swych interessów i maiątku w krytyczném znayduiący się położeniu, pospolicie nietylko zbyt są roztargnieni, i niespokoyni, iżby czynności swe urzędowe z należątą odbywać mogli uwagą i applikacyą; lecz też urzędnicy sądowi, przez rozrzutność i długi w ambaras wprowadzeni, naypierwéy powodowanymi bydź mogą do poświęcenia powinności swoich pokusom, interessowności i korrupcyi.

§. 10.

Jeżeli członek lub Subaltern kollegii w swém urzędowaniu okazuie się bydź opieszałym, Prezesowie powinni mu to nasamprzód prywatnie przedstawić, i do pilnieyszego odbywania obowiązków iego mocno go upominać; napomnienie to zaś w razie potrzeby, za przybraniem Dyrektora lub dwóch innych Radzców powtórzyć; a skoro środki te do poprawienia opieszałego urzędnika nie są dostateczne, lub wykroczenie tego iest rodzaiu, iż w sobie obeymuie rozmyślne uchybienie przeciw istotnym obowiązkom urzędowym, szczególniéy ze względu na poczciwość i nieskazitelność charakteru, powinni takowych przypadków, według przepisu poprzedzaiącego Tytułu w §. 20., z urzędu dokładnie dochodzić, i o wypadku Naczelnikowi sprawiedliwości sumienny zdać rapport.

§. 11.

Subalterni, którzy obowiązkom swoim przez lekkomyślność, opieszałość lub niedbalstwo uchybiają, mogą przez Prezesów, na uczynione w tey mierze w kollegio przedstawienie, bydź skazani na karę porządkową w pieniędzach, lub na areszt, a członkowie kollegii, którzy wydzielonych im spraw, relacyi lub instrukcyi niezałatwiają, mogą przez nich przez kary pieniężne bydź znagleni do dopełnienia swéy powinności.

§. 12.

Gdyby nad spodziewanie wszyscy członkowie kollegii, lub kilku z nich dopuścić się mieli wspólnych uchybień wbrew przepisanemu porządkowi, albo iakowych wyboczeń w ich urzędowaniu lub życiu prywatném, a z tego powodu Prezes uznał za rzecz potrzebną, uczynić im wspólne w zgromadzonym składzie przełożenie, w takim razie należy obecnym na posiedzeniu Referendaryuszom, Auskultatorom i Subalternom zalecić, aby z izby sessyonalnéy ustąpili.

§. 13.

Listy konduit. Prezesowie powinni utrzymywać dokładne, zupełne i sumienne listy konduit względem podwładnych im urzędników co do poleconego ich dozorowi sprawowania się tychże tak w urzędowaniu iako też w życiu prywatném, i takowe przy końcu każdego roku Naczelnikowi sprawiedliwości przesyłać.

§. 14.

Na zasadzie tychże list konduit, wyznaczane i assygnowane będą stósowne premia i nagrody dla tych z Radzców kollegii, którzy przez dokładne, pilne i porządne instrukcye w kilku ważnych i obszernych sprawach

szczególniéy przed drugiemi popisali się. Wypływa więc samo z siebie, iż Prezesowie podobne listy z szczególną dokładnością, rzetelnością i bez naymnieyszéy stronności utrzymywać i podawać powinni.

§. 15.

Na posiedzeniach kollegii Prezesowie pierwsze zaymuią mieysce, i przestrzegaią, aby czynności w przepisanym porządku były przedsiębrane i odbyte, iżby każdy pod rozbiór przychodzący przedmiot iasno, wiernie i dokładnie był przedstawionym, aby drudzy członkowie kollegii na to potrzebną dawali uwagę, iżby na posiedzeniach, żadnych nie przedsiębrano zatrudnień pobocznych, i aby zawsze spokoyność, powaga i przyzwoitość była zachowaną.

3) Dyrekcya na posiedzeniach i przy głosowaniu.

§. 16.

Jeżeli względem iakiego przedmiotu zdania w kollegium są różne, Prezesowie powinni w téy mierze zbierać głosy, zaczynaiąc od ostatniego Radzcy, przytém zaś na to mieć uwagę, aby każdy głos swóy z dostateczną znaiomością rzeczy i z własnego dawał przekonania; a następnie z większości głosów wyciągnąć konklusum, i tego przestrzegać, aby dekret lub wyrok stósownie do tegoż konklusum był ułożony.

§. 17.

Prezesowie zatém w ogólności nie są mocni, sami przez się, i własną powagą, bez przybrania kollegii, iakowe wydać rozporządzenie, a mniéy ieszcze przywłaszczać sobie powinni w kollegium powagę despotyczną, ograniczaiąc Radzców w wolném ich zdaniu, lub usiłuiąc wcale, aby opinią swoią do skutku przywiedli. Przytém służy im owszem

Jak dalece Prezesowie mocni są wydać iakie rozporządzenie bez zapytania się kollegii.

tylko ieden głos, również iak drugim członkom kollegii, a tylko w ten czas, gdy w iakiéy okoliczności równe z obydwoch stron są vota, zdanie Prezesa rozstrzyga.

§. 18.

Wolno iednak Prezesowi, przy okazyi przedsięwziętéy rewizyi akt, list instrukcyinych i processowych nietylko wydawać rozporządzenia i excytatorya, maiące iedynie za cel przyśpieszenie iakiéy sprawy i dalszego iey toku w drodze rozpoczętéy, bez uczynienia w téy mierze nawet przełożenia w kollegium, lecz może oraz w przypadkach, gdzie o to idzie: iaki tok sprawie nadać, i iak w niéy daléy postępować, skoro sądzi, iż stanowić się maiąca podług większości głosów decyzya z duchem i osnową Ordynacyi Processowéy, lub z przepisanym sposobem postępowania nie zgadza się, zawiesić uchwalenie decyzyi, i rzeczy taki nadać kierunek, iżby z wyrażeniem różnych zdań i pobudek za i przeciw decyzyi przytoczonych, zapytanie do wyższéy władzy było uczynioném. Również służy Prezesowi prawo, gdy przy rewizyi lub podpisywaniu uchwalonych iuż rozporządzeń iakową ieszcze względem sposobu ich ułożenia, albolitéż czyli z prawdziwém zdaniem kollegii istotnie zgadzaią się, iaką ma wątpliwość, albo kiedy przy własném przeyrzeniu akt, lub przy innéy okazyi iakowe spostrzega okoliczności in facto, które ważnemi bydź sądźi, a przy sprawozdaniu w kollegium pomienięte zostały, rzecz takową na naybliższém posiedzeniu przez innego Konsyliarza raz ieszcze kazać przedstawić. Z drugiéy zaś strony we wszelkich przypadkach, które się materyaliów i istot-

nego rozstrzygnienia spraw spornych dotyczą, koniecznie zaprzestać musi na uchwalonéy iuż od kollegium decyzyi, i tylko mu wolno, skoro to za rzecz potrzebną uznaie, odmienne swe votum do akt na piśmie podać.

§. 19.

Gdy prócz dni sessyonalnych wydarzaią się czynności śpiesznego załatwienia i rozporządzenia wymagaiące, Prezes powinien według natury i ważności zachodzących okoliczności, albo zwołać nadzwyczayne zgromadzenie kollegii, albo zdań przytomnych członków zażądać przez piśmienne głosowanie.

§. 20.

Podpisywanie expedycyi.

Czyli wychodzące imieniem kollegii rozporządzenia, przez samego tylko Prezesa lub też zarazem przez innych członków maią bydź podpisywane, w tym względzie zachowuie się dotychczasowy zwyczay i istnące w téy mierze urządzenie.

§. 21.

Stósunki subordynacyi.

Wszyscy członkowie kollegii i subalterni podwładnemi są Prezesowi w rzeczach ich urzędowania dotyczących się, a zatém winni zaleceniom iego bydź posłuszni; polecone im od niego czynności bezbronnie przyimować; tłumaczyć się onemuż na iego żądanie względem swego postępowania w téy mierze; przyimować od niego napomnienia i przestrogi, i na takowe bydź powolnemi; a w ogólności w każdym względzie zachowywać się względem niego z winném przełożonemu poważeniem i uszanowaniem.

§. 22.

Chociażby więc Radzca lub subaltern kollegii miał sądzić, iż Prezes za rzadko wielką przywłaszcza sobie powagę i władzę,

albo że w ogólności nad przepisane mu obowiązki i granice urzędu swoiego wykracza, lub że mu co do iego osoby słuszny daie powód do zażalenia, to iednak nie powinien przez to dać się powodować do postępowania przeciw winnéy subordynacyi, albo do opierania się nawet rozporządzeniom Prezesa, a mniey ieszcze namawiać drugich do podobnego postępowania. Wolno mu wszelakoż, doniesienia lub zażalenia swoie przedstawić Naczelnikowi sprawiedliwości w przyzwoitych wyrazach, poczém dalszych rozrządzeń lub rezolucyi spokoynie oczekiwać powinien.

§. 23.

4) Staranie o nieprzerwany bieg czynności.

Jednym z głównych obowiązków Prezesa iest ten, aby miał baczność na nieprzerwany bieg toczących się w kollegium processów, i aby o to starał się, iżby takowe w ciągłym utrzymywane były toku, żeby nigdy zostawione nie były w zawieszeniu, i aby ani przez strony, ani przez ich pełnomocników, lub też instruentów i referentów żadna w nich zrządzoną nie była zwłoka.

§. 24.

Listy instrukcyine.

Dla postawienia Prezesów w stanie, aby o wszystkich toczących się sprawach zawsze należyty mieli obraz, i ciągłego ich prowadzenia przestrzegać mogli, utrzymywane będą przy każdym sądzie pewne listy instrukcyine.

§. 25.

Listy te następuiące będą miały rubryki:

1) Nazwiska stron i przedmiot processu;
2) Nazwisko Decernenta;
3) Nazwiska Assystentów lub pełnomocników stron;

4) Na-

4) Nazwisko instruenta;
5) Stan sprawy.

Dla każdéy rubryki wyznaczyć należy stósowną przestrzeń, a zatém, iak to samo z siebie wypływa, dla piątéy naywiększą.

§. 26.

W tychże tabellach zapisuią sprawy według nazwisk powodów. Przy kollegiach, gdzie dla obszerności obwodu ich iurysdykcyinego processa bardzo są liczne, mogą takowe, dla większéy wygody, bydź podzielone na kilka voluminów lub ksiąg.

§. 27.

Skoro więc nowa podaną została skarga, Decernent powinien sprawę w liście instrukcyinéy zapisać, i w niéy wszelkie dalsze rozporządzenia i postęp coraz dokładnie zanotować. Gdy sprawa znayduie się w ręku instruenta, tegoż iest obowiązkiem, tok iéy w liście zapisywać.

§. 28.

Wzmianki te powinny bydź krótkie, iednak zrozumiałe; a skoro sprawa nadzwyczaynéy iakiéy doznaie zwłoki, należy uczynić krótką, lecz wyraźną o przyczynie tego wzmiankę.

§. 29.

Listy instrukcyine powinny zawsze leżeć na stole sessyonalnym, a zapisywanie w nich toku instrukcyi powinno zawsze nastąpić natychmiast i bez wszelkiéy straty czasu. Instruent pospolicie sam to uskutecznić iest obowiązany, iednakże mu wolno zlecać, po odbyciu każdego terminu, przydanemu mu Referendaryuszowi, aby w miarę zapisanéy na protokole rezolucyi, to co potrzeba, w liście zanotował, i o tém przy rezolucyi u-

czynił wzmiankę. Również i Decernenci zapisywanie to pospolicie sami uskuteczniać powinni; dozwala się iednak, aby przy większych kollegiach dwóch pilnych i akuratnych wyznaczono Referendaryuszów, którymby każdy Decernent, skoro iaki dekret w położeniu lub postępie sprawy cóżkolwiek rozporządzaiący napisał, takowy w celu niezwłocznego i ieszcze podczas sessyi uskutecznić się maiącego zapisania oddał.

§. 30.

Listy instrukcyine powinny bydź na każdéy stronnicy oznaczone liczbami, i przez Registraturę opatrzone w reiestr, w którym się zapisuią na imię każdego członka sprawy przez niego iako Decernenta lub instruenta załatwiać się maiące, z odwołaniem się do stronnicy listy.

Z resztą każda sprawa póty zostaie w liście instrukcyinéy, póki w niey prawomocny nie zapadnie wyrok.

§. 31.

Tabelle te instrukcyine powinien Prezes popołudniu każdego dnia sessyonalnego lub też dnia następuiącego przeyrzeć; tam gdzie nic do nadmienienia nie znayduie, zapisze tylko swoie vidi, gdzie zaś, w szczególności względem zwłoki w instrukcyi, iakowe zachodzi zastanowienie lub wątpliwość, powinien instruenta w téy mierze wysłuchać; tego, ktoby się iakowéy opieszałości lub niedbalstwa okazał bydź winnym, skutecznie do dopełnienia powinności swoiéy znaglić; skoro zaś przyczyna zwłoki zdaie się pochodzić z winy stron lub ich pełnomocników, albo-liteż z samy natury sprawy, powinien akta przedłożyć kazać zwyczaynemu Decernentowi

w celu przedstawienia stanu rzeczy na nayblizszém posiedzeniu, a za przybraniem kollegii wszelką łożyć usilność dla wynalezienia środków i drogi: iakby sprawa skróconą, przewłokom z winy stron pochodzić mogącym zapobieżono, opóźnienie z saméy natury sprawy wynikaiące załatwioném, prawda naykrótszą i naypewnieyszą drogą wyiaśnioną, a tym sposobem ukończenie instrukcyi ile możności, iednakże bez uszczerbku gruntownego i dokładnego zgłębienia czynu, przyśpieszoném bydź mogło.

§. 32.

Przy końcu każdego półrocza extrakty z tychże list co do wszelkich spraw od więcéy iak sześciu miesięcy, od dnia, w którym pierwszy termin instrukcyiny odbytym został, rachuiąc, w instrukcyi ieszcze toczących się, Naczelnikowi sprawiedliwości przesyłane bydź maią.

§. 33.

Jak Prezes tym sposobem o należytém prowadzeniu processów w instrukcyi będących od czasu do czasu zawiadomić się może i powinien, tak też równą baczność poświęcać iest obowiązany tym sprawom, które się po ukończoney instrukcyi w Registraturze lub u Referenta znayduią, przyczém mu listy processowe i księgi dystrybucyine służyć będą za zasadę.

§. 34.

W szczególności zaś powinien Prezes przy końcu roku podwoić uwagę swoią na sprawy te, które ieszcze w roku przeszłym, lub w pierwszych miesiącach roku bieżącego wzięły swóy początek, a ieszcze nie są ukończone. Na ten koniec powinien zdziałane

w nich akta kazać sobie przedłożyć, takowe w razie potrzeby innym Radzcom kollegii, niedotychczasowym Decernentom, przypisać do przedstawienia stanu rzeczy; przytém ściśle dochodzić przyczyn zwłoki, oneż w listach processowych do dworu przesyłać się maiących sumiennie i bez zataienia prawdy wyrazić; z resztą zaś naradzić się z kollegium, stósownie do przepisu §. 31., względem środków do niezwłocznego takich zastarzałych spraw ukończenia potrzebnych, i takowe przedsięwziąć kazać.

§. 35.

5) Dozór nad sądami niższemi.

Nad sądami niższemi Prezesowie również z naywiększą ile możności troskliwością czuwać powinni; podane na nie skargi i zażalenia, ile inne zatrudnienia im tego dozwalaią, sami rozpoznawać, tudzież przestrzegać, aby podobne zażalenia i złożone na nie rapporta, niemniéy nadesłane od sądów niższych w instancyi appellacyinéy lub przy innéy okazyi akta przez Radzców, którym takowe do sprawozdania są przypisane, z pilnością były przeyrzane i troskliwie roztrząsane, aby okazuiące się z nich niedokładności i uchybienia były przedstawiane, i potrzebne w téy mierze udzielone były obiaśnienia; w szczególności zaś, iżby, ile razy to bydź może, szczególniéy co do tych sądów niższych, na które naywięcéy zachodzi zażaleń, lub w których aktach naywięcéy i nayważnieysze spostrzegać się daią uchybienia, rewizye sądowe były przedsiębrane.

§. 36.

Aby zaś i strony ubogie, w interessach swych prawnych czego żądać, co donieść, lub na co użalać się chcące, tego zaś dla

zbywaiącéy im potrzebnéy w téy mierze wiadomości i biegłości, same na piśmie ułożyć nieumieiące, powodowanemi niebyły udać się w tym względzie do niewiadomych i interessowanych doradzców pokątnych; Prezes stósownie do przepisu Tytułu I. §. 16. poczynić powinien takie urządzenie, aby także prócz dni sessyonalnych ieden lub kilku Referendaryuszów w registraturze sądowéy było obecnych, którzyby zgłaszaiące się strony takie względem ich żądania do protokułu wysłuchali, i aby tym sposobem podobne interessa do dalszego ich przedstawienia na sessyi wniesione bydź mogły.

§. 37.

6) Nadregistraturą i kancellaryą.

Na porządek i regularne załatwianie czynności w registraturze i kancellaryi, tudzież na przyzwoite zawiadywanie kassą depozytalną i szportlową, Prezesowie również ciągłą zwracać powinni swą uwagę.

§. 38.

Uwolnienie Prezesów od załatwiania szczególnych czynności.

Gdy tym sposobem Prezesowie za utrzymanie porządku w kollegium, i za należyte odbywanie wszelkich iego czynności, szczególniéy są odpowiedzialnémi, a Jego Krolewska mość w tym względzie ich patrzeć będzie, przeto zupełnemu i sumiennemu dopełnianiu przepisanych im wyżéy obowiązków cały czas i uwagę swoią poświęcać powinni, i za to od załatwiania szczególnych spraw i interessów, iako Decernenci, Instruenci i Referenci, maią bydź wolnymi.

§. 39.

Prośby o urlop.

Niewolno więc też Prezesom z mieysa posiedzeń sądu bez wiedzy i zezwolenia Naczelnika sprawiedliwości na dłużéy oddalać się,

iak od iedney sessyi do drugiéy, a mniéy ieszcze czynności urzędu swoiego zlecać komu innemu.

§. 40.

Zastępstwo. Jeżeli Prezes dla choroby lub innego przypadku, urzędu swoiego przez czas krótki sprawować niemoże, na tenczas drugi Prezes lub Dyrektor, skoro tacy są ustanowieni, albo w ich niedostatku, prezyduiący Radzca mieysce iego zastępować powinien. Jeżeli zaś zawczasu przewidzieć można, iż przeszkoda dłuższy czas potrwa, należy o tém Naczelnikowi sprawiedliwości natychmiast złożyć rapport, i rozporządzenia iego względem tymczasowego sprawowania urzędu oczekiwać.

§. 41.

Wszystko, co powyżéy o obowiązkach i prawach Prezesów powiedziano, stósuie się także do tych kollegiów, których przełożeni niemaią tytułu Prezesa, lecz Dyrektora lub inne podobne nazwisko.

§. 42.

O drugim Prezesie lub Dyrektorze. Tam zaś, gdzie dwóch iest Prezesów, lub ieden Prezes i Dyrektor, opisane powyżéy obowiązki i czynności, podług dotychczasowego urządzenia kollegii, i według postanowienia Naczelnika sprawiedliwości, pomiędzy nich podzielone bydź maią.

§. 43.

Prezesowie i Dyrektorowie przy obięciu urzędu swego następuiącą wykonaią przysięgę:

Ja . . . przysięgam Panu Bogu wszechmogącemu, iż, będąc mianowany Prezesem (Dyrektorem) sądu . . . nadewszystko Jego Królewskiéy Mości N. Królowi

Pruskiemu, naymiłościwszemu Panu moiemu, wiernym, posłusznym i przychylnym będę; że do ustalenia i zachowania dobra i korzyści Jego iaknayusilniéy przykładać się, wszelką zaś szkodę i uszczerbek, ile w moiéy będzie mocy, odwrócić i onym zapobiegać starać się będę.

Przyrzekam i przysięgam oraz, iż przepisane Prawem i Ordynacyą sądową obowiązki i powinności Prezesa z naywiększą ile możności pilnością i gorliwością wypełniać, każdemu prędką i bezstronną sprawiedliwość wymierzać, i tego ciągle przestrzegać będę, aby to także od drugich dopełnioném było; w szczególności zaś zasłaniać będę wiernie i dzielnie ubogich przeciw możnym i niesprawiedliwym ich przeciwnikom; tudzież niezmordowanie czuwać będę nad utrzymaniem porządku w kollegium i przy odbywaiu czynności onego; każdego do powinności iego skutecznie skłaniać, wszelkiemu nieporządkowi i nadużyciu surowo zaradzać, podwładnych mi urzędników sądowych pod ciągłym dozorem trzymać, podawać się maiące listy konduit wiernie, sumiennie, i z prawdą zupełnie zgodne utrzymywać będę, a od zachowania wszelkich tych obowiązków przez żaden wzgląd na osobę, przez żaden interes, żadne namiętności, lub inne iakie widoki poboczne wstrzymać i odwrócić się niedam.

Tak mi Panie Boże dopomoż i t. d.

Dodatek §. 445. Wykonać się maiąca od Prezesów i Dyrektorów przy obięciu ich urzędu przysięga iest następuiąca:

Ja . . , przysięgam Panu Bogu wszechmogącemu, iż, bydąc mianowny Prezesem (Dyrektorem) . . ., Nayiaśnieyszemu Królowi Pruskiemu, naymiłościwszemu Panu moiemu, wiernym i posłusznym będę, wszelkie obowiązki urzędu moiego sumiennie i ściśle wypełnię, a od tego przez żaden wzgląd na osobę, przez żadną korzyść, żadne namiętności, lub inne iakie widoki poboczne odwrócić się niedam.

Przysięgam oraz, wszelką przykładać pilność, aby sprawiedliwość stósownie do przepisów Prawa zachowaną, i takowa każdemu prędko i bezstronnie wymierzaną była.

W szczególności zaś przyrzekam, wszystkich podwładnych mi urzędników sądowych pod ciągłym trzymać dozorem, i tego zawsze przestrzegać, aby każdy z nich obowiązkom urzędu swoiego należycie zadosyć czynił.

Nakoniec przysięgam, we wszelkich przypadkach, gdzie tego służba wymagać będzie, ścisłe zachować milczenie, i w każdym względzie tak się sprawować, iak poczciwemu . . . Królewskiemu przystoi i przynależy.

Tak mi Panie Boże dopomoż przez i t. d.

Względem sposobu postępowania przy odbieraniu téyże przysięgi, iakoliteż wszelkich przysiąg przez urzędników sądowych przy obięciu służby wykonać się maiących, należy stósować się do przepisów Ustawy z dnia 26. Października r. 1799.

TYTUŁ TRZECI.

O urzędzie Radzców przy kollegiach sądowych.

§. 1.

Nominacya. Radzcy przy kollegiach sądowych maią bydź wybrani z pomiędzy ustanowionych tamże

Assessorów i Referendaryuszów, którzy do podobnych ważnieyszyoh urzędów, w sposobie w następuiącym tytule dokładniéy opisanym, przez kilkoletnie ćwiczenie się i odbyte ostre examina potrzebną udowodnili kwalifikacyą, i na ten koniec Naiaśnieyszemu Panu przez Kanclerza Stanu do nominacyi maią bydź przedstawieni.

§. 2.

Obowiązki ogólne.

Należące do Radzców obowiązki częścią są ogólne, które w całém swém postępowaniu tak w służbie iako też za służbą, tudzież przy wszelkich iéy czynnościach zachować powinni; częścią zaś szczególne, które przy każdéy oddzielnéy czynności urzędowania swego przestrzegać muszą.

§. 3.

W urzędowaniu.

Do ogólnych ich obowiązków należy szczególniéy rzetelne i gorliwe dążenie do wymierzania Bogu-lubéy, prędkiéy, gruntownéy, i bezstronnéy sprawiedliwości, z którém całą swą usilność do tego wymierzać powinni, aby każdemu bez różnicy stanu, stopnia lub maiątku, równa oddaną była sprawiedliwość; aby niewinność i ubóstwo przeciw złości, gwałtu i przemocy skutecznie były zasłonione, i żeby przepisom prawa w każdym względzie winne okazaném było posłuszeństwo.

§. 4.

Powinni zatém także nayścisleyszą zachowywać bezstronność, i na to troskliwie zwracać uwagę swoią, aby przez nich nikomu, komukolwiek bądź, z umysłu lub winy, gwałt lub niesprawiedliwość iaka była wyrządzoną. Wystrzegać się oraz muszą iak naybardziey wszelkiego przekupstwa, pod

iakiémkolwiek bądź nazwiskiem lub pozorem takowe ukrytém by bydź mogło; niemniey oddalać od siebie wszelkie namiętności, któreby na zupełną bezstronność w ich wyrokach i rozporządzeniach szkodliwy wpływ mieć mogły; również zaś chronić tego, aby przez lekomyślność, prędkość, lub opieszałość sumienne zachowanie praw i swych obowiązków zaniedbywali.

§. 5.

Za urzędowaniem. Także i za urzędowaniem prowadzić powinni przyzwoite, moralne i regularne życie; wystrzegać się nietylko grubéy, urząd ich poniżaiącéy rozwiezłości, lecz oraz starać się o to, aby w całém swém postępowaniu dla drugich byli wzorem rzetelności, bezinteressowności, zgody, i wszelkich innych cnot obywatelskich i chrześciańskich.

§. 6.

Również i w domowém swém gospodarstwie zachować powinni porządek i regularność, i wystrzegać się troskliwie zadłużenia się. Gdyby z Radzcą w wydziale sądownictwa, włączaiąc w to i Prezesa, tak daleko przyiść miało, iżby przez naleganie swych wierzycieli przymuszonym bydź miał odwołać się do indultu, układów, lub prawnego dobrodzieystwa odstąpienia maiątku; albo żeby długi iego miały dać powód do otworzenia konkursu; lub też do rozporządzenia przeciw niemu aresztu osobistego, na tenczas na urzędzie swoim nadal utrzymać się nie może, lecz Nayiaśnieyszemu Panu do dymissyi przedstawionym bydź musi.

§. 7.

Stósunki subordynacyi. Wszelkie od Prezesa lub przełożonego kollegii wydzielone im prace obowiązani są

chętnie przyiąć, i takowe z pilnością i pośpiechem uskuteczniać; szczególniéy zaś regularnie bywać na sessyach, i bez ważnéy przyczyny żadnéy nieopuszczać; w razie zaś zachodzącéy istotnéy przeszkody, o tém Prezesowi przyzwoicie donieść.

§. 8.

Bez wiedzy i zezwolenia tegoż, nigdy z mieysca urzędowania kollegii przez noc oddalać się niepowinni, a mniéy ieszcze formalne podróże po Prowincyi przedsiębrać. Prośby o urlop.

§. 9.

Skoro podróż za granicę Prowincyi przedsięwziąść muszą, powinni również na samprzód zgłosić się do Prezesa; temuż przyczyny i konieczność podróży przedstawić; prosić go o poczynienie potrzebnych rozporządzeń, aby przez ich nieobecność tryb i tok czynności nie doznał uszczerbku; żądać od niego udzielenia w téy mierze zaświadczenia, i takowe Naczelnikowi sprawiedliwości podać, od którego potém dalszéy rezolucyi oczekiwać powinni.

Dodatek §. 446. Kommissarze sprawiedliwości iako członkowie kollegii kryminalnego ustanowieni, chcący przedsiębrać za granicę Prowincyi, iednakże wśród Państw Królewskich iakowe podróże, potrzebuią do tego tylko pozwolenia przełożonego im Prezesa.

§. 10.

W każdéy takiéy okoliczności, gdzie Radzca kollegii albo w własnych, lub też w interessach swych urzędowych, bądź wśród Prowincyi, bądź za granicę oneyże, podróż iaką przedsięwziąść musi, powinien, skoro w czasie domysłowéy iego nieprzytomności termina przezeń odbyć się maiące przypadaią,

o tém Prezesowi w szczególności donieść; ten zaś powinien o to mieć staranie, aby w téy mierze przez innego członka kollegii był zastąpiony, i aby strony o tém z urzędu uwiadomione zostały, tudzież iżby, skoro się zgłoszą, zastępca należycie im był wskazany.

§. 11.

Unikanie wszelkich związków ze stronami i Kommissarzami sprawiedliwości.

Radzcy kollegiów sądowych powinni oraz wstrzymywać się od wszelkich związków i poufałéy zażyłości ze stronami, w kollegium proces lub inny iaki interes maiącemi, tudzież z Kommissarzami sprawiedliwości do praktyki processowéy przy kollegium ustanowionemi; nieprzyimować od nich, ani też im oddawać żadnych wizyt, wyiąwszy dnie i czas do instrukcyi i powzięcia informacyi przeznaczone; a z niemi, prócz czasu zeyścia się urzędowego, w innych towarzystwach prywatnych niewdawać się w rozmowy lub rozprawy o ich sprawie lub interesie.

§. 12.

Niemniéy unikać powinni zupełnie wszelkiego doradzania lub wmięszania się w innym względzie w spory i interessa prywatne drugich; ieżeli zaś albo oni sami, lub kto z ich familii w processie iest interessowany, winni o tém natychmiast Prezesowi wiernie donieść; żadnego w sprawie niedozwalać sobie głosu; owszem, skoro takowe sprawy w kollegium przychodzą do rozstrzygnienia, powinni natychmiast oddalić się, i w czasie sprawozdania ustąpić.

Wstrzymanie się od głosu w sprawach własnych i swéy familii.

§. 13.

Każdy członek kollegii sądowego lub sądu powinien w sprawach swéy małżonki, i stron takich, z któremi w linii wstępnéy lub zstępnéy, albo aż do czwartego stopnia linii

poboczney iest spokrewiony lub powinnowaty, wstrymać się zupełnie od głosowania i wszelkiego innego wpływu. W dalszych stopniach, aż do szóstego włącznie, nieiest mu wprawdzie votum zupełnie wzbronione; wszelakoż, przezto, skoro głosy są podzielone, głos iego, w razie równości zdań, na rzecz strony z nim spokrewioney nigdy przewagi stanowić niemoże.

§. 14.

Skoro członek kollegii lub sądu, iako krewny lub przyiaciel domu, iakowe interessa familiyne załatwił, n. p. gdy działy prywatne uregulował, kontrakty przedślubne lub testamenta ułożył, ugody zrobił i t. d., a w czasie następnym ztąd wynikaią processa, niepowinien w tey mierze również tak, iak w przypadku §. 12. 13., chociażby nawet stopień pokrewieństwa niebył na przeszkodzie, żadnego głosu, lub inney iakiey czynności urzędowey przywłaszczać sobie.

§. 15.

W przypadkach, gdzie Radzca kollegii według przepisów §. 12. 13. 14. od zdania głosu swego wstrzymać się iest obowiązany, wszelakoż niesłuży mu prawo popierania instrukcyi iako doradzca, assystent prawny, lub pełnomocnik. Tylko, gdy proces tycze się iego małżonki, rodziców, dzieci, lub rodzeństwa, może mu bydź dozwolono, aby dla obrońcy lub pełnomocnika tychże układał informacye, i wywody wygotował.

§. 16.

Gdyby zdarzyć się miało, iżby członek sądu z Kommissarzem sprawiedliwości do praktyki processowey przy tymże sądzie ustanowionym, w linii wstępney lub zstępney,

albo iako brat lub szwagier był spokrewiony; Przełożony kollegii tego przestrzegać powinien, aby takowy członek w żadnéy sprawie przez tegoż Kommissarza sprawiedliwości popieranéy niebył mianowany Decernentem, Instruentem, lub Referentem.

§. 17.

Jeżeli Radzca o takowych związkach między nim a prawuiącą się stroną, lub zastępuiącym ią Kommissarzem sprawiedliwości, alboli też o własnym swym interessie w sprawie mianym niedonosi, albo wcale tego się wypiera; Prezes powinien okoliczność taką, na uczynione od przeciwnéy strony doniesienie, niezwłocznie sam dochodzić; a skoro takowe doniesienie okaże się uzasadnioném, powinien Radzcy nietylko wszelkiego dalszego wpływu i głosowania surowo zakazać, lecz oraz Naczelnikowi sprawiedliwości o takowym przypadku i zaszłych w téy mierze okolicznościach złożyć rapport, aby w miarę stopnia podeyrzenia, iakie takowa osoba sądowa przez nieuczynione doniesienie, lub wcale zaprzeczone twierdzenie zachodzącego między nią a prawuiącą się stroną związku, lub też własnego iéy interessu, przeciw rzetelności i bezstronności swoiéy wzbudziła, dalsze wydaném bydź mogło rozporządzenie.

§. 18.

Obowiązek zachowania sekretu.

Każdy Radzca powinien względem okoliczności w kollegium zachodzących, w szczególności zaś względem votów, tak własnego iako też drugich członków, w spornych interessach prawnych, sumienne zachować milczenie; doszłe do rąk iego akta, dokumenta, papiery i podania troskliwie zachować; takowych niedozwalać czytać ani swoim, ani też

obcym; a mniéy ieszcze wydzielone mu prace i czynności komu innemu polecić, lub opinii, rady i zdania drugich w téy mierze prywatnie zasięgać.

§. 19.

Urzędy poboczne.

Gdy Radzcy kollegiów sądowych cały swóy czas i uwagę wiernemu i prędkiemu załatwianiu swych czynności urzędowych poświęcać są obowiązani, a tym końcem wszyscy wystarczaiącą na ich utrzymanie pensyą maią bydź opatrzeni; przeto bez wiedzy Prezesa, i zezwolenia Naczelnika sprawiedliwości, żadnych pobocznych urzędów przyimować niepowinni; a mniey ieszcze wdawać się w załatwianie prywatnych i zasądowych interessów stron, lub w doradzanie w processach, chociażby takowe w innych toczyły się sądach, albolitéż innemi zatrudniać się podobnemi czynnościami czas zabieraiącemi.

§. 20.

Obowiązki szczególne.

Szczególne obowiązki Radzców przy kollegiach sądowych czworakiego są gatunku:

I. Załatwianie instrukcyi spraw, iako assystenci.

II. Same prowadzenie instrukcyi, iako instruenci.

III. Dekretowanie, czyli ustne sprawozdanie względem podanych do sądu na piśmie przedstawień lub uczynionych rapportów, i ułożenie wydać się maiących na nie rozporządzeń.

IV. Referowanie, czyli wygotowanie relacyi i wyroków w sprawach do zawyrokowania doszłych.

§. 21.

I. Assystentów.

I. W przypadkach, gdzie strona, zamiast obrać sobie z pomiędzy Kommissarzy spra-

wiedliwości Pełnomocnika lub obrońcę, doprasza się u sądu o przydanie sobie assystenta, (Cz. I. Tyt. III. §. 14. i następ.) takowy assystent, bądź członek sądu, lub też tylko ustanowiony przy nim Referendaryusz, ściśle zachować powinien przepisy w mieyscu przytoczoném wyszczególnione, i poniżéy ieszcze obszerniéy dla Kommissarzy sprawiedliwości udzielić się maiące. Pomiędzy nim a Kommissarzem sprawiedliwości ta tylko zachodzi różnica, iż on od strony swoiéy chociaż nieprzytomnéy żadnego nie potrzebuie pełnomocnictwa, lecz że legitymacya iego zasadza się iedynie na utrzymać się maiących od niego aktach doręcznych, i na zawartych w nich protokułach informacyinych, korrespondencyach i t. d.

§. 22.

II. Instruentów. II. Przy rzeczywistych instrukcyach processów powinni instruenci główny zamiar całego postępowania sądowego, mianowicie:

aby prawda czynów, na których się spór zasadza, lub które do gruntownego rozpoznania iego należą, tak ściśle i dokładnie, iak tylko natura rzeczy tego dozwala, lecz oraz z naymnieyszą ile możności stratą czasu i kosztów dla stron, dochodzoną i wyśledzoną była,

zawsze mieć przed oczami.

§. 23.

Obowiązani więc są nietylko zachować w ogólności wskazane w téy mierze w pierwszéy części ninieyszéy Ordynacyi sądowéy przepisy, lecz powinni ieszcze w szczególności przy słuchaniu stron używać wszelkiéy cierpliwości i łagodności; przedstawienia i opowiedzenia tychże cierpliwie i z uwagą słu-

słuchać, bez potrzeby ich nieprzerywać; o okolicznościach do sprawy należących, względem których strony niedosyć iasno, bez należytego związku, lub w sposobie dwuznacznym wyraziły się, przez ściśleysze zapytania potrzebną powziąść wiadomość, i nie prędzéy zaprzestać, dopóki z każdéy strony dokładnego i zwięzłego opowiedzenia czynu niewyprowadzili.

§. 24.

Przytém iednak wystrzegać się powinni troskliwie wszelkich suggestyi, i na to uważać, aby właściwą myśl i intencyą stron dokładnie poięli; aby żadne w tym względzie nie zachodziło nieporozumienie się; i aby zaś własnych swych wyobrażeń i domysłów niepodsuwali iakoby wnioski i zeznania stron.

§. 25.

Przy powzięciu tych wiadomości nie powinni atoli ani przez nieprzyzwoitą ciekawość, ani przez inne iakie uboczne przyczyny dać się powodować do czynienia stronom takich zapytań, które do sprawy nie należą, skromność obrażaią, lub do niepotrzebnego dążą dowiadywania się o osobistych i familiynych stósunkach stron, albo o ich tajemnicach; albolitéż o takich okolicznościach, których opowiedzenie im niepotrzebnie zrządzić by mogła iakowe zmartwienie, szkodę lub inne nieprzyiemności.

§. 26.

Skoro więc iaka strona twierdzi, iż uczynione iéy zapytanie tego iest rodzaiu, i z téy przyczyny na nie odpowiedzieć wzbrania się, natenczas instruent, ieżeli z łagodnością iéy do tego nakłonić nie może, nie powinien iuż daléy na nią w téy mierze nalegać; owszem

winien okoliczność tę, i powody, dla których strona odpowiedź odmówiła, on takową zaś iako do sprawy należącą uważa, kollegio sumiennie przedstawić, i decyzyi tegoż oczekiwać.

§. 27.

Chociażby też przy instrukcyach ważne rzeczywiście wniesione były czyny, strony obiedwie atoli przeciw ściśleyszemu ich dochodzeniu protestowały, i w tém były zgodne, iż czyn sam przez się przyznaie się; instruent na tém przestać powinien, iż takowy tylko ogólnie, iak od stron był przedstawiony i przyznany, do protokułu przyimie, nie wchodząc daléy w szczególne okoliczności. Gdy więc n. p. w sprawie rozwodowéy małżonek skarżący twierdzi, iż strona pozwana stała się winną podeyrzanego obcowania z innemi osobami; ta zaś tyle przyznaie, iż do takowego podeyrzenia rzeczywiście dała powód; instruent szczególnych okoliczności, z kim i iak dalece obcowanie to nastąpiło i t. d., dochodzić niepowinien, chyba, gdyby iedna ze stron domagała się kary rozwodowéy prawem przepisanéy, druga zaś tokowéy poddać się nie chciała, a zatém dla rozpoznania, iak dalece kara ta rzeczywiście zastósowaną bydź powinna, koniecznąby było rzeczą, przyczyny rozwodu dokładniéy i okoliczniéy wyiaśnić.

§. 28.

Gdy zaś prócz tego delegowani do instrukcyi Konsyliarze maią powód do wnoszenia, iż strona prawdę umyślnie zataia, albo wcale kłamstw i fałszywego rzeczy wystawienia sobie dozwala, powinni takową pilnie ostrzegać względem kar w ordynacyi processowéy

na uporczywe zapieranie się i sądownie twierdzoną nieprawdę przepisanych; przekonywać ią o nieprawném iey postępowaniu przez wystawienie iéy walczących przeciw niéy domysłów, i zachodzących w iéy zeznaniach niedokładności i sprzeczności i t. d., i do wyznania prawdy ią nakłaniać; tym zaś sposobem starać się, aby sprawa in facto między samemi stronami, bez przyięcia dopiero obszernych i kosztownych dowodów, ile możności była rozwikłaną i wyiaśnioną.

§. 29.

Skoro czyny iakie, osobliwie przez strony osobiście stawaiące, a żadnym assystentem prawnym nieopatrzone, są przyznane, na ten czas instruent z szczególną ostrożnością i przezornością postępować powinien, a to w tym celu, aby, nim takowe zeznanie w protokule zapisze, pierwéy przekonał się, iż nietylko sam prawdziwą myśl strony należycie poiął, lecz oraz, że ta zeznanie swoie nie z saméy tylko prostoty, lekkomyślności, niezastanowienia się, lub niewiadomości prawnych skutków i t. d. mimo własnéy wiedzy i przekonania uczyniła. (Cz. I. Tyt. X. §. 26.) Jak dalece zaś potrzebną iest rzeczą, przy takowych czynnościach szczególniéy z ludźmi prostemi i nieoświeconemi, przedstawiać im wyraźnie skutki prawne takowego zeznania, zostawiono bydź musi rozsądkowi i przezorności instruenta, aby z iednego względu strona przez mylne przyznanie w istotném prawie swoiém żadnego nie doznała uszczerbku, z drugiéy strony zaś, aby przez bezpośrednie wystawienie iéy szkodliwych skutków, od przyznania prawdy nie była odstra-

szoną, lub też do niezwłocznego odwołania powodowaną.

§. 30.

Jak dalece instruent stronom excepcye i dobrodzieystwa Prawa poddawać powinien, przepisano w Części I. Tyt. IX. §. 11. Skoro strona żadnym assystentem, przepisów Prawa wiadomym, nie iest opatrzona, na ten czas obowiązek instruenta dopomożenia iéy w niedostatku wiadomości prawnych, rozciąga się daléy, aniżeli w przypadku przeciwnym, gdzie instruent pospolicie assystentowi zostawić powinien, aby tenże służące stronie iego excepcye i dobrodzieystwa prawne przytaczał i popierał. Tylko gdy spostrzega, iż assystent przez opieszałość, prędkość, lub inne może niedozwolone widoki poboczne takiéy niewnosi excepcyi prawnéy, o któréy z wyłuszczonego czynu iasne okazuią się ślady, a zatém Sędzia wyrokuiący w przyszłości mógłby znaleść w tém trudność, iak dalece na takową excepcyą prawną, względem któréy atoli druga strona z wzaiemnemi wnioskami swemi słuchaną niebyła, z urzędu wzgląd mianym bydź ma, na ten czas instruent powinien, wreszcie w nieobecności stron, zwrocić uwagę assystenta na takową podług wszelkiego podobieństwa przepomnianą okoliczność; a ieżeli tenże iéy wszelakoż wnosić niechce, powinien względem przytoczonych w téy mierze przyczyn osobny sporządzić protokuł.

§. 31.

Przedstawienia i wnioski stron powinni instruenci w obecności tychże, i w wyrazach właściwemu ich znaczeniu odpowiadaiących,

a stronom samym zrozumiałych, Protokuliście głośno i wyraźnie w pióro dyktować.

§. 32.

Powinni atoli przy słuchaniu stron, tego przestrzegać, aby pomiędzy niemi nieprzyszło do burzliwych krzyków i niepotrzebnych zwad, przez co czas bezskutecznie się traci, i umysły się roziątrzają, a na koniec pod mnóstwem nic niestanowiących okoliczności ubocznych, zatrutów osobistych i niepotrzebnych powtarzań, przedmiot główny i czyny, o które właśnie chodzi, wcale spuszczają się z uwagi.

Gdy więc Radzcy instrukcyą wyprowadzaiący, szczególnie w sprawach rozwodowych, z takiemi stronami maią do czynienia, które burzliwego są charakteru, lub też osobistą przeciw sobie maią niechęć; dobrze uczynią, ieżeli każdą z nich z osobna, i w nieprzytomności drugiéy, wysłuchaią, i wten czas dopiero ie razem zwołuią, skoro z obustronnych opowiedzeń, o okolicznościach, na które się zgadzaią lub nie, dokładną iuż powzięli wiadomość, a konfrontacya może bydź środkiem do doyścia prawdy, i do poiednania stron względem istoty tego lub owego czynu w sporze będącego.

§. 33.

Gdy opisane w Części I. Tyt. X. §. 28. i następ. uregulowanie stanu sporu iedną z nayważnieyszych iest czynności przy instrukcyi, przeto Radzcy takową wyprowadzaiący, szczególniéy w téy mierze z naywiększą ile bydź może roztropnością, uwagą i rozsądkiem postępować powinni, i naytroskliwiéy tego p zestrzegać: aby z iedney strony wszelkie czyny, przy słuchaniu stron wniesione,

z których dla iedney lub drugiey strony iakowe prawo lub obowiązek do zachodzącego sporu należący wyniknąć może, tudzież okoliczności takie, które do ściśleyszego dochodzenia, wyiaśnienia i bliższego oznaczenia czynu głównego mogą służyć, w opisie stanu sporu były umieszczone; z drugiey zaś strony aby opis ten czynami i okolicznościami nic niestanowiącemi i do zachodzącego sporu wcale nienależącemi niebył obciążony.

§. 34.

W ogólności każdy instruent przy rozpoczęciu i dalszém prowadzeniu instrukcyi, nie na los szczęścia, lecz podług stałego i dobrze pierwey ułożonego planu postępować powinien. Takowy plan powinien sobie ułożyć, skoro przy pierwszém słuchaniu stron iuż w ogóle przewidzieć może, do czego sprawa zmierza; i w miarę tego powinien starać się, aby w całém dalszém swém działaniu należyty utrzymał związek i porządek. Jednakże nie z uporem trwać musi przy tym planie, lecz ieżeli w dalszym toku działań spostrzega, że takie wyiawiaią się okoliczności, które do innego sposobu rozwikłania spornego interesu prowadzić mogą; aniżeli dotąd domyślać się można było, powinien ich z uwagą dochodzić, i stósownie do tego, plan swóy względem dalszego wyprowadzenia i ukończenia instrukcyi sprostować. Głównym iego zamiarem zawsze powinno bydź, aby istotę czynów dokładnie i w przyzwoitym związku wyłuszczył; lecz oraz iżby przez unikanie niepotrzebnego dochodzenia okoliczności ubocznych, do wyiaśnienia stanu sprawy wcale służyć niemogących, czas i koszta ile możności oszczędzał.

§. 35.

Troskliwe przygotowanie się do instrukcyi i do każdego odbyć się maiącego terminu, szczególniéy zaś także do uregulowania stanu sprawy i sporu, głównym iest obowiązkiem instruenta. Niepowinien zatém, osobliwie w dalszym toku instrukcyi, nigdy terminu rozpocząć, nieprzypomniawszy sobie wprzód związku sprawy z poprzedniczych działań, ile takowy z nich się okazuie, i niezastanowiwszy się wprzód, iak stósownie do ułożonego planu daléy postąpić, i co na terminie właściwie przedsięwziąść wypadnie.

§. 36.

Do takowego przygotowania się należy także, aby instruent, szczególniéy gdy mowa iest o czynnościach nie co dzień zdarzaiących się, odczytał sobie z uwagą teoryą przepisów prawnych do takowéy czynności ściągaiących się, i aby ie zawsze starał się mieć w świeżéy pamięci, iżby każdego czasu był w stanie, uważać i osądzić natychmiast, co z różnych czynów i okoliczności, od stron wniesionych, istotnie należy do sprawy, lub na iéy przyszłe rozsądzenie wpływ mieć może, i co zatém bliżéy dochodzoném i wyiaśnioném bydź powinno.

§. 37.

Staranie o nieprzerwany tok wszystkich pod ich instrukcyą zostaiących spraw, głównym iest obowiązkiem delegowanych w téy mierze Radzców. Powinni zatém bieg wszelkich tego rodzaiu czynności zawsze mieć przed oczyma; przy wyznaczaniu terminów zważyć ściśle wszelkie zachodzące w sprawie okoliczności, i wprawdzie niezbyt wczesne dla stron wyznaczać termina, lecz także dla

własnéy swéy dogodności lub interessów prywatnych niezbyt daleko ie oznaczać; tego zaś surowo przestrzegać, aby strony i assystenci należycie ich dopilnowali, i tym końcem ich napominać i ostrzegać, a gdyby czynione przez nich usiłowania ku należnemu sprawy przyśpieszaniu niemiały bydź dostateczne, powinni o zachodzącéy przewłoce i iéy przyczynach kollegio sumienne i bezwzględne uczynić doniesienie, aby toż przez przyzwoite zastósowanie przepisów prawa potrzebne sprawy przyśpieszenie uskutecznić, i wszelkim do iéy przewłoki dążącym wybiegom i szykanom skutecznie zaradzić mogło.

§. 38.

Że delegowani do instrukcyi spraw Konsyliarze w utrzymywać się maiących w kollegium tabellach instrukcyinych dalszy tok każdéy sprawy należycie zapisywać; Prezesowie zaś takowe pilnie rewidować, i na ich zasadzie o sprawy te, które zalegać i zwlekać się zdaią, szczególnie dowiadywać się maią, przepisano iuż wyżéy w Tytule II. §. 29. i następ. Gdyby się więc przytém okazać miało, iż instruent sam, bez dopuszczania się iednak nieprawnego postępowania, przez zbyteczną tylko troskliwość, przesąd, lub dla tego, że za nadto ściśle trzyma się pewnego systematu, iaki sobie o związku zachodzących okoliczności ułożył, albo też z szczególnego uprzedzenia, iakie za lub przeciw sprawie powziął, a które przy niedostatecznéy baczności na siebie samego, każdego z resztą uczciwego i nieskazitelnego charakteru człowieka mimowolnie opanować może, nie tak, iak należy, w instrukcyi postępuie, i niedosyć stósownie ią rozpoczął; za nadto się może

zaymuie dochodzeniem okoliczności ubocznych i mniéy znaczących; stronom za wiele dozwala przewłoki i wybiegów i t. d., w takim razie Prezes powinien mu instrukcyą tę odebrać, takową innemu członkowi kollegii zlecić, i natomiast przeszłemu instruentowi inne wskazać czynności.

§. 39.

Lubo takowe uchybienie samo przez się ieszcze niema bydź dostatecznem do powątpiewania o rzetelności i zdatności Radzcy; wszelakoż Konsyliarze troskliwie wystrzegać się powinni, aby powtórnie w te same niewpadali błędy, gdyżby inaczéy słuszne na siebie ściągnęli podeyrzenie, iż na potrzebnéy im zbywa pilności, zdatności i dowcipu, lub powolności charakteru i innych podobnych przymiotach dla Sędziego niezbędnie potrzebnych, i nakoniec sami sobie przypisać by musili, gdyby ich dla takowéy niezdatności ze służby oddalić musiano.

§. 40.

O familiynych i innych podobnych taiemnicach stron, przy instrukcyach do ich wiadomości dochodzących, powinni delegowani Radzcy, stósownie do przepisów §. 25—27., tylko w tenczas z naywiększą, ile bydź może, delikatnością wzmiankować, skoro wyiawienie ich koniecznie iest potrzebném, w celu, aby prawda czysto, bez fałszu i dokładnie była wystawioną, i aby Sędzia był w stanie, czyn, od którego rozstrzygnienie sporu prawnego zawisło, należycie rozpoznać i przyzwoicie osądzić.

Prócz tego przypadku powinni Konsyliarze względem takowych taiemnic nayściśleyszy zachować sekret, i szczególniéy wystrze-

gać się koniecznie wszelkiego ich wyiawienia do prywatnéy ich korzyści i do szkody stron dążącego, a to pod nieuchybną karą kassacyi.

§. 41.

III. Decernentów. III. Trzeciém głównem zatrudnieniem Konsyliarzy przy kollegiach sądowych iest dekretowanie, czyli ustne przedstawienie podanych na piśmie próśb i rapportów, i ułożenie wydać się maiących na nie rezolucyi.

§. 42.

Przytém powinni nadewszystko dostawione im przed każdą sessyą podania, protokuły i rapporta z uwagą przeczytać; ich osnowę troskliwie porownać z poprzedniemi aktami w tym interesie może iuż zdziałanemi; tym zaś sposobem o właściwym przedmiocie i powodach podania lub wniosku dokładną i zupełną powziąść wiadomość; takowe podług przepisów prawa roztrząsać i rozpoznać, i tak do przedstawienia rzeczy w samym składzie sądu, dostatecznie przygotować się, tudzież wydać się mogące rezolucye zawczasu w domu ułożyć, aby przez ich ułożenie podczas sessyi, niedoznawali przeszkody w poświęcaniu potrzebnéy uwagi na przedstawienia drugich Konsyliarzy.

§. 43.

Rzecz samą powinni wprawdzie krótko i bez niepotrzebnéy przewlekłości, iednakże dokładnie i iasno przedstawić, tak, aby cały skład sądu mógł zrozumieć, czego strona właściwie żąda lub wnosi, i iakie za lub przeciw takowemu żądaniu zachodzą okoliczności i powody. Po przedstawieniu rzeczy powinni zawsze oświadczyć zdanie swoie we-

dług uproiektowanego dekretu, i zarazem przytoczyć pobudki z natury i położenia interessu, lub z przepisów Prawa powzięte.

§. 44.

Dekreta same powinni iasno, i gdzie interes tego wymaga, okolicznie i z pobudkami, zawsze zaś koniecznie stósownie do postanowienia kollegii ułożyć, a zatém uproiektowane w domu rezolucye, gdyby od składu sądu niemiały bydź przyięte, według uchwały iego odmienić.

§. 45.

Radzcy niepowinni żadnych podobnych rzeczy do ustnego przedstawienia im przypisanych u siebie zostawiać, ani też odesłania ułożonych iuż dekretów do expedycyi, opóźniać.

Tylko w interessach bardzo obszernych i wyszukiwania dawnieyszych akt wymagaiących, z resztą zaś żadnego niebezpieczeństwa w przewłoce za sobą niepociągaiących, Prezes może dozwolić, aby sprawozdanie względem nich odłożoném było aż do naybliższego posiedzenia; powinien atoli tego przestrzegać, aby takowe w tenczas i nim ieszcze do drugich na tenże dzień właściwie przeznaczonych memoriałów przystępuie się, należycie były przedstawione i załatwione.

§. 46.

Co Decernenci w processach przy sprawozdaniu względem nowowniesionych skarg, ich wywodów, i odpowiedzi na nie, tudzież względem uczynionych od instruentów zapytań, lub doniesień i zażaleń assystentów stron, względem założonych appellacyi i ich

wywodów, i t. d. zachować powinni, już dosyć obszernie w pierwszéy Części ninieyszéy Ordynacyi Sądowéy przepisano.

Ostrzegaią się więc tu Radzcy kollegiów tylko ieszcze w ogólności:

1) aby przy sprawozdaniu względem skarg i odpowiedzi, szczególnie gdy takowe stósownie do Tyt. V. §. 16. i Tyt. IX. §. 15. Części I. na piśmie są podane, dokładność ich, iako też powziętych w téy mierze przez Kommissarzy sprawiedliwości informacyi, podług dołączyć się maiących zawsze akt doręcznych, iak nayściśléy roztrząsali, aby przezto unikać ile możności wszelkich w toku instrukcyi wydarzyć się mogących przewłok i zawiłości, iakie niechybnie wynikaią, skoro w tenczas dopiero wiele nowych nieprzewidzianych i nieprzygotowanych ieszcze wyiawia się okoliczności;

2) aby się przy oznaczaniu terminów instrukcyinych o przygotowanie w Części I. Tyt. IX. §. 36. i następ. bliżéy opisane z szczególną starali troskliwością i uwagą;

3) skoro od instruenta uczynione są zapytania lub doniesienia, z dołączeniem zdziałanych dotąd czynności, aby się nietylko tego trzymali, co instruent w doniesieniu swoiém względem położenia sprawy i instrukcyi przytacza, lecz aby w same wchodzili czynności, takowe z uwagą roztrząsali, a gdyby przy téy okazyi iakich omyłek, niedokładności lub błędów przy rozpoczęciu i dalszém wyprowadzaniu instrukcyi popełnionych mieli dostrzedz, aby takowe kollegio bez wszelkiego zataienia przedstawili, iżby to instruenta względem nich ostrzedz i potrzebne udzielić mu mogło obiaśnienie.

§. 47.

Skoro podane są zażalenia na sądy niższe, Decernenci powinni szczególną swą na nie zwrócić uwagę; niespuścić się iedynie na złożone na nie rapporta, lecz takowe z samém zażaleniem ściśle porównać; a gdy z rapportu nieokazuie się iuż z zupełną pewnością, iż żadne w postępowaniu niezaszło uchybienie przeciw przepisanemu porządkowi, albo gdy inna ieszcze w zachodzącym intereresie pozostaie wątpliwość iaka do wyiaśnienia, w szczególności zaś, gdy zażalenie zaniesioném zostało na taki sąd niższy, który iuż w innych przypadkach ściągnął na siebie podeyrzenie względem przewłoki i nieregularnego postępowania, powinni wnosić o zażądanie akt; takowe i obięte w nich działania sądu niższego również ściśle roztrząsać, a następnie względem załatwienia słusznych zażaleń, lub względem obiaśnienia podaiących, potrzebne w kollegium uczynić wnioski.

§. 48.

W szczególności zaś powinni Decernenci i kollegia bydź bacznemi na zapobieżenie, sprostowanie i surowe ukaranie popełnionych od sądów podwładnych wykroczeń przeciw przepisom taxy szportlowéy w wymaganiu zbytecznych opłat sądowych, a pierwsi powinni na takowe uchybienia, skoro ie w aktach spostrzegaią, zwrócić z urzędu uwagę sądu, chociażby nawet od stron wyraźnie o to zaniesioném niebyło zażalenie.

§. 49.

Skoro zażalenia są słuszne, powinny bydź kosztem winnego Sędziego podwładnego załatwione, a ten powinien bydź znaglony, aby stronom wszelką szkodę wynagrodził; prócz

tego zaś powinien bydź ieszcze obłożony stósunkową karą pieniężną, lub gdy przewinienie iego wielkiéy iest wagi, albo częściéy iuż powtarzane, a bezskutecznie zostało ukaraném; szczególniéy zaś, gdy się okazuią widoczne ślady rozmyślnie popełnionéy niesprawiedliwości, stronności, niechęci lub przekupstwa, powinna przeciw takowemu Sędziemu formalna indagacya bydź rozpoczętą, a następnie względem ukarania onegoż stósownie do przepisów w Części pierwszéy §. 23. obiętych formalny wyrok bydź wydany.

§. 50.

Jeżeli zaś zażalenia są bezzasadne, strony powinny z takowemi z należytą naganą bydź oddalone, wyłuszczaiąc im zarazem prawne przyczyny w sposobie iasnym i do ich poięcia stósownym. Sądy główne kraiowe powinny także o to mieć staranie, aby sądy niższe pod ich dozorem zostaiące zasłonione były od potwarzy i natrętności złośliwych i upartych kwerulantów, i aby im stósownie do przepisu Tyt. I. §. 31. i następnych satysfakcya była wymierzoną.

§. 51.

IV. Referentów. IV. Czwartą główną czynnością Konsyliarzy przy sądach iest sprawozdanie z akt do zawyrokowania przedstawionych, i układnie wyroków na ich zasadzie potém ogłosić się maiących.

§. 52.

Ogólne prawidła, iakie przy wypracowaniu relacyi zachowane bydź powinny, obięte są w Części I. Tyt. XIII. §. 7. i następnych. Dokładnieysze przepisy względem sposobu referowania nie mogą bydź udzielone, gdyż

to naywięcéy zależy od szczególnych okoliczności w każdéy sprawie zachodzących.

§. 53.

W sprawach ważnych, w których instrukcya w sposobie zwyczaynego Processu została wyprowadzoną, relacye powinny zazwyczay bydź ułożone na piśmie. Chociażby zaś sprawa do ustnego tylko przedstawienia kwalifikować się miała, wszelakoż Referent, porównawszy nasamprzód ułożony przez instruenta stan sprawy z protokułami instrukcyinemi, a po ścisłém onegoż roztrząśnieniu znalazszy go stósownie ułożony, powinien takowy kollegio przeczytać, i toż samo zachować względem dokumentów, w szczególności zaś co do tych mieysc, na których się rozstrzygnienie sprawy zasadza, tudzież względem zeznań świadków i protokułów względem rewizyi naoczney sporządzonych; po czém zdanie swoie wyrazi dokładnie na piśmie z dołączeniem pobudek tak względem zachodzących wątpliwości, iako też względem wydać się maiącéy decyzyi.

§. 54.

Jeżeli sprawa z więcéy składa się punktów, tedy każdy z nich w sposobie powyższym oddzielnie powinien bydź przedstawiony i roztrząśniony.

§. 55.

Czyli sprawa iaka tylko ustnie przedstawioną, lub czyli w niéy relacya na piśmie ma bydź sporządzoną, zawisło iedynie od postanowienia Prezesa. W sprawach przez tegoż do piśmiennego referowania przeznaczonych, Referent niepowinien samowładnie sobie pozwalać, takowe tylko ustnie przedstawić.

§. 56.

Gdy Korreferent iest wyznaczony, tedy i ten także w powszechności porządną i dokładną powinien sporządzić relacyą. Wszelakoż w pierwszey i drugiey instancyi, szczególnie w kollegiach nawałem czynności obarczonych może bydź dozwolono, aby Korreferent tylko piśmienne votum z wyłuszczeniem zachodzących wątpliwości tudzież powodów za decyzyą, wypracował. W trzeciey zaś instancyi, chociażby sprawa dla wniesioney odmiany dwóch iednozgodnych wyroków, nowym oddana była Referentom, iednakże od wszystkich porządne i dokładne relacye wygotowane bydź powinny.

§. 57.

Re- i Korreferent niepowinni sobie nawzaiem relacyi kommunikować, ani też względem oddać się maiącego votum między sobą prywatnie umawiać się; owszem relacye powinny Prezesowi zapieczętowane bydź wręczone.

Skoro zaś Auskultatorom i Referendaryuszom sprawy tylko ieszcze dla ich wydoskonalenia się są wydzielone, na ten czas Prezes może oddaną sobie i prezentowaną przez niego relacyą Korreferentowi oddać, aby tenże, po sporządzeniu korrelacyi, Referentowi swe uwagi i spostrzeżenia względem relacyi mógł udzielać.

§. 58.

Podczas sprawozdania i odczytania relacyi drudzy członkowie kollegii powinni całą swą uwagę zwrócić na wniesioną sprawę, a zatém innemi przedmiotami i czynnościami nieroztargnąć się, i tym sposobem postawić się w stanie,

stanie, aby zdanie swoie gruntownie, sumiennie, z przekonania i powodami wsparte oświadczyć mogli.

§. 59.

Gdy sprawa przedstawia się z akt sądu niższego, Referent powinien względem roztrząśnienia i sprostowania zaszłych omyłek i uchybień także ze swoiéy strony zachować przepisy w powyższym §. 47. dla Instruentów i Decernentów udzielone.

§. 60.

Radzcy powinni akt do referowania im przypisanych niezostawiać, lecz takowe niezwłocznie odrobić. Referenci, którym więcéy spraw w iednymże czasie iest przypisanych, powinni takowe przedsięwziąść podług numerów księgi dystrybucyinéy, chyba, żeby która z nich według natury processu, szczególnego wymagała przyśpieszenia. Skoro Referent w odrobieniu wydzielonych mu czynności iest opieszałym, Prezes powinien go o dopełnienie swéy powinności surowo upominać, w razie potrzeby zaległości mu odebrać, takowe kosztem iego przez Assessora lub zdatnego Referendaryusza odrobić kazać, a w przypadku ciągłéy a powtórnie okazanéy opieszałości, Naczelnikowi sprawiedliwości o tém sumienny złożyć rapport.

§. 61.

Co przy samémże układaniu wyroków ma bydź zachowaném; przepisano w Części I. Tyt. XIII. §. 3. i następnych.

§. 62.

O Assessorach.

Prócz Radzców mogą przy kollegiach sądowych, szczególnie w czasach, gdy które

z nich zbytecznemi pracami iest obarczoném, przez Wielkiego Kanclerza Assessorowie bydź ustanowieni, i kollegio do pomocy przydani. Tacy Assessorowie powinni równą mieć kwalifikacyą iak Radzcy, i też same maią obowiązki. Jednakże tylko w tych sprawach nadaie im się zupełne votum, w których są Decernentami lub Referentami, w innych zaś służy im tylko votum consultativum.

Ciż Assessorowie niepobieraią ieszcze stałéy pensyi; wszelakoż Naczelnik sprawiedliwości może tym, którzy przez pilność i zdatność szczególnie się popisuią, dozwolić w sprawach przez nich iako Instruentów lub Referentów odrobionych, pobieranie, według okoliczności, całkowitych lub połowicznych opłat od instrukcyi lub wyroków.

Z resztą na podobnych Assessorów, przy obsadzeniu zawakowanego urzędu Radzcy, szczególny wzgląd mieć należy.

§. 63.

Zobowiązanie przysięgą

Radzcy przy kollegiach sądowych powinni przy obięciu ich urzędowania następuiącą wykonać przysięgę:

Ja . . . przysięgam i t. d. iż, będąc przez Nayiaśnieyszego Króla Pruskiego mianowany Radczą przy Jego . . ., nadewszystko Jego Królewskiéy Mości wiernym, przychylnym, i posłusznym będę; że do dobra i korzyści Jego wszelkiemi siłami dążyć i one popierać, wszelką zaś szkodę i uszczerbek odwrócić i zapobiegać starać się będę.

Przysięgam oraz, iż w urzędowaniu moiém sprawiedliwość podług przepisów Prawa i naylepszéy wiadomości moiéy i przekonania zachowam, takową każdemu bez względu na osobę i różnicę stanu, ile

w moiéy iest mocy, bezstronnie wymierzę, i od tego ani przez dary lub względy, ani przez przyiaźń, nienawiść, boiaźń lub inne nieprawe pobudki, i w ogólności przez żadne względy uboczne odwrócić się niedam.

Niemniéy przyrzekam, iż na posiedzeniach kollegii regularnie bywać i wniesionym przedmiotom całą mą uwagę poświęcać będę; że poruczone mi od kollegium lub Prezesa onegoż czynności chętnie przyimę, i takowe ile możności spiesznie i z ochotą załatwię; oraz iż Prezesowi w rzeczach urzędowych zawsze winne okażę posłuszeństwo i powolność.

W szczególności zaś przysięgam, iż przy instrukcyi spraw wszelką łożyć będę pilność, staranność i usiłowanie, aby prawda zupełnie i dokładnie była dochodzoną, i i aby sprawy zarazem ile możności były przyśpieszone; że z moiéy strony niczego niezaniedbam, przezcoby oycowski zamiar Jego Królewskiéy Mości w wymierzaniu gruntowney, prędkiéy i bezstronney sprawiedliwości mógł bydź dopiętym; w ogólności zaś w każdym względzie tak się zachowam, iak wiernemu i rzetelnemu Radzcy Królewskiemu i urzędnikowi sprawiedliwości przystoi i przynależy. Tak mi Panie Boże dopomóż i t. d.

Dodatek §. 447. Wykonać się maiąca przez Radzców kollegiów sądowych przysięga ułożoną bydź powinna podług roty w § 445. Dodatku do §. 43 Tyt II. Części III. przepisaney; tylko że się zamiast słów:

„W szczególności zaś przyrzekam, — — zadosyć czynił“ kładzie:

„W szczególności zaś przyrzekam, iż Przełożonym moim w rzeczach urzędowych, stósownie do subordynacyi, zawsze winne okażę posłuszeństwo.“

TYTUŁ CZWARTY.

O urzędzie Referendaryuszów i Auskultatorów.

§. 1.

Młodzi ludzie, chcący się poświęcić sądownictwu, powinni, po ukończonych naukach, zgłosić się na piśmie do Prezesa lub Naczelnika kollegii sądowego, złożyć wierzytelne zaświadczenia względem swéy pilności i dobrego zachowania się na akademiach, i zarazem oświadczyć swą gotowość do złożenia przepisanego examinu. Podobne zaświadczenia powinny nie przez poiedyńczych tylko Professorów, lub innych Nauczycieli akademickich bydź wystawione, lecz Kandydat powinien takowe attesta przed odeyściem swoiém z akademii, złożyć Rektorowi lub Prorektorowi téyże, i dopraszać się, aby mu tak względem udowodnionéy przez nie pilności swoiéy, iako też względem moralnego zachowania się w czasie bytności swoiéy na akademii, urzędowe zaświadczenie pod pieczęcią akademii było udzieloném.

Dodatek §. 448. Każdy uczeń prawa, chcący bydź umieszczonym iako Auskultator, powinien zaświadczenie akademickie nie tylko względem przedmiotów w §. 1. niniejszego

Tytułu obiętych, lecz oraz na to złożyć, iż przez przeciąg trzech lat na akademii naukom poświęcił się. Kto się względem ukończonego trzechletniego kursu akademickiego zupełnie niewylegitymuie, bez wyraźnego zezwolenia Naczelnika sprawiedliwości do examinu w §. 3. obecnego Tytułu przepisanego wcale przypuszczonym bydź niema. Gdyby atoli takie zachodzić miały okoliczności, któreby w szczególnieyszych przypadkach wyiątek od ogólnego prawidła usprawiedliwić mogły, w takim razie sądy główne kraiowe powinny o tém Naczelnikowi sprawiedliwości zdać rapport, w celu wydania przez tegoż dalszego w téy mierze postanowienia.

Dodatek §. 449. Do prośby o przypuszczenie do examinu, zawsze dołączony bydź powinien krótki rys życia Kandydta, przez niego samego w ięzyku łacińskim ułożony i własnoręcznie przez niego pisany, w którym wyrażone bydź powinno iego imię i nazwisko, wiek, mieysce pochodzenia, nazwiska i stan iego rodziców, i krótki opis iego wykształcenia w szkołach i na akademii. Taki opis życia powinien także następnym rapportom względem przypuszczenia Kandydata do referendaryatu i do trzeciego examinu, bydź dołączony.

§. 2.

Takowy Kandydat niepowinien także bydź ogołocony ze wszelkich środków i wsparcia, aby przez czas do iego przygotowania się i do odbycia examinów potrzebny mógł się utrzymać i sposobności do iego umieszczenia oczekiwać.

§. 3.

Examin. Wyexaminowanie podobnych Kandydatów powinien Prezes iednemu lub dwom Radcom kollegii zlecić. Potrzeba atoli tylko examin ten do tego wymierzyć, aby przeko-

nać się, czyli Kandydat dobre posiada zdolności naturalne i zdrowy rozsądek, i czyli w teoryi prawa gruntowne i zwięzłe nabył wiadomości. Z resztą nienależy takowe examina zlecić wszystkim Radzcom bez różnicy i po kolei, owszem Prezes powinien do tego iednego lub dwóch członków kollegii, którzy, prócz potrzebnych wiadomości, zarazem stósowne do takiéy czynności posiadaią dary natury, wybrać, i ich Naczelnikowi sprawiedliwości i na stałych Examinatarów przy kollegium przedstawić.

Dodatek §. 450. Przy examinie należy szczególniéy na to uważać, czyli Kandydat ięzyk łaciński rozumie. Skoro się okazuie, iż ięzyk ten urzędnikowi także niezbędnie potrzebny zaniedbał, w takim razie niema mu bydź udzielone zaświadczenie zdatności. Również examin niepowinien bydź ograniczony tylko na prawo cywilne prywatne, lecz rozciągać się winien na teoryą całéy nauki prawa w ogólności, i szczególniéy przekonać się należy, czyli Kandydat o prawie politycznem i narodów przynaymniéy tyle nabył wiadomości, aby przez dalsze dokładanie pilności w niém tak dalece wydoskonalić się mógł, ile tego przyszłe stósunki iego urzędowe wymagaią.

§. 4.

Osoby, którym na iednym z wymienionych w § 3. przymiotów zbywa, powinny bez wszelkiego względu lub miłosierdzia, tu właśnie w swém mieyscu niebędącego, zaraz bydź oddalone, gdyż lepiéy iest, aby ieszcze zawczasu innego chwyciły się procederu użytecznego, aniżeli, żeby sądom i rządowi były ciężarem, albo nareszcie wcale w urzędy się wśliznęły, gdzieby przez swą niezdatność ogólnemu dobru były szkodliwemi.

§. 5.

Gdy się zaś przy wyexaminowaniu Kandydata okazuie, że czasu swego na akademiach na dobre użył, że gruntowne posiada wiadomości teoryczne, i że po iego dobrych zdolnościach naturalnych spodziewać się można, iż w przyszłości użyteczny z niego będzie urzędnik sądowy, kollegium może umieszczenie i zobowiązanie go na Auskultatora rozporządzić, i nadal iuż szczególnego potwierdzenia ze strony dworu niepotrzeba. Jednakże ścisły wkłada się na Prezesów obowiązek, aby w przypuszczaniu Auskultatorów i przy ich wyexaminowaniu powyższe przepisy sumiennie zachowali, i aby kollegiów niezdatnemi subjektami nieobciążali.

§. 6.

Zatrudnienie ich.

Tymże Auskultatorom powinno kollegium, a w szczególności Prezes wszelką podać sposobność do obeznania się praktycznie z trybem czynności sądowych; udzielić im kazać akta wszelkiego rodzaiu do czytania; im zalecić, aby się z biegiem i sposobem odbywania czynności w registraturze, obeznali, i tego przestrzegać, aby przy ustném sprawozdaniu i odczytaniu relacyi w kollegium byli obecnemi i na wniesione przedmioty pilną dawali uwagę.

§. 7.

Przełożeni kollegiów powinni ustanowionych przy tychże Auskultatorów, skoro dostateczna ich iest liczba, podzielić pomiędzy członków kollegii w tym sposobie, aby każdemu Radzcy ieden lub kilku takich młodych ludzi było przydanych, którychby przy przyimowaniu protokułów informacyinych i instrukcyinych iako Protokulistów mógł u-

żywać, a tegoż szczególnym będzie obowiązkiem, aby im, dla wydoskonalenia ich w czynnościach urzędowych, potrzebne udzielał obiaśnienia.

Tacy Auskultatorowie powinni także, zwłaszcza, gdy iuż czas nieiaki w sądzie pracowali, bydź używanemi do wysłuchania Supplikantów innych osób, w sądzie ustnie co do przedstawienia maiących.

Auskultatorowie i Referendaryusze powinni przy pisaniu protokułów starać się o dobry i czytelny pismociąg, aby przez ich niedbałość akta nieczytelnemi pismami niebyły napełnione, a przezto dalsze w nich działania utrudnione.

§. 8.

Tymczasem zaś Auskultatorowie powinni także sami pilnie i z uwagą czytać sobie Ordynacyą processową, i z prawami prowincyonalnemi i statutami w Departamencie kollegii powagę maiącemi dokładniéy obeznać się.

§. 9.

Examin Referendarski.

Gdy Auskultator przy tychże poprzedniczych ćwiczeniach i czynnościach dał dowody swéy zdatności, pilności i applikacyi, powinny mu bydź udzielone akta do sporządzenia relacyi wzorowéy; relacya ta zaś powinna przez drugiego Prezesa lub Dyrektora, albo przez Radzcę kollegii szczególniéy bydź recenzowaną, i o iéy wypadku kollegio sprawa zdaną.

§. 10.

Następnie wyexaminuie się Kandydat raz ieszcze, szczególniéy z Ordynacyi processowéy, i z praw i statutów prowincyonalnych; poczém, gdy potrzebną okaże zdatność, powinien względem mianowania go Referenda-

ryuszem, Naczelnikowi sprawiedliwości rapport bydź złożony z dołączeniem tak relacyi wzorowéy i iéy recenzyi, iako też protokułu względem ustnego examinu sporządzonego.

§. 11.

Po nsstąpioném potwierdzeniu installuie się iako Referendaryusz, i odsyła się powtórnie do przysięgi przy przyięciu go na Auskultatora iuż wykonanéy.

§. 12.

Istotnym zaś warunkiem przy dopuszczaniu do referendaryatu iest przystoyne zachowywanie się, i sposób postępowania do przepisów zdrowego rozumu i religii chrześciańskiéy zastósowany. Ludzie zatém, którzy się rozwiozłych i podłych dopuścili postępków, niepowinni bydź przypuszczeni, chociażby im z innego względu na potrzebnéy niezbywało zdatności; a kollegia starać się winny, aby o charakterze i sprawowaniu się Kandydatów do nich zgłaszaiących się pewną powzięły wiadomość; tudzież to, co w tym względzie do ich doszło wiadomośli, zawsze w rapporcie wyrazić.

§. 13.

Ciż Referendaryusze powinni nadal do przyszłych urzędów sędziowskich bydź przygotowani, i wszelka powinna im bydź nadana sposobność, aby o rozmaitych, w sądzie zachodzących czynnościach praktyczne nabyli wiadomości i doświadczenie. Zatrudnienia Referendaryuszów.

Dodatek §. 451. Prezesowie tego surowo przestrzegać powinni, aby Auskultatorowie i Referendaryusze na posiedzeniach kollegii regularnie bywali, czynności swoie śpiesznie

i gruntownie załatwiali, aby się starali o nabycie wyraźnego pismociągu, niemniéy aby stósunki subordynacyi ściśle zachowali i moralne prowadzili życie.

§. 14.

Powinny im więc nietylko akta do sporządzania relacyi bydź udzielane, i zawsze, szczególnie z początku, biegli Korreferenci bydź przydani, lecz powinna im oraz bydź dana sposobność do ćwiczenia się pod kontrollą Radzców w ustném sprawozdaniu i zadekretowaniu.

§. 15.

Również nadal iak dotąd do prowadzenia wszelkiego rodzaiu protokułów, tak na samychże sessyach, iako też przy ustném wnoszeniu skarg, i przy wysłuchaniu Supplikantów osobiście stawaiących i t. d. używanemi bydź powinni; w szczególności zaś przy ważnieyszych i zawikłanych instrukcyach delegowanym w téy mierze Radzcom iako Protokuliści przydanemi bydź maią, aby przezto o sposobie nadania sprawom należytego kierunku i dalszego w nich postępowania, tudzież obchdzenia się ze stronami, wyciągania z ich powieści iasnego i dokładnego opisu stanu sprawy, odłączenia istotnych do sprawy należących okoliczności od innych niepotrzebnych i mniéy znaczących, ustanowienia prawdziwego stanu sporu, i stósownego przyięcia dowodów, iasne i praktyczne nabyli wyobrażenia.

§. 16.

W miarę, iak Referendaryusze tym sposobem w podobnych czynnościach iuż więcéy nabyli biegłości, kollegium powinno ich stopniami do ważnieyszych prac używać; w przy-

padkach więc, gdzie strony o przydanie im assystenta prawnego proszą, lub gdzie im takowy z urzędu przydanym bydź musi, powinni im tacy Referendaryusze za obrońców bydź wyznaczeni, a to z początku pod dozorem, późniéy zaś także w sprawach niezbyt obszernych i niezawikłanych sami; również należy im w podobnych sprawach zlecić wyprowadzenie instrukcyi, oraz używać ich przy kommissyach zamieyscowych, a to nayprzód pod kierunkiem innego pewnego i biegłego Kommissarza, następnie zaś w sprawach mnieyszéy wagi, również samych tylko; a przy tych wszystkich czynnościach potrzeba na ich postępowanie, sposób zachowania się, na ich zdatność, applikacyą i pilność ciągłą mieć baczność.

§. 17. *a.*

Referendaryusze powinni atoli czas i uwagę swoią nietylko rzeczom spornym poświęcać, lecz oraz starać się, aby się także z innemi rodzaiami czynności w sądzie zachodzących, iako to n. p. z interessami opiekuńczemi i hypotecznemi obeznali, i na ten koniec na posiedzeniach, na których się podobne przedmioty przedstawiaią, regularnie bywać; akta takowych interessów tyczące się pilnie czytać; przy kommissyach, n. p. przy odbieraniu rachunków, sporządzeniu działów i t. d. dać się używać; starać się o dokładne obeznanie się z urządzeniem i administracyą depozytu; obznaymić się z urządzeniem registratury, z sposobem prowadzenia ksiąg i reportoryów, i ile możności poznać praktycznie porządek i akuratność w podobnych czynnościach zachować się winny; iednym słowem żadnéy nie zaniedbać sposobności do oświe-

cenia się względem istotnego toku wszelkich do urzędu sędziowskiego należących czynności i do nabycia w nich coraz większéy dokładności i biegłości.

§. 17. *b.*

W prowincyach, w których się kollegia sądowe i zarazem administracyine w iednémże znayduią mieyscu, może takim Referendaryuszom, którzy iuż czas nieiaki w sądzie pracowali, i odtąd także z czynnościami wydziału administracyinego praktycznie obeznać się pragną, bydź dozwolono, aby umieszczenia siebie w téyże saméy własności, także przy kammerze woienno-ekonomicznéy (przy Regencyi) poszukiwali. W takim atoli razie pomiędzy przełożonemi obudwóch kollegiów takie umowioném bydź powinno urządzenie, aby Referendaryuszom przy obudwóch kollegiach ustanowionym przy każdém z nich takie tylko polecone były czynności, i to w czasie takim tylko, iżby w należytém dopilnowaniu czynności drugiego kollegii niedoznawali przeszkody.

§. 18.

Obowiązki ogólne

Z resztą przepisane w ogólności dla urzędników sądowych obowiązki co do poczciwości, akuratności, pracowitości i utrzymania sekretu, także przez Referendaryuszów święcie zachowane bydź muszą, i przez czas, gdzie na tymże zostaią stopniu, powinni ciągle starać się, aby dali dowody regularnego i spokoynego sprawowania się; w razie albowiem przeciwnym, gdyby do nieporządnego życia, robienia długów, i do innych wykroczeń dali się powodować, lub gdyby z innego względu miana o nich nadzieia względem przyszłéy ich użyteczności z powodu niepo-

prawioney ich lekkomyślności, opieszałości lub roztargnienia miała spełznąć, Prezesowie obowiązani będą, o oddalenie takich niegodnych i niezdatnych osób bez żadnego względu i za wczasu potrzebne uczynić wnioski.

§. 19.

Umieszczenie Referendaryuszów na urzędach.

Ci zaś, którzy się przez pilność, applikacyą, chęć do pracy, spokoyne i przyzwoite zachowanie się szczególniey popisuią, maią na rzeczywistych urzędach sądowych, w miarę ich talentu i innych wiadomości, bydź umieszczeni.

§. 20.

1) przy głównych sądach kraiowych.

Ci z nich, którzy prócz wyżey wzmiankowanych przymiotów posiadaią zarazem szczególnieyszą bystrość umysłu, praktyczny rozsądek, gruntowną wiadomość prawa, zdolność przedstawiania rzeczy iasno i z precyzyą, maią bydź umieszczeni przy głównych sądach kraiowych iako Assessorowie i Radzcy.

§. 21.

Przygotowanie i popis.

Takowym subiektom, gdy przez prowadzenie protokułów, i przez własne wyprowadzanie niektórych letkich instrukcyi, w podobnych czynnościach iuż nieiaką nabyli biegłość, powinny trzy lub cztery instrukcye w sprawach ważnych i zawikłanych bydź zlecone; iednakże zawsze przydany im bydź winien Radzca w wyprowadzaniu instrukcyi szczególną zdatność i biegłość posiadaiący.

Dodatek §. 452. Przypuszczenie do prac przygotowawczych dla trzeciego popisu, Prezesowie w ten czas tylko maią rozporządzić, gdy wprzód ściśle rozpoznali, czyli zgłaszaiący się do sporządzenia relacyi wzorowey Referendaryusz posiada też przymioty §. 19. i 20. obecnego tytułu wskazane, tudzież czyli do-

stateczne dał dowody swéy biegłości w ustném sprawozdaniu.

Dodatek §. 453. Jako sprawy do wyprowadzenia instrukcyi wzorowéy uwłaśnione, mogą także bydź uważane indagacye ważne.

§. 22.

Wyznaczony do tego Radzca powinien wprawdzie zostawić Referendaryuszowi samo wyprowadzenie instrukcyi, i przytém go tylko tak dalece prowadzić i postępowaniem iego kierować, aby sprawa sama, i prawa stron przez iakowe omyłki niedoznały uszczerbku; lecz na terminach, przynaymniéy na tych, w których przyięcie skargi, odpowiedź na nię, uregulowanie status causae et controversiae, i słuchanie świadków następuie, sam przytomnym bydź powinien, i zachowanie się iego przy badaniu stron, sporządzeniu protokułów, przy rozbieraniu czynów, i odłączeniu ważnych od mniéy ważnych, ściśle uważać.

Dodatek §. 454. Wyznaczeni do dozoru przy instrukcyach wzorowych Radzcy tego przestrzegać maią, aby instrukcya nie z akt manualnych była spisywaną, albo przytoczenia i wnioski Kommissarzy sprawiedliwości przez tychże do protokułu niebyły podyktowane. Wystawić się maiący względem instrukcyi wzorowéy attest powinien także w tym względzie sumienne zawierać zaświadczenie.

§. 23.

Tenże dozorca powinien następnie względem stopnia pilności, akuratności i gorliwości, tudzież bystrości umysłu, rozsądku i zastanowienia, przez kandydata przy tychże czynnościach wzorowych okazanego, stósownie do swego obowiązku i wykonanéy przez

siebie przysięgi urzędowéy, dokładny wystawić attest.

§. 24.

Tym czasem takowy Referendaryusz powinien nadal iak dotąd w zadekretowaniu i referowaniu ciągle z pilnością ćwiczyć się, przyczém mu zawsze szczególnie biegli i akuratni korreferenci przydani bydź powinni.

§. 25.

Skoro więc kollegium podług sumiennego przekonania swego uznaie, iż kandydat przez wszystkie te popisy do poszukiwanego urzędu Radzcy, dostateczną wykazał zdatność, Prezes powinien dokładne w téy mierze wystawić zaświadczenie, i takowe wraz z attestem w §. 23. opisanym, i z niektóremi iuż załatwionemi i reponowanemi aktami, w których iako instruent pracował, Naczelnikowi sprawiedliwości przesłać. W mieyscach, gdzie oddzielne są kollegia pupillarne, powinien kandydat również od ich przełożonych złożyć zaświadczenie względem okazanéy przez siebie przy nich pilności, i nabytych także w tym rodzaiu czynności wiadomości praktycznych.

§. 26.

Kandydat powinien następnie do Naczelnika sprawiedliwości osobiście zgłosić się, i wydania potrzebnego do wyznaczonéy tym końcem przez Nayiaśnieyszego Pana kommissyi bezpośredniéy względem popisu swoiego poszukiwać rozporządzenia.

§. 27.

Kommissya ta powinna

1) przysłane sobie od Naczelnika sprawiedliwości akta wzorowe w §. 25. wzmiankowane oddać iednemu z swych człon-

ków do ścisłego ich roztrząśnienia; po czém powinna

2) przystawić kazać kandydatowi akta do podwóyney relacyi wzorowéy, i w tym celu wyszukać umyślnie obszerney i ważnéy sprawy, na kilku kwestyach facti et juris zasadzaiącéy się. Kandydat powinien przy sporządzeniu tychże relacyi okazać, iż posiada nietylko gruntowną wiadomość prawa, lecz oraz dar wystawienia rzeczy zawikłaney iasno i rzetelnie, i że w iéy osądzeniu umie natrafiać na właściwy punkt na rozstrzygnienie stanowczy wpływ maiący; w tym więc celu powinien także zachowane przy instrukcyi postępowanie w przedłożonych mu aktach ściśle roztrząsać; o zaszłych może uchybieniach należytą uczynić wzmiankę, wyrazić zdanie swoie, iakim sposobem takowych można było uniknąć, lub rzecz krótszéy a iednak dokładniéy, albo też stósowniéy przedstawić; z resztą zaś powinien dołączyć wystawione na piśmie uroczyste w mieysce przysięgi zapewnienie, iż relacye te wzorowe sam, bez obcéy pomocy wygotował. Nakoniec, a po

3) powinna kommissya wybadać kandydata ściśle w teoryi prawa, i przytém zapytania swoie tak urządzić, aby nietylko iego pamięć, lecz oraz właściwy mu stopień bystrości umysłu i rozsądku przez to wystawione były na próbę.

§. 28.

O wypadku tegoż popisu powinna kommissya Naczelnikowi sprawiedliwości wierny i dokładny złożyć rapport, i do takowego dołączyć

dołączyć tak recenzyą względem akt wzorowych, iakoteż relacye wzorowe i ich recenzyą.

§. 29.

Kommissyą powinna tenże rapport swóy szczególniéy do tego wymierzyć:

czyli Kandydat przy wszystkich z nim przedsięwziętych popisach tak szczególną okazał zdatność, iż przed innemi zasługuie bydź mianowany Radzcą przy głównym sądzie kraiowym;

lub

czyli w miarę swych zdolności i wiadomości tylko do mniéy ważnego urzędu sądowego iest ukwalifikowany.

§. 30.

Ci z Referendaryuszów, którzy tym sposobem do urzędu Radcy należycie wylegitymowali się, maią przy naypierwszéy sposobności bydź umieszczeni, na wszelki przypadek tymczasem stósownie do §. 62. Tyt. III. iako Assessorowie, a każdy z nich tam ma bydź przeznaczony, gdzie usługi iego, w miarę okoliczności, dla ogólnego dobra mogą bydź naypotrzebnieysze i naypożyteczniey-sze.

§. 31.

Bez takowego zas przygotowania się i popisu nikt, ktokolwiek bądź, bez różnicy stanu, urodzenia i dawniéy iuż przez niego posiadanych urzędów i godności, do urzędu Radcy przy głównym sądzie kraiowym przypuszczonym bydź niema, a wszelka prośba o udzielenie w téy mierze dyspensy, uważaną bydź ma iako dowód i przyznanie iego niezdatności.

§. 32.

2) Przy sądach niższych.

Referendaryusze, którzy wprawdzie też gruntowną posiadaią wiadomość prawa, i w zastósowaniu przepisów Ordynacyi sądowéy przez kilkoletnie ćwiczenie się potrzebną nabyli łatwość, oraz przez pilność i applikacyą, tudzież przez spokoyne i regularne życie popisali się, którzy atoli mniéy posiadaią zdolności naturalnych, lub których stósunki domowe i familiyne im niedozwalaią, aby czekać mogli na umieszczenie swoie przy którym z głównych sądów kraiowych, maią iako Radcy przy mniéy ważnych kollegiach sądowych, iako urzędnicy sądowi, Burmistrze, Sędziowie, Syndykowie, Assessorowie, Justycyaryusze i t. d. przy magistratach, sądach stanów, ziemskich, amtowych i patrymonialnych, lub przy innych sądach niższych, gdzie pod dozorem wyższych zostaią kollegiów, i od tychże kierowanemi bydź mogą, bydź umieszczeni.

Dodatek §. 455. Referendaryuszom może bydź dozwolono, przyimować iustycyaryaty, ieżeli to im nieprzeszkadza w zadosyć uczynieniu swym obowiązkom iako Referendaryusze.

§. 33.

Albowiem wolą iest Nayiaśnieyszego Pana, aby w kraiach Jego nikt do żadnego urzędu sądowego, iakiegokolwiek bądź nazwiska, lub do iakiegokolwiek bądź należy Departamentu, przypuszczonym niebył, kto się pierwéy przy którym z kollegiów sądowych praktycznie niewykształcił, i przytém co do swych talentów i wiadomości, iako ież co do iego zasad

moralnych i dobréy konduity dostatecznie niebył doświadczonym.

§. 34.

Kto examin referendarski z zaszczytem odbył, niepotrzebuie iuż dla kwalifikacyi swoiéy do pospolitego niższego urzędu sędziowskiego powtórny odbydź popis, lecz dosyć, ieżeli się względem dalszego zachowania się swego przez zaświadczenie kollegii, przy którym dotąd zostawał, wylegitymuie.

Tylko do urzędów przy Rejencyach pośrednich, i przy sądach mieyskich i innych sądach większych w miastach głównych i ważnieyszych handlowych, potrzebny iest trzeci popis, przy którym przepisy §. 27. i 28. zachowane bydź winny. Niepotrzeba atoli, aby popis ten koniecznie złożony był przed naywyższą kommissyą examinacyiną, lecz może także głównemu sądowi prowincyalnemu bydź zleconym.

§. 35.

3) Jako Kommissarzy sprawiedliwości.

Referendaryusze, którzy się nie urzędowi sędziowskiemu lecz na Kommissarzy sprawiedliwości czyli Adwokatów chcą poświęcić, maią bydź do tego przypuszczeni podług kwalifikacyi poniżéy w Tytule VII. bliżéy oznaczonéy.

§. 36.

4) Jako Subalternów.

Ci nakoniec, którym do rzeczywistych urzędów sędziowskich lub na Kommissarzy sprawiedliwości na przyrodzonych lub nabytych zbywa przymiotach, albo których stósunki niedozwalaią, aby takowego umieszczenia oczekiwać mogli, którzy iednak dobry maią rozsądek, i nieiaką posiadaią wiadomość i biegłość w przepisach Ordynacyi sądowéy, w szczególności zaś o pilności swo-

iéy, applikacyi, miłości do porządku i uczciwym sposobie myślenia dostateczne dali dowody, maią bydź umieszczeni iako Sekretarze, Registratorowie i na innych podobnych funkcyach przy sądach wyższych i niższych.

§. 37.

Przysięga. Auskultatorowie maią przy ich przyięciu następuiącą wykonać przysięgę:

Ja . . . przysięgam i t. d., iż, będąc przy . . . na Auskultatora mianowany i przyięty, Nayiaśnieyszemu Królowi Pruskiemu, Naymiłościwszemu Panu moiemu, wiernym, posłusznym i przychylnym będę.

Przysięgam oraz, iż protokuły wiernie, rzetelnie i akuratnie prowadzić będę; że polecone sobie od kollegium lub Prezesa onegoż czynności chętnie, pilnie i bez uporu wypełnię; że przypisane mi akta z troskliwością referować będę; iż względem wszelkich wydarzeń w kollegium, a wszczególności względem votów Konsyliarzy sumienne zachowam milczenie; że z podaney mi sposobności do uzdatnienia się do urzędu sądowego ile możności chcę korzystać, i w każdym względzie tak się zachowam, iak pilnemu i wiernemu Auskultatorowi przystoi i przynależy. Tak mi Panie Boże dopomóż i t. d.

Dodatek §. 456. Wykonać się maiąca przez Referendaryuszów i Auskultatorów przy ich przyięciu przysięga ułożoną bydź powinna podług Normy w §. 445. Dodatku do §. 43. Tyt II Cz. III. przepisaney. Zamiast słów: „W szczególności przyrzekam — — — zadosyć uczynić“ należy położyć:

„W szczególności przyrzekam, protokuły wiernie i rzetelnie prowadzić; polecone mi od mych Przełożonych czynności chętnie przyimować i według méy możności z ścisłém zachowaniem przepisów prawa sumiennie załatwiać, oraz tymże Przełożonym moim w rzeczach urzędowych, stósownie do subordynacyi winne zawsze okazywać posłuszeństwo.“

TYTUŁ PIĄTY.

O Subalternach przy kollegiach sądowych.

§. 1.

Do Subalternów przy kollegiach sądowych należą:

1) Sekretarze;
2) Archiwaryusze i Registratorowie;
3) Kancelliści i Kopiści;
4) Woźni i Posługacze;
5) Exekutorowie.

§. 2.

Ogólnym obowiązkiem wszystkich tych Subalternów iest ten: aby urząd swóy wiernie i pilnie sprawowali; przepisy Ordynacyi processowéy, ile ich się tyczą, i do ich czynności urzędowych się ściągaią, ściśle zachowywali; wszelkiego sprzyiania lub ukrzywdzenia stron, wszelkich konkussyi i wymagania nienależnych im, lub przepisaną taxę przenoszących opłat, pod surową karą i kassacyą wystrzegali się; z resztą zaś względem rzeczy i czynności przez ich ręce prze-

chodzących, i względem votów, postanowień i rozporządzeń kollegii ścisłe zachowywali milczenie, i w szczególności o ostatnich tych przedmiotach nikomu, ani samym stronom, ani innym, przed czasem co wyiawiali lub kommunikowali.

§. 3.

Czynności do każdego z nich należące oznaczone są w ogólności w Rozdziałach następuiących; dokładnieysze zaś przepisy, iak czynności w registraturze, sekretaryacie i kancellaryi maią bydź załatwiane, i iaki w téy mierze mechanizm zachowanym bydź winien, obięte są w załączonym regulaminie registratury i kancellaryi.

Wszystkie te przepisy zawieraią atoli tylko ogólne prawidła, od których potrzebne wyiątki ustanowione są w oddzielnych instrukcyach stósownie do szczególnych i właściwych urządzeń poiedyńczych kollegiów i sądów.

ROZDZIAŁ PIERWSZY.

O urzędzie Sekretarzy.

§. 4.

Nominacya. Na Sekretarzy tylko takie osoby powinny bydź przyięte, które iuż przy iakim sądzie iako Referendaryusze pracowały, i tam o czynnościach sądowych, a w szczególności o porządnym toku processów dobre nabyli wyobrażenia, z resztą zaś przez pilność, akuratność i nieskazitelną konduitę popisali się, oraz przyzwoity i iasny styl w swoiéy maią mocy.

§. 5.

Nominacyą swoią otrzymuią na przedstawienie kollegii od Naczelnika sprawiedliwości, a przy obięciu urzędu zobowiązuią się przysięgą przy końcu obecnego Rozdziału przepisaną.

§. 6.

Obowiązki. Ciż Sekretarze mogą, podług uznania kollegii i Prezesa, do wszelkich rodzaiów czynności, n. p. do opieczętowań, inwentaryzacyi, odbierania testamentów i innych kommissyi, tudzież, w razie niedostatecznéy liczby Referendaryuszów, do prowadzenia protokułów bydź używani.

§. 7.

Przy expedyowaniu. Głównym zaś obowiązkiem ich iest piśmienne wygotowanie i extendowanie zadekretowanych od kollegium i członków onegoż, na podane memoryały lub inne przedstawienia, rozporządzeń, rozkazów i rezolucyi.

§. 8.

Przytém powinni ściśle trzymać się osnowy dekretu; nic w nim nieopuszczać, lub samowładnie dodać; istotną i prawdziwą myśl rozporządzenia dokładnie i iasno wyrazić; gdyby zaś w dekrecie samym iakąś obiętność, dwuznaczność, lub niedokładność spostrzegać sądzili, powinni takową wątpliwość Decernentowi przyzwoicie przedstawić, i od niego bliższego w téy mierze oczekiwać obiaśnienia.

§. 9.

Sekretarze powinni przytém starać się o dobry, czysty i iasny sposób pisania, i do udzielonych w tym względzie w Części I. Tyt. VII. §. 1. przepisów ściśle stósować się.

§. 10.

Powinni także należne każdemu tytuły, i inne w kollegium używane kuryalia należycie zachowywać, w tém samowładnie nic nieodmieniać, i adressa tak zawsze ułożyć, aby każdy zaraz mógł wiedzieć, czyli rozkaz do niego lub kogo innego się ściąga; z którego to powodu imię i nazwisko stron, tudzież ich charakter lub urząd, ieżeli iakowy posiadaią, zawsze ile możności wyrażone bydź powinny.

§. 11.

W szczególności powinni Sekretarze używany z władzami zagranicznemi styl urzędowy ściśle zachować, aby te, pod pozorem zaszłego w tym względzie uchybienia, niepowzięły ztąd powód do odmówienia odpowiedzi lub niezadosyć uczynienia rekwizycyi.

§. 12.

Na koncepcie expedycyi Sekretarze wyrazić powinni, iakie koszta sądowe maią opłacane, i iaki stępel do mundum ma bydź użyty; przyczém do przepisów taxy opłat sądowych i ustawy stęplowéy ściśle i sumiennie stósować się winni.

§. 13.

Poniżéy dekretu winni wyrazić, kiedy im takowy do expedycyi został przedłożonym, i kiedy tęż do rewizyi Decernenta oddali.

§. 14.

Wszelkie wygotowane przez nich expedycye powinni w księgę expedycyiną, podług bliższych przepisów załączonego dodatku utrzymywać się maiącą, pod datą, pod którą każda rzeczywiście skoncypowaną została, dokładnie wciągać, i sporządzić się maiący

według tychże samych przepisów z księgi expedycyinéy wypis dla kassy, należycie zrewidować i zaświadczać.

§. 15.

Kontrasygnowanie.

Wygotowane w kancellaryi munda dekretów powinni Sekretarze z konceptami kollacyonować, a znalazłszy ie zgodne, takowe należycie kontrasygnować.

§. 16.

Utrzymywanie Terminarza.

Termina, które nie przed poiedyńczemi członkami i deputowanemi, lecz przed zgromadzonym sądem są wyznaczone, powinni Sekretarze w utrzymywać się maiący na ten koniec Terminarz wciągać. W każdym dniu sessyonalnym powinien Prezesowi extrakt z tegoż Terminarza bydź przedłożonym, aby tenże na to mógł mieć uwagę, iżby termina były odbyte i rzeczy niezalegały.

§. 17.

Rzeczy depozytalne.

Jakie obowiązki i czynności w rzeczach depozytalnych do Sekretarzy należą, przepisano w ustawie depozytalnéy.

§. 18.

Dozór nad kanceliaryą.

Sekretarze maią obowiązek i prawo przestrzegania w kancellaryi porządku i akuratności, i przytrzymania kancellistów do dopełniania swych obowiązków. Jeżeli więc iakowy spostrzegaią nieporządek lub uchybienia, powinni o tém Prezesowi dla bliższego dochodzenia i załatwienia natychmiast donieść. Jaki przytém iest obowiązek Protonotaryusza i Dyrektora kancellaryi, przepisuie załączony regulamin.

§. 19.

Obowiązki ogólne.

Sekretarze powinni co dzień, wyiąwszy dnie niedzielne i święta, o godzinie ósméy z rana w domu sądowym i w wskazanym dla

nich pokoiu znaydować się, i czynności swoie odbywać; oraz i to, czego przed południem wygotować nie mogą, popołudniu dokończyć.

§. 20.

Bez pozwolenia Prezesa nie mogą w domu zostać, a mniéy ieszcze przez noc z mieysca sądu oddalać się, lub wcale podróże przedsiębrać.

§. 21.

Expedycye powinni ile możności przyśpieszać, tak dalece, iżby, powszechnie, wszelkie przy iednéy sessyi zadekretowane rzeczy ieszcze w tymże samym, lub naypóźniéy w dniu następuiącym do rewizyi decernentów dostać się mogły.

§. 22.

Sekretarze powinni przy obięciu urzędu swego następuiącą zobowiązać się przysięgą:

Ja . . . przysięgam i t. d. iż, będąc przy . . . Sekretarzem mianowany i na takowego przyięty, Nayiaśnieyszemu Królowi Pruskiemu, Naymiłościwszemu Panu moiemu wiernym, posłusznym, i przychylnym będę.

Przysięgam oraz, iż obowiązki powierzonego mi urzędu sumiennie zachowam; wszelkich od kollegium lub iego Prezesa zleconych mi czynności chętnie się podeymę, i według możności moiéy naydokładniéy załatwię; że protokuły wiernie i rzetelnie prowadzić będę; expedycye dekretów pilnie, akuratnie i śpiesznie wygotuię, opłaty sądowe i za stęple ściśle podług przepisów taxy szportlowéy i ustawy stęplowéy wylikwiduię; że względem przechodzących przez ręce moie, lub innym sposobem

do wiadomości moiéy dochodzących taiemnic stron, lub kollegii, niezłomne zachowam milczenie; iż powierzone mi pisma, papiery i dokumenta troskliwie chować będę; że się wszelkich ściśleyszych związków z stronami i supplikantami wystrzegę; że żadnych podarunków lub darów od nich nieprzyimę, ani też dozwolę, aby takowe przez osoby do mnie należące przyiętemi były; iż żadnéy stronie przeciwko drugiéy żadnéy nie dam przestrogi, wiadomości lub rady, i że w każdym względzie tak się zachowam, iak poczciwemu Urzędnikowi sądowemu i wiernemu Sekretarzowi przystoi i przynależy. Tak mi Panie Boże dopomoż i t. d.

Dodatek §. 457. Sekretarze zobowiązuią się przy obięciu ich urzędu przysięgą w §. 456. Dodatku do §. 37. Tyt. IV. Części III. przepisaną.

ROZDZIAŁ DRUGI.

O urzędzie Registratorów.

§. 23.

Registratorowie powinni posiadać dobre wiadomości szkolne; z przepisami prawa i Ordynacyi Processowéy bydź obeznani; potrzeba, aby o czynnościach registratury iako Referendaryusze, Auskultatorowie, lub Assystenci registratury, iuż nieiaką praktyczną nabyli wiadomość i w nich biegłość; i aby względem tych przymiotów przy obięciu urzędowania, ile tego potrzeba, byli badani. Nominacya.

§. 24.

Nominacyą swoię otrzymuią na przedstawienie kollegii od Naczelnika sprawiedliwości, i powinni do urzędu swoiego przepisaną na końcu ninieyszego rozdziału przysięgą zobowiązać się.

§. 25.

Obowiązki ogólne.

Powinni co dzień, wyiąwszy iedynie dnie niedzielne i święta, rano o godzinie ósmey w registraturze znaydować się, i tam, póki sessya trwa, prócz tego zaś do godziny pierwszéy bydź obecni, a po południu o godzinie trzeciéy znowu tam przybydź, i registratury przed wieczorem o godzinie szóstéy nie opuścić.

§. 26.

Nie mogą więc też żadnego dnia bez wiedzy i zezwolenia Prezesa opuszczać, a mniéy ieszcze bez podobnego pozwolenia przez noc z mieysca urzędowania swego oddalić się.

§. 27.

Względem rzeczy do sądu nadchodzących.

Przedstawienia, podania i rapporta do kollegium ze strony osób w mieyscu przytomnych, oddawane bydź powinny w registraturze. Registrator powinien na nich dzień podania, a w interessach hypotecznych także godzinę wyrazić, i każdy przedmiot w należytém mieyscu, stósownie do obiętych w téy mierze w dodatku dokładnieyszych przepisów, niezwłocznie wciągnąć.

§. 28.

Jeżeli w sprawie, któréy się takowe podanie dotycze, iuż akta się znayduią, a zatém iuż Decernent iest wyznaczony, Registrator powinien akt tych natychmiast wyszukać. Skoro zaś nowy iest przedmiot, po-

winien go Prezesowi do wyznaczenia Decernenta niezwłocznie przedłożyć.

§. 29.

Rzeczy pocztą nadchodzące, lub też bezpośrednio podane, a zapieczętowane, powinny Prezesowi do rozpieczętowania i prezentacyi bydź przedstawione. Tenże zaś winien ie bezwłocznie Registratorowi wręczyć kazać, a Registrator powinien z niemi również tak, iak z rzeczami u niego bezpośrednio oddanemi postąpić.

§. 30.

Przy rozdzieleniu ich między Decernentów.

Powinien o to mieć staranie, aby rzeczy do sprawozdania, do iedney sessyi zebrane, Decernentom za wczasu do domu były odsyłane. Powinien należące do każdego przedmiotu akta dołączyć, a w dzienniku, w dodatku bliżéy opisanym, dokładnie zanotować, iakie akta tym sposobem Decernentom oddane zostały.

§. 31.

Zbieranie rzeczy zadekretowanych.

Po skończoney sessyi powinien akta ze stołu sessyonalnego znowu zebrać; każde w swoiém położyć mieyscu; o brakuiące dowiadywać się; a ieżeli u Decernentów pozostały, lub Sekretarze takowe do siebie wzięli, powinien pilnie przestrzegać, aby za wczasu znowu do registratury były oddane.

§. 32.

Co do spraw do zawyrokowania przygotowanych.

Skoro akta processowe do zawyrokowania są zakończone, powinien ie natychmiast w księgę dystrybucyiną wciągnąć; księgę tę Prezesowi do wyznaczenia Referenta przedstawić; a następnie temuż akta zapieczętowane przesłać.

§. 33.

Zachowanie i uzupełnienie akt.

Prócz członków kollegii i Sekretarzy, Registrator, bez wyraźnego zalecenia Prezesa, nikomu akt wydawać nie powinien. Także i wymienionym dopiero osobom powinien takowe na ich żądanie, nie inaczéy, iak tylko za piśmiennym rewersem oddać.

§. 34.

W ogólności każdy Registrator odpowiedzialnym iest za wszelkie akta i papiery do registratury iego należące, a zatém zawsze gotów bydź powinien, aby takowe podług repertoryów w dobrym okazać mógł porządku, co do brakuiących zaś, aby dokładnie mógł wskazać, gdzie się takowe znayduią.

§. 35.

Skoro tylko rzeczy na sessyi przedstawione, i wyszłe względem nich expedycye, albo przez woźnego lub z kancellaryi mu są oddane, powinien niezwłocznie o to starać się, aby każda sztuka w akta, do których należy, była wszytą.

§. 36.

Jest więc za to odpowiedzialny, aby żadne pismo do registratury należące niezaginęło, lub bez wszycia ie w akta, odłącznie leżało, a przez to też ostatnie stały się niekompletnemi. Skoro więc spostrzega, że rzecz iaka, która raz iuż przez registraturę przeszła, i do sprawozdania (fortragu) lub w innym celu wydaną została, a do niego nie powraca, powinien troskliwie dowiadywać się, gdzie się została, a ieżeli tym sposobem iéy wyśledzić i odebrać nie może, winien o tém Prezesowi natychmiast donieść.

§. 37.

Registrator powinien daléy o to mieć staranie, aby różne gatunki registratur przy Głównym Sądzie Prowincyonalnym znaydować się mogące, od siebie należycie były odłączone; aby każda z nich w przyzwoitym utrzymywana była porządku, i żeby względem każdéy dokładne i akuratne prowadzone były repertorya. Podział Registratury.

§. 38.

Przy Głównym sądzie kraiowym mogą się następuiące znaydować gatunki registratur:

I. Registratura processowa;
II. Registratura konkursowa;
III. Registratura kryminalna;
IV. Registratura generalna;
V. Registratura pupillarna;
VI. Registratura tycząca się czynności hypotecznych i względem lenów.
VII. Registratura względem innych czynności dobréy woli, do hypotek i lenów nienależących;
VIII. Registratura konsystoryalna.

Gdy zaś rozmaite kollegia z niektóremi z wymienionych dopiero przedmiotów nic nie maią do czynienia, lecz takowe przez inne się załatwiaią, przeto wypływa samo z siebie, iż względem nich przy takowych kollegiach żadne registratury nie potrzebuią bydź utrzymywane.

§. 39.

I. Registratura processowa dzieli się na dwa oddziały, to iest: na bieżącą i reponowaną. Registratura processowa.

§. 40.

Do registratury bieżącéy należą wszelkie akta processowe przy kollegium rzeczywiście

w biegu będące, które się podług litery początkowéy nazwiska powoda, w przedziałach repozytoryów, dla każdéy litery według porządku alfabetycznego przeznaczonych zachowuią.

§. 41.

Do registratury reponowanéy należą wszelkie, przedmioty iuż załatwione i ukończone. Przenoszą się zaś tam, skoro odłożenie akt iest zadekretowaném; a akta oznaczaią się pewnemi znakami powierzchowemi, n. p. wszytemi niebieskiemi karteczkami numerami opatrzonemi, dla rozróżnienia ich od akt bieżących. Z resztą również w osobnych zachowuią się przedziałach repozytoryów, literą początkową nazwiska powoda stósownie do porządku alfabetycznego oznaczonych.

§. 42.

Registratura konkursowa. II. Registratura konkursowa dzieli się podobnież na dwa oddziały, to iest: na bieżący i reponowany.

§. 43.

Gdy w konkursie rozmaite zachodzą okoliczności różnéy wcale natury, przeto też takowe w różne akta z troskliwością od siebie rozłączone bydź muszą. Należą więc do każdego konkursu pewne volumina generalne i specyalne.

Volumina generalne założone bydź muszą:

A) Względem ustanowienia massy biernéy, dokąd rozporządzenia względem otwarcia konkursu, wyznaczenia kuratora, i zwołanie Wierzycieli, tudzież protokuł konnotacyiny i inrotulacyiny, wyrok klassyfikacyiny, protokuł względem

dem regulowania założonych appellacyi i t. d. należą.

B) Względem ustanowienia massy czynnéy, gdzie inwentarz; otwarty areszt; wydane do Dłużników massy zakazy; protokuły aukcyine i rapporta; doniesienia na exhibita, któremi należące do massy pieniądze do depozytu ofiaruią się; wszelkie administracyi dóbr, handlu, wypożyczonych kapitałów i innych aktywów dotyczące się wiadomości, przedstawienia i rapporta, niemniéy rachunki kuratora i t. d. obięte bydź powinny.

W konkursach ważnych, w których massa czynna z różnych gatunków maiątku, z kilku znacznych nieruchomości i t. d. składa się, można więcéy podobnych voluminów generalnych założyć, i dla każdego przedmiotu, n. p. dla handlu, dóbr nieruchomych i aktywów osobne przeznaczyć volumina. (Cz. I. Tyt L. § 93.)

C) Względem subhastacyi nieruchomości, ieżeli takowe w massie znayduią się. Nakoniec

D) Względem dystrybucyi massy.

Prócz tych akt generalnych potrzeba także względem każdego likwidanta, którego pretensya szczególnego wymagała wyiaśnienia i instrukcyi, volumina specyalne założyć, i do nich wszystko, co się takowego likwidanta w szczególności dotycze, n. p. rapport względem iego pretensyi; protokuł instrukcyiny; extrakt wyroku klassyfikacyinego; rapport względem założonéy od niego albo przez samego likwidanta, lub kuratora, al-

bolitéż przez Współwierzycieli appellacyi; dalsze postępowanie instrukcyine w appellacyi i t. d. zebrać.

§. 44.

Podług tychże samych przepisów, iak w konkursie, powinny także przedmioty w processie likwidacyinym zachodzące, w miarę okoliczności i natury rzeczy, bydź uporządkowane i podzielone.

§. 45.

Dla każdéy sprawy konkursowéy i likwidacyinéy, i dla należących do niéy akt generalnych i specyalnych, w registraturze osobny przedział przeznaczonym bydź powinien.

§. 46

Registratura kryminalna. III. Registratura kryminalna dzieli się również na bieżącą i reponowaną. W obydwóch powinny akta podług porządku alfabetycznego należycie bydź uporządkowane, i względem nich akuratne i dokładne utrzymywane repertoria. Szczególne przepisy względem sposobu ich założenia należą do Ordynacyi kryminalnéy.

§. 47.

Registratura jeneralna. IV. Registratura jeneralna zawiera w sobie wszelkie przy kollegium zachodzące czynności i urastaiące ztąd akta, które do żadnéy z drugich registratur szczególnych nienależą.

Do tych szczególniéy rachuią się:

1) Akta jeneralne tyczące się organizacyi i urządzeń kollegii; nominacyi członków i Subalternów onegoż; organizacyi i składu sądów niższych; przedmiotów względem opłat sądowych, tudzież czynności depozytalnych i należących do tychże extraktów, rachunków i rapportów; ogólne ustawy w rzeczach

sądownictwa według wszystkich iego rozmaitych przedmiotów; publikacyi takowych ustaw; uczynionych względem tychże ustaw ze strony sądów niższych do kollegium lub od tegoż do wyższéy władzy zapytań; odbytych przy kollegium rewizyi sądowych, i innych podobnych ogólnych do sądownictwa w ogólności, iego organizacyi przy kollegium, i w obwodzie iego w ogóle ściągaiących się okoliczności.

Wiele takowych akt jeneralnych założyć wypada, na to ogólny przepis udzielonym bydź niemoże, lecz to podług ilości i rozmaitości zachodzących przy kollegium przedmiotów tego rodzaiu, przez Registratora pod kierunkiem Prezesa lub Dyrektora z roztropnością umiarkowaném bydź powinno; z resztą zaś tego przestrzegać należy, aby liczba voluminów bez potrzeby niebyła pomnożoną.

2) Akta jeneralne tyczące się korrespondencyi z innemi władzami i sądami tak kraiowemi iako i zagranicznemi, a to w okolicznościach takich, względem których w drugich registraturach oddzielnych żadne szczególne akta nieznayduią się. Do tego należą n. p. rekwizycye sądów obcych względem wręczeń, wysłuchania świadków, odebrania przysięgi i t. d. w sprawach w tychże sądach toczących się; wezwania ich względem obwieszczenia przez publiczne wywieszenie wydanych przez nie zapozwów edyktalnych i patentów subhastacyinych; czynności względem sporów prywanych między stronami juryzdykcyi kollegii podlegaiącemi, które do formalnego niedoszły processu; subrekwizycye, excytatorya i t. d. — Dla każdego kollegium lub sądu, z którym się takowa

korrespondeycya prowadzi, osobny założyć potrzeba volumen, i dokładną w téy mierze utrzymywać dezygnacyą, w któréy akta w porządku alfabetycznym według nazwiska obcego sądu lub kollegii wyszczególnione bydź powinny.

3) Akta jeneralne tyczące się dozoru nad sądami niższemi, i zaniesionych przeciw nim zażaleń. Dla ważnieyszych sądów niższych, względem których podobne zażalenia często się zdarzaią, osobne przeznaczyć należy volumina; co do mnieyszych zaś, które się w iednémże mieyscu, lub w iednym powiecie albo dystrykcie znayduią, można ich kilka w ieden volumen zebrać. Względem tychże utrzymuie się również dokładna dezygncya podług porządku alfabetycznego.

4) Akta jeneralne tyczące się Supplikantów, do których wszelkie oddzielne podania stron w takich okolicznościach należą, które się ani do processu lub konkursu w kollegium toczącego się, ani do zażalenia na sąd niższy, ani też do innych podobnych przedmiotów nieściągaią, któreby do téy lub owéy odzielnéy registratury należały. Do tych rachuią się n. p. protokuły względem zaniesionych skarg sporządzone, które atoli do rzeczywistego niedoszły processu, lecz gdzie Powód skargi daléy niepoparł, albo z którą przez prostą rezolucyą oddalony, i do innego forum odesłany został; zażalenia przez samoż kollegium w przypadkach, gdzie specyalnych akt niema, do wyższéy władzy zaniesione; wyszłe na nie reskrypta i złożone rapporta i t. d. — Względem takowych poiedyńczych pism zakładaią się akta jeneralne w porządku alfabetycznym podług litery początkowéy

nazwiska Supplikanta i dokładna względem nich utrzymuie się dezygnacya.

§. 48.

W téy registraturze Registrator nayściśleyszy zachować winien porządek i z naywiększą sobie postępować roztropnością; oraz wystrzegać się iak naymocniéy, aby rzeczy do iakich akt specyalnych należące, niebyły wszyte w akta jeneralne, gdzie tak prędko znowu wynalezione bydź niemogą.

§. 49.

Inne gatunki registratur.

Co się po V. registratury pupillarnéy, po VI. lenney i hypotecznéy, a po VIII. konsystoryalnéy dotycze, tedy poleca registraturom tu tylko w ogólności porządek, roztropne rozłączenie rzeczy, i utrzymanie rzetelnych i dokładnych reportoryów. Szczególny sposób założenia tychże registratur przepisuie się w dodatku.

§. 50.

Nakoniec należy po VII. względem czynności dobréy woli do przedmiotów lennych i hypotecznych nieściągaiących się podobnież osobne podług lat założyć akta z iednego lub więcéy voluminów, i względem nich dokładne utrzymać rejestra.

§. 51.

Powyższe ogólne przepisy względem urządzenia registratur przy głównym sądzie kraiowym zawieraią prawidło, podług którego w każdym względzie, i w ogóle, postępować potrzeba.

Wyiątki i dokładnieysze przepisy, iakie podług szczególnych urządzeń tego lub owego kollegii są potrzebne lub zastósowane bydź mogą, zachowuią się do oddzielnéy instrukcyi dla każdego kollegium udzielić się maiącéy.

§. 52.

Urządzenie akt. Wszelkie do każdéy registratury należące akta powinny bydź przyzwoicie foliowane i na początku dokładny regestr czyli spis zawartych w nich pism dołączony.

§. 53.

Rotuli czyli spis osnowy akt. Do akt processowych sporządza się tenże rotulus stosownie do przepisu Cz. I. Tyt. XII. §. 9. przez Referendaryusza przy instrukcyi protokuł prowadzącego, powinien atoli potém, kiedy akta do registratury przychodzą, przez Registratora należycie bydź daléy prowadzonym. Co do innych akt powinien Registrator o sporządzenie i dalsze prowadzenie tychże regestrów sam mieć staranie, przyczém mu iednak w razie potrzeby Auskultatorowie do pomocy maią bydź przydani, którym tym sposobem poda się zarazem sposobność do obeznania się z aktami.

§. 54.

Listy. Prócz list i reportoryów do wyżéy wymienionych rozmaitych registratur należących powinien Registrator ieszcze

1) Dziennik czyli Żurnal;

2) Księgę dystrybucyiną;

stósownie do przepisów w Dodatku obiętych utrzymywać.

§. 55.

Registrator winien przy obięciu urzędowania swego następuiącą wykonać przysięgę:

Ja . . . przysięgam i t. d. iż, będąc przy . . . na Registratora nominowany, nasamprzód Nayiaśnieyszemu Królowi Pruskiemu, Naymiłościwszemu Panu moiemu, wiernym i posłusznym będę; że kollegio i Prezesowi onegoż winne zawsze okażę posłuszeństwo i subordy-

nacyą; obowiązki urzędu moiego, podług obiętych w ogólnéy Ordynacyi sądowéy, w Regulaminie kancellaryinym i registratury, tudzież w tuteyszych instrukcyach szczególnych przepisów z pilnością, gorliwością i wiernością wypełnię; registraturę w należytym utrzymam porządku, wszelkie nadchodzące rzeczy natychmiast przyzwoicie poprezentuię i w należytém mieyscu wciągnę; listy i repertorya akuratnie i dokładnie utrzymam; nikomu z mieysca sądowego bez wyraźnego zalecenia Prezesa akt niewydam, ani z nich wypisów nieudzielę lub o ich osnowie co wyiawię; i w każdym względzie tak się zachowam, iak wiernemu, pilnemu i porządnemu Registratorowi przystoi i przynależy. Tak mi Panie Boże dopomóż i t. d.

Dodatek §. 458. Registratowie zobowiązuią się przy obięciu ich urzędowania przysięgą w §. 456. Dodatku do §. 37. Tyt. IV. Cz. III. przepisaną.

ROZDZIAŁ TRZECI.

O urzędzie Kancellistów.

§. 56.

Na Kancellistów maią tylko wybrane bydź osoby, które z uczciwych pochodzą rodziców, dobrą odebrali edukacyą, i spokoyne i regularne prowadzą życie; zarazem zaś czytelny i dobrze wydaiący się maią pismociąg, i prawidła ortografii należycie zachowuią, oraz zdarzaiące się wyrazy łacińskie rozumieią. Nominacya.

§. 57.

Podobne subiekta w zachodzących przypadkach wyexaminuią i przedstawiaią się od kollegiów; nominacyą zaś otrzymuią od Naczelnika sprawiedliwości.

§. 58.

Obowiązki. Powinni codzień o godzinie ósmey zrana w kancellaryi znaydować się, i niewygotowanych przed południem mundów po południu wykończyć.

§. 59.

Obowiązkiem ich iest, uchwalone od kollegium, i od Sekretarzy wyexpedyowane dekreta, reskrypta, rezolucye, rapporta i inne rozporządzenia przepisywać i mundawać.

§. 60.

Munda te powinni czysto, bez omyłki i porządnie pisać; takowe z konceptami pilnie kollacyonować, i o to mieć staranie, aby do każdego mundum należące do niego i przytoczone w nim annexa i kopie przyzwoicie były załączone.

§. 61.

Powinni przytém wprawdzie zadać sobie prącę, aby wyraźny, piękny i dobrze w oczy wpadaiący nabyli pismociąg, iednakże iak nayściśléy wystrzegać się wszelkiego nieprzyzwoitego rozciągania słów i liter, iedynie do pomnożenia kopialiów i zysku swego dążącego. Na każdéy stronicy powinno więc przynaymniéy bydź 24 wierszy, a w każdym wierszu po 12 syllab.

§. 62.

Wszystko winni pisać w kancellaryi, a nic niewziąść do domu; ieżeli im zaś to w szczególnych przypadkach dla tém większego przyśpieszenia dozwala się, niepowinny im

bydź oddane całe akta, lecz tylko ten przedmiot, który mundowany lub kopiowany bydź ma.

§. 63.

Powinni wygotowanie mundów przyśpieszać, tak dalece, aby rozporządzenia na iednéy sessyi zadekretowane aż do następuiącéy były ukończone i sądowi oddane bydź mogły.

§. 64.

Dla swéy legitymacyi powinni więc pod konceptem Sekretarza zawsze zanotować dzień i godzinę, kiedy takowy odebrali, a mundowany oddali.

§. 65.

Jeżeli Kancelliści dla mnogości rzeczy od iednéy sessyi do drugiéy mundów wygotować nie są w stanie, Prezes i kollegium o to starać się winni, aby im kopiści do pomocy przydani, a ciż ostatni przysięgą zobowiązani byli.

§. 66.

Kiedy w pewnych czasach zwyczayni Kancelliści do wygotowania roboty niewystarczaią, może im kollegium kilku nadzwyczaynych Assystentów przydać do pomocy. Ci zobowiązuią się wprawdzie także do zachowania wierności, rzetelności i sekretu; otrzymuią też pewną część kopialiów zwyczaynych Kancellistów, którym assystuią, lecz fuukcya ich nie iest właściwym urzędem, i tylko trwa póty, póki ich pomoc iest potrzebna.

§. 67.

Jak robota pomiędzy Kancellistów i Kopistów rozdzieloną, i iaki porządek tak przy tymże podziale, iako też przy oddawaniu mundów zachowany bydź ma, przepisze się w dodatku.

§. 68.

Kancelliści powinni wystrzegać się wszelkich poufałych związków z stronami i Supplikantami, lub osobami do nich należącemi; osnowy dekretów, rapportów i innych mundów przed legalném ich wręczeniem im nieobiawiać, a mniéy ieszcze pierwéy lub późniéy oryginały w ręce im oddać; nikomu, ktokolwiek bądź, kopie takowych mundów lub z innych akt bez wiedzy i zezwolenia Prezesa nie udzielać; i w ogólności o sekretach stron i kollegii przez ich ręce przechodzących, lub innym sposobem do ich wiadomości doszłych sumienne zachować milczenie.

§. 69.

Prócz należytości w taxie szportlowéy ustanowionych żaden Kancellista niema przyiąć iakikolwiek podarunek, chociażby mu dobrowolnie był ofiarowany; żadnéy stronie nie posługiwać, ani za nią wstawiać się, ani też w rzeczach urzędowych z nią utrzymywać korrespondencyą, a to pod nieochybną kassacyą i dalszą karą surową.

§. 70.

Rendanci depozytalni i szportlowi, tudzież przydani im Kontrollerowie, również są członkami kancellaryi. Czynności zaś ich urzędowe i obowiązki przepisane są w oddzielnych ustawach względem zarządzania kassą depozytalną i szportlową.

§. 71.

Kancelliści zobowiązuią się przy rozpoczęciu urzędowania swego następuiącą przysięgą:

Ja . . . przysięgam . . . , iż będąc przy sądzie . . . na Kancellistę przyięty, Nayiaśnieyszemu Królowi Pruskie-

mu zawsze wiernym i przychylnym, kollegio i iego Prezesowi zaś posłusznym, będę; że obowiązki w Ordynacyi sądowéy, i w regulaminie kancellaryinym tak ogólnym iako też szczególnym tuteyszym przepisane, według możności moiéy ściśle zachowam; że oddane mi koncepta pilnie, bez omyłki i porządnie przepiszę; iż nikomu za kollegium o rzeczach i czynnościach przez ręce moie przechodzących lub innym sposobem do wiadomości moiéy doszłych niczego nieobiawię; że ustanowionemi kopialiami kontentować się, i prócz nich od nikogo naymnieyszéy rzeczy, iakiegokolwiek bądź nazwiska, wymagać nie będę ani też nie przyimę; w ogólności zaś tak się zachowam, iak uczciwemu i wiernemu Kancelliście przystoi i przynależy. Tak mi Panie Boże dopomoż i t. d.

Taż sama przysięga także przez kopistów przy ich przyięciu wykonaną bydź powinna.

Dodatek §. 459. Kancelliści, woźni i posługacze, tudzież Exekutorowie następuiącą wykonać maią przysięgę:

Ja . . . przysięgam Panu Bogu Wszechmogącemu, iż, będąc na . . . przyięty, Nayiaśnieyszemu Królowi Pruskiemu, Naymiłościwszemu Panu moiemu wiernym i posłusznym będę, że otrzymane od Przełożonych moich rozkazy chętnie i bez uporu uskutecznię, że się do udzielonych mi zleceń ściśle stósować będę, iż względem wszystkich interessów urzędowych, do wiadomości moiéy doszłych, a w sekrecie utrzymać się maiących niezłomne zachowam milczenie, że nigdy więcéy nad przepisane należytości żądać nie będę, ani

też nieprzyimę, i że od sumiennego sprawowania urzędu moiego ani przez podarunki, ani przez przyiaźń lub nieprzyiaźń, ani przez obietnice lub groźby wstrzymać się niedam, owszem w pełnieniu służby zawsze wiernie, porządnie, trzeźwo i bez uporu zachowam się. Tak mi Panie Boże dopomoż i t. d.

ROZDZIAŁ CZWARTY.

O urzędzie Sług kancellaryinych, Dozorców Woźnych i samychże Woźnych.

§. 72.

Nominacya. Słudzy kancellaryini i Dozorcy Woźnych powinni uczciwego bydź urodzenia, szczególniéy dobréy konduity i doświadczonéy wierności. Powinni umieć dobrze pisać i rachować; a nayszczególniéy takie do podobnéy funkcyi maią bydź wybrane osoby, które w królewskiéy służbie woyskowéy iako Podofficerowie, Kaprale, Wachmistrze i t. d. zostawały, i iako inwalidzi dymissye swoie i przyrzeczenie zaopatrzenia ich w dalszy sposób do życia, otrzymały, a z resztą ieszcze dostateczne posiadaią siły i żywość do sprawowania takowego urzędu.

§. 73.

Kollegia powinny zatém przy zdarzaiącym się wakansie względem wyboru podobnych subiektów, ieżeli im samym takowe nie są iuż znane, z władzą korrespondować; kazać ich przez Sekretarza wyexaminować co do ich zdatności; a następnie nayzdatnieyszego z nich przedstawić Naczelnikowi sprawiedliwości, od którego mu potrzebna wyda się nominacya.

§. 74.

Słudzy kancellaryini i Dozorcy Woźnych są w ogólności obowiązani, wszelkie od kollegium lub Prezesa w rzeczach służby dane im rozkazy i zlecenia chętnie przyimować, i pilnie i wiernie uskuteczniać. Obowiązki.

§. 75.

W szczególności zaś powinni podczas posiedzeń kollegii, i w terminach instrukcyinych posługiwać; zażądać się mogące akta z registratury przynosić; strony zwoływać; przedstawione i zadekretowane rzeczy oddawać Sekretarzom do expedycyi; te zaś akta i papiery, które żadnego niepotrzebuią piśmiennego wyexpedyowania, ani szczególnego wręczenia, niezwłocznie znowu odnosić do registratury.

§. 76.

Skoro rezolucya iaka została zadekretowaną, która wprawdzie piśmienney niepotrzebuie expedycyi, iednakże stronie, Kommissarzowi sprawiedliwości lub komu innemu dla wiadomości ma bydź okazana, powinni to iaknayśpieszniéy ułatwić, i że się stało, przez stronę pod rezolucyą kazać zaświadczyć, lub o tém sami uczynić wzmiankę, a następnie tęż rezolucyą bez zwłoki znowu oddać do registratury.

§. 77.

Wygotowane przez Sekretarzy expedycye powinni od tychże podług nummeru odbierać, i takowe do re- i superrewizyi zanieść, a potém do kancellaryi, również podług nummeru, oddać; munda od Kancellistów lub Inspektora kancellaryi tymże samym sposobem odbierać, oneż Sekretarzom do rewizyi i kontrasygnacyi, następnie zaś Przełożo-

nemu do podpisu przedłożyć; ułatwiać pieczętowanie, a rzeczy pieczętowane, według ich różnicy i urządzeń kollegii, albo do Rendanta kassy szportlowéy zanieść, lub pomiędzy Woźnych, do dalszego wręczenia rozdzielić.

§. 78.

Przy tychże wszystkich czynnościach winni, według bliższych przepisów regulaminu kancellaryinego, zachować naywiększą akuratność i troskliwość; stósować się ściśle do porządku wypisu z księgi expedycyinéy; kiedy i komu każda rezolucya oddaną została, na koncepcie rzetelnie zanotować, a koncepta same od każdego dnia pieczętowego aż do drugiego, podobnież podług nummerów, do registratury oddawać.

§. 79.

Do ich urzędu należy także wywieszanie wydanych od sądu, lub od innéy władzy w tym celu przesłanych temuż zapozwów edyktalnych, patentów subhastacyinych i innych podobnych obwieszczeń publicznych, przy czém ściśle tego przestrzegać winni, aby takowe obwieszczenia przez czas przepisany w swém mieyscu wisiały, a zatém dzień, którego wywieszone i kiedy znowu zdięte były, na ich oryginałach sumiennie wyrazić.

§. 80.

Słudzy kancellaryini i Dozorcy Woźnych maią dozór nad Woźnemi; muszą między nich rozdzielać pracę, i każdego do iego powinności przytrzymać.

§. 81.

Powierzone sobie maią klucze od izb sessyonalnych, i o to się starać winni, aby izby te czysto i porządnie były utrzymane, i aby

znayduiące się w nich utensylia niebyły zniszczone lub niezaginęły. Skoro co iest uszkodzoném, powinni o tém Prezesowi donieść, i podług rozkazu iego starać się o reparacyą.

§. 82.

Obowiązani są co dzień, wyiąwszy iedynie dnie niedzielne i święta, znaydować się tak zrana iako i popołudniu w mieyscu, gdzie kollegium swoie odbywa posiedzenia; tamże czynności swoie załatwiać, i zgłaszaiącym się stronom wskazać, do kogo się maią udać.

§. 83.

Winni zawsze zachowywać się poczciwie, roztropnie i regularne prowadzić życie; kontentować się należytościami w taxie szportlowey im wyznaczonemi, a więcey od stron, pod karą kassacyi, ani żądać, ani przyimować.

§. 84.

Przy swém umieszczeniu następuiącą wykonać winni przysięgę:

że kollegio i iego Prezesowi wszelką zawsze okażą powolność i posłuszeństwo; że obowiązki swoie według niniejszego przepisu ściśle wypełnią; że polecone im czynności wiernie, bez uporu i akuratnie zawsze załatwią; że od stron nad wyznaczone im należytości nic więcey żądać ani przyimować nie będą; że o taiemnicach stron lub kollegii do ich wiadomości doszłych nikomu nic niewyiawią, i że w każdym względzie tak zawsze zachowywać się zechcą, iak wiernemu i poczciwemu Słudze kancellaryinemu (Dozorcy Woźnych) przystoi i przynależy.

§. 85.

Przy większych kollegiach, gdzie dla obszerności zachodzących czynności osobny Sługa kancellaryiny i osobny Dozorca Woźnych są umieszczeni, powinny opisane wyżéy czynności pomiędzy nich bydź podzielone.

§. 86.

Umieszczenie Woźnych.

Na Woźnych przy kollegiach sądowych powinni również szczególniéy inwalidzi, którzy wiernie i poczciwie służyli, a ieszcze dostateczne maią siły, i do ich czynności potrzebną posiadaią żywość ciała; spokoyne i porządne prowadzą życie, a pisania i czytania niezupełnie są niewiadomi, bydź obrani i umieszczeni.

§. 87.

Obowiązkiem ich iest w ogólności, dane im od kollegium i Prezesa zlecenia chętnie i pilnie uskuteczniać, i na sessyach, iako też przy terminach instrukcyinych, podług rozporządzenia przełożonego im Inspektora, posługiwać.

§. 88.

Obowiązki.

W szczególności używaią się do odnoszenia akt z registratury do Decernentów i Referentów; do przynoszenia z poczty rzeczy nadeszłych, i do zanoszenia tamże tych, które odeyść maią.

§. 89.

Naygłównieyszym zaś ich obowiązkiem iest wręczanie zapozwów i innych rozporządzeń do stron wydanych, przyczém przepisy Części I. Tyt. VII. zachować winni. Przepisy te powinny im zatém zaraz przy ich umieszczeniu przez Sekretarza bydź oznaymione i obiaśnione, oraz w dalszym ciągu ich służby od czasu do czasu im przypominane, a w zacho-

chodzących przypadkach winna im bydź dana informacya, iak się zachować maią.

§. 90.

Skoro nie są zaięci zamieyscowemi czynnościami, powinni się co dzień, prócz dni niedzielnych i świąt, znaydować się w kancellaryi i registraturze sądowéy, i tamże czynności swoie załatwiać.

§. 91.

Od stron i Supplikantów niepowinni się dać używać do zleceń i zasiągania wiadomości, ani im ani też komu innemu o tém, co się w kollegium dzieie, a do ich wiadomości dochodzi, nic nie wyiawiać; kontentować się wyznaczonemi im należytościami, i od nikogo, pod iakimkolwiek bądź pretextem, więcéy wymagać.

§. 92.

Przy obięciu urzędu swego przysięgać muszą:

iż rozkazom kollegii i Prezesa, iako też rozporządzeniom przełożonego im bezpośrednio Inspektora, zawsze posłusznie i chętnie zadosyć uczynią; że dane im zlecenia pilnie uskutecznią; że zapozwy i inne rozporządzenia sądowe należycie wręczać będą; że o tém wierny i zgodny z prawdą rapport złożą, i że w każdym względzie wiernie, porządnie, trzeźwo i pilnie zachowywać się zechcą.

ROZDZIAŁ PIĄTY.

O urzędzie Exekutorów.

§. 93.

Exekutorowie powinni z pomiędzy inwalidów, którzy po wiernie pełnionéy służbie Umieszczenie.

woyskowéy zaszczytną otrzymali dymissyą, bydź wybrani. Powinni do takowego urzędu potrzebne ieszcze posiadać siły i żywność; bydź znani z roztropnego, porządnego i trzeźwego zachowywania się; umieć z biegłością czytać i pisać; niemniéy iakokolwiek przynaymniéy bydź obeznani z rachunkami.

§. 94.

Co do ich umieszczenia i nominacyi zachowuią się dotychczasowe szczególne urządzenia każdéy prowincyi i kollegii.

§. 95.

W mieyscach, gdzie Exekutorowie stałą pobieraią pensyą, i gdzie niepodobno, aby zawsze wyexekwowane pieniądze bezpośrednio po ich odebraniu do przełożonéy sobie władzy odesłać mogli, powinni bydź przytrzymani do złożenia stósownéy kaucyi.

§. 96.

Obowiązki. Exekutorowie niepowinni, pod karą kassacyi, poważyć się, samowładnie lub na prywatną prośbę strony, iakąkolwiek wykonać execucyą, winni owszem do tego wyraźnego oczekiwać rozkazu przełożonego im sądu.

§. 97.

Do tegoż zaś rozkazu powinni się ściśle i punktualnie stósować; od niego samowładnie nieodstępować, lub przywłaszczać sobie samowolne onegoż tłumaczenie; osnowie rozkazu co do czasu wykonania, sposobu onegoż, ilości, na którą exekucya ma bydź wymierzoną, i co do innych w nim obiętych rozporządzeń, śpiesznie i zupełnie zadosyć uczynić, a o wykonaniu otrzymanego zlecenia sądowi zrozumiały i zgodny z prawdą złożyć rapport.

§. 98.

Przy wykonywaniu samychże exekucyi powinni przepisy obiętéy w Części I. Tytule XXIV. Ustawy exekucyinéy ściśle zachować, a zatém z temiż przepisami dokładnie obznaymić się.

§. 99.

Przy témże wykonywaniu exekucyi obowiązani są, w każdym względzie roztropnie i sumiennie postępować; Dłużnikowi niedać żadnéy sposobności ani czasu, aby przez wybiegi, dylacye, ukrycie lub wysłanie przedmiotów exekucyi, takową uczynił nadaremną, i w ogólności ani przez podarunki, podstęp, opór lub groźby Dłużnika, ani przez niewczesne miłosierdzie lub inne względy osobiste od dopełnienia swych obowiązków urzędowych i zadosyć uczynienia otrzymanem uzleceniu niedać się odwrócić.

§. 100.

Z drugiéy zaś strony powinni się też w przyzwoitych trzymać granicach; przy wykonywaniu exekucyi roztropnie, trzeźwo i dyskretnie zachować się; wystrzegać się wszelkich obelżywych wyrazów, grubiaństw i innych nieprzyzwoitości; niedopuszczać się żadnego niepotrzebnego ucisku i uciemiężenia przeciw nieszczęśliwym Dłużnikom, owszem bydź gotowemi do ulżenia im ich losu, ile to bez nadwerężenia obowiązków urzędowych i otrzymanego zlecenia bydź może.

§. 101.

Jak się Exekutorowie względem oddawania ściągniętych, lub przy aukcyi z przedaży zafantowanych rzeczy zebranych pieniędzy

zachować maią, o tém wyżéy przytoczona Ustawa exekucyina w §. 65. 66. 80. i 90. dokładne zawiera przepisy.

§. 102.

Jak przeciw Dłużnikowi exekucyi opieraiącemu się, wyiednać sobie maią potrzebną pomoc, i iak pokrzywdzenia przy dopełnianiu ich urzędu im uczynione ukarane bydź maią, tamże również w §. 148—150. przepisano.

§. 103.

Exekutorowie niepowinni, prócz wyznaczonych im w taxie szportlowéy należytości, dyet za czas zostawania na exekucyi, i milowego, i gdy za mieyscem urzędowania sądu exekucye wykonywaią, prócz wolnego pomieszkania i opału w czasie zimowym, pod żadnymkolwiek pretextem ani od Extrahenta exekucyi, ani też od samego Dłużnika, nic więcéy ani w pieniędzach, lub rzeczach wartość pieniężną maiących, wymagać lub przyimować, i również unikać iak naytroskliwiéy wszelkiego pozoru ucisku lub korrupcyi.

§. 104.

Wszelkich zażaleń przeciw Exekutorom, względem popełnionych zdrożności i nieprzyzwoitego postępowania; względem nienależnego sprzyiania Dłużnikowi; względem przestąpienia granic ich zlecenia; względem zatrzymanych lub w ich użytek obróconych pieniędzy i t. d., powinny kollegia ściśle i podług wszelkiéy surowości dochodzić kazać, a skoro się zażalenie okaże bydź słusznem, wykroczenia takowe tém mocniéy ukarać, ile takowi ludzie naywięcéy czynności maią na prowincyi, i przytém bardzo często z prostemi, niewiadomemi i boiaźliwemi stronami

maią do czynienia, a zatém ich kontrawencye tém łatwiéy wydarzyć się, a rzadziéy do wiadomości sądu dochodzić mogą, aniżeli przy innych urzędnikach podwładnych, którzy czynności swoie urzędowe pod okiem samego kollegii odbywaią.

§. 105.

Exekutor powinien przy obięciu urzędu swego następuiącą wykonać przysięgę:

iż zlecone mu od sądu exekucye śpiesznie i chętnie wykona; że przytém iedynie podług przepisów Ustawy exekucyinéy i otrzymanego rozkazu postąpi; że trzymać się będzie w przepisanych mu granicach; że zaś z drugiéy strony od dopełnienia zlecenia swego ani przez boiaźn, podarunki, groźby lub obietnice odwrócić się nieda; że wszelkich zdrożności troskliwie wystrzegać się będzie; iż ściągnięte pieniądze podług osnowy otrzymanego rozkazu niezwłocznie i wiernie odda; że wyznaczonemi sobie należytościami, bez wymagania lub przyimowania czegożkolwiek więcéy, kontentować się, i w każdym względzie tak się zawsze zachowywać zechce, iak wiernemu i poczciwemu Exekutorowi przystoi i przynależy.

TYTUŁ SZOSTY.

O urzędzie Urzędników fiskalnych.

§. 1.

Urzędnicy fiskalni powinni dobrze bydź obeznani z Prawem pospolitém i kraiowém; Mianowanie.

dokładną i praktyczną mieć wiadomość przepisów Ordynacyi processowéy, i przy kollegio, gdzie interessa fiskalne maią załatwiać, z pilności swoiéy, miłości do porządku, regularnego, statecznego i uczciwego zachowywania się dobrze bydź znani.

§. 2.

Należy zatém do takowych urzędów szczególniéy takie obrać osoby, które iuż przy iakim sądzie głównym kraiowym iako Referendaryusze zostawały, i tamże podług powyższych przepisów potrzebną nabyły kwalifikacyą. W szczególności mogą też urzędy podobne Kommissarzom sprawiedliwości bydź powierzone.

§. 3.

Obowiązki. Czynności urzędników fiskalnych dwoiakiego są rodzaiu. Pierwsze tyczą się wywodu i obrony praw Panuiącego lub Jego skarbu, skoro od strony prywatnéy lub kogo Trzeciego są naruszone lub zaprzeczone. Drugie zaś maią za przedmiot wykroczenia i kontrawencye przeciw prawu, na które urzędnicy fiskalni baczne powinni mieć oko, takowych podług istnących przepisów dochodzić, i względem ich ukarania potrzebne uczynić wnioski.

§. 4.

Szczególne ich obowiązki co do obu rodzaiów czynności, w Części pierwszéy Tytule XXXV. dokładnie są opisane.

§. 5.

W ogólności zaś powinni urzędnicy fiskalni, gdy praw Panuiącego i kass Jego w processach cywilnych bronią i wywodzą, o nich z registratur i akt kollegi tego, któremu dopilnowanie i administracya zaprzeczonego

prawa lub rzeczy są zlecone, pewną i dokładną powziąść informacyą; powinni naywiększe usiłowanie swoie do tego wymierzyć, aby Fiskusowi, tak iak każdéy innéy stronie, istotne prawo iego było przyznane; lecz powinni przytém oraz wszelkich szykan, umyślnego zatrzymania, zaćmienia i przekręcenia prawdy, fałszywych i mylnych, własnemu ich przekonaniu przeciwnych twierdzeń, i uporczywego zapierania się, troskliwie wystrzegać się; albowiem, gdyby podobnego nieprzyzwoitego postępowania dopuścić się mieli, zato podług przepisów prawa, tak iak inne strony i ich pełnomocnicy, bez naymnieyszego względu ukarani będą.

§. 6.

Podług drugiéy części ich urzędu, Urzędnicy fiskalni są stróżami prawa, do których należy na to mieć baczenie, aby takowe w każdym względzie ściśle było zachowaném; skoro ich dochodzą domysły o zaszłych przeciw niemu kontrawencyach, powinni takowe z pilnością, ostrożnością i niezmordowaną gorliwością daléy śledzić; a gdy się przezto powzięte podeyrzenie potwierdza, o tém właściwéy władzy niezwłocznie sumiennie donieść i względem dalszego prawnego rozporządzenia, względem ich indagacyi i ukarania uczynić wniosek.

§. 7.

Od téy głównéy swéy powinności Fiskałowie niepowinni się przez żadną na świecie konsyderacyą, a naymniéy przez obawę ludzką, lub powagę osoby, dać odwrócić; gdyż Nayiaśnieyszy Pan, gdyby przez sumienne dopełnianie swego urzędu ściągniąć mieli na siebie nienawiść, nieprzyiaźń, zazdrość lub

prześladowanie, ich przeciw nim skutecznie zasłaniać i zabezpieczać będzie.

§. 8.

W szczególności powinni Fiskałowie na postępowanie wszystkich wyższych i niższych urzędników sądowych w ich urzędowaniu baczne mieć oko; a gdyby u nich zaniedbanie lub nadwerężenie ich obowiązków spostrzegać mieli, o tém, według zachodzących okoliczności, Prezesowi kollegii, lub Naczelnikowi sprawiedliwości, otwarcie i bez względu donieść.

§. 9.

Lecz i w téy części urzędu swego powinni się ściśle wystrzegać wszelkich szykan i namiętności, i nikomu, z prywatnéy tylko nienawiści, lub innych widoków pobocznych, przez doniesienia i denuncyacye swoie zrządzać nieprzyiemności i wprawiać go w ambaras.

§. 10.

Przy zleconych im indagacyach powinni z wszelką uwagą, akuratnością i legalnością postępować; do przepisów Części pierwszéy Tyt. XXXV. ściśle stósować się; wszelkie prawem wskazane i dozwolone środki do odkrycia i zupełnego dochodzenia zbrodni lub kontrawencyi z niezmordowaną gorliwością śledzić i takowe zastósować; przytém zaś także starać się z równą troskliwością, aby powody do obrony doniesionego lub obwinionego były wyśledzone i w przyzwoitém świetle wystawione.

§. 11.

Skoro do Fiskałów, mocą ich urzędu i nominacyi, ieszcze iakie szczególne należą

czynności, powinni do udzielonych im w tey mierze instrukcyi ściśle stósować się.

§. 12.

O urzędzie Fiskała jeneralnego.

Urzędnicy fiskalni zostaią wprawdzie tak iak inni urzędnicy sądowi pod ogólnym dozorem kollegii, w którego obwodzie są ustanowieni, lecz prócz tego podlegaią także bliższemu kierunkowi Fiskała generalnego, któremu w pewnych czasach o gatunku i położeniu prowadzonych przez nich processów i indagacyi rapport zdawać winni.

§. 13.

Fiskał generalny iest obowiązany, podwładnych mu Fiskałów pod ciągłym trzymać dozorem i w porządku; tego przestrzegać, aby obowiązkom swoim, a w szczególności co do zleconego im czuwania nad zachowaniem prawa, i ukaraniem wszelkiego przestąpienia onegoż, należycie zadosyć czynili; a tych, którzyby się przytém iakich szykan lub innych zdrożności, albo też tylko niepoprawionéy opieszałości i niedbalstwa dopuszczać mieli, w celu złożenia ich z urzędu władzy właściwéy donieść.

§. 14.

Sam zaś powinien także ze swéy strony obowiązków swoich, iako stróż prawa, wiernie dopełniać; w szczególności na urzędowanie przy głównych sądach kraiowych, i na nieprzerwany i porządny bieg toczących się u nich processów pilne mieć baczenie; spostrzeżenia swoie w téy mierze Naczelnikowi sprawiedliwości należycie donieść; a skoro kontrawencye innego rodzaiu do wiadomości iego dochodzą, takowych przez podwładnych sobie Fiskałów bliżéy dochodzić, a sprawę przez nich, iak należy, daléy popierać kazać.

§. 15.

Za to z osoby swoiéy nie iest obowiązany, w szczególnych przypadkach sam prowadzić indagacye, chyba, gdyby mu takowe dla wielkiéy ważności sprawy iakiéy od sądu głównego, w którego obwodzie urzędowanie swoie odbywa, lub też bezpośrednio od wyższéy władzy zlecone były.

§. 16.

Wynagrodzenie Fiskałów.

Za popieranie i bronienie praw Fiskusa w sprawach cywilnych, urzędnicy fiskalni wyznaczone sobie pobieraią pensye; a gdy strona przeciwna osądzoną iest na ponoszenie kosztów, na ten czas te same im służą należytości, iak Assystentom prawnym stron prywatnych. Skoro prowadzą indagacye, a obwiniony uznany iest za winnego i w stanie opłacenia kosztów, wtedy również należą im się wyszczególnione w taxie szportlowéy opłaty; a gdy w szczególności przez ich pilne czuwanie i wpływ kary fiskalne są ustanowione i ściągnięte, należy im się z nich pewna kwota, która według obiektu, i rozmaitości urządzeń każdéy prowincyi i sądu, w każdém mieyscu bliżéy iest oznaczona.

Dodatek §. 460. Z kary fiskalnéy przed iéy ściągnieniem drogą łaski darowanéy, Urzędnik fiskalny kwoty takowéy żądać niema prawa.

§. 17.

Urzędnicy fiskalni winni przy obięciu ich urzędowania następuiącą złożyć przysięgę:

Ja . . . przysięgam i t. d., iż, gdy przy . . . iako Fiskał zostałem ustanowiony, nasamprzód N. Królowi Pruskiemu, Naymiłościwszemu Panu moiemu, zawsze wiernym, posłusznym i przy-

chylnym będę; że dobra i interessu Jego ile możności szukać, dopilnować i popierać będę, wszelką zaś szkodę i uszczerbek, ile w moiéy będzie mocy, przestrzegać, onemu zapobiegać i takowe odwrócić zechcę.

W szczególności zaś przysięgam, iż w interessach, gdzie mi popieranie lub bronienie praw fiskalnych będzie zleconém, o nich gruntowną i dokładną informacyą z naywiększą pilnością i troskliwością powziąść, przy instrukcyi takowych spraw interessu Fiskusa królewskiego, stósownie do prawdy i sprawiedliwości, wiernie dopilnować, i nic, coby temu mogło bydź przeciwném, ani sam uczynić, ani też dozwalać zechcę, żeby przez drugich było uczynioném. Przyrzekam oraz, iż nad ścisłém zachowaniem praw i ustaw kraiowych niezmordowanie czuwać, wszelkie zaś popełnić się mogące przeciw nim kontrawencye gorliwie i chętnie śledzić, i takowe dla przyzwoitego ukarania donosić; przytém na żadne znaczenie osoby, boiaźn, przychylność, lub inne względy uważać; wszelkich zaś szykan i ucisków przeciw poddanym kraiowym sumiennie wystrzegać się; zlecone mi indagacye wiernie, sumiennie i pilnie prowadzić, i w każdym względzie tak się zachowywać będę, iak wiernemu gorliwemu, i poczciwemu Urzędnikowi fiskalnemu przystoi i przynależy. Tak mi Panie Boże dopomoż i t. d.

Dodatek §. 461. Wykonać się maiąca przez Urzędników fiskalnych przy obięciu ich u-

rzędu przysięga urządzoną bydź powinna podług normy w §. 445. Dodatku do §. 43. Tyt. II. Cz. III przepisanéy. Zamiast słów:

„W szczególności przyrzekam . . . zadosyć uczynić“

trzeba położyć:

„W szczególności przyrzekam interessu skarbu królewskiego zawsze ile możności dopilnować i zapobiegać, aby mu żaden uszczerbek nie był zrządzony; nad ścisłém zachowaniem ustaw kraiowych niezmordowanie czuwać; wszelkie zayść mogące kontrawencye gorliwie i pilnie śledzić, i takowe bez względu na osobę dla przyzwoitego ukarania donosić; zlecone mi sprawy fiskalne i indagacye stósownie do przepisów prowadzić, i w czasie, ile bydź może, iak naykrótszym do końca doprowadzać; protokuły wiernie i rzetelnie sporządzać, a Przełożonym moim w rzeczach urzędowych, stósownie do subordynacyi winne zawsze okazać posłuszeństwo.

TYTUŁ SIODMY.

O urzędzie Kommissarzy sprawiedliwości i Notaryuszów.

§. 1.

Przeznaczenie Kommissarzy sprawiedliwości.

Prócz właściwych processów zdarzaią się w życiu obywatelskiém częstokroć czynności takie, przy których, gdy ważnym i prawnym sposobem zawarte bydź maią, poddani i mieszkańcy państwa bez rady i assystencyi prawnika obeyść się nie mogą.

Gdy od porządnego, niezawodnego i legalnego załatwiania takowych czynności bezpieczeństwo i dobry byt obywateli zarazem

po większéy części zależą, przeto rządowi nie może bydź oboiętném, iacy ludzie do tego się używaią, lecz winien obrać mężów doświadczoney zdatności i poczciwości, i ich publiczności iako takich, do których się w interessach swych prywatnych z zaufaniem udawać może, wskazać.

§. 2.

Z tego zatém powodu Nayiaśnieyszy Pan postanowił, w różnych mieyscach i okolicach wszelkich Jego kraiów takowe ustanowić osoby, które do tego są przeznaczone i upoważnione, żeby obywatelom tak w ich processach iako Assystenci prawni lub pełnomocnicy służyły, iako też w innych ich interessach prawnych żadnego processu nietyczących się, radą i assystencyą swoią, na ich żądanie, ich wspierały.

§. 3.

Tymże Urzędnikom sądowym nadane iest nazwisko Kommissarzy sprawiedliwości, a tym, którzy zarazem załatwiać maią czynności Notaryuszom publicznym wskazane, nazwisko Notaryuszów. Skoroby się który z nich przez wierne, pilne i poczciwe publiczności czynione usługi szczególniéy popisywał, N. Pan zachowuie sobie ułaskawić go charakterem Radzcy sprawiedliwości.

Dodatek §. 462. Kommissarze sprawiedliwości i Notaryuszowie uważani bydź maią iako rzeczywiści urzędnicy kraiowi.

§. 4.

Jak dalece przy processach także inne osoby, prócz Kommissarzy sprawiedliwości, iako Assystenci prawni lub pełnomocnicy stron przypuszczone bydź mogą, przepisano w

Części I. Tyt. III. §. 14 i 22. i następ. Do innych zaś w §. 1. wzmiankowanych czynności tak dalece wyłącznie są upoważnieni, iż prócz nich, w powszechności, nikt załatwianiem takowych, z któregoby sobie proceder swóy obrał, trudnić się niepowinien, i że zatém żadne przedstawienia i podania w rzeczach tego rodzaiu, które nie od samych stron notorycznie są sporządzone, lub od ustanowionych Kommissarzy sprawiedliwości podpisane i legalizowane, przy sądach ani przyięte, ani żadne rezolucye na nie wydawane bydź nie maią. Za to miany będzie starunek, aby we wszystkich okolicach kraiu dostateczna liczba takowych osób publicznie upoważnionych, do których się każdy w zachodzących przypadkach udać może, była ustanowioną.

§. 5.

W iakich mieyscach Kommissarze sprawiedliwości maią bydź ustanowieni, i wielu ich ma bydź w iedném mieyscu, osądzić potrzeba według okoliczności, ludności, handlu i przemysłu, tudzież więcéy lub mniéy zdarzaiących się processów ważnieyszych lub mniéy ważnych, a ztąd wypływaiącéy większéy lud mnieyszéy potrzeby publiczności; przyczém na to należy mieć uwagę, aby z iednéy strony publiczności niezbywało na dostatecznym wyborze mężów takich, którym interessa swe prawne powierzyć może, a z drugiéy strony iżby także przez zbyteczne ich pomnożenie, a wypływaiącego ztąd niedostatku dostarczaiącego sposobu utrzymania się, do podniecenia i utrzymywania pomiędzy mieszkańcami pieni, do oszukaństwa i podstępów i do innych podobnych zdrożności,

do czego brak sposobu do życia i niedostatek częstokroć są przyczyną, żaden niebył dany powód.

§. 6.

W większych miastach, gdzie więcéy iest sądów, w których się wiele toczy spraw, Kommissarze sprawiedliwości co do praktyki processowéy pomiędzy sądy te tak maią bydź podzieleni, aby każdemu ieden lub kilka z nich było wskazanych, przy których iedynie tylko processa iako Assystent prawny lub Pełnomocnik popierać może.

§. 7.

W ogólności praktyka processowa każdego Kommissarza sprawiedliwości ograniczoną iest na mieysce lub obwód, w którym do niéy w nominacyi swoiéy ustanowionym został. Co do innych zaś czynności iego także i notaryackich, rozciąga się iego upoważnienie na cały okrąg iurysdykcyiny Głównego sądu prowincyalnego, przy którym iest mianowany.

§. 8.

Collegia Kommissarzy sprawiedliwości.

Ustanowieni w iednym Departamencie Kommissarze sprawiedliwości zostaią pod dozorem i dyrekcyą przełożonego Departamentowi sądu. Aby tenże iednak ich lepiéy mógł dozierać i w porządku utrzymać, maią według sposobności każdego mieysca i dystryktu, w pewne kollegia bydź zebrani, a każdemu takowemu kollegio ma bydź wspólny Dyrektor przełożony.

§. 9.

O Kommissarzach sprawiedliwości zarazem Notaryuszami będących.

Funkcye Kommissarza sprawiedliwości i Notaryusza nie koniecznie ze sobą są połączone; owszem tenże ostatni urząd wymaga, prócz potrzebnéy zdatności i zwyczaynego

dobrego charakteru moralnego, szczególnego stopnia doświadczenia, wiadomości interessów prawnych, i doświadczoney przez wieloletnie uważanie poczciwości i niezawodności. Młodzi więc ludzie, o których co do tegoż ostatniego przymiotu ieszcze z dostateczném przekonaniem nie można bydź zapewnionym, maią nasamprzód tylko iako Kommissarze sprawiedliwości bydź ustanowieni, a w przyszłości dopiero, gdy się ieszcze więcéy usposobią, ma im bydź notaryat powierzony.

§. 10.

Kommissarze sprawiedliwości mogą wprawdzie przy takowym ich urzędzie zarazem inne przyimować funkcye poboczne; aby zaś ztąd iakowe niewynikło nadużycie, i Kommissarze sprawiedliwości takiemi pobocznemi pracami nie zanadto się obciążali i roztargnęli, a przezto niebyli w stanie, publiczności usługi swoie z potrzebną poświęcać applikacyą, dokładnością i z należytym pośpiechem, nie maią mieć prawa, bez wiedzy i zezwolenia Głównego sądu departamentowego podobne funkcye poboczne przyimować.

§. 11.

Aby zaś tak publiczność wiedzieć mogła, w iakich przypadkach i interessach do Kommissarzy sprawiedliwosci udać się ma; iako też aby ciż sami o obowiązkach urzędu swoiego i o iego granicach przyzwoite i dokładne zrobić sobie mogli wyobrażenie, przeto w ninieyszym tytule obszerniéy mówić się będzie:

I. O ustanowieniu i nominacyi Kommissarzy sprawiedliwości;

II. O ich czynnościach i obowiązkach;

III.

III. O urządzeniu i organizacyi ich kollegiów.

ROZDZIAŁ PIERWSZY.

O ustanowieniu i nominacyi Kommissarzy sprawiedliwości i Notaryuszów.

§. 12.

Nikt niema bydź mianowany Kommissarzem sprawiedliwości, kto wprzód czas nieiaki nie pracował przy którym sądzie iako Referendaryusz; niedał przekonywaiących dowodów swéy zdatności i pilności, a z resztą zawsze spokoynego, regularnego i w każdym względzie poczciwego nieprowadził życia. Kwalifikacya.

§. 13.

Kto takowy otrzymać chce urząd, powinien w téy mierze do Głównego sądu departamentowego zgłosić się, i na żądanie powtórny złożyć examen, lub też sporządzić niektóre prace popisowe w przedmiotach do funkcyi notaryuszowskiéy bliżéy ściągaiących się.

Dodatek §. 463. Examen ten złożonym bydź powinien, iak względem członków sądu głównego departamentowego w §. 21. — 25. Tyt. IV. Cz. III. przepisano, w Naywyższéy Kommissyi examinacyinéy w Berlinie. Naczelnik sprawiedliwości może atoli w przypadkach szczególnych od tego dyspensować.

Złożenia examinu przez Kommissarzy sprawiedliwości w Naywyższéy Kommissyi examinacyinéy niepotrzeba wtedy, gdy ustanowieni bydź maią przy sądach takich, których Dyrektorowie i członkowie popisu w wspomnionéy Kommissyi złożyć nie są obowiązani.

§. 14.

Popis. Przy tymże popisie maią kompetenci o czynnościach podług następuiącego rozdziału do ich urzędu należących, w szczególności zaś o kontraktach i testamentach, o istotnych i przypadkowych ich częściach, o zachodzących w nich klauzulach i ich skutkach; tudzież o hypotekach i ich istotnych warunkach, o urządzeniu hypotek, i o sposobie, iakim ściągaiące się do nich czynności stósownie do przepisów praw kraiowych załatwiane bydź maią; niemniéy o innych przedmiotach z czynnościami notaryackiemi w związku będących, bydź examinowani; następnie maią im od Examinatorów przełożone bydź przypadki, względem których kontrakty lub testamenta sporządzone bydź maią; a na koniec powinni w przytomności Examinatorów ułożyć protokuł, a potém instrument; w ogólności zaś powinna przy tymże popisie na właściwą kandydatowi akuratność i przezorność, iako też na sposobność iego przedstawienia rzeczy iasno i w należytym porządku, bydź miana uwaga.

§. 15.

Nominacya. Gdy takowy kompetent przy złożonym popisie do urzędu Kommissarza sprawiedliwości uznanym został za zdatnego, kollegium uczyni o tém Naczelnikowi sprawiedliwości, w celu udzielenia mu nominacyi, rapport.

§. 16.

Kommissarze sprawiedliwości i Radzcy sprawiedliwości kommissyini otrzymuią patent swóy z podpisem Naczelnika sprawiedliwości, a gdy zarazem do czynności notaryackich maią bydź upoważnieni, powinni także przy kollegium, w którego Departamencie są

ustanowieni, iako Notaryusze publiczni bydź immatrykulowani.

ROZDZIAŁ DRUGI.

O czynnościach Kommissarzy sprawiedliwości i o ich obowiązkach.

§. 17.

Czynności Kommissarzy sprawiedliwości troiakiego są gatunku:

I. że strony w ich interssach prawnych, na żądanie, radą i zdaniem swoiém wspieraią;

II. że od nich w podobnych interessach, szczególniéy gdy takowe sądownie maią bydź zawarte, zlecenia i pełnomocnictwa przyimuią;

III. że w rzeczywistych processach interessa stron iako ich Assystenci prawni lub pełnomocnicy załatwiaią;

IV. że iako Notaryuszowie sporządzaią kontrakty i inne instrumenta i takowe pod stronami podpisuią, gdy wiarę i powagę dokumentów publicznych mieć maią.

§. 18.

Obowiązki ogólne.

Kommissarze sprawiedliwości maią przy tychże czynnościach częścią pewne ogólne, a przy różnych ich gatunkach częścią pewne szczególne powinności i obowiązki do zachowania.

§. 19.

Do obowiązków ich ogólnych należy:

1) ścisłe i troskliwe zachowanie praw w ogólności;
2) surowa i sumienna poczciwość;
3) chętna zawsze gotowość służenia publiczności urzędem swoim.

§. 20.

Prawność. Co do pierwszéy powinności główney Kommissarze sprawiedliwości są obowiązani obeznać się troskliwie z przepisami prawa, i takowe przy wszelkich swych czynnościach urzędowych zawsze mieć przed oczyma.

§. 21.

Gdyby więc który z Kommissarzy sprawiedliwości co miał przedsięwziąść, a w szczególności gdyby w sądach czego miał poszukiwać lub o co wnosić, coby wyraźnym przepisom prawa było przeciwném, ma bydź za to na stosunkową karę pieniężną skazany, a w razie powtórnym ma bydź o dymissyą iego wniesiono.

§. 22.

Skoroby Kommissarz sprawiedliwości, bądź przez niewiadomość, lub lekkomyślność i niedbalstwo takie popełnił uchybienia, z którychby nieważność zdziałanych przez niego czynności, lub iakikolwiek inny uszczerbek dla stron, które siebie i interessa swoie mu powierzyły, wyniknęły, obowiązanym będzie nietylko zrządzoną tym sposobem szkodę wynagrodzić, lecz ma także, gdyby z tego okazać się miał wyższy stopień niewiadomości, lenistwa lub niedbałości, o to do właściwéy władzy uczyniony bydź wniosek, aby z urzędu swego, iako niezdatny, był złożony.

§. 23.

Sumienna rzetelność, iaką Kommissarz sprawiedliwości we wszelkich swych czynnościach zachować winien, obowiązuie go, aby interessu strony, która go za Doradzcę lub pełnomocnika swego obrała, wiernie i gorliwie dopilnował; a gdy strony przed nim iako Notaryuszem czynność iaką chcą zawrzeć, winien przy sporządzeniu protokułów i instrumentów rzecz wiernie, dokładnie i stósownie do prawdy przedstawić, i przyrzeczenia, warunki i umowy interessentów stósownie do właściwéy ich myśli i zamiaru wyrazić; stronom takim przepisy prawa iasno i podług prawdziwego ich znaczenia wyłuszczyć, a względem ich przedstąpienia lub zaniedbania, tudzież względem wszelkiéy innéy szkody lub uszczerbku rzetelnie i otwarcie ie przestrzegać; o taiemnicach familii i interessentów samych, przy takowych okazyach do wiadomości iego dochodzących, nikomu nic nie wyiawiać, ani też w innym względzie ich nadużywać, owszem względem nich niezłomne zachować milczenie; w szczególności zaś niepowinien pod żadnym pozorem iako narzędzia złości, chytrości, szykany, oszukaństwa, lichwy, lub innych podobnych niedozwolonych podstępów dać się używać. Rzetelność.

§. 24.

Przewinienia przeciw temuż obowiązkowi głównemu tém mocniéy i surowiéy ukarane bydź powinny, im bardziéy potrzeba wymaga, aby Obywatele, którzy w nayważnieyszych i naysekretnieyszych interessach swoich rzetelności i troskliwości tychże Kom-

missarzy sprawiedliwości powierzać się maią, przytém mieli bezpieczeństwo i niezawodność. Gdyby się więc na którego z Kommissarzy sprawiedliwości iakiekolwiek okazać miało podeyrzenie chytrego, podstępnego lub w innym względzie nieuczciwego postępowania, sąd powinien takowego niezwłocznie bliżéy dochodzić z urzędu; zażądać tłumaczenia się podeyrzanego; przypadek, który do podobnego podeyrzenia dał powód, ścisle i troskliwie, iednakże bez formalności zwyczaynego processu inkwizycyinego, śledzić, a o wypadku, z załączeniem sporządzonych w téy mierze protokołow, i z dodaniem opinii swoiéy, Naczelnikowi sprawiedliwości złożyć rapport, który według zachodzących okoliczności postanowi, iak takowy występek ukaranym, i czyli obwiniony Kommissarz sprawiedliwości z urzędu swego, iako onegoż niegodny, natychmiast złożonym, lub czyli przeciw niemu, ieżeli rzecz podług przepisu Powszechnego Prawa Kraiowego w Cz. II. Tyt. XX. §. 1334. do surowszéy ieszcze kwalifikuie się kary, formalny process inkwizycyiny otworzony, a on tym czasem w urzędowaniu swoiém zawieszony bydź ma.

Dodatek §. 464. Aby zdatni, pilni, i poczciwi Kommissarze sprawiedliwości zasłużonego używali pierwszeństwa, sądy główne i większe sądy niższe maią ich stronom wyboru assystenta prawnego poszukuiącym nietylko wyłącznie polecać, lecz oraz w zapozwach edyktalnych, w których Pozwani do Kommissarzy sprawiedliwości odsyłaią się, tylko nazwiska takich wyrażać mężów, którzy owe posiadaią przymioty.

§. 25.

Stósownie do trzeciego obowiązku, to iest: gotowości służenia publiczności urzędem swoim, powinni Kommissarze sprawiedliwości każdemu, kto się do nich udaie, takowym, sposobem prawnym dopomagać, a assystencyi swoiéy dla saméy tylko wygody, boiaźni ludzkiéy lub innych widoków pobocznych, nikomu nieodmawiać.

Toż samo także uczynić są obowiązani bezpłatnie względem stron ubogich, skoro do nich się udaią, lub od sądów albo Dyrektora do nich są odesłane.

§. 26.

W następuiących tylko przypadkach maią nietylko prawo, lecz oraz są obowiązani, strony odesłać, i interessów ich niepodeymować się:

a) Gdyby strony assystencyi i usług Kommissarza sprawiedliwości do czynności iakiéy nieprawnéy, podstępnéy i do uszczerbku iednéy z nich, lub też kogo Trzeciego, dążącéy żądać miały.

Żądanie tego rodzaiu powinni Kommissarze sprawiedliwości nietylko stale odmawiać, lecz oraz Rekwiruiącym nieprawność i karygodność ich przedsięwzięcia mocno przedstawić; zresztą zaś o podobnym przypadku Dyrektorowi ich kollegii niezwłocznie donieść, który o tém drugich Kommissarzy sprawiedliwości natychmiast uwiadomić, i ich przestrzedz winien, aby się z podobnemi stronami w takowym interessie w żaden sposób niewdawali.

b) Gdy, w processach, Kommissarz sprawiedliwości o bezzasadności pretensyi lub wzbronności udaiącéy się do niego strony iest

przekonanym, niepowinien takowéy sprawy przeciw własnemu zdaniu i przekonaniu swoiemu podiąć się, owszem obowiązany iest, stronę taką przez przedstawienia i obiaśnienia od bezzasadnego lub wcale karygodnego processowania się odwrócić. Tylko gdy go przełożone kollegium stronie za assystenta lub pełnomocnika przydaie, powinien iéy zastępstwa podiąć się, a skoro iéy o nieprawności iéy pretensyi lub excepcyi przekonać niemoże, z podanych mu do popierania sprawy powodów wiernie korzystać.

c) Skoro Kommissarz sprawiedliwości czynnościami urzędowemi tak dalece iest obciążony, iżby nowych dochodzących go rekwizycyi i zleceń z należytą troskliwością, uwagą i zastanowieniem niemógł załatwiać i uskutecznić, niepowinien przez chciwość dać się powodować do przyięcia więcéy czynności, aniżeli ich odrobić iest w stanie, lecz winien takowe strony do drugich kollegiów swoich odesłać, a gdyby w iakiey sprawie w czém miał uchybić lub co zaniedbać, wtedy wymówka zbytecznéy pracy nigdy mu niema służyć za uniewinienie.

d) Jeżeli czynność iaka załatwioną bydź ma między dwiema stronami, które przytém przeciwny sobie maią interes, a Kommissarz sprawiedliwości z iedną z nich, iako iéy doradzca lub pełnomocnik, iuż pierwéy się wdał, niepowinien od strony przeciwnéy, ieżeli się do niego udaie, a rzecz processu dotycze się, żadnego w nim przyiąć zlecenia, naymniéy zaś z wiadomości i taiemnic od drugiéy strony mu powierzonych, na iéy szkodę, pod karą prewarykacyi, w iakimkolwiek względzie korzystać.

Gdy w innym interessie, w którym Kommissarz sprawiedliwości iednemu z interessentów iuż pierwéy doradzał, przez niego przyiętą bydź ma czynność iaka notaryacka, powinien to drugiemu interessentowi otwarcie oświadczyć. Jeżeli tenże pomimo tego na to przystaie, aby czynność przez niego zawartą była, może ią wprawdzie bez wszelkiéy wątpliwości przedsięwziąść, lecz powinien też przytém, skoro iako Notaryusz działa, praw obydwóch stron z równą przestrzegać troskliwością, a pod karą kassacyi, niedać się do tego użyć, aby iedna strona na korzyść drugiéy pokrywdzoną była.

Mniéy ieszcze uważa się za prewarykacyą, gdy strony w takowym interessie z dobrém zastanowieniem do tegoż samego udaią się Kommissarza sprawiedliwości, i o zawarcie czynności iakiéy wspólnie go rekwiruią, lub go iako Sędziego polubownego sobie obieraią, w którym to ostatnim przypadku tenże obowiązki takowego Sędziego ścisle zachować winien. Z resztą rozumie się samo przez się, iż w przypadkach, w których urzędnicy sądowi w ogólności, dla bliskiego pokrewieństwa, lub mianego w tém własnego interessu, od urzędu swego wstrzymać się są obowiązani, także i Kommissarz sprawiedliwości żadnych czynności notaryackich podeymować się niepowinien.

§. 27.

Szczególne obowiązki Kommissarzy sprawiedliwości.

Dotąd mowa była o czynnościach i obowiązkach Kommissarzy sprawiedliwości w ogólności. Teraz różne gatunki tychże ich czynności, i szczególne obowiązki, iakie przy nich zachować winni, bliżéy będą oznaczone.

I. Jako Doradzcy.

I. Jako doradzcy stron maią prawo, tym, którzy się do nich udaią, we wszelkich interessach zasądowych wiadomością swą prawną i radą służyć. Nie prędzéy iednak rady i zdania swoiego oświadczać powinni, nim wprzód o stanie rzeczy dokładnéy niepowzięli wiadomości i wszelkich zachodzących okoliczności ściśle nierozważyli, przyczém mocno strzedz się winni, aby stron w błąd niewprowadzali, ani też do niepotrzebnego i bezzasadnego processowania się ich niepowodowali; aby spokoyności i zgody pomiędzy familiami nieturbowali, ani też do innéy iakiéy czynności nieprawnéy niebyli powodem, lub iéy sprzyiali.

§. 28.

II. Jako Pełnomocnicy i Assystenci prawni.

II. Druga czynność główna Kommissarzy sprawiedliwości zasadza się na tém, aby strony we wszelkich ich interessach prawnych, żadnego processu nietyczących się, bądź że takowe według swéy natury i przepisów prawa sądownie zdziałane bydź muszą, albo że podług zamiaru stron dla większéy pewności i ważności tymże sposobem zawarte bydź maią, iako ich pełnomocnicy zastępowali.

§. 29.

Do takowych czynności należą szczególniéy:

1) Popieranie exekucyi wyroku prawomocnego, nawet kiedy instrukcya sprawy bez Kommissarza sprawiedliwości nastąpiła.

2) Urząd Curatoris bonorum.

3) Załatwianie czynności depozytalnych, w których strony prywatne są interessowane, n. p. podania tyczące się przyięcia lub wypłacenia, złożenie pieniędzy do depozytu sądowego, ich podniesienie i t. d.

4) W ogólności wszelkie interessa i czynności, gdzie, prócz rzeczywistych processów, w sądach co iest do doniesienia, poszukiwania lub załatwienia.

§. 30.

We wszystkich wyżéy wyszczególnionych przypadkach strony winny koniecznie używać ustanowionych przy sądzie Kommissarzy sprawiedliwości, żadnych zaś innych osób, chyba takich tylko, któreby nawet w processie podług przepisu Części I. Tyt. III. §. 25. 26. wyłączone bydź niemogły. Jedynie tylko w interessach depozytalnych pod Nr. 3. wzmiankowanych, wolno bydź ma interessentom do złożenia lub podniesienia pieniędzy także kogo innego upełnomocnić.

§. 31.

Z resztą powinni Kommissarze sprawiedliwości przy wszystkich tych czynnościach stósować się nayszczególniéy do prawa i przepisanych im wyżéy w ogólności obowiązków; prócz tego zaś do zlecenia i zamiaru ich mandantów, i unikać przytém wszelkiego przestąpienia granic ich pełnomocnictwa i instrukcyi.

§. 32.

Nayszczególniéy zaś należą do czynności Kommissarzy sprawiedliwości iako pełnomocników stron:

5) Załatwianie wszelkich czynności dobrowolnéy juryzdykcyi, bądź że takowe tyczą się hypoteki lub innego interessu obywateli i mieszkańców kraiu, skoro podobne czynności nienależą do processu, iednakże albo podług przepisów prawa, lub podług postanowienia i umowy interessentów sądownie zawarte bydź maią.

§. 33.

W obudwóch gatunkach tychże czynności mogą Kommissarze sprawiedliwości w dwoiakim działać stósunku, to iest:

1) przyimuiąc i sporządzaiąc należące do nich kontrakty i instrumenta;
2) podaiąc takowe sądowi i podpisuiąc oneż.

§. 34.

Co Kommissarze sprawiedliwości w obudwóch tych stósunkach zachować winni, przepisze im się dokładnie niżéy; tu zaś stanowi się tylko w ogólności: iż, iak we wszelkich innych czynnościach do nich iako pełnomocników należących, tak też i w téy, nasamprzód przepisy prawa a następnie osnowa danego im pełnomocnictwa, za prawidło ich postępowania służyć im powinny.

§. 35.

Do takowych w §. 32. opisanych czynności również żadni inni iak approbowani i przy sądzie ustanowieni Kommissarze sprawiedliwości przypuszczeni bydź nie mogą, ponieważ oni tylko od sądu należycie dozierani bydź mogą, co do zdatności swoiéy stósownie do przepisów wylegitymowali się, i za rzetelność i prawność takowéy czynności, ile do niéy wpływaią, razem są odpowiedzialnemi.

Dodatek §. 465. Pełnomocnicy generalni mocni są zawierać za ich mocdawców czynności sądowe, nieużywaiąc do tego pomocy Kommissarza sprawiedliwości ustanowionego przy sądzie, w którym się czynność zawiera.

§. 36.

Daléy mogą

6) Kommissarze sprawiedliwości także

bydź używani w zachodzących przypadkach iako Kuratorowie nieprzytomnych, tudzież iako Curatores in litem, w którym to razie połączone z temiż funkcyami podług prawa i ustawy opiekuńczéy obowiązki ściśle zachować winni.

§. 37.

Również wolno

7) Sukcessorom doletnim, skoro porządny inwentarz spadłéy na nich sukcessyi chcą kazać sporządzić, użyć do tego assystencyi Kommissarza sprawiedliwości. Takowy inwentarz niema iednak więcéy wagi i skutku, iak każda inna zasądowa specyfikacya prywatna, a ieżeli mu służyć maią skutki inwentarza sądowego, na ten czas przepisy następuiącego §. 107. zachowane bydź muszą.

§. 38.

Nakoniec

8) może każdy, kto testament lub inne ostateczne rozporządzenie chce uczynić, takowe przez Kommissarza sprawiedliwości kazać ułożyć, który przytém istotne formalności względem takowéy dyspozycyi prawem przepisane sumiennie zachować iest obowiązany. Rozumie się iednak samo przez się, iż podobne rozporządzenie przez samo użycie Kommissarza sprawiedliwości ieszcze nieotrzymuie zupełnéy prawoważności zewnętrznéy; owszem na ten koniec ieszcze drugie prawem oznaczone formalności zachowane bydź muszą.

§. 39.

III. Jako Pełnomocnicy i Assystenci w processach.

III. Trzecia część główna nadanych Kommissarzom sprawiedliwości czynności tycze się zastępowania stron w rzeczywistych pro-

cessach, iako ich Assystenci prawni lub pełnomocnicy.

Dodatek §. 466. Skoro Kommissarz sprawiedliwości więcéy podeymuie się interessów, aniżeli podług sił swoich załatwiać iest w stanie, a gdy w szczególności listy instrukcyine okazuią, iż dedukcye, obrony i inne roboty u niego zalegaią, ma mu bydź przez czas pewny od Naczelnika sprawiedliwości oznaczyć się maiący przyięcie nowych zleceń zupełnie zakazaném, a o tém strony spór wiodące przez wywieszone publicznie uwiadomienie przestrzeżone. Jeżeli z oznaczonego przeciągu czasu niekorzysta, aby zaległości swoie odrobić, albo ieżeli pomimo zakazu nowe przyimuie sprawy, lub zgłaszaiących się w tymże czasie stron natychmiast do drugich swych nieodsyła kollegów, w takim razie na złożony w téy mierze od praesidium rapport, zakaz ma bydź przedłużonym, a gdyby i to miało bydź bezskutecznem, wtedy takowemu niepoprawionemu Kommissarzowi sprawiedliwości, podług zachodzących okoliczności, dalsza praktyka ma bydź zupełnie odiętą.

§. 40.

W tymże stosunku należy do Kommissarzy sprawiedliwości w ogólności, aby praw stron swoich wiernie, troskliwie i z ciągłą uwagą dopilnowali; aby się od tego przez żadną boiaźń ludzką lub inne względy poboczne odwieść nie dali; w szczególności aby Deputowanych sądu przy instrukcyach pilnie kontrollowali; z drugiéy zaś strony aby ani sami prawdy nieprzekręcali lub zaćmili, ani też stronom swoim do tego niedoradzali, lub ie w tém potwierdzali, owszem aby im, ieżeli rozmyślnie nieprawdę twierdzą, lub uporczywego zapierania się podeyrzanemi się

czynią, kary prawem za to przepisane przypominali i względem ich skutku ie przestrzegali.

§. 41.

Względem szczególnych ich obowiązków co do podawania informacyi, przy saméy instrukcyi, przy wygotowaniu dedukcyi, zakładania i popierania środków prawnych i t. d. zawarte są potrzebne przepisy w Części I. ninieyszéy Ordynacyi sądowéy, szczególnie w Tytule III. §. 15.—20. §. 71.—77. Tyt. V. §. 1.—11. §. 16—19. Tyt. VIII. §. 28. 29. 36. Tyt. IX. §. 1 — 12. §. 15. 16. tudzież w Tyt. X. §. 12. — 15.

§. 42.

Tamże również przepisane są obowiązki Sędziego względem prowadzić się maiącego nad Kommissarzami sprawiedliwości przy instrukcyach dozoru, i względem środków, iakie mu prawo nadaie w celu zapobiegania i ukarania wybiegów i przewłok z ich winy pochodzących. Do środków tych należą szczególniéy kary porządkowe 2, 5, do 20 Talarów, i wstawianie Exekutora. Jeżeliby zaś u którego z Kommissarzy sprawiedliwości miało się stać nałogiem, przy powzięciu informacyi bydź lekkomyślnym, zbyt prędkim, i bez potrzebnéy postępować przezorności i zastanowienia; bydź w tym opieszałym i niedbaiącym; stawać na terminach niebędąc przygotowanym; przez zawinioną niedokładność instrukcyi dawać powód do poszukiwania prorogacyi i do przerywania instrukcyi; niedotrzymywać czasu do złożenia papierów i wywodów wyznaczonego, a przezto albo sprawę przedłużać, albo interess stron swoich zaniedbywać; i gdyby za takowe nałogi

i uchybienia iuż trzy razy na zwyczayne kary porządkowe miał bydź skazanym, przełożony sądu winien z przybraniem Radzcy, w celu tłumaczenia się w téy mierze do protokułu go wysłuchać; wystawić mu obięte w aktach przypadki takowego zaniedbywania obowiązków; zażądać oświadczenia iego, co ieszcze na uniewinienie lub usprawiedliwienie swoie przytoczyć może; następnie zaś rzecz w kollegio przedstawić; i poszukiwać dalszego w téy mierze rozporządzenia Naczelnika sprawiedliwości, załączaiąc protokuł, a według okoliczności także allegowane w nim akta. Tenże powinien w skutek tego, ieżeli znayduie, iż przy takowym niezdatnym lub opieszałym subiekcie iuż podobnéy niema nadziei do poprawy, wyłączyć go przez reskrypt od dalszéy praktyki processowéy, ograniczaiąc go na drugie czynności Kommissaryatu sprawiedliwości.

§. 43.

Prócz dokładnych akt doręcznych (Cz. I. Tyt. III. §. 77.) Kommissarze sprawiedliwości powinni także ze stronami swemi nieobecnemi ciągłą utrzymywać korrespondencyą, i takowe o położeniu ich sprawy od czasu do czasu zawiadomiać, aby osobliwie strony podeyrzliwe lub zbyt troskliwe przez niedostatek wiadomości do niepotrzebnych podań do sądów, władz wyższych, albo do samego Nayiaśnieyszego Pana, niebyły powodowanemi.

§. 44.

Gdy Kommissarzom sprawiedliwości znowu przywrócona iest zupełna praktyka processowa, przeto wyłamać się nie mogą od tego, aby w mieyscach, gdzie osobnych niema płatnych

płatnych Assystentów dla ubogich, spraw tychże podług ustanowić się maiącéy pomiędzy niemi kolei, iako Assystenci prawni i pełnomocnicy podeymowali się; iako też obowiązani są w równymże sposobie dla inkwizytów ubogich sporządzać obrony, stósownie do bliższego oznaczenia ustawy kryminalnéy.

§. 45.

IV. Pozostaie teraz ieszcze czwarta część urzędu Kommissarzy sprawiedliwości, gdzie właściwie iako Notaryuszowie uważani bydź winni, przed którymi pewne czynności tak przedsięwziętemi bydź mogą, iż przez ich przybranie publiczną nabywaią i przydaie im się wiarogodność. IV. Jako Notaryuszowie.

§. 46.

Jakie czynności tego rodzaiu przez Kommissarzy sprawiedliwości iako Notaryuszow na żądanie stron przedsięwziętemi bydź mogą, i iakie, ieżeli interessenci raczéy drogi sądowego ich zawarcia obrać niechcą, koniecznie przed Kommissarzem sprawiedliwości i Notaryuszem zdziałane bydź muszą, dokładniéy przepisaném iest w Części II. Tyt. I. ninieyszéy Ordynacyi sądowéy.

§ 47.

Kommissarze sprawiedliwości konkurruią przytém w troiakim względzie, mianowicie układaiąc i wygotuiąc podobne kontrakty lub inne instrumenta iako doradzcy stron; załatwiaiąc, iako ich Mandataryusze, sądowe ich zawarcie i potwierdzenie, gdzie takowe iest potrzebném lub żądaném; i skoro podobny kontrakt, którego sądowe zatwierdzenie ani nie iest potrzebném, ani też przez Kontrahentów żądaném, przed sobą iako Nota-

ryuszami z zachowaniem pewnych uroczystości podpisać każą.

Dla dokładnego więc wystawienia przedmiotu tego, i zachować się winnych przytém przez Kommissarzy sprawiedliwości obowiązków, potrzeba rozróżnić,

a) przyięcie kontraktu;

b) wygotowanie instrumentu;

c) podpisanie tegoż przez strony.

§. 48.

1) Przy przyimowaniu czynności.

Przy przyimowaniu takowych czynności, i sporządzaniu w téy mierze protokułów, przy ich przeczytaniu i podpisywaniu, tudzież sporządzaniu kontraktów i innych dokumentów, Kommissarze sprawiedliwości powinni podobnież zachować przepisy i prawidła, iakie dla sądów w równymże względzie w Tytule II. i III. Części II. są udzielone.

§. 49.

Gdy atoli samym tylko protokułom Kommissarzy sprawiedliwości i Notaryuszów nie iest nadana wiara sądowa; także wiarogodność publiczna nie tymże protokułom, lecz tylko sporządzonym z nich, i przez strony należycie podpisanym dokumentom samym służy; protokuły zatém właściwie tylko do stwierdzenia i obiaśnienia dokumentów są przeznaczone, przeto wypływa ztąd, iż te z wspomnionych dopiero przepisów, które się formy czynności iako sądowéy dotyczą, przez Kommissarzy sprawiedliwości przy sporządzeniu ich protokułów nie koniecznie zachowane bydź muszą, i że niepotrzeba, aby do tego osobny użyty był Protokulista. Tylko kiedy która ze stron pisać nie umie, powinien zawsze przy przeczytaniu protokułu i podpisywaniu onegoż, albo drugi Kommis-

sarz sprawiedliwości, lub przynaymniéy świadek (którym także Protokulista, ieżeli od Kommissarza sprawiedliwości różną iest osobą, bydź może) bydź przybranym. Po nastąpioném zaś przeczytaniu powinien Kontrahent pisać nieumieiący w mieyscu, gdzie nazwisko iego bydź ma, położyć krzyżyki lub inne swoie znaki zwyczayne, a drugi Kommissarz sprawiedliwości lub świadek powinien nazwisko dopisać, a poniżéy wszystkich podpisów powinno przez osobną, od drugiego Kommissarza sprawiedliwości lub świadka zarazem podpisać się maiącą registraturę bydź zaświadczono, że znaki te zrobione są przez stronę zamiast podpisu, ponieważ pisać nie umie.

§. 50.

2) Przy wygotowaniu instrumentu.

Ułożywszy z protokułu sam instrument z zachowaniem udzielonych w Części II. Tyt. II. § 51. 52. przepisów, Kommissarz sprawiedliwości powinien go kazać przepisać na czyste, chyba, żeby strony tego wyraźnie nieżądały; użyć do tego przepisanego stępla; nie cierpieć w mundum żadnych skrobanin, wykryśleń, wpisywania lub dopisywania pomiędzy albo nad wierzami słów opuszczonych, ani innych poprawek myśl odmieniaiących lub mogących ią czynić wątpliwą; a następnie instrument po przedsięwziętéy ścisłéy onegoż rewizyi, stronom do podpisu przedłożyć.

§. 51.

3) Przy podpisywaniu onego.

Co się tycze samego podpisu, należy uczynić różnicę:

czyli zachodzi który z przypadków, gdzie kontrakt sądownie przedstawionym i zatwierdzonym bydź ma;

albo

czyli takowe zatwierdzenie sądowe nastąpić niema.

§. 52.

a) gdy sąd wnie zatwierdzonym, lub

W pierwszym przypadku, mianowicie gdy zatwierdzenie sądowe ma nastąpić, strony podpisuią instrument przed samym Kommissarzem sprawiedliwości iako Notaryuszem, który takowy przyiął i ułożył, przyczém tenże następuiące zachować winien przepisy.

§. 53.

Nasamprzód musi instrument kontrahentom bydź przedstawiony, aby go sami przeczytali i tym sposobem przekonali się, iż wszędzie stósownie do ich myśli i umowy iest ułożony.

§. 54.

Jeżeli przytém nic nieznayduią do nadmienienia, powinni instrument podpisać wyrażaiąc całkowite swe nazwisko, i przytém własnoręcznie zaświadczyć, że go przeczytali i stósowny do ich myśli znaleźli.

§. 55.

Skoro instrument tylko względem kontraktu iednostronnego iest sporządzony, na ten czas rozumie się samo przez się, że takowy tylko przez stronę tę podpisanym bydź potrzebuie, która się w nim do czego zobowiązuie, iako to n. p. instrument hypoteczny tylko przez samego Dłużnika.

§. 56.

Po nastąpionym podpisie Kontrahentów czyni się przez Notaryusza bezpośrednio za nim wzmianka: że kontrakt przez strony w sposobie powyższym przed nim i z przybraniem iego umowiony i zawarty, tudzież

po poprzedniém onegoż przeczytaniu podpisanym został. Registraturę tę powinien Notaryusz sam, wyrażaiąc całkowite swe nazwisko i przedmiot swóy, niemniéy sąd, gdzie iest immatrykulowany, podpisać, i pieczęć swoią notaryacką przyłożyć.

§. 57.

Jeżeli ieden z kontrahentów pisanego czytać nieumie, w takim razie należy do podpisu instrumentu w tymże samym sposobie iak iuż wyżéy w §. 49. względem protokułu przepisano, przybrać drugiego Kommissarza sprawiedliwości lub przynaymniéy świadka.

Tenże powinien takowemu kontrahentowi instrument wolno i wyraźnie przeczytać; a kontrahent powinien go potém podpisać, Notaryusz zaś w dodać się maiącéy według §. 56. Registraturze nastąpione przeczytanie zaswiadczyć, i registraturę samą przez tego, kto przeczytanie uskutecznił, razem podpisać kazać.

§. 58.

Gdyby takowy interessent także i nazwiska swego pisać nieumiał, wtedy postępuie się podług przepisu §. 49. iak przy protokule.

§. 59.

Po dokładném tym sposobem załatwieniu podpisów Notaryusz powinien stronom zlecić, aby się teraz do sądów udały, i o wyznaczenie terminu do sądowego zawarcia i potwierdzenia kontraktu dopraszały się.

§. 60.

Jeżeli iedna lub obiedwie strony przytém oświadczaią, iż téy czynności sądowéy osobiście przedsięwziąść niemogą lub niechcą, lecz albo iego samego lub kogo innego, na pełnomocnika do tego obrać myślą, powinien za-

razem należycie załatwić wystawienie pełnomocnictwa; takowe przez mandantów tymże samym sposobem, iak sam instrument, podpisać kazać, a stronom, ieżeli tego potrzeba, wskazać, co daléy uczynić maią.

Skoro pełnomocnictwo na samego Kommissarza sprawiedliwości, który czynność iako Notaryusz przedsięwziął, ma bydź wystawioném, tedy podpis iego przez innego Kommissarza sprawiedliwości musi bydź zaświadczonym, chyba, że do czynności sądowéy także samo tylko pełnomocnictwo prywatne iest dostateczném.

§. 61.

Gdy więc takowy instrument do sądów iest podany, tedy te, skoro względem iego osnowy i formy nic istotnego nieznayduią do nadmienienia, powinny z zapozwaniem stron, wyznaczyć termin do sądowego zawarcia i potwierdzenia, i co daléy potrzeba, stósownie do przepisów prawa załatwić i rozporządzić.

§. 62.

b) iako *instrumentum publicum extrajudiciale* ma bydź uważnym.

Dotąd mowa była o przypadku, gdy kontrakt do sądowego potwierdzenia ma bydź podany. Skoro zaś takowy do tego ani według swéy natury i przedmiotu, ani też podług umowy stron niekwalifikuie się, lecz tylko moc i skutek zupełnie wiarygodnego instrumentu notaryackiego ma otrzymać, tedy przy podpisywaniu onegoż następuiące przepisy zachowane bydź muszą.

§. 63.

Nayprzód potrzeba, aby przy témże podpisywaniu zawsze i bez różnicy przypadków drugi Notaryusz, albo w mieyscu tego dwóch świadków było przytomnych, którzy to o-

statni przepisane prawem przymioty ważnych świadków instrumentalnych posiadać, pisać i czytać umieć, szczególniéy zaś Notaryuszowi iako ludzie nieskazionéy sławy znani, i w kraiach królewskich osiadli, albo tamże urząd piastować, lub handel, albo inny iaki uczciwy proceder prowadzić muszą.

Dodatek §. 467. Przybrać się maiący do podpisu drugi Notaryusz niepowinien z tym, który akt zdziała, w takich zostawać stósunkach, iakie złożenie prawoważnego świadectwa iednego za drugim wyłą zaią.

§. 64.

Powtóre powinno opisane w §. 53. przeczytanie instrumentu przez kontrahentów, w przytomności tegoż drugiego Notaryusza lub świadkow, i podpisy ich, stósownie do §. 54. nastąpić.

§. 65.

Potrzecie powinny w opisanéy w 56. registraturze nastąpione w przytomności obudwóch Notaryuszów lub świadków przeczytanie instrumentu i podpisy bydź zaświadczone, i registratura ta powinna także przez drugiego Notaryusza lub świadków razem bydź podpisaną.

§. 66.

Jeżeli drugi Notaryusz iest przybrany, tenże powinien również iak pierwszy, pieczęć swoią notaryacką przyłożyć; skoro zaś tylko świadkowie są przybrani, ciż powinni podobnież pieczęcie swoie przycisnąć, albo ieżeli żadnych niemaią, o tém przy podpisie swoim uczynić wzmiankę.

§. 67.

Gdyby który z Kontrahentów pisanego czytać nieumiał, na ten czas przepisane w §.

57. przeczytanie instrumentu odbywa się przez drugiego Notaryusza, lub iednego z świadków. Jeżeli także i nazwiska swego pisać nieumie, i zatém stósownie do §. 58. w mieyscu iego krzyżyki zrobić musi, wtedy drugi Notaryusz lub ieden z świadków, iego nazwisko dopisać winien. Że i kto przeczytanie i podpis uskutecznił, powinno na końcu w registraturze wyraźnie bydź wzmiankowaném.

§. 68.

Gdy więc tym sposobem instrument należycie został podpisany, powinien wraz z konceptem Dyrektorowi kollegii Notaryuszów bydź przedstawionym, który, skoro wszelkie przepisy i formalności znayduie bydź zachowanemi, takowy pieczęcią kollegii Notaryuszowskiego opatrzy i podpisze, a potém instrument temu lub tym, dla kogo iest przeznaczony, wręczy.

Dodatek §. 468. Zachowanie tego przepisu tylko wtenczas iest potrzebném, gdy Extrahent tego wyraźnie żąda.

Dodatek §. 469. Kommissarzom sprawiedliwości niewolno przyimować justycyaryaty.

§. 69.

Podobny kontrakt, który podług niniey-szych przepisów iest urządzony i ułożony, ma stósownie do Części I. Tyt. X. §. 130-132. wszelką wiarogodność i moc publicznego dokumentu zasądowego, a gdy się tycze pożyczki, ma z niego mieysce process exekucyiny w Tytule XXVIII. opisany.

§. 70.

Z resztą zależy od natury czynności, a prócz tego od woli strony, czyli tylko ieden lub więcéy exemplarzy takowego kontraktu

ma bydź wygotowanych. W razie ostatnim powinny przy każdym exemplarzu względem podpisu powyższe przepisy bydź zachowane, a Notaryusz winien na każdym exemplarzu uczynić wzmiankę, wiele takowych exemplarzy iest wygotowanych, i komu każdy z nich wręczonym został.

§. 71.

Tymże samym sposobem, iak podług tych przepisów wszelkie inne kontrakty przed Notaryuszami tak zawartemi bydź mogą, iż sporządzone względem nich instrumenta moc i skutek publicznych maią dokumentów, tak też to samo dziać się może względem działów aby do tego tylko sami interessenci doletni, lub tacy niedoletni należeli, którzy iedynie pod oycowską zostaią władzą.

Kiedy zaś

a) nieruchomość iaka do massy należy, tedy względem niéy również i tu, iak w każdym innym względzie, sądowe nastąpić musi zatwierdzenie. Gdy

b) ieden lub kilku z interessentów, iako małoletni, niedołężni, marnotrawcy, lub z innych przyczyn pod sądową zostaią opieką i kuratellą, na tenczas działy ułożone bydź muszą podług bliższego przepisu ustawy opiekuńczéy; a kiedy

c) pomiędzy interessentami, bądź doletniemi, małoletniemi, spór zachodzi, zachować należy przepis Części I. Tyt. XLVI.

§. 72.

Nakoniec nadmienić tu ieszcze wypada, iż, gdy w mieyscach, gdzie żadnego niema kollegium lub deputacyi Notaryuszów, a za-

tém też żadnego Dyrektora, kontrakt iaki tak ma bydź sporządzony, aby mu służyła moc dokumentu publicznego, kontrahenci albo do sądu udać się, albo, ieżeli tego niechcą, na to przystać muszą, aby Kommissarz sprawiedliwości, którego względem takowéy czynności rekwiruią, koncept z protokułem i mundum Dyrektorowi do rewizyi i przyłożenia pieczęci przesłał.

§. 73.

Przy czynnościach iednostronnych.

2. Podobnież, iak wyżéy względem przyięcia i zawarcia kontraktów i umów wszelkiego rodzaiu rozporządzoném zostało, mogą też i inne czynności, żadnym właściwym kontraktem niebędące, n. p. kwity, zrzeczenia się, pełnomocnictwa i t. p., przed Notaryuszami bydź zdziałane.

Notaryusz powinien na tenczas względem przyięcia takowéy czynności i wygotowania instrumentu, to samo zachować, co wyżéy względem kontraktów przepisano, a co do sposobu ich podpisywania, zastósuią się według różnicy przypadków, czyli bowiem sądowe nastąpić ma zatwierdzenie, lub nie, przepisy §. 51. i następnych.

§. 74.

Różnica między takowemi iednostronnemi tylko czynnościami, a rzeczywistemi kontraktami, zasadza się więc tylko na tém: iż Notaryusz tu tylko z iedną osobą ma do czynienia, a zatém z przytoczonych rozporządzeń te wszystkie mieysca nieznayduią, które się do stósunku między dwómą lub więcéy kontrahentami ściągaią.

Przyimowanie attestów rekognicyinych.

§. 75.

Wcale różna od należącego do Notaryuszów przyięcie takowych czynności iest:

3) następuiąca przed niemi sama tylko rekognicya podpisów pod wystawionym iuż instrumentem będących.

We wszelkich albowiem przypadkach, w których kontrakty i inne czynności obowiązuiące między samemi tylko kontrahentami są zawarte i na piśmie ułożone, zawisło to od Interessentów, czyli takowe instrumenta prywatne Notaryuszowi przedstawić, i przed tymże do swych podpisów przyznać się zechcą.

§. 76.

W tym przypadku Notaryusz nie iest obowiązany, ani upoważniony, o osnowie instrumentu lub legalności zawartéy w nim czynności powziąść wiadomość, lecz sporządza tylko względem nastąpionéy rekognicyi podpisów protokuł, a na fundamencie tegoż czyni pod samym instrumentem o rekognicyi w sposobie registratury wzmiankę, która się przez niego za przybraniem drugiego Notaryusza lub dwóch świadków, wygotuie i podpisuie.

§. 77.

Ta atoli czynność ten tylko ma skutek, iż podobny instrument potém przez strony przysięgą zaprzeczonym bydź nie może. W każdym zaś innym względzie zatrzymuie własność i moc instrumentu prywatnego.

§. 78.

O protestach wexlowych.

4) Czwarty gatunek czynności, do Kommissarzy sprawiedliwości iako Notaryuszów należący, iest przyimowanie protestów wexlowych. Przytém zachowane bydź powinny przepisy Powsz. Prawa Kraiowego w Części II. Tyt. VIII. §. 1035. i następ.; z resztą zaś zatrzymuią się używane dotąd formularze,

do których osobliwie cudzoziemcy raz iuż przywykli.

§. 79.

O widymacyach.

5) Mogą Kommissarze sprawiedliwości iako Notaryuszowie także bydź używani do widymowania i kollacyonowania instrumentów.

Skoro im to iest zlecone, powinni oboie, tak oryginał iako i kopią z uwagą przeczytać, od peryodu do peryodu troskliwie ze sobą porównać, a gdy ie zgodnemi znayduią, zgodność ich pod kopią zaświadczyć; tudzież ieżeli w oryginale widoczne znayduią się wady, iako to: skrobaniny, poprawki, interlineacye i t. p., to na brzegu kopii lub na końcu, przez dokładną registraturę ściśle wyrazić.

§. 80.

Do takowéy prostéy tylko widymacyi przybranie drugiego Notaryusza lub świadków nie iest potrzebném, lecz sam podpis widymuiącego Notaryusza i przyłożenie pieczęci iego iest dostatecznem.

Z resztą zastosuią się i tu także przepisy Części II. Tyt. III. §. 27.—29.

§. 81.

Widymacye i renowacye instrumentów sądownie przyiętych i potwierdzonych z zupełnym skutkiem tylko sądownie nastąpić mogą. Prywatne zaś instrumenta mogą także przez Notaryusza z zupełnym skutkiem zrównania ich z oryginałem, bydź przedsięwzięte, skoro tenże przytém zachowuie przepisy w przytoczoném mieyscu sądom w téy mierze udzielone.

§. 82.

Do czynności, do których Kommissarze sprawiedliwości w własności ich iako Notaryuszowie używani bydź mogą, należą także

6) Inkwizycye świadków.

O inkwizycyach świadków.

W te iednakże tylko w pewnych szczególnych przypadkach wdawać się mogą, a prócz tego zupełnie od nich wstrzymać się powinni, ponieważ, skoro się świadkowie na iednostronne tylko twierdzenia, bez przyzwoitéy i dokładnéy znaiomości całego związku rzeczy wysłuchaią, z tego tylko omyłki i zawiłości wynikaią, nigdy zaś przezto prawda z pewnościąi i niezawodnością wyśledzoną bydź niemoże.

§. 83.

Przypadki zatém, w których inkwizycye świadków przez Notaryuszów przedsięwziętemi bydź mogą, są:

a) gdy im takowe przez sądy właściwe są zlecone;

b) skoro in possessorio summariissimo przezto tylko obecny stan possessyi ma bydź zaświadczony;

c) kiedy strona process wiodąca w celu uzasadnienia prośby o przedłużenie terminu, osobiste swe przeszkody ma udowodnić;

d) gdy wysłuchanie świadków żądaném iest w sprawie w sądzie zagranicznym toczącéy się.

§. 84.

W przypadku pierwszym powinien Notaryusz zachować przepisy Części I. Tyt. X. §. 188. i następ., i opisany tamże w §. 218. stan sprawy wziąść za zasadę.

§. 85.

W drugim i trzecim przypadku winien Notaryusz nasamprzód podobny stan sprawy względem czynu udowodnić się maiącego z zgłaszaiącą się do niego stroną ułożyć, a potém z wysłuchaniem stawionych przez nią świadków stósownie do przepisu Części I. Tyt. X. §. 188. i następ. należycie postąpić.

§. 86.

W obudwóch tych przypadkach nieodbiera się iednak od świadków przysięga, lecz wysłuchaią się tylko z ostrzeżeniem, iż zeznania swoie w razie, gdyby to żądaném bydź miało, przysięgą będą musieli ztwierdzić.

Sporządzony w téy mierze protokuł może zatém też tylko w przypadku pod literą c, w §. 83. wymienionym, kiedy bowiem tylko idzie o uzasadnienie prośby prorogacyinéy, dostateczny stanowić dowód. W przypadku zaś pod litt. b., w sprawie saméy właściwéy nie ma mocy dowodzącéy, lecz może tylko służyć przy instrukcyi do wyiaśnienia czynu w sporze będącego.

§. 87.

W przypadku pod litt d., te same zastosuią się przepisy. W takim atoli razie może Notaryusz podobnych świadków wysłuchać z odebraniem od nich przysięgi, kiedy bowiem w obcym sądzie, gdzie sprawa się toczy, na takowe inkwizycye przez Notaryuszów z przysięgą wyprowadzone, podług tamecznego zwyczaiu sądowego wzgląd bywa miany.

O opieczętowaniach i inwentaryzacyach.

§. 88.

7) Mogą Kommissarzom sprawiedliwości iako Notaryuszom także bydź zlecone od sądów opieczętowania i inwentaryzacye. W

takim razie powinni użyć przysięgłego protokulisty; z resztą zaś ściśle zachować wszelkie uroczystości i formalności względem takowéy czynności prawem przepisane.

Pod tym warunkiem takowy inwentarz przez Notaryusza sporządzony wszelką ma moc i skutek sądowego. Musi atoli przez sąd zlecaiący ściśle bydź zrewidowany, potém potwierdzony, a w konfirmacyi powinna o nastąpioném zleceniu wyraźna uczynioną bydź wzmianka.

W iakich przypadkach Notaryusz bez podobnego zlecenia inwentarz sporządzić może, i iaki takowy ma skutek, przepisano wyżéy w §. 37.; a w iakich przypadkach opieczętowania przez nich przedsięwziętemi bydź mogą, ustanowiono w Części II. Tyt. V. §. 20.

§. 89.

Również mogą

8) Kommissarze sprawiedliwości iako Notaryuszowie od sądów także ieszcze bydź używani do załatwiania innych zleceń, n. p. do wręczeń, odebrania przysięgi, kierowania exekucyami, aukcyami i t. d., przy czém przepisy prawa do takowych czynności ściągaiące się należycie zachować winni.

O innych zleceniach sądowych.

ROZDZIAŁ TRZECI.

O kollegiach Notaryuszów, o ich urządzeniu i organizacyi.

§. 90.

Gdy z osnowy poprzedzaiącego rozdziału dosyć się okazuie, iak ważnym dla publiczności iest urząd Kommissarzy sprawiedli-

O kollegiach Kommissarzy sprawiedliwości.

wości i Notaryuszów, i wiele zatém dla iéy bezpieczeństwa na tém zależy, aby tąż klassa urzędników sądowych przez sądy kraiowe należycie była dozieraną i w porządku utrzymaną, przeto iuż wyżéy w §. 8. ustanowiono, iż w pewne kollegia maią bydź zebrani, i że im wspólny Dyrektor ma bydź przełożony.

§. 91.

Podobne kollegium znayduie się w temże samém mieyscu, gdzie Główny sąd departamentowy. Ci z Notaryuszów, którzy dla większéy wygody publiczności w innych mieyscach i okolicach prowincyi są umieszczeni, są pomimo tegoż oddalonego mieysca zamieszkania swego iednak członkami tegoż samego kollegii głównego, i muszą zatém przy Głównym sądzie departamentowym tak iak i drudzy bydź immatrykulowani.

§. 92.

Członkowie takowego kollegii notaryuszowskiego upoważnieni są do przedsiębrania w obwodzie departamentu wszelkich czynności urzędowania swego bez różnicy, przy którym sądzie takowe zdziałane bydź maią, z tém tylko ograniczeniem, iakie w §. 6. i 7. względem praktyki processowéy iest przepisane. Prócz nich zaś odtąd iuż nikt, bez różnicy i wyiątku, do odbywania podobnych czynności niema mieć prawa, a mniéy ieszcze przy którymkolwiek sądzie do tego bydź przyiętym lub przypuszczonym.

§. 93.

Jeżeli Departament Głównego sądu prowincyonalnego bardzo rozległy ma obwód, i w nim więcéy znayduie się miast wielkich, gdzie znaczny prowadzi się handel, może w takowych prowincyach także więcéy deputacyi

cyi bydź urządzonych, które wprawdzie osobnych swych maią Dyrektorów, iednakże zawsze do tego samego należą kollegium głównego.

§. 94.

Aby każdy, chcący w sądowych lub zasądowych swych interessach użyć urzędu i assystencyi Notaryusza, mógł wiedzieć, gdzie się ma udać, będzie we wszystkich większych miastach w zwyczayném mieyscu posiedzeń sądu wywieszony spis wszystkich w Departamencie ustanowionych Kommissarzy sprawiedliwości i Notaryuszów z wyszczególnieniem mieysc ich zamieszkania, a spis ten co rok ma bydź odnowiony i sprostowany.

§. 95.

O ich registraturze.

Gdzie dostateczne iest mieysce, powinna kollegio Notaryuszów izba w lokalu sądowym do iego zgromadzeń i zachowania registratury iego bydź wskazaną. Gdzie zaś to bydź niemoże, powinien na ten koniec takowy pokoy w domu prywatnym na wspólny koszt bydź naięty i urządzony.

§. 96.

Każdy Notaryusz iest obowiązany, protokuły, koncepta, korrespondencye i inne annexa oryginalne względem każdego przez niego w téy własności zdziałanego aktu, i należące do każdego papiery podług porządku chronologicznego w ieden, lub, ieżeli ich iest bardzo wiele, także w więcéy voluminów zszyć; sporządzić względem nich podług daty i nazwisk stron dezygnacyą; tę zamiast rotuli na początku każdego voluminu umieścić, i tym sposobem akta do registratury oddać.

§. 97.

W téyże registraturze każdy Notaryusz ma pewne wskazane mu w repozytorium przedziały, w których się akta, podług lat, w naylepszym ile bydź może porządku reponuią.

§. 98.

Opisane w §. 97. roczne dezygnacye zastępuią przytém mieysce repertorii, gdyż podług nich, skoro tylko nazwisko iednéy strony, i rok, w którym akt zdziałanym został, są wiadome, każda rzecz w registraturze bez wielkiéy trudności i straty czasu wyszukaną bydź może.

§. 99.

Jeżeli strony tego wyraźnie żądaią, mogą także podobne akta pod pieczęcią bydź reponowane; w takim atoli razie powinny na kopercie rok, dzień, i nazwiska stron bydź wyrażone.

§. 100.

Także i Notaryuszowie za mieyscem urzędowania kollegii w prowincyi umieszczeni, obowiązani są na końcu każdego roku akta swoie wraz z przepisaną konsygnacyą do registratury kollegii oddawać.

§. 101.

Registratura ta zostaie pod dozorem Dyrektora, który sam ieden tylko do niéy ma klucz, i nikomu obcemu, nawet żadnemu Notaryuszowi, bez iego obecności przystępu do niéy dozwolić niepowinien.

§. 102.

Kiedy kto żąda kopii protokułu lub dokumentu w téyże registraturze złożonego, powinien o to zgłosić się do Dyrektora. Tenże powinien dochodzić: czyli Rekwiruiący iest

iedną ze stron tych, które akt zdziałały, lub ich dziedzic; a ieżeli znayduie, że tak iest, powinien protokuł lub koncept wraz z annexami wyszukać, i żądaną kopią w kancellaryi sporządzić kazać.

§. 103.

Prócz interessentów i ich dziedziców Dyrektor nie iest mocen, komukolwiek udzielać samowładnie podobne kopie, lecz powinien w téy mierze oczekiwać rozkazu przełożonego sądu głównego, do którego należy bliższe rozpoznanie prawa imploranta.

§. 104.

Dyrektor kollegii Notaryuszów przedstawia się przez sąd główny prowincyalny Naczelnikowi sprawiedliwości z ich grona. Gdy zaś iako Notaryusz iuż przysięgę złożył, przeto przy obięciu Dyrektorii swego zobowiązuie się tylko przez Prezesa lub Deputowanego sądu głównego, z odsyłaniem go do téyże przysięgi i do przepisów ninieyszego Tytułu za podaniem ręki.

Dodatek §. 470. Obsadzenie mieysca Dyrektora nie iest koniecznie potrzebném. W rzadkich albowiem przypadkach, w których na wyraźne żądanie stron wspólny podpis iego staie się koniecznym, może naystarszy (senior) z Kommissarzy sprawiedliwości mieysce iego zastępować.

§. 105.

Każdy iest obowiązany, urząd ten, skoro mu iest nadany, przyiąć; iednakże do sprawowania iego przez czas dłuższy iak rok, niemoże bydź znaglony.

§. 106.

Urząd Dyrektora zasadza się: 1) na pilném i troskliwém prowadzeniu dozoru nad

wszystkiemi do kollegium należącemi osobami, i na ścisłém, nieprzerwaném uważaniu ich zachowywania się w różnych ich czynnościach urzędowych.

Skoro go przytém naymnieysza dochodzi wiadomość lub domysł, że który z Notaryuszów obowiązków swoich ściśle i przyzwoicie niedopełnia, powinien tego bliżéy dochodzić, a gdy przez takowe śledzenie dotychczasowe podeyrzenie nie zupełnie się zbiia, obowiązany iest, o tém głównemu sądowi prowincyonalnemu lub iego przełożonemu, w celu wydania dalszych rozporządzeń, niezwłocznie donieść.

§. 107.

2) Obowiązany iest, gdy kontrakty i umowy przed Notaryuszami są zawarte, podany mu protokół i koncept instrumentu, stósownie do udzielonego w §. 68. przepisu, zrewidować; prawność zawartéy czynności, zgodność instrumentu z protokółem, sposób, w iakim takowy co do iasności i precyzyi iest ułożony, należycie roztrząsnąć; a gdy ieszcze co znayduie do nadmienienia, zażądać bliższéy wiadomości lub wyiaśnienia, lub Notaryusza należycie zainformować.

We wszelkich atoli przypadkach, gdzie podobne kontrakty do rewizyi i przyłożenia pieczęci są podane, Dyrektor powinien czynność tę iak nayśpieszniéy, z odłożeniem wszelkich innych zatrudnień, załatwić, aby strony dla takowych interessów częstokroć bardzo nagłych, bez potrzeby przez winę iego niebyły zatrzymane.

§. 108.

3) Kiedy strony ubogie do niego się zgłaszaią, lub od sądów doń są odesłane, powi-

nien im do bezpłatnego załatwienia ich interessów, potrzebnych wskazać Notaryuszów, zachowuiąc pewny w tym względzie porządek koleyny.

Gdy i inne strony dla braku znaiomości do niego się udaią, i o wskazanie im Notaryuszów w celu zdziałania iakowego aktu proszą, winien im, ieżeli tego sam podiąć się niemoże, lub niechce, inną ukwalifikowaną do tego osobę z członków kollegii swego, również podług pewnéy kolei, proponować.

§. 109.

4) Ponieważ na Dyrektorów zawsze osoby szczególnie doświadczoney poczciwości i doświadczenia maią bydź mianowane, zatém drudzy Notaryuszowie mogą od takowego Dyrektora w zachodzących przypadkach wątpliwych zasięgać iego rady i zdania, czém podług naylepszéy swéy wiadomości i światła wspierać ich iest obowiązany.

§. 110.

5) Dyrektorowi służy prawo, przy takowych i podobnych okazyach, lub kiedy to dla wspólnych interessów całego kollegii za rzecz potrzebną znayduie, wyznaczać konferencye, i wszystkich w mieyscu przytomnych członków na ten koniec zgromadzać.

§. 111.

Nakoniec 6) należy do niego dozór nad registraturą, przyczém przepisy §. 96. i nast. należycie zachować winien.

§. 112.

Emolumenta, iakie mu za to służą, zasadzaią się na tém:

a) iż przez czas urzędowania iego od bezpłatnego popierania spraw ubogich iest wolny;

b) że, gdy strony od sądów do niego są odesłane, lub dla braku znaiomości, względem wyznaczenia im Notaryusza do niego się udaią, czynność, ieżeli chce, sam załatwić, i należytość za nię pobierać może;

c) maią mu, stósownie do §. 103. za wydaiące się z registratury wypisy przypadaiące należytości za wyszukanie akt i za widymacyą, iemu samemu całkowicie, a nakoniec

d) wpływaiące za pieczętowanie opłaty podług taxy w połowie służyć.

§. 113.

Kiedy Dyrektor dla choroby lub innych przeszkód przez czas nieiaki urzędu swego sprawować niemoże, ma go ten z Kommissarzy sprawiedliwości w mieyscu obecnych zastępować, który podług nominacyi swoiéy iest naystarszym.

§. 114.

Również powinien tenże w przypadkach, gdzie Dyrektor iako Notaryusz kontrakty przyimuie, i takowe w przytomności swoiéy stronom podpisać każe, dopełnić w mieysce iego obowiązku Dyrektora.

§. 115.

O Kancellistach. Przy każdém kollegio notaryuszowskiém ma bydź ustanowiony wspólny Kancellista, który pod dozorem Dyrektora registraturę w porządku utrzymuie, munda instrumentów i kopie protokułów sporządza, i inne zachodzące czynności Kancellisty i Registratora załatwia.

Mundowanie instrumentów notaryackich uskutecznia się pospolicie przez tegoż Kancellistę; wszelakoż stronom wolno, to także

przez Notaryusza, który akt przedsięwziął, lub przez Pisarza iego prywatnego, albo też przez kogo trzeciego, iak się zgodzą, załatwić kazać.

§. 116.

Należytości, iakie Kommissarze sprawiedliwości iako pełnomocnicy lub assystenci stron, i w własności swoiéy iako Notaryuszowie otrzymać maią, ustanowione są w przepisanéy dla nich taxie szportlowéy. Należytości Kommissarzy sprawiedliwości.

Do téy koniecznie stósować się winni, i pod żadnym pretextem, pod karą zwrócenia ilości dziesięć razy tyle wynoszącéy, lub w razie powtórnym, pod karą kassacyi, więcéy od stron nie wymagać.

§. 117.

Skoro zaś Kommissarze sprawiedliwości stronom tylko iako doradzcy w innych interessach, a nie w processach rzeczywiście toczących się assystuią, lub przy dominiach prywatnych jurysdykcyą maiących iako Justycyaryusze są ustanowieni, nagroda ich niemoże bydź podług pewnéy ilości oznaczoną, lecz zawisło iedynie od tego, iak się w téy mierze ze stronami lub kommittentami swemi ugodzą.

§. 118.

Nakoniec Kommissarze sprawiedliwości następuiącą wykonać muszą przysięgę:

Ja . . . przysięgam i t. d., iż, gdy przy sądzie . . . iako Kommissarz sprawiedliwości i Notaryusz publiczny ustanowiony zostałem, nasamprzód Nayiaśnieyszemu Królowi Pruskiemu, Naymiłościwszemu Panu moiemu, wiernym, posłusznym i przychylnym będę, że o dobro i korzyść Jego starać się, wszelką zaś

szkodę i uszczerbek, ile w moiéy będzie mocy, odwracać zechcę.

Daléy przysięgam, iż w urzędowaniu moiém naywiększém zawsze będzie usiłowaniem, do przepisów prawa iaknayściśléy stósować się, nieskazioną i sumienną zachowywać rzetelność, i posługi moie dla publiczności z gotowością i gorliwością poświęcać; strony, które się do mnie w interessach swych udadzą, radą moią podług naylepszéy méy wiadomości i przekonania wspierać; rady moie zaś zawsze do prawdziwego położenia rzeczy i przepisów prawa zastósować; stron do processów niepotrzebnych i bezzasadnych niepowodować ani pobudzać; niepodawać im żadnych środków do przekręcenia i zaćmienia prawdy; niezachęcać ani powodować ich do uporczywego i rozmyślnego zapierania się; owszem gdybym miał pomiarkować, iż podobne strony takowych zamyślaią użyć wykrętów, starać się będę, ie od tego odwrócić, zawiadomiaiąc ie dokładnie o przepisanych w téy mierze prawem karach.

Przyrzekam oraz, dane mi od stron iako ich pełnomocnikowi zlecenia wiernie, akuratnie, troskliwie, i z gorliwością, tudzież z należytym względem na przepisy prawa wypełniać; szczególniéy zaś w przypadkach, w których podobne strony czynności iakowéy odemnie iako Notaryusza żądać będą, przytém przepisy Powszechnéy Ordynacyi sądowéy ściśle i punktualnie zachować; protokuły i instrumenta stósownie do prawdzi-

wego stanu rzeczy, do oświadczenia i zamiaru stron, z naywiększą akuratnością, nayściśleyszą legalnością, i ile tylko bydź może, iak nayiaśniéy układać i sporządzać; przytém zaś, ile w moiéy będzie mocy, niedozwalać, aby strona iedna przez drugą była oszukaną, lub w innym sposobie pokrzywdzoną; niedać się w żadnym względzie użyć za narzędzie oszukaństwa, lub złości; owszem, gdybym miał uważać, iż strony do podobnych zmierzaią nieprawnych podstępów, wystawiać im iak naymocniéy karygodność ich postępowania, a w razie potrzeby Dyrektorowi kollegii lub sądom o tém donieść; we wszelkich innych zaś przypadkach, gdzie strony urzędu mego używać będą, w podobnych interessach ścisłe, sumienne, i niezłomne zachowywać milczenie, i w każdym względzie tak się sprawować, iak wiernemu, sumiennemu i wiarygodnemu Kommissarzowi sprawiedliwości i Notaryuszowi przystoi i przynależy. Tak mi Panie Boże dopomóż i t. d.

Dodatek §. 471. Wykonać się maiąca przez Kommissarzy sprawiedliwości i Notaryuszów przysięga urzędowa ma bydź urządzoną podług normy w §. 445. Dodatku do §. 43. Tyt. II. Cz. III. przepisanéy. Zamiast słów:

„W szczególności przyrzekam — — — zadosyć uczynić“ należy położyć:

„W szczególności przyrzekam, strony, które się do mnie po radę udadzą, takową według naylepszéy méy wiadomości i przekonania wspierać; przestrzegać ie względem wniesienia niesprawiedliwych skarg, i zaprzeczania słusznych pretensyi, zawiadamiać ie o przepisach prawa, te także sam

przy dopełnieniu otrzymanych zleceń ściśle zachować, protokuły wiernie i stósownie do istoty rzeczy sporządzać, instrumenta notaryackie z naywiększą troskliwością podług przepisów prawa wygotować, i we wszelkich okolicznościach do urzędu mego ściągaiących się, Przełożynym moim, stósownie do subordynacyi, winne zawsze okazywać posłuszeństwo."

TYTUŁ OSMY.

O urzędnikach sądowych przy sądach niższych, i o ich obowiązkach.

§. 1.

Podział sądów niższych.

Sądy niższe, pod któremi się tu wszelkie kollegia, sądy, i osoby sędziowskie, żadnego kollegium departamentowego nieskładaiące, ani też do niego nienależące, bez różnicy inney ich godności i nazwiska, rozumieią, podzielaią się stósownie do przepisu Części I. Tyt. XXV. §. 3., według rozległości ich obwodu jurysdykcyinego, i podług większey lub mnieyszey ilości zachodzących w nich spraw ważnych, na dwie klassy; i w każdey Prowincyi osobno się oznaczy, które z znayduiących się tam sądów niższych do pierwszey, a które do klassy drugiey należeć maią.

§. 2.

Podział ten niema iednak bynaymniey uwłaczać stopniowi, szczególnym prawom i prerogatywom, iakie iednemu sądowi niższemu przed drugiemi służyć mogą; i w tey mierze masię wszędzie pozostać przy dotychczasowych urządzeniach.

§. 3.

Skoro magistraty iakie do pierwszéy należą klassy sądów niższych, na tenczas, ile tylko okoliczności dozwolą, ma na to bydź wzgląd miany, aby w mieyscach, gdzie to ieszcze nienastąpiło, załatwianie rzeczy sądowych od innych ekonomicznych, politycznych i mieyskich było odłączoném, i aby dla czynności pierwszych pewni członkowie tak dalece wyłącznie byli przeznaczeni, iżby im się całkowicie poświęcać mogli, i od innych roztargnących ich zatrudnień zupełnie byli wolnemi.

§. 4.

Obsadzenie ich.

Do urzędów sędziowskich przy sądach niższych, stósownie do przepisu Tyt. IV. §. 33., nikt niema bydź przypuszczony lub przyięty, kto pierwéy niepracował przy którym sądzie głównym departamentowym iako Referendaryusz, i tym sposobem potrzebną nabył wiadomość praktyczną i biegłość w różnych czynnościach urzędu sędziowskiego, i w przyzwoitém ich załatwianiu; tudzież kto o dobrym i poczciwym moralnym charakterze dostatecznych niedał dowodów.

§. 5.

Obowiązki ogólne.

Każdy urzędnik przy sądach niższych, bez różnicy i wyiątku, te same ma obowiązki punktualnego posłuszeństwa i powolności względem prawa; szczerey gorliwości, pilności i bacznego usiłowania do przyśpieszenia wydziału bogumiłéy sprawiedliwości; wytrwałéy chęci do wszelkich czynności do urzędu iego należących; nieskazitelnéy poczciwości i nayścisleyszéy bezstronności, iakie w poprzedzaiących Tytułach dla osób przy

głównych sądach departamentowych umieszczonych obszerniéy są przepisane.

§. 6.

Wszelkie uchybienia przeciw tymże obowiązkom, bądź że takowe przy okazyi zaniesionych w téy mierze od stron zażaleń wykazuią się, bądź że innym sposobem przez przełożony sąd departamentowy są odkryte i spostrzeżone, również ściśle maią bydź dochodzone, i z tą samą surowością ukarane, iak względem urzędników przy sądach głównych w Tytułach poprzedzaiących przepisano.

§. 7.

O sądach niższych pierwszéy klassy.

Sądy niższe pierwszéy klassy składaią się:

1) z Dyryguiącego, który ma nazwisko Prezesa, Dyrektora, lub Burmistrza sprawiedliwości i t. d.;
2) z pewnych członków, którym się według różnicy mieysca i stopnia takowego sądu niższego, nadaie nazwisko Radzców, Radnych, Assessorów, Syndyków i t. d.;
3) z potrzebnych urzędników kancellaryinych i registratury, tudzież z innych Subalternów;
4) maią przy większych sądach niższych téyże klassy bydź umieszczeni młodzi ludzie iako Auskultatorowie i Referendaryusze.

§. 8.

Dyryguiący, członkowie i subalterni tychże sądów niższych maią co do szczególnych obowiązków ich urzędu to samo do zachowania, co wyżéy w Tyt. II. III. V. Prezesom, Radzcom i Subalternom głównych sądów departamentowych przepisano.

§. 9.

Sądy niższe mogą wprawdzie przyimować Auskultatorów i Referendaryuszów, lecz powinny ich przełożonemu sądowi głównemu do examinu i approbacyi przedstawiać.

§. 10.

Ciż Auskultatorowie i Referendaryusze toż samo maią do czynienia i zachowania, co tym przy sądach głównych w Tyt. IV. przepisano. Kiedy się tym sposobem czas nieiaki w czynnościach sądowych ćwiczyli, muszą poszukiwać umieszczenia swego albo na urzędzie Subalterna, albo na małym urzędzie sędziowskim przy iakim sądzie niższym; alboli też powinni ieszcze czas nieiaki w téyże saméy własności dać się używać przy sądzie głównym, i przezto do urzędów ważnieyszych ukwalifikować się.

Dodatek §. 472. Jeżeli iednak względem swéy zdatności złożyć mogą zaszczytne zaświadczenie, a toż przy przedsięwziąść się maiącym z niemi examinie potwierdza się, a natenczas również do urzędów ważnieyszych maią bydź przypuszczeni, iak gdyby rzeczywiście przy głównym sądzie departamentowym zostawali.

§. 11.

Przy małych sądach niższych mogą Kandydaci prawa na Protokulistów bydź przyięci i używani. Ci zaś, ieżeli także w przyszłości w Wydziale sprawiedliwości rzeczywiste swe chcą znaleść umieszczenie, powinni się do tego przez dalsze prace iako Auskultatorowie i Referendaryusze przy sądzie głównym usposobić. Wszelakoż takowy Kandydat, który iuż czas nieiaki przy małym sądzie niż-

Drugiéy klassy.

szym pracował, a przy examinie za zdatnego iest uznany, może z pominięciem pośredniego stopnia Auskultatora, zaraz Referendaryuszem bydź mianowany.

§. 12.

Gdy przy sądach niższych drugiéy klassy Sędzia z stronami sam ieden tylko ma do czynienia, a przy poiedyńczych z niemi działaniach od nikogo bezpośrednio kontrollowanym bydź niemoże; oraz w processach szczególniéy, obowiązki Decernenta i Instruenta w osobie swoiéy połącza i zarazem wyroki układa, przeto przy takowym mężu nayściśleysza rzetelność i naytroskliwsze wystrzeganie się wszelkiéy interessowności, chciwości, stronności, i innych namiętności naypotrzebnieyszym iest przedmiotem. Sądy główne powinny zatém przy ich dozorze nad tą klassą sądów niższych, takowe szczególniéy z tego uważać względu; każde zdarzaiące się podeyrzenie względem ich poczciwości i bezstronności z naywiększą roztrząsać i śledzić uwagą, a gdy się podobnych wykroczeń winnemi okażą, oneż bez naymnieyszego względu, ieszcze surowiéy i mocniéy ukarać, iak inne uchybienia przeciw przepisom Prawa i Ordynacyi Processowéy, któreby takowi Sędziowie niżsi dla pomiernego ich talentu i światła w iakowéy okoliczności popełnić mogli.

§. 13.

Jak Sędziowie niżsi drugiéy klassy zachować się maią, kiedy sprawy z stronami nieprzytomnemi i oddalonemi maią bydź instruowane, przepisano w Części I. Tytule XXV. §. 48.

§. 14.

Subordynacya względem głównych sądów departamentowych.

Każdy sąd niższy winien przełożonemu sobie sądowi głównemu posłuszeństwo i subordynacyą. Musi przyimować od niego rozkazy, zaleceniom iego w rzeczach sądowych śpiesznie zadosyć czynić; tłumaczyć mu się na żądanie z postępowania swoiego, i akta swoie do ich przeyrzenia i rozpoznania bezbronnie mu podawać; z resztą zaś w czynnościach urzędowych do żadnych innych przepisów i rozporządzeń niestósować się, iak do tych, które go albo od tegoż przełożonego mu sądu głównego, albo też bezpośrednio od władzy wyższéy dochodzą.

Z resztą co do tabell processowych, opiekuńczych i depozytalnych, które od sądów niższych przełożonym im sądom głównym przesyłane bydź muszą, pozostaie się przy dotychczasowém urządzeniu.

§. 15.

Dozór nad sądami niższemi.

Jak sądy główne w zachodzących szczególnych przypadkach na postępowanie sądów niższych uwagę swoią zwracać, takowe roztrząsać, zaniesione i za uzasadnione uznane zażalenia, lub też z urzędu odkryte nadużycia załatwiać, i każdą zdrożność surowo i iak naymocniéy, bez względu na osobę, ukarać maią, iuż wyżéy w Tyt. II. §. 35. Tyt. III. §. 47. 59. obszerniéy przepisano.

§. 16.

Rewizye.

Prócz tego zaś powinny sądy główne u podwładnych sobie sądów niższych od czasu do czasu kazać odbywać rewizye sądowe.

§. 17.

Do takowych rewizyi u sądów niższych pierwszéy klassy powinien zawsze rzeczywisty Radzca kollegii bydź delegowany. Co zaś

do sądów niższych drugiéy klassy zostawuie się sądom głównym, takowe albo również przez Radzcę z grona swego, lub też przez innego urzędnika sądowego albo Referendaryusza szczególnéy zdatności i doświadczenia, i doświadczonéy poczciwości uskutecznić kazać.

§. 18.

Takowe rewizye sądowe są albo zwyczayne, albo nadzwyczayne.

§. 19.

Zwyczayne. Co się tycze zwyczaynych rewizyi, tedy wszystkie do Departamentu sądu głównego należące sądy niższe maią w miarę rozległości takowego Departamentu i według położenia mieysc, w pewne dystrykta bydź podzielone, dla każdego dystryktu stały Rewizor wyznaczony, iednakże osoba tychże Rewizorów, i wskazane każdemu dystrykta maią bydź od czasu do czasu odmienione, z resztą zaś każdy Rewizor ma w zaniesionych przeciw sądom niższym dystryktu iego i ich wyrokom zażaleniach i appellacyach, za zwyczay, na Decernenta bydź ustanowiony,

§. 20.

Ciż Rewizorowie powinni powierzone ich szczególnemu dozorowi sądy niższe często, a przynaymniéy, gdzie tylko okoliczności tego dozwalaią, raz w rok odwiedzać, do tego wprawdzie szczególniéy ferye sądowe, gdzie od własnych swych czynności urzędowych nayłatwiéy oddalić się mogą, obierać, iednak do żadnego pewnego czasu nie wiązać się, ani sądu, gdzie rewizya ma nastąpić, o swém przybyciu pierwéy uwiadomiać.

§. 21.

§. 21.

Naypierwszą ich powinno bydź czynnością, żądać kluczy depozytalnych; rachunki zakończyć kazać; takowe przeyrzeć, i z tabellami i extraktami sądowi głównemu przesłanemi porównać; zrewidować zapasy, i tym sposobem o przyzwoitém i porządném zawiadywaniu depozytem przekonać się.

§. 22.

Powinni daléy bydź przytomnemi na sessyach i w dniach sądowych, pilną zwrócić uwagę na sposób postępowania; i iak się Sędziowie w zachodzących czynnościach w ogólności, w szczególności zaś przy instrukcyach spraw zachowuią; uważać z troskliwością na zdarzyć się mogące nadużycia i nieregularności, a ieżeli spostrzegą, iż takowe tylko z nieporozumienia, omyłki, ograniczoney wiadomości, lub braku używania pochodzą, obiaśnić Sędziów przytém dokładną informacyą praktyczną; gdyby zaś podobne nadużycia zasadzać się miały na grubéy niewiadomości, na lenistwie i opieszałości, albo wcale na niemoralnym, stronnym, lub namiętnościami powodowanym sposobie myślenia, takowych bliżéy dochodzić, a skoro się rzecz do formalnéy kwalifikuie indagacyi, o tém kollegio niezwłocznie donieść.

§. 23.

Wszelkie akta bieżące processowe, konkursowe i nayważnieysze opiekuńcze powinni sobie kazać przedłożyć; patrzeć, czyli takowe w należytém znayduią się biegu, i przez co ukończenie toczących się spraw iest zatrzymaném; tudzież co przytym iest do czynienia, i iaki sprawie dla przyśpieszenia iéy

końca ma bydź nadany kierunek, pilnie monitować, i podać do tego środki.

§. 24.

Powinni następnie kazać sobie podać księgę hypoteczną, i przekonać się, czyli takowa wiernie, akuratnie, i porządnie iest prowadzoną.

§. 25.

Zaniesione do nich zażalenia przeciw sądowi niższemu, winni wysłuchać, takowe z aktami porównać, zażądać od sądu obiaśnienia, a ieżeli zażalenie oczywiście iest bezzasadném, Supplikanta dokładnie o stanie rzeczy zainformować; gdyby zaś oczywiście miało bydź słuszném, sądowi iego załatwienie zalecić, w wątpliwych atoli przypadkach dalsze rozpoznanie i rozporządzenie kollegio zostawić.

§. 26.

Po skończoném rewizyi powinien Rewizor o wypadku kollegio złożyć rapport, i sporządzony przez niego protokół rewizyiny dołączyć.

§. 27.

Nadzwyczayne. Prócz tych zwyczaynych rewizyi sądowych powinny także od czasu do czasu nadzwyczayne i ściśleysze rewizye u takich sądów niższych bydź przedsiębrane, przeciwko którym częste zachodzą zażalenia, lub u których w przypadkach szczególnych spostrzeżone zostały ślady nieporządku, zdrożności, lub przewłoki.

§. 28.

O takowéy rewizyi sądowéy winien sąd niższy, u którego ma nastąpić, zawczasu bydź uwiadomiony; niemniéy powinna takowa albo przez ogłoszenie z ambon, lub przez pu-

bliczne obwieszczenie, albo innym stósownym sposobem do wiadomości publiczney i osób pod juryzdykcyą tegoż sądu zostaiących bydź podaną.

§. 29.

Kommissarz rewizyiny powinien przedewszystkiém o urządzeniach i wewnętrzney organizacyi sądu; o przymiotach iego członków, czyli do swych urzędów przepisanym sposobem legalnym zostali examinowani i mianowani; o podziale czynności i Departamentu pomiędzy nich, i o zaprowadzonym porządku przy sessyach, bliższą powziąść wiadomość.

§. 30.

Następnie powinien pilnie bywać na sessyach, i w szczególności bydź przytomnym przy instrukcyach processów; przytém wszystko zachować, co Rewizorom wyżéy w §. 23. przepisano; na nadużycia, iakieby się wkraść mogły, ścisłą zwrócić uwagę, i starać się, aby ich właściwéy doyść przyczyny.

§. 31.

Wszelkie akta bieżące tak processowe, konkursowe iako też opiekuńcze powinien ściśle i z naywiększą uwagą zrewidować, przytém nietylko na obecne ich położenie, i co podług tegoż dla dalszego ich stósownego prowadzenia i ukończenia rozporządzoném bydź winno, uważać, lecz także całe postępowanie sądu w takowych sprawach od pierwszego początku ściśle roztrząsać, pomyłki iego dokładnie zanotować, ich przyczyny i powodu bliżéy dochodzić, tłumaczenia się sądu w téy mierze zażądać, i dla dokładnego zainformowania się o zachowywaniu się tegoż w różnych gatunkach spraw, winien, w przy-

padkach, gdzie akta bieżące do tego niesą dostateczne, kazać sobie podać iuż zakończone i reponowane.

§. 32.

Zawiadywanie depozytem powinien również ściśle roztrząsać, stósować się w téy mierze do przepisu Rewizorom w §. 22. udzielonego; przytém zaś i w ten przedmiot ieszcze głębiéy i dokładniéy wchodzić, iak przy rewizyach zwyczaynych dla krótkości czasu dziać się może.

§. 33.

Nietylko księgę hypoteczną powinien Kommissarz przeyrzeć, lecz oraz akta gruntowe, i księgi protokułowe i signatury przedłożyć sobie kazać, i iak nayściśléy dochodzić, czyli przepisy ustawy hypotecznéy z należytą troskliwością i akuratnością są zachowane.

§. 34.

Także urządzenie registratury i kancellaryi powinien Kommissarz przy takowym sądzie niższym rewidować, i przekonać się, czyli i tu należyty panuie porządek, akuratność i pilność.

§. 35.

Zgłaszaiących się do niego Supplikantów powinien z ich zażaleniami dokładnie do protokułu wysłuchać; przytém dane zwyczaynym Rewizorom w §. 26. przepisy również ściśle zachować; w takowe zaś śledzenia, według okoliczności, ieszcze ściśléy i dokładniéy wchodzić, aniżeli przez tamtych pospolicie dziać się może.

§. 36.

Na zachowanie taxy szportlowéy dla sądów niższych przepisanéy powinien Kommissarz szczególną swą zwrócić uwagę; spostrze-

żone przytém nadużycia i zdrożności pilnie zanotować; sąd pociągnąć w téy mierze do tłumaczenia się, i przyczynę takowych uchybień należycie wyiaśnić.

§. 37.

Gdyby Kommissarz przy rewizyi swoiéy miał odkryć, iż członek sądu takich dopuścił się postępkkw, dla których podług wszelkiego podobieństwa kassacya iego, albo nawet surowsza ieszcze kara nastąpićby mogła, powinien o tém natychmiast, i ieszcze podczas rewizyi kollegio złożyć rapport; tyczące się takowego Subjekta protokuły, adnotacye i wiadomości dołączyć; wnosić o iego suspensyą, i przedsięwzięcie formalnéy przeciw niemu indagacyi, a względem tymczasowego zawiadywania iego urzędu uczynić propozycye.

Póki dalsze rozporządzenie kollegii na takowy poprzedniczy rapport nienadchodzi, Kommissarz rewizyiny iest upoważniony, podeyrzanemu urzędnikowi dalsze wykonywanie urzędu iego zakazać, i potrzebne poczynić rozporządzenia, aby się od indagacyi i kary przez ucieczkę uchylić niemógł.

§. 38.

Po ukończoném rewizyi powinien Kommissarz względem niéy dokładny złożyć rapport, sporządzone akta podać, i dołączyć proiekt do rezolucyi rewizyinéy, w którym spostrzeżone uchybienia i nieporządek wytknięte, i potrzebne przepisy i rozporządzenia w celu ich załatwienia i sprostowania udzielone bydź winny.

§. 39.

Rapport i projekt powinny w kollegium dokładnie bydź przedstawione, ściśle roz-

trząśnięte, i po nastąpionéy approbacyi, lub sprostowaniu rezolucyi rewizyinéy, powinna taż Władzy wyższéy do potwierdzenia bydź przesłaną, a następnie sądowi niższemu, w celu stósowania się do niéy, odesłaną.

§. 40.

Co się tycze kosztów téy rewizyi, tedy tak Rewizorom zwyczaynym, iako też Kommissarzom rewizyinym osobno wyznaczonym powinien bydź dostawiony wolny poiazd.

Pierwszym wyznaczoną bydź ma za ich pracę stósowna stała nagroda. Sądy główne powinny wystarać się o potrzebny do tego fundusz, a co do magistratów, znieść się w téy mierze z Kammerą woienno-domanialną Departamentu.

Przy rewizyach nadzwyczaynych i szczególnych Kommissarze pobieraią dyety, które przed urzędników sądowych o nieporządek, nieprzyzwoite postępowanie, i o dany powód do zażaleń przekonanych z własnego ich maiątku zapłacone bydź muszą. Skoro się zaś przy rewizyi żadna podobna nieokazała przyczyna prawna do włożenia na sąd zrewidowany tychże kosztów, na ten czas dyety, co do magistratów i justyc-amtów, płacą się z funduszu dyet na etacie będącego, i w tym względzie z Kammerą woienno-domanialną znieść się potrzeba.

OGÓLNA USTAWA

DLA

REGISTRATUR

I

KANCELLARYI

WSZYSTKICH

SĄDÓW GŁÓWNYCH KRAIOWYCH.

Nayiaśnieyszy Król Pruski, Naymiłościwszy Pan Nasz, kazał wprawdzie w ogłoszoney Powszechney Ordynacyi Sądowey dostateczne udzielić przepisy względem przyszłego urządzenia registratur i kancellaryi przy głównych sądach kraiowych, i względem czynności i obowiązków umieszczonych przy nich Subalternów.

Gdy atoli od zaprowadzenia nowey Ordynacyi Processowey, i przy przedsięwziętych poźniey rewizyach sądowych okazało się, iż dotychczasowe, przy każdym prawie sądzie różne, i iuż samo przez się niestósowne urządzenie w wielu względach całkowitey wymaga reformy, a owe ogólne przepisy bliższego potrzebuią oznaczenia, ieżeli i w tym przedmiocie zamiar zupełnie porządnego, regularnego i śpiesznego załatwiania czynności ma bydź dopiętym, przeto uznano za rzecz potrzebną, główne sądy kraiowe ogólną, dokładną, i do teraźnieyszey organizacyi sądowey zupełnie stósowną opatrzeć ustawą dla ich kancellaryi i registratur, w którey nietylko zewnętrzne urządzenie tychże registratur i kancellaryi, iako też czynności umieszczonych w nich Subalternów, i podział ich pomiędzy nich bliżey oznaczone, lecz oraz tok czynności, i porządek, w iakim urzędnicy registratury i kancellaryi takowe załatwiać, wzaiemnie się wspierać, i zarazem kontrollować maią, obszerniey przepisze się.

Ustawa ta stósuie się do większego kollegium, do którego wszelkie w Departamencie iego należą różne gatunki interessów, które podług urządzeń kraiowych Regencyom i kollegiom sądowym powierzone bydź zwykły. Jeżeli więc przy kollegiach mnieyszych, lub takich, które tylko ieden i drugi gatunek tychże interessów mią do załatwienia, iakowe ograniczenia i skrócenia przepisanego tu sposobu postępowania, bądź co do toku samychże czynności, lub połączenia więcéy funkcyi w iedneyże osobie, mieysce znaleść muszą, iuż co potrzeba, w rozporządzeniach przy rewizyach sądowych wydanych, ustanowiono; albo na bliższe zapytanie i doniesienie takowych kollegiów, według okoliczności i urządzeń każdego, przepisze i postanowi się.

Ogólne zaś rozporządzenia téyże ustawy, przepisany w niéy sposób załatwiania czynności registratury i kancellaryi w ogólności, i dopełniać się maiące przy każdéy czynności obowiązki konkurruiących przy niéy Subalternów, powinny przy wszystkich kollegiach iednostaynie i z sumienną akuratnością bydź zachowane.

§. 1.

Ustanowieni przy głównych sądach departamentowych Subalterni są:

1) Dyrektor kancellaryi czyli Protonotaryusz, do którego należy dyrekcya w registraturze i kancellaryi w ogólności;

2) Sekretarze, których główna czynność zasadza się na extendowaniu ułożonych przy kollegium dekretów;

3) Archywaryusz, który archywum, registraturę lenną, hypoteczną i jeneralną obrabia;
4) Ingrossator, który mu przytém assystuie, i w szczególności księgi hypoteczne pod iego dozorem i kierunkiem utrzymuie;
5) pierwszy Registrator;
6) drugi Registrator, którzy razem registraturę prosessową, konkursową, kryminalną, pupillarną i konsystoryalną iako też pewną część registratury jeneralnéy obrabiać muszą;
7) Assystent registratury, który im przytém pomaga, i w szczególności zszywanie akt załatwiać musi;
8) Inspektor kancellaryi, który nad niższemi Kancellistami szczególny prowadzi dozór; rzeczy pisać się maiące pomiędzy Kancellistów i Kopistów rozdziela, i o wygotowanie wypisu z księgi expedycyinéy ma staranie;
9) potrzebna w miarę zachodzących przy kollegium czynności liczba Kancellistów i Kopistów;
10) urzędnicy kassowi, iako to:
   a) Rendant szportlowy,
   b) Rendant forszusowy,
   c) Kontroller,
   których obowiązki i czynności w ustawie dla kass szportlowych bliżéy są oznaczone;
11) Sługa kancellaryiny i Dozorca Woźnych, który usłużenie przy kollegium załatwia, czynności pomiędzy Woźnych rozdziela, i bezpośredni nad niemi prowadzi dozór;

12) Woźni, którzy używani są do wręczenia rezolucyi sądowych i do innych zachodzących posług.

§. 2.

Wszyscy ci Subalterni powinni co dzień, wyiąwszy iedynie dnie niedzielne i świąteczne, rano o godzinie osméy znaydować się w lokalu sądowym w wskazanych im pokoiach, i tamże aż do godziny pierwszéy czynnościami swemi zatrudniać się, a to, czego zrana odrobić niemogą, po południu załatwiać.

§. 3.

W szczególności powinni urzędnicy archywum i registratury co dzień aż do godziny pierwszéy po południu, w dniach sessyonalnych zaś, ieżeli posiedzenie ieszcze dłużéy trwa, aż do końca iego bydź przytomnemi; po południu o godzinie trzeciéy znowu w registraturze znaydować się, i przed szóstą w wieczor z niéy nieoddalić się.

§. 4.

Ten z Subalternów, który w czasie przepisanym do pracy nie przychodzi, lub prędzéy, aniżeli należy, znowu oddala się, zapłaci, według okoliczności, za każdą opóźnioną godzinę 8 do 16 dgr. kary.

§. 5.

Aby zaś przepis ten tém niezawodniéy był zachowany, Dyrektor kancellaryi utrzymywać będzie co dzień listę przytomności wszystkich Subalternów; pokoie, gdzie ciż pracuią, odwiedzi tak zrana iako i popołudniu, a nieprzytomnych zanotuie sumiennie i bez wszelkiego względu.

§. 6.

Listy te przytomności i annotacye powinien Prezes co tydzień przynaymniéy raz podać sobie kazać; nieprzytomnych wysłuchać względem przyczyn do ich uniewinienia służyć mogących, które ciż zawsze rzetelnie i sumiennie przedstawiać winni; zawinione kary ustanowić, i takowe, w celu ich ściągnienia, w księdze kar zanotować kazać.

§. 7.

Dla uwolnienia od téyże kary, żadna inna przyczyna niema bydź przyiętą, iak choroba, lub inne podobne nadzwyczayne i nieodzowne przeszkody.

§. 8.

Kiedy więc Subaltern dla takowéy nieodzownéy przeszkody w lokalu sądowym znaydować się, lub przepisanych do pracy godzin dopilnować niemoże; powinien to Prezesowi w krótkiem promemoria rzetelnie donieść lub donieść kazać; a tenże powinien toż promemoria Dyrektorowi kancellaryi oddać, który ie póty zachowa, aż przy naybliższéy rewizyi listy przytomności, przyczyna uniewinienia ściśléy roztrząśniętą, i co potrzeba, w tym względzie rozporządzoném zostanie.

§. 9.

Jeżeli Sekretarz pracę swoią przed południem zupełnie skończył, i o tém Prezesowi donosi, ma mu bydź dozwolono, po południu niebydź przytomnym, i inne, prócz expedycyi załatwiać czynności, ieżeli mu iakowe zlecone zostały.

§. 10.

Również Dyrektor kancellaryi ma bydź mocen, Kancelliście, ieżeli wydzieloną sobie

pracę zupełnie skończył, i takową przyzwoicie oddał, dozwolić, aby ieszcze przed upłynieniem przepisanych godzin kancellaryą mógł opuścić, chyba, gdyby w innym Wydziale ieszcze były rzeczy śpiesznego wygotowania wymagaiące.

§. 11.

Gdyby, pomimo spodziewania, iaki Subaltern dopuścić się miał, nieprzytomność swoią, lub wcześnieysze oddalenie się, fałszywemi i nierzetelnemi uniewiniać przyczynami, ma bydź pierwszy raz na karę potroyną skazany, w razie powtórnym zaś do kassacyi doniesiony.

§. 12.

Aby Prezes mógł bydź zapewnionym, że Dyrektor kancellaryi obowiązkowi swemu zadosyć czyni, powinien bióra Subalternów, także prócz dni sessyonalnych, zwłaszcza po południu, od czasu do czasu odwiedzać, i patrzeć, czyli każdy na swém znayduie się mieyscu, i pracą swoią, iak należy, zatrudnia się.

§. 13.

Te czynności swoie może i powinien każdy Subaltern w lokalu sądowym odrabiać. Niema więc ani Sekretarzom ani Kancellistom bydź wolno, pracę brać ze sobą do domu, wyiąwszy iedynie przypadki nadzwyczayne, gdzie to iednak nieinaczéy, iak za wiedzą i zezwoleniem Prezesa, lub, ile się Kancellistów dotycze, Inspektora kancellaryi, nastąpić może.

§. 14.

Aby więc też Subalterni do różnych ich czynności dostateczne mieli mieysce, aby każdy pracę swoią spokoynie i porządnie mógł

uskuteczniać, i ieden drugiemu w tém niemusiał przeszkadzać, lokal przy każdém kollegium znayduiący się ma bydź, ile to uczynić się da, w sposobie następuiącym urządzony i podzielony.

§. 15.

Potrzeba albowiem:

1) pokoiu dla główney registratury;
2) mieysca do zachowania akt reponowanych;
3) pokoiu dla archiwum, i dla registratury lenney i hypotecznéy;
4) izby expedycyiney dla Sekretarzy;
5) izby dla kancellaryi;
6) izby kassowéy;
7) mieysca dla Sługi kancellaryinego, Dozorcy Woźnych i samychże Woźnych.

§. 16.

Ile się tylko da uczynić, powinien lokal tak bydź urządzony, aby szczególnie registratura główna, izba expedycyina i kancellarya, tak pomiędzy sobą, iako też przy audyencyi czyli sali sessyonalnéy kollegii, w bliskości były położone i wygodną miały kommunikacyą.

§. 17.

Do izby registratury głównéy należą:

1) registratura bieżąca processowa;
2) bieżąca konkursowa;
3) nowo reponowana processowa;
4) nowo reponowana konkursowa;
5) registratura bieżąca pupillarna;
6) bieżąca konsystoryalna;
7) bieżąca kryminalna;
8) registratura jeneralna w Powszechnéy Ordynacyi Sądowéy Cz. III. Tyt. V. §. 47. Nr. 2. 3. 4. opisana.

§. 18.

Dla każdéy z tychże registratur powinny bydź przeznaczone osobne repozytorya, gdzie należące do nich akta, w przedziałach podług liter alfabetu podzielić się maiących, zachowuią się.

§. 19.

Tylko nowo reponowane akta processowe i konkursowe maią bezpośrednio nad bieżącemi, w témże samém repozytorium, i w tym samym porządku litery bieżącéy, iednakże w osobnych przedziałach, póty bydź zachowane, aż daléy reponowanemi bydź mogą. Albowiem przy kollegiach, które obszerny maią obwód jurysdykcyiny, registratura reponowana ma bydź podzieloną na dwa oddziały. Do registratury nowo reponowanéy należą wtedy sprawy te, w których się ieszcze exekucya toczy, lub gdzie od zapadnięcia wyroku prawomocnego ieszcze rok nieupłynął. Skoro zaś exekucya iest ukończoną, lub rok po wyroku ostatecznym upłyniony, a exekucya niezostała poszukiwaną, albo doniesiono o nastąpionéy zapłacie, akta przenoszą się do registratury dawno-reponowanéy.

§. 20.

Prócz powyższych repozytoryów głównych powinny w izbie registratury ieszcze bydź przeznaczone i wskazane pewne mieysca, gdzie

a) akta, które z fortragami do zadekretowania wydane, lub

b) do zawyrokowania Referentom przesłane bydź maią, tymczasem złożone,

c) które od innych kollegiów i sądów tylko do zawyrokowania są nadesłane, albo

d) od

d) od sądów niższych nie do dalszego działania, lecz tylko *ad inspiciendum vel adhibendum* są podane, i po ich użyciu natychmiast znowu się odsyłaią, zachowane;

e) pisma osobne, które, nim się do akt biorą, stronie, Kommissarzowi sprawiedliwości, lub komu innemu okazane bydź maią, tymczasowo chowane;

f) akta przez wszywanie osobnych papierów skompletowanemi bydź maiące, zszywaiącemu oddane, i nakoniec

g) skompletowane tym sposobem i zszyte akta od tegoż, aż do ich reponowania w przyzwoitych przedziałach, znowu położone bydź mogą.

§. 21.

Urządzony tym sposobem dla głównéy registratury pokóy iest mieyscem dla Registratorów i ich pomocnika przeznaczoném, którzy czynności znayduiących się w nim registratur tyczące się, spólnie odrabiać muszą.

§. 22.

W téyże registraturze, i względem znayduiących się w niéy akt i papierów powinny bydź utrzymane następuiące księgi:

1) bieżące repertorium processowe;
2) — — konkursowe;
3) lista nowo zaniesionych skarg;
4) repertorium akt reponowanych processowych, i
5) repertorium akt reponowanych konkursowych;
6) repetorium akt pupillarnych bieżących, i
7) — — — reponowanych;

8) repertorium akt kryminalnych bieżących, i
9) repertorium akt kryminalnych reponowanych;
10) repertorium akt konsystoryalnych, kościelnych i szkolnych;
11) dokładne specyfikacye akt jeneralnych;
12) dzienniki czyli żurnale tyczące się rzeczy nowo przychodzących;
13) księgi dystrybucyine tyczące się spraw do zawyrokowania idących;
14) księga annotacyina względem akt wydanych, a nietyczących się ani rzeczy ekonomicznych, ani spraw do zawyrokowania dystrybuowanych.

§. 23.

Lista nowych skarg iest tylko dezygnacyą dla wiadomości Prezesa i Registratora służącą, w którą nowa sprawa, gdy na zgłoszenie się ze skargą, iéy przyięcie zostało rozporządzoném, pod nazwiskiem Powoda wpisze i w niéy zanotuie się, czyli, i dla czego processu dalszego niemiał toku; lub czyli, kiedy, i pod którym numerem sprawa w listę processową przeniesioną została.

§. 24.

W listę tę processową przenosi się albowiem sprawa, skoro na przyiętą i podaną skargę termin, bądź dla saméy tylko odpowiedzi na nię, bądź też zarazem do instrukcyi wyznacza się. Każda sprawa ma w niéy osobny numer i osobne folium, i wpisuie się podług litery początkowéy nazwiska Powoda w porządku alfabetycznym. Sprawy należące pod iednę literę, rozróżnione bydź powinny przez liczby bieżące.

§. 25. *a.*

Dla oszczędzenia mieysca dozwala się iednak, aby nie dla każdéy właśnie sprawy całkowite folium było przeznaczone; lecz może też co do spraw, gdzie przewidzieć można, iż nie wiele w nich będzie do zanotowania, n. p. w sprawach wexlowych, zwyczaynych rozwodowych, między prostemi ludźmi, przy skargach o prosty dług, i t. d., iedno folium dla dwóch lub trzech podobnych spraw bydź przeznaczone i podzielone, co więc roztropności Registratora, podług gatunku każdéy wpisać się maiącéy sprawy, zostawuie się.

§. 25. *b.*

Lista processowa następuiące ma rubryki:

1) Numer akt.
2) Nazwiska Stron.
3) Nazwisko Decernenta.
4) Nazwisko Instruenta i Assystentów.
5) Stan sprawy.

Dla każdego z tychże rzędów stósowne przeznaczoném bydź powinno mieysce, a zatém dla piątego naywiększe.

Pierwsze cztery rubryki wypełniaią się zaraz przy przenoszeniu sprawy z listy nowych skarg; piątą zaś powinien Registrator przez cały tok processu, i przez cały czas, póki akta są w registraturze, daléy prowadzić.

Powinno w niéy bydź zanotowano, na który dzień termin do odpowiedzi na skargę i do instrukcyi iest wyznaczony; kiedy akta Instruentowi zostały przesłane; kiedy się znowu do registratury wróciły; kiedy do zawyrokowania zostały przełożone; kiedy wyrok iest publikowany; kiedy appellacya została zaniesioną, i t. d., tak, aby każdy krok w całym toku sprawy, aż do nakazanéy

iéy repozycyi, z listy można widzieć, i aby Prezes takową przy rewizyi akt z niezawodnością mógł wziąć za zasadę.

Dnia ostatniego miesiąca Listopada każdego roku powinien Registrator listy processowe przeyrzeć, i wszystkie w niéy ieszcze w biegu zostaiące sprawy w listę roku następuiącego pod należnemi literami i numerami przenieść.

§. 26.

Skoro sprawa w repertorium processów bieżących przenosi się, powinna u dołu akt bydź mocno wszyta etykieta około szerokości ręki wystawaiąca, na któréy się zanotuie litera i numer, pod któremi akta w repertorium są zapisane, wraz z nazwiskami stron, a która do tego służy, aby Registrator akta w przedziałach nad sobą leżące tém łatwiéy mógł wynaleźć.

§. 27.

Tymże samym sposobem powinno repertorium reponowane względem spraw cywilnych przez drugiego Registratora bydź utrzymywane.

Repertorium to utrzymuie się również podług nazwisk Powodów w porządku alfabetycznym, i następuiące ma rubryki:

1) numer, pod każdą listą, od roku do roku, ciągle bieżący;
2) nazwiska stron;
3) liczba woluminów do sprawy należących.

§. 28.

Skoro repozycya akt w sprawie została nakazaną, co przez Decernenta, gdy process przez wyrok prawomocny, ugodę, zrzeczenie się lub zupełne odwołanie iest ukończonym dzieie się; lub, ieżeli ten to opuścił,

przez Prezesa z urzędu uzupełnioném bydź powinno, sprawa wykréśla się w repertorium bieżącém, i zapisuie się natomiast w reponowaném, a akta same kładą się w przeznaczone dla nich przedziały, nad bieżącémi.

§. 29.

Dla rozróżnienia akt bieżących od reponowanych, wszywa się do ostatnich etykieta niebieska nad białą, lub taż wyimuie się, i na nowo wszytéy zapisuie się litera wraz z numerem repertoryi reponowanego.

§. 30. *a.*

Względem spraw konkursowych i likwidacyinych utrzymuie się osobne repertorium, w którém dla każdéy z nich pewne folia są przeznaczone w miarę ich obszerności. Dla każdéy klassy akt jeneralnych poświęca się oddzielne folium, i na tém zapisuie się:

1) oznaczenie konkursu podług nazwiska Upadłego;
2) nazwisko Decernenta;
3) nazwisko Instruenta, Kuratora i Kontradyktora;
4) stan sprawy, ile do tego woluminu należy,

a ostatnia rubryka kontynuie się przez Registratora nieprzerwanie daléy aż do końca konkursu tymże samym sposobem, iak względem listy processowéy przepisano. Na ostatniéy karcie zapisuią się koleyno akta specyalne likwidacyine, z wymienieniem tylko Likwidantów.

§. 30. *b.*

Skoro względem takowego Likwidanta zachodzi appellatorium, na ten czas volumen specyalny iego tyczący się, bierze się z registratury konkursowéy do processowéy; o-

trzymuie w liście processowéy oddzielny numer i folium; postępuie się tam z nim, aż do prawomocnéy decyzyi, tak iak z każdą inną sprawą cywilną, po zapadnięciu zaś wyroku prawodzielnego zwraca się znowu do registratury konkursowéy.

§. 30. c.

Gdy konkurs przez dystrybucyą massy został ukończony, wszelkie iego akta przenoszą się do registratury konkursowéy reponowanéy, i zachowuią się tamże w uporządkowanych podług alfabetu przedziałach. Repertorium tyczące się téyże registratury konkursowéy reponowanéy następuiące ma rubryki:

1) Numer.
2) Nazwisko konkursu.
3) Liczba należących do niego woluminów akt.

§. 31.

Repertorium bieżące pupillarne utrzymuie drugi Registrator podług porządku alfabetycznego. Wzór iego następuiące ma rubryki:

1) Numer.
2) Nazwisko pod opieką zostaiącego.
3) Nazwisko opiekuna.
4) Liczba woluminów.
5) Stan sprawy.

§. 32.

W téyże ostatniéy rubryce zapisywane bydź powinny od czasu do czasu wszelkie ważnieysze wypadki, które się w takowéy sprawie opiekuńczéy zdarzaią, n. p. kiedy opieka wzięła swóy początek; kiedy Kurator zobowiązany; kiedy kuratorium expedyowane; kiedy metryki, kiedy inwentarz podany;

kiedy działy założone; kiedy takowe zatwierdzone; kiedy pierwszy, drugi, trzeci raahunek i t. d. oddany i odebrany; kiedy pokwitowanie ogólne nastąpiło, i absolutorium expedyowaném zostało, i t. d.

§. 33.

Wszystko, co do iednéy należy opieki, bądź czegokolwiek się tycze, zszywa się razem w ieden volumen, i bynaymniéy, iak się to dotąd przy niektórych kollegiach działo, niezakłada się względem każdéy szczególnéy okoliczności osobny fascykuł. Wszelakoż, kiedy takowy volumen na mierną iuż urosł grubość, powinien z stósowną epoką, n. p. z nowym iakim rokiem, lub nowym rachunkiem i t. d., drugi, trzeci wolumen i t. d. bydź zaczęty.

§. 34.

Tylko rachunki opiekuńcze i należeć do nich mogące gospodarskie, ieżeli są obszerne, zachowuią się z annexami osobno; przedstawienie zaś, którém takowe podane zostały, tudzież monita, protokół tyczący się ich odebrania, deszarża i t. d. powinny iednak do akt bydź wzięte.

§. 35.

Do bieżących akt pupillarnych przyszywaią się również iak do processowych białe etykiety, na których nazwisko opieki i numer repertoryi zapisuią się.

§. 36.

Kiedy opieka przez śmierć pupilla, przez iego pełnoletność i uczynione Kuratorowi jeneralne pokwitowanie, lub innym sposobem ukończoną została, akta wymazuią się w repertorium bieżącém, a natomiast przenoszą się w repertorium reponowane.

§. 37.

Repertorium to utrzymuie pierwszy Registrator pod następuiącemi rubrykami:

a) Numer.
b) Nazwisko opieki.
c) Liczba woluminów.

Z resztą przyszywaiącą się do reponowanych akt pupillarnych, tak iak do processowych, etykiety niebieskie, z wyrażeniem nazwiska i numeru repertoryi reponowanego.

§. 38.

Co do bieżących i reponowanych akt kryminalnych, zachowuią się i nadal tymczasem przepisane dotąd w każdém mieyscu listy i repertoria.

§. 39.

Względem akt konsystoryalnych, kościelnych i szkolnych, powinny przez pierwszego Registratora bydź utrzymywane dokładne dezygnacye, podobnież w porządku alfabetycznym, podług nazwisk mieysc, gdzie się takowe kościoły i szkoły znayduią.

§. 40.

Również dokładna dezygnacya powinna także względem akt jeneralnych do główney registratury należących przez pierwszego Registratora bydź utrzymywaną, i stósownie do przepisu Powsz. Ordynacyi Sądowéy Cz. III. Tyt. V. §. 47. Nr. 2. 3. 4. w trzy główne sekcye podzieloną.

§. 41.

Względem nadchodzących do kollegium i do fortragu podać się maiących rzeczy utrzymuie się w registraturze główney potrzebny żurnal czyli dziennik, mianowicie:

1) dla przedmiotów processowych, gdzie się także sprawy konkursowe i kryminalne, tudzież należące do téyże registratury rzeczy jeneralne zapisuią;
2) dla przedmiotów pupillarnych;
3) dla przedmiotów konsystoryalnych.

§. 42.

Każdy z tychże żurnalów czyli dzienników utrzymuie się podług wzoru pod lit. A. dołączonego. Zapisywanie dzieie się podług numerów ciągłych, albo od iednego dnia seysyonalnego do drugiego, lub od pierwszego każdego miesiąca do ostatniego. Numer zapisuie się na samémże podaniu, albo na stronnicy odwrotnéy lub drugiéy, tak aby zaraz w oczy wpadał. Rzeczy do pierwszego dziennika należące otrzymuią numer bez dalszego dodatku; tym zaś z drugiego przydaie się litera B., a tym z trzeciego litera C., n. p. B. 1. C. 3. i t. d.

§. 43.

Jak dzienniki te przez obudwóch Registratorów utrzymywane, i co przy zapisaniu zachowaném bydź ma, o tém niżéy obszerniéy będzie mowa.

§. 44.

Księgi dystrybucyine utrzymuie pierwszy Registrator podług wzoru następuiącego:

1) numer ciągnący się od początku roku aż do końca;
2) nazwiska stron;
3) nazwiska Re— i Korreferenta;
4) dzień dystrybucyi;
5) dzień, w którym re— i kiedy korrelacya oddane zostały;

6) data, kiedy relacye przeczytane były, i kiedy względem nich konkluzya nastąpiła.

Pierwsze dwie rubryki wypełniaią się przez Registratora, ostanie cztery zaś przez Prezesa własnoręcznie.

Księga dystrybucyina powinna, prócz dni sessyonalnych, w registraturze w zamkniętym futerale, do którego Prezes ieden, a Registrator drugi ma klucz, bydź zachowaną, przy każdéy zaś sessyi Prezesowi przełożoną, aby nowo nadeszłe sprawy mógł dystrybuować, oddane relacye zanotować, i zaległe u Referentów monitować.

Relacye same powinny, aż do ich odczytania, w osobnéy szafie i skrzyni, do których Prezes sam tylko ma klucz, bydź zachowane.

§. 45.

Księga annotacyina tycząca się akt takich, które prócz fortragu memoryaliów, i dystrybucyi spraw do zawyrokowania idących, na iaki inny koniec z registratury się wydaią, utrzymywaną bydź powinna podług przepisu Powszechnéy Ordynacyi Sądowéy w mieyscu przytoczoném §. 33., i wzmiankowane tamże rozkazy i rewersa zachowuią się przy niéy iako dowody, aby akta, kiedy gdzieindziéy są potrzebne, lub za nadto długo są zatrzymane, na fundamencie tych dowodów od tych, którzy ie otrzymali, napowrót żądane bydź mogą.

§. 46.

Utrzymywanie téyże księgi i wydawanie akt należy szczególnie do pierwszego Registratora, tak dalece, iż ani drugi Registrator, ani Assystent registratury, a mniéy ieszcze

kto inny, pozwolić sobie może, akta bez wiedzy pierwszego Registratora z registratury wydawać, lub takowe brać do siebie.

§. 47.

Mówiwszy w poprzedzaiących paragrafach o registraturze główney, o iéy urządzeniu i utrzymać się maiących w niéy księgach i listach, pozostaie teraz, stósownie do §. 15., daléy oznaczyć, iak właściwa registratura reponowana ma bydź urządzoną.

§. 48.

W mieyscu dla téyże registratury przeznaczoném zachowane bydź winny:

1) akta dawno reponowane processowe, i
2) akta konkursowe w myśli §. 19. wyżéy;
3) akta reponowane pupillarne,
4) akta reponowane kryminalne; mogą także
5) z należących do registratury główney akt konsystoryalnych i jeneralnych mogą volumina dawnieysze, iuż często potrzebnemi niebędące, dla oszczędzenia mieysca, w téyże registraturze reponowaney bydź umieszczone.

§. 49.

Każda z tych reponowanych registratur powinna mieć osobne swe repozytoria, gdzie się należące do nich akta w podzielonych podług porządku alfabetycznego przedziałach zachowuią.

§. 50.

Jak przy repozycyi akt postępować należy, i iakie księgi i dezygnacye względem registratur reponowanych utrzymywane bydź maią, iuż, co potrzeba, wyżéy przepisano.

§. 51.

Do archiwum, registratury lenney i hypotecznéy należą:

1) akta jeneralne w Ordynacyi sądowéy l. c. §. 47. Nr. 1. opisane;
2) akta gruntowe tyczące się lenności i hypoteki dóbr nieruchomych pod jurysdykcyą kollegii bezpośrednio zostaiących;
3) akta względem sądowego przyięcia, złożenia i publikacyi testamentów zdziałane;
4) akta maiące za przedmiot zachodzące czynności dobréy woli, a do interessów lennych i hypotecznych nienależące.

§. 52.

Same księgi hypoteczne powinny, gdzie tylko bydź może, w mieyscach od ognia zupełnie bezpiecznych bydź zachowane. Gdzie zaś lokal sądowy do tego potrzebnéy nie ma obszerności, należy dla nich oddzielne i odosobnione mieysce lub szafę do zamykania, przeznaczyć.

§. 53.

Dla każdéy z wyżéy wzmiankowanych registratur powinny osobne repozytorya, z wystarczaiącą do porządnego zachowania akt liczbą przedziałów, bydź wskazane.

§. 54.

Także w pokoiu dla archiwum przeznaczonym potrzeba wynaleźć pewne mieysca, gdzie akta i podania, do którego z celów w §. 20. a. d. f. g. wymienionych tymczasowo zachowane bydź mogą

§. 55.

Urządzony tym sposobem dla archiwum pokóy iest mieyscem do pracy dla Archiwa-

ryusza i przydanego mu Ingrossatora przeznaczoném.

§. 56.

Względem znayduiących się w nim akt powinny bydź utrzymywane następuiące księgi i listy:

1) repertorium akt jeneralnych;
2) dezygnacya akt tyczących się przedmiotów lennych i hypotecznych, tudzież
3) testamentów, i
4) czynności dobréy woli;
5) żurnal czyli dziennik;
6) księga annotacyina.

§. 57.

Akta jeneralne podzielaią się podług przedmiotów, stósownie do przepisu Ordynacyi Sądowéy l. c. §. 47. Nr. 1., i względem nich utrzymuie się dokładne repertorium pod numerami ciągłemi, w którém zarazem liczba woluminów każdego przedmiotu, i które lata każdy volumen obeymuie, wyrażoném bydź powinno.

§. 58.

Akta hypoteczne regestruią się podług nazwisk nieruchomości, których się dotyczą; podzielaią się podług powiatów, amtów lub dystryktów, z których się departament składa; a co do każdego oddziału uporządkuią się należące do niego akta, tak w saméy registraturze, iako też w repertorium, podług porządku alfabetycznego.

§. 59.

Akta testamentowe podzielaią się podług lat; repertorium zaś utrzymuie się podług alfabetu według nazwiska Testatora.

§. 60.

Co do czynności dobréy woli zachowuią się przepisy Ordynacyi sądowéy l. c. §. 50.

§. 61.

Żurnal czyli dziennik utrzymuie Archiwaryusz podług wzoru pod A. przepisanego. Prowadzi się zaś albo według liter, od iednego dnia sessyonalnego do drugiego ciągnących się, albo podług numerów od pierwszego do ostatniego każdego miesiąca; iednakże w razie ostatnim numerom litera A. n. p. A. 1. A. 2. i t. d. przydaną bydź powinna, dla rozróżnienia ich od przedmiotów do główney registratury należących.

§. 62.

Względem księgi annotacyiney Archiwaryusza to samo ma mieysce, co wyżéy w 45. względem téyże księgi w główney registraturze utrzymywać się maiącéy przepisano.

§. 63.

Izba expedycyina dla Sekretarzy powinna dostateczną mieć obszerność, aby każdy z nich mógł mieć osobny swóy stół do pracy; prócz tego zaś powinien ieszcze w niéy bydź stół długi, na którymby Woźni przychodzące z sessyi akta i zadekretowane memoriała złożyć mogli.

§. 64.

W sekretaryacie powinny bydź utrzymywane:

1) księga expedycyina;
2) księga kopialna,
3) księga terminowa, czyli kalendarz sądowy.

§. 65.

B. Księga expedycyina utrzymuie się podług wzoru pod B. nummera iéy ciągną się od pier-

wszego do ostatniego każdego miesiąca bez przerwy, i zanotuią się na zapisanych konceptach.

§. 66.

Do téy księgi expedycyinéy należą wszelkie przy kollegium zachodzące, i tak podczas iako też prócz sessyi, także przez Prezesa przy rewizyi akt zadekretowane expedycye, bez różnicy, czyli takowe processów lub innych przedmiotów dotyczą; tudzież expedycye wyroków i rezolucyi, w wszelkich przypadkach, gdzie takowe pod pieczęcią nastąpić muszą; niemniéy wszelkie widymacye, wszelkie rapporta, chociażby te przez członka kollegii *in extenso* były ułożone; daléy wszelkie rekwizycye, trans— i remissorialia do sądów i kollegiów obcych; słowem, wszelkie rozporządzenia, które albo przez Prezesa *in mundo* podpisuią się, lub podług ustawy szportlowéy iakową przynoszą opłatę.

§. 67.

W téyże księdze expedycyinéy zapisuią się więc także dekreta takie które podług Ordynacyi Processowéy żadnéy formalnéy niepotrzebuią expedycyi, lecz stronom się tylko *brevi manu* okazuią, lub w kopii przesyłaią, za które iednak, prócz przepiśnego, ieszcze taxa iaka opłaca się. Przy zapisaniu wyraża się atoli, obok numeru, przez pewny znak, mianowicie: *br. m. (brevi manu)*, iż przytém żadna piśmienna expedycya nieznayduie mieysca.

§. 68.

Do księgi kopialnéy utrzymuiącéy się podług wzoru pod C., należą: C.

a) wyroki i rezolucye, które się nie pod pieczęcią wyexpedyuią, lecz stronom

lub assystentom tylko proste kopie udzielaią;

b) wszelkie proste kopie dekretów, podań, protokułów, lub czegokolwiek bądź, które się assystentom, stronom, Kommissarzom sprawiedliwości, lub komu innemu, w skutek rozporządzenia kollegii wydaią, i od których ani żadna taxa ani stępel nieopłaca się, ani się też do podpisu praesidii podaią, a zatém do zapisania w księgę expedycyiną niesą ukwalifikowane.

§. 69.

Numera w téyże księdze kopialnéy ciągną się również, iak w księdze expedycyinéy, od pierwszego każdego miesiąca do ostatniego, i zapisuią się na exhibitum przepisaném bydź maiącém.

§. 70.

Gdy księgi expedycyina i kopialna, iak następnie ieszcze bliżéy okaże się, są zasadą wszelkiego porządku w kancellaryi, przeto Sekretarze obowiązani są, takowe z naywiększą prowadzić akuratnością i dokładnością, i żadnego exhibitum do iednéy lub drugiéy należącego bez zapisania nieprzepuszczać. Tak Decernenci, iako też w szczególności Prezes, Dyrektor kancellaryi i Inspektor, powinni na to ciągle baczne mieć oko, a ostatni powinien, skoro mu takowe exhibitum, numerem nieoznaczone, dla dystrybuowania między Kancellistów do rąk przychodzi, takowego nieprędzéy mundować lub przepisać kazać, aż pierwéy w należytém mieyscu zapisaném zostało.

§. 71

§. 71.

W szczególności powinni także instruenci wydawać się maiące na protokuły instrukcyine dla dalszego sprawy kierunku rezolucye, z których assystentom, mandataryuszom lub stronom kopie udzielone bydź maią, nasamprzód Dyrektorowi kancellaryi oddać kazać, aby tenże zapisanie ich w księdze kopialnéy załatwił, a następnie exhibitum Inspektorowi kancellaryi daléy wręczył.

§. 72.

Co z resztą Sekretarze przy samém zapisywaniu w też księgi zachować powinni, o tém niżéy obszerniéy będzie mowa.

§. 73.

W kalendarzu sądowym czyli księdze terminowéy zapisuią się wszystkie termina, nie przed poiedyńczemi członkami kollegii, lecz przed zgromadzonym sądem wyznaczone, n. p. w interessach tyczących się czynności dobréy woli, w interessach hypotecznych i opiekuńczych, do złożenia przysięgi homagialnéy, do nadania lenności, do ustanowienia hypoteki sądowéy, do sądowego podpisania kontraktu, do przyięcia opieki. Daléy termina do sądowych licytacyi i aukcyi. Porównay Ordynacyą sądową l. c. §. 16.

Termina instrukcyine i inne w rzeczach spornych wyznaczone powinny się okazać z list instrukcyinych na stole kollegii znayduiących się; a każdy, który takowego terminu ma dopilnować, winien sobie takowy sam zanotować.

§. 74.

Wymienione wyżéy trzy księgi, to iest: księga expedycyina, kopialna i terminowa, powinny zawsze w izbie expedycyinéy znay-

dować się i bydź pod ręką. Żaden z Sekretarzy niepowinien takowych brać ze sobą do domu; ani też takowe maią się pozostać w registraturze, kancellaryi, lub gdzieindziéy.

§. 75.

Izba kancellaryina powinna dla wszystkich Kancellistów do ich czynności i pracy dostatecznie bydź obszerną i iasną. Dla Inspektora kancellaryi winno w niéy bydź wskazane mieysce, w którém od drugich iest odosobniony, iednakże ich zupełnie widzieć może, i dostateczną ma obszerność, aby przychodzące do niego od Sekretarzy rzeczy, do mundowania i przepisania rozdzielić się maiące, od drugich iuż wygotowanych, onemu oddanych, i do podpisu i pieczętowania, lub gdzieindziéy przesłać się maiące mógł odłączyć.

§. 76.

Inspektor kancellaryi utrzymuie:

D. 1) Dziennik rewizyiny podług wzoru pod D.

E. 2) Tabellę dystrybucyiną podług wzoru pod E. o których niżéy obszerniéy mówić się będzie.

§. 77.

Izba kassowa przeznaczoną iest:

1) dla Rendanta szportlowego,
2) dla Rendanta forszusowego, i
3) dla Kontrollera.

Każdy z nich powinien mieć osobny swóy stół do pracy; także znaydować się powinien stół do liczenia pieniędzy, na którym za lub wypłacić się maiące pieniądze odbierane bydź mogą.

§. 78.

Każdy z obudwóch Rendantów ma w izbie kassowéy osobną swą skrzynię z mocném zamknięciem, dla zachowania w niéy codziennego bieżącego przychodu. Sama zaś kassa forszusowa i szportlowa nieznayduią się w tymże pokoiu, lecz w sklepieniu depozytalném.

§. 79.

Utrzymywać się maiące przy kassie szportlowéy i forszusowéy księgi opisane są dokładnie w Ustawie z dnia 20. Kwietnia 1782.

§. 80.

Izba dla Sługi kancellaryinego, Dozorcy Woźnych i Woźnych powinna ile możności iak nayblizéy znaydować się przy audyencyi, albo sali sessyonalnéy. Jeżeli do tego na osobném zbywa mieyscu, na ten czas ciż Subalterni muszą bydź w izbie dla stron przeznaczonéy, w którym to iednak razie dla Sługi kancellaryinego i Dozorcy Woźnych osobne stoły i zamknięcia, do ich czynności i zachowania rzeczy przez ich ręce przechodzących przeznaczone bydź winny.

§. 81.

Wszyscy, powyżéy w §. 1. wymienieni Subalterni odsyłaią się tu powtórnie do ogólnych przepisów w Ordynacyi Sądowéy Cz. III. Tyt. V. obiętych.

§. 82.

Co się szczególnych ich dotycze czynności, tedy takowe ściągaią się naygłówniéy:

I. do rzeczy i przedmiotów tych, które do fortragu memoryalnego przy kollegium należą;

II. do spraw w kollegium do zawyrokowania przedłożyć się maiących.

Względem obudwóch tych gatunków czynności udzielone teraz będą co do toku i porządku, podług którego Subalterni takowe uskuteczniać, przytém się wspierać i wzaiemnie dopomagać, oraz ieden drugiego kontrollować winni, dokładne przepisy.

I.

O czynnościach ściągaiących się do fortragu memoryalnego.

§. 83.

Wszelkie rapporta, przedstawienia, suppliki, odezwy, i w ogólności wszelkie przedmioty maiące iść do kollegium do fortragu i wydania decyzyi, powinny albo u Prezesa, albo w registraturze, lub w archiwum bydź oddane.

§. 84.

Żaden członek lub Subaltern kollegii niepowinien więc poważyć się, podobne rzeczy prywatnie wziąć do siebie, lecz winien tych, którzy takowe u niego chcą oddać, natychmiast odesłać do Prezesa lub registratury; a ieżeli mu iednak co podobnego pocztą lub innym sposobem iest wręczone, to niezwłocznie do iedney z wymienionych władz odesłać.

§. 85.

Kiedy strony w kollegium czego chcą poszukiwać, i w téy mierze do protokułu wysłuchane bydź maią; tedy każdy członek lub Subaltern, do którego się naypierwéy udaią, winien ie odesłać na sąd, gdzie co dzień, zrana i popołudniu, ieden lub kilku Referendaryuszów ma bydź obecnych, którzy protoku-

ły przyimować, i takowe potém Prezesowi niezwłocznie przesłać powinni.

§. 86.

Wszelkie pod adressem kollegii, pocztą lub innym sposobem nadchodzące i zapieczętowane rzeczy powinny nayprzód Prezesowi bydź oddane, który ie odpieczętuie, prezentuie, i potém do registratury lub archiwum, gdzie rzecz takowa należy, bez naymnieyszéy zwłoki odsyła; przyczém z resztą przepisy Ustawy dla kass szportlowych z dnia 20. Kwietnia 1782. §. 111. i 112. zachowane bydź winny.

§. 87.

Skoro przedmiot iaki do głównéy registratury należący przez omyłkę w archiwum iest oddany, i tak na odwrot, Archiwaryusz lub Registrator winni natychmiast o to mieć staranie, aby rzecz taka, tam gdzie należy, oddaną była.

§. 88.

Wszelkie tym sposobem do registratury głównéy przychodzące rzeczy winien pierwszy Registrator odbierać, prezentatę, gdyby to ieszcze przez Prezesa nienastąpiło, zapisać, exhibitum w dziennik, w który stósownie do §. 41. należy, natychmiast wciągnąć, i numer dziennika na témże exhibitum położyć.

§. 89.

Następnie powinien, za pomocą Assystenta registratury, należących do niego akt wyszukać, sygnaturę ich tak w przeznaczonéy do tego rubryce dziennika, iako też na brzegu exhibity samego zanotować, i toż ostatnie wraz z należącemi do niego aktami w mieyscu podług §. 20. dla takowych porozsyłać się

maiących rzeczy przeznaczoném w pogotowiu położyć.

§. 90.

Jeżeli przychodzące exhibitum iest rzeczą nową, w którey ieszcze żaden Decernent nie iest wyznaczony, i ieżeli go także Prezes przy nastąpionéy przez niego prezentacyi exhibiti ieszcze nie wyznaczył, Registrator powinien takowe exhibitum przy wciąganiu go w dziennik, w mieyscu, gdzie zazwyczay sygnatura akt notuie się, literami N. S. (nowa sprawa) oznaczyć, i Prezesowi dla niezwłocznego wyznaczenia Decernenta przedłożyć.

§. 91.

Kiedy wprawdzie są akta poprzednicze, lecz nieznayduią się w registraturze, Registrator powinien w księgach patrzéć, gdzie są, i o niezwłoczne ich dostawienie starać się. Skoro zaś tego w iakowym przypadku uskutecznić nie iest w stanie, powinien brak akt, tak w właściwéy rubryce dziennika, iako też na samém exhibitum, literami D. A. *(Desunt Acta)* wyrazić.

§. 92.

Jeżeli dołączyć się maiące akta nie są zupełne, lecz może ieszcze braknie do nich iakie w expedycyi lub gdzieindziéy znayduiące się exhibitum, które nie natychmiast dostawioném bydź może, Registrator powinien o tém również, dla wiadomości i pamięci Decernenta, na exhibitum krótką uczynić wzmiankę.

§. 93.

Wieczorem każdego dnia powinien Registrator nadeszłe w tymże dniu, a przy naybliższéy sessyi do fortragu iść maiące rzeczy

wraz z należącemi do nich aktami Decernentom przez Woźnych przesyłać, aby ciż mieli czas do należytego przygotowania się na znayduiące się pomiędzy niemi obszerne sprawozdania.

§. 94.

Registratorowie powinni zatém registratury nigdy prędzéy nieopuszczać, aż wszelkie w tymże dniu nadeszłe rzeczy przyzwoicie wciągnięte, akta do nich wyszukane, i z samemi memoryałami Decernentom przesłane zostały.

§. 95.

Ostatniego wieczora przed każdą sessyą winien Assystent registratury wygotować kopie trzech dzienników, zacząwszy od końca poprzedzaiącéy dystrybucyi, i takowe następuiącego rana Prezesowi podać.

§. 96.

W tychże kopiach powinna iednak ostatnia rubryka, to iest:

kiedy exhibitum znowu do registratury oddaném zostało,

bydź opuszczoną, i natomiast próżna rubryka zostawioną, w któréyby Prezes przy fortragu, co potrzeba, mógł zanotować.

§. 97.

Wszystko, co powyżéy względem wciągania i dystrybucyi rzeczy do głównéy registratury należących przepisano, powinno także przez Archiwaryusza, co do przedmiotów wydziału iego, bydź zachowaném.

§. 98.

Na saméy sessyi wywołuie Prezes fortragi podług numerów, i notuie w rubryce w §. 96. wzmiankowanéy przy każdym numerze: czyli takowy iest przedstawiony; czyli pi-

śmienna expedycya względem niego nakazana, lub tylko rezolucya *brevi manu* okazać się maiąca zadecydowana, albo czyli exhibitum tylko do akt pisane, lub też przedmiot do naybliższéy sessyi odłożonym został.

§. 99.

W powszechności powinny wszelkie memoryały i exhibita przez Decernentów niezawodnie na téyże saméy bydź przedstawione, dla któréy dystrybuowane zostały.

§. 100.

Gdyby w iakim szczególnym przypadku nie miało bydź rzeczą podobną, ukończyć sprowozdanie wszystkich na ieden dzień sessyonalny dystrybuowanych przedmiotów, Prezes powinien wszelakoż tego dopilnować, aby przynaymniéy wszystkie rzeczy sporne były przedstawione, i może, w razie potrzeby, niektóre inne przedmioty, n. p. obszerne z aktami złożone rapporta sądów niższych; zapytania tychże; akta rewizyine i rezolucye; niemniéy inne obszerne okoliczności jeneralne, albo do naybliższéy sessyi, lub też do nadzwyczaynego zgromadzenia się, ieszcze w tymże samym tygodniu wyznaczyć się maiącego, odłożyć.

§. 101.

Również powinny wszystkie przedstawione rzeczy pospolicie w dniu sessyonalnym także bydź zadekretowane, i Sekretarzom oddane. Decernenci maią zatém, stósownie do przepisu Ordynacyi Sądowéy Cz. III. Tyt. III. §. 42., obszernieysze dekreta, po poprzedniém przygotowaniu się, w domu układać, aby takowe po sprawozdania i nastąpioném przyzwoleniu kollegii, niezwłocznie daléy oddać mogli.

§. 102.

Chociażby też w przypadku iakowym Decernent był przymuszony, rzecz iaką iuż przedstawioną dla ułożenia bardzo obszernego i ważnego dekretu, który może przeciw wnioskowi iego przez decyzyą kollegii zmienionym został, lub też w celu ułożonia rapportu, znowu wziąć do domu, wszelakoż podobne dekreta lub rapporta naypóźniéy w naybliższym dniu sessyonalnym do sekretaryatu oddane bydź powinny.

§. 103.

Z resztą powinni Decernenci w ogólności dekreta swoie, ieżeli takowe niepodług samych tylko formularzy są do expedyowania, tak iasno i dokładnie ułożyć, aby Sekretarze niemieli potrzeby, w celu wygotowania expedycyi, dopiero w akta zayrzeć, lub z nic co *in materialibus* uzupełniać.

§. 104.

Przedstawione i zadekretowane exhibita, wraz należącemi do nich aktami, powinien każdy Decernent przed sobą na stole położyć, z którego takowe koleyno, ieszcze podczas sessyi, przez Sługę kancellaryinego i Woźnych zbierane i do sekretaryatu przeniesione bydź maią.

§. 105.

Po ukończoney sessyi, kiedy się kollegium rozeszło, powinien Sługa kancellaryiny raz ieszcze w sali sessyonalney oglądać się, czyli może ieszcze iakie akta lub exhibita pozostały, w którym to razie ich zaniesienie do sekretaryatu natychmiast uskutecznić winien.

§. 106.

Kiedy w wzmiankowanym w §. 102. przypadku nadzwyczaynym Decernent exhibitum

iakie iuż przedstawione z aktami znowu bierze do domu, powinien w ich mieysce zostawić dla registratury karteczkę z wyrażeniem, iż akta podług numeru dziennika i rubrum oznaczyć się maiące ieszcze ma u siebie.

§. 107.

Powszechnie przychodzą więc wszystkie do iednéy sessyi dystrybuowane exhibita i akta ieszcze tego samego rana do sekretaryatu, gdzie przez Woźnych na wzmiankowanym w §. 63. stole składaią się.

§. 108.

Sekretarze powinni zatém od czasu do czasu, i kiedy takowy transport do nich przychodzi, znayduiące się w nim Exhibita iuż zadekretowane od akt odłączać.

§. 109.

Co się tycze akt, Registrator obowiązany iest, przyiść po takowe do Sekretaryatu dla odniesienia ich do registratury.

§. 110.

Gdyby atoli Sekretarz, pomimo opisanego wyżéy w §. 103. dokładnego ułożenia dekretów, w przypadku iakowym miał uznać za potrzebę, użyć akt ieszcze przy expedycyi, może takowe wprawdzie u siebie zatrzymać, lecz powinien ie na stole swoim na boku położyć, dekreta podobne ile możności ieszcze tego samego dnia expedyować, i potém akta niezwłocznie do registratury odesłać.

§. 111.

Zwracaiące się tym sposobem z fortragu memoryalnego akta winien drugi Registrator w rubryce dziennika, w którey ich wydanie iest zapisaném, literą R. oznaczać, i takowe,

za pomocą Assystenta Registratury, natychmiast znowu w przyzwoitych przedziałach repozytorii umieścić.

§. 112.

Także i numera te, z których wprawdzie nie wydane akta, wszelakoż wzmiankowane w §. 106. karteczki się zwracaią, wymazuią się w dzienniku. Notatkę Decernenta zaś oddaie drugi Registrator pierwszemu, który takową w opisaną §. 45. księgę annotacyiną wciąga.

§. 113.

Następuiącego rana po każdym dniu sessyonalnym powinien drugi Registrator dziennik zrewidować i patrzéć, czyli też wszystkie wydane akta iako zwrócone są zanotowane. Jeżeli niektórych braknie, winien nasamprzód w Izbie expedycyinéy dowiadywać się, czyli może od którego z Sekretarzy, w celu ułożenia expedycyi iakiéy, zatrzymane zostały, i w razie takim o prędkie ich oddanie upominać się.

§. 114.

Jeżeli zaś brakuiące akta u Sekretarzy nie znayduią się, powinien takowe, z nazwiskiem Decernenta, któremu dystrybuowane zostały, na karteczce zanotować, i ieszcze tego samego dnia po południu Woźnego po nie posłać.

Decernenci powinni podobne akta, ieżeli ie ieszcze maią u siebie, natychmiast wydać, albo przyczynę, dla któréy to ieszcze nastąpić niemoże, na wspomnionéy karteczce wyrazić; zresztą zaś Woźnemu iego fatygę, po 3 dgr. za każdą sztukę, zapłacić.

§. 116.

Kiedy tym sposobem żądane akta, lub w ich mieysce notatka Decernenta, że ie ieszcze ma u siebie, do registratury się wracaią, drugi Registrator powinien wymazanie w dzienniku, a respective pierwszy Registrator wciągnienie w księgę annotacyiną, należycie uskutecznić.

§. 117.

Co się tycze Exhibitów zadekretowanych, stósownie do §. 108. z sessyi do sekretaryatu przychodzących, tedy takowe troiakiego są gatunku:

1) takie, które tylko *ad Acta* są pisane, lub na których tylko ich okazanie stronic, Kommissarzowi Sprawiedliwości, albo komu innemu, bez udzielenia kopii, iest nakazaném;
2) takie, na których się dekreta expedyować się maiące znayduią;
3) takie, z których, albo z zapisanéy na nich rezolucyi tylko proste kopie maią bydź sporządzone.

Odłączenie tego troiakiego gatunku Exhibitów uskutecznia się przez Dyrektora kancellaryi lub pierwszego Sekretarza, stósownie do rozmaitych urządzeń każdego kollegii.

§. 118.

Rzeczy do akt tylko pisane, albo tylko *brevi manu* okazać się maiące, powinny razem z aktami natychmiast z sekretaryatu do registratury wracać się.

§. 119.

Drugi Registrator notuie ich odebranie w rubryce dziennika dla nich przeznaczonéy, zapisuie z nich, co potrzeba, w liście pro-

cessowéy; kładzie każdą sztukę w akta, do których należy; ma staranie o to, aby takowe niezwłocznie w przyzwoitym porządku były wszyte; i każe uzupełnione tym sposobem akta znowu w ich przedziały włożyć.

§. 120.

Co się w szczególności tych dotycze Exhibitów, na których ich okazanie Interessentowi iest nakazaném, tedy takowe, skoro tylko do registratury przychodzą, tymczasem w przedziałach podług §. 20. Litt. e. do tego przeznaczonych złożone bydź powinny; lecz drugi Registrator powinien także ich okazanie niezwłocznie załatwić, lub przez sług kancellaryinych pod bezpośrednią swą dyrekcyą załatwić kazać, a po uskutecznieniu tego, Exhibitum to przepisanym wyżéy sposobem należycie do akt wcielić.

§. 121.

Co do Exhibitów drugiego gatunku, na których piśmienna expedycya iest nakazaną, Sekretarze powinni takowe dla ich wygotowania, każdy w swym wydziale, niezwłocznie wziąć do siebie.

§. 122.

Każdemu Sekretarzowi powinien więc bydź wskazany pewny wydział, w którym zachodzące czynności odrabiać iest obowiązany. Czyli zaś podział ten naydogodniéy podług dystryktów i powiatów obwodu jurysdykcyinego, lub podług Decernentów, albo innym sposobem urządzonym bydź może, to zostawuie się umiarkowaniu Praesidii każdego Kollegii, i przytém tylko na to uważać należy, aby, iak każda rzecz stałego mieć powinna Decernenta, który ią od początku aż do końca obrabia, tak też expedycye

w każdéy rzeczy, ile to bydź może, zawsze przez tego samego Sekretarza były wygotowane.

§. 123.

Podział ten na wydziały nie wyłącza iednak wzaiemnego obowiązku Sekretarzy, w zachodzących szczególnych przypadkach, gdzie w iednym wydziale nadzwyczaynie wiele, a w drugim tém mniéy iest pracy, wspierać się na wzaiem; i należy to do Dyrektora kancellaryi lub Protonotaryusza, zrównanie między niemi w takowych przypadkach przedsięwziąć.

§. 124.

Sekretarze powinni, każdy w swym wydziale, między dekretami na iednéy sessyi ułożonemi, nasamprzód te przedsiębrać, które się bieżących tyczą processów, i wygotowanie ich iak nayszczególniéy przyśpieszać.

§. 125.

Rzeczy w iednym dniu sessyonalnym zadekretowane, powinny zatém aż do następuiącego, ile możności, bydź expedyowane i do kancellaryi oddane; co zaś do właściwych processów, musi to niezawodnie nastąpić; a między temi powinny znowu dekreta znakiem *Cito* oznaczone, albo przez które termina są wyznaczone, nayprzód bydź przedsiębrane.

§. 126.

Dla postawienia Sekretarzy w stanie uskutecznienia tego tém pewniéy, ma im bydź wolno używać drukowanych formularzy w przypadkach, gdzie takowe użytemi bydź mogą.

§. 127.

Co Sekretarze przy samém expedyowaniu maią do zachowania, przepisano dokładnie w Ordynacyi Sądowéy Cz. III. Tyt. 8. §. 8. i nast.

§. 128.

Kiedy expedycya iest wygotowaną, Sekretarz winien, stósownie do przepisu §, 13. l. c., pod Dekretem wyrazić, kiedy go otrzymał, i kiedy przez niego expedyowanym został.

§. 129.

Następnie powinien na niezapisanéy połowie pierwszéy stronnicy załamanego arkusza, zaraz pod adressem, nietylko taxę i stępel do mundum wziąć się maiący, lecz oraz przepiśne dla kancellaryi wyszczególnić.

§. 130.

Albowiem dla zapobieżenia na przyszłość wszelkim nadużyciom przy ściąganiu kopialiów, ustanawia się tu w ogólności, co dotąd iuż przy niektórych Kollegiach było w używaniu, że Sekretarze przy każdéy expedycyi ilość arkuszy tak Mundi iako też annexów w miarę ich obszerności, i podług roztropnego umiarkowania arbitrować; stósownie do tego zaś ilość kopialiów przez kancellaryą za nie wziąć mogących oznaczać, i na koncepcie expedycyi zanotować maią.

§. 131.

Gdy z księgi expedycyiney, iak niżéy o tém obszerniéy mówić się będzie, sporządza się wypis expedycyi opłacie podlegaiących, a ten Rendantowi szportowemu służy za prawidło: dla któréy strony wyszczególnione należytości ma położyć na iéy konto, więc Sekretarze powinni nazwisko Extrahen-

ta, który podług ich zdania należytości zapłacić ma, na brzegu konceptu również wyrazić, aby Decernenci przy rewizyi patrzéć mogli, czyli też koszta rzeczywiście dla tego są oznaczone, który do ich zapłacenia nayblizéy iest obowiązany. Gdy także przy rozporządzeniach, bez szczególnego domagania się iednéy lub drugiéy strony, przez Sędziego z urzędu wydaiących się, zakład kosztów do obudwóch stron należy, przeto Sekretarze przy wyszczególnieniu należytości expedycyinych na to bacznemi bydź powinni; a zatém, kiedy w sprawach ubogich podobne rozporządzenia z urzędu wydaią się, dla strony możniéyszéy tylko połowę przepisanych tax, kopialiów i t. d. położyć.

§. 132.

Jeżeli Expedyent ma wątpliwość: na czyie konto koszta maią bydź zanotowane, powinien przez zapytanie na brzegu konceptu dołączone wnosić o bliższe w téy mierze oznaczenie Decernenta.

§. 133.

Skoro rzecz iaka iest wolną od opłaty kosztów, wtedy ta iéy własność krótkiemi słowami, n. p. Fiscalia, sprawa uboga i t d, obok konceptu, tam, gdzie taxa zapisywać się zwykła, bydź wyrażoną powinna.

§. 134.

Każdy Sekretarz powinien zrana i po południu, kiedy expedyować się maiące przez niego rzeczy skończył, lub po upłynieniu przepisanych do pracy godzin, przed odeyściem swoiém, pierwéy wygotowane przez niego koncepta w opisaną wyżéy w §. 65. księgę expedycyiną wciągnąć, i bieżący iéy numer na koncepcie położyć.

§. 135.

§. 135.

W nadzwyczaynych przypadkach, gdzie, podług postanowienia §. 13. wyżéy, Sekretarzowi wolno bydź ma, pracę swoię w domu odrabiać, tenże powinien którego z kollegów swoich substytuować, do któregoby wygotowane przez siebie koncepta, dla wciągnienia ich w księgę expedycyiną, mógł adressować.

§. 136.

Wyexpedyowane i wciągnione tym sposobem zrana i po południu koncepta powinny następnie natychmiast Decernentom do rewizyi bydź odesłane.

§. 137.

Staranie o uskutecznienie tego, należy przy niektórych sądach do Sekretarzy, przy innych zaś do Sługi kancellaryinego; a w tym względzie może przy każdém kollegium dotychczasowe urządzenie i nadal bydź zachowaném.

§. 138.

Przy wielkich zaś kollegiach, gdzie liczba expedycyi bardzo iest znaczna, a Decernenci daleko od siebie mieszkaią, Sekretarze powinni wprawdzie extendowane iuż przez nich podczas sessyi dekreta przytomnym może ieszcze w domu sądowym Decernentom natychmiast do rewizyi podać; co do innych atoli, które Decernentom do domu przesłane bydź muszą, należy czynność ta do obowiązków Inspektora kancellaryi.

§. 139.

Inspektor kancellaryi odbiera zatém co dzień zrana i po południu wygotowane koncepta w sekretaryacie podług numerów księgi expedycyinéy.

§. 140.

Poczém kładzie te, które ieszcze nie są rewidowane, tak iak każdemu Decernentowi oddane bydź maią, razem w osobny arkusz lub kieszeń, i wciąga numera ich w opisany wyżéy §. 76. dziennik rewizyiny.

§. 141.

W tymże dzienniku rewizyinym zanotuią się tylko koleyno, iak też sam wzór okazuie, numera do każdego Decernenta idące, niepatrząc z resztą osnowy, gdyż tylko ten iest zamiar, aby wiedzieć, iakie numera każdy Decernent otrzymał, iżby podług tego zwrot ich kontrollowanym i naglonym bydź mógł.

§. 142.

Poskładane tym sposobem koncepta oddaie Inspektor kancellaryi Dozorcy Woźnych, który ich roznoszenie do Decernentów przez ostatnich uskutecznić musi.

§. 143.

Na ten koniec powinien między Woźnemi stósowny uczynić podział, i dla każdego z nich pewnych przeznaczyć Decernentów, do których rzeczy rewidować się maiące niezwłocznie roznosić, na ich rewizyą, ieżeli ta zaraz nastąpić może, czekać, inaczéy zaś o wyznaczoney godzinie znowu przyiść po nie, i takowe mu, dla dalszego oddania ich Inspektorowi kancellaryi, wręczyć muszą.

§. 144.

Każdy Decernent iest obowiązany nadesłane mu koncepta niezwłocznie rewidować, i takowe albo czekaiącemu na nie Woźnemu natychmiast zwrócić, lub wyznaczyć mu dla ich odebrania pewną godzinę. Ci, którzy w tém są opieszałymi, powinni przez Prezesa do ich powinności skutecznie bydź znagle-

ni, i Woźnemu powtórną iego nadaremną fatygę wynagrodzić.

§. 145.

Decernent powinien przy swém nazwisku, na dowód nastąpionéy rewizyi dopisać się maiącém, zarazem datę iéy rzetelnie wyrazić.

§. 146.

Kiedy expedycya iaka zupełnie upada, ponieważ albo Extrahent wniosek swóy cofnął, albo dekret nie piśmiennie miał bydź expedyowanym, lecz tylko *brevi manu* okazany, lub z innych przyczyn, Decernent iednakowoż konceptu zatrzymać niepowinien, lecz tylko na brzegu dopisać *Cessat*, i krótko wyrazić tego przyczynę, koncept zaś bez podpisu swego razem zwrócić.

§. 147.

Skoro Decernent uznaie za rzecz potrzebną, expedycyą iaką u siebie zatrzymać, dla zaglądania ieszcze raz w akta, lub przedstawienia rzeczy powtórnie kollegio z przyczyny iakowéy wątpliwości, powinien, w mieysce konceptu, załączyć karteczkę z nadmienieniem, iż numer ten ieszcze zatrzymał.

§. 148.

Wracaiące się od rewizyi koncepta powinien Dozorca Woźnych oddać Inspektorowi kancellaryi, który ie z dziennikiem rewizyinym porównywa, i numera zwrócone w nim wymazuie.

§. 149.

Jeżeli wprawdzie iakiego numeru braknie, lecz w mieysce iego znayduie się wzmiankowana w §. 147. konnotatka, tedy Inspektor kancellaryi zostawuie numer ten otwarty, i czeka aż do naybliższego dnia sessyonalnego,

którym, ieżeli exhibitum to ieszcze nieóciło, o tém Prezesowi donosi.

§. 150.

Skoro zaś i zamiast braknącego numeru żadna nie znayduie się notatka, Inspektor kancellaryi winien numer takowy na białym arkuszu zanotować, i od Decernenta niezwłocznie zwrotu iego żądać; tenże zaś powinien Woźnemu za fatygę zapłacić, a przyczynę zatrzymania na karteczce wyrazić.

§. 151.

Zwrócone z znakiem *Cessat* koncepta, i załączone w mieysce zatrzymanych karteczki powinien Inspektor kancellaryi aż do naybliższego zamknięcia wypisu z księgi expedycyinéy, na ten zachować koniec, który niżéy w §. 169. i następnych, bliżéy będzie wyszczególniony.

§. 152.

Rewidowane tym sposobem koncepta podaią się potém, tam, gdzie dotąd było w zwyczaiu, Prezesowi do superrewizyi.

§. 153.

W mieyscach, gdzie dotąd żadna superrewizya nieznaydowała mieysca, i dla zachodzących szczególnych okoliczności zaprowadzoną też bydź nie może, ma się wprawdzie i nadal przytém pozostać, Decernenci zaś powinni w takim razie na rewizyą nietylko podwóyną poświęcać pilność i uwagę, lecz Prezesowie powinni także przy podpisywaniu, szczególnie munda ważnieysze, i gdzie *Conclusum Collegii* przeciw wnioskowi Decernenta wypadło, czasem przeczytać: czyli też expedycya tak co do osnowy iako też sposobu uło-

żenia należycie iest urządzoną, a gdyby i niebyło, expedycyą bez podpisu do dalszej decyzyi zatrzymać.

§. 154.

Po nastąpionéy re— i respective supperrewizyi powinien Inspektor kancellaryi koncepta niezwłocznie rozdzielić do mundowania.

§. 155.

Kancellarya każdego kollégii powinna bydź taką liczbą Kancellistów i przysięgłych Kopistów obsadzoną, która iest dostateczną do prędkiego wygotowania od iednego dnia pieczętowego do drugiego, zachodzących w zwyczaynym toku czynności rzeczy przepisać się maiących.

§. 156.

Pomiędzy tych powinien Inspektor kancellaryi koncepta, bez różnicy, czyli takowe opłacie przepiśnego podlegaią, lub nie, w równe porozdzielać porcye; przytém mieć wzgląd na kommunikować się maiące annexa, i na kopią mundi w naywięcéy przypadkach razem z témże dla Extrahenta sporządzić się maiącą, i nikomu nie dać powodu do zażaleń względem sprzyiania lub przeciążenia. Gdzie Inspektor kancellaryi zarazem sprawuie funkcyą Kancellisty, powinien przy téyże dystrybucyi również porcyą swoię, tak iak drugim, sobie wydzielić.

§. 157.

Dystrybucya dzieie się podług tabelli, o któréy wzorze iuż wyżéy w §. 76. była wzmianka. Koncepta zapisuią się w niéy tylko podług numerów, iako też wzór okazuie, bez dalszego oznaczenia gatunku expedycyi lub Extrahenta, ponieważ to, gdyby kiedyś była potrzeba o tém wiedzieć, z księgi expe-

dycyiney, do którey się tabella ściąga, łatwo widzieć można.

§. 158.

Niepotrzeba też, aby zawsze wszystkie numera, iakiemu Kancelliście wydzielone, były wypisane; lecz kiedy który iaki rząd numerów otrzymał, dosyć na tém, kiedy tylko *terminus a quo ad quem* rzędu takowego notuie się, iak się to z wzoru iaśniey okazuie.

§. 159.

Do Inspektora kancellaryi należy, przestrzegać tego, aby w kancellaryi spokoyność i porządek panowały; aby Kancelliści czynnościami swemi pilnie i nieprzerwanie zatrudniali się; iżby wszystko zgodnie, ortograficznie i dobrze pisali; aby wszelkie kopie i inne annexa do mundów przyzwoicie były dołączone, i aby mu dystrybuowane numera prędko i należycie były oddawane.

§. 160.

Rozumie się samo przez się, iż koncepta, słowem *Cito* oznaczone, lub w których *in Processualibus* wyznaczone są termina, i które zatém koniecznie prędko i zawczasu przed temiż terminami do wiadomości stron dochodzić powinny, także w kancellaryi, i ieżeli potrzeba, mimo porządku, iak naybardziey przyśpieszone bydź muszą. Iuspektor kancellaryi winien zatém na podobne koncepta przyśpieszenia wymagaiące szczególną swą zwrócić uwagę.

§. 161.

Kiedy Kancellista lub Kopista mundum iakie skończył, zapisuie niżey na brzegu konceptu datę, kiedy przez niego wygotowaném zostało; a u dołu mundi, tam, gdzie się koszta wyszczególniaią, i zewnątrz na adressie

numer, który konceptowi w księdze expedycyinéy iest nadany.

§. 162.

Każdy Kancellista powinien wydzieloną mu pracę nieodzownie od iednego dnia pieczętowego aż do drugiego zupełnie wygotować, i w przyzwoitym czasie oddawać. Kiedy Kancellista sądzi, iż wydzieloney mu porcyi ukończyć nie będzie w stanie, powinien to, czego sam pisać niemoże, Kopiście, który się tego chce podiąć, a prócz własnéy swéy porcyi wygotować iest w stanie, natychmiast oddać, i względem zapłaty z nim się ugodzić, oraz o tém Inspektora kancellaryi uwiadomić. Natomiast w przyszłości ani Kancellistom ani Kopistom niema bydź wolno, używać do prac swoich innych, do kancellaryi nienależących, ani przy niéy umieszczonych i przysięgłych assystentów prywatnych.

§. 163.

Oddawanie rzeczy wygotowanych Inspektorowi kancellaryi dzieie się podług tabelli dystrybucyinéy, w któréy tenże oddane numera wymazuie.

§. 164.

Skoro numer iaki w porządku swoim nieoddaie się, dowiaduie się o przyczynę iego zatrzymania; nagli oddanie iego, i póki to nie nastąpi, zostawuie numer zaległy, z wyrażeniem, ieżeli tego potrzeba, przyczyny, w tabelli swoiéy otwarty.

§. 165.

Jeżeli takowy numer brakuie w całym, podług §. 158. tylko in folle zapisanym rzędzie, w tedy cały rząd wymazuie się wprawdzie iako oddany, brakuiący zaś numer notuie się pod nazwiskiem Restanta, gdzie póty

zostaie otwarty, aż rzeczywiście oddanym został.

§. 166.

Sporządzone munda powinny następnie przez Inspektora kancellaryi bydź przesłane do podpisu, i potém oddane do zapieczętowania. Podpisanie dzieie się podług porządku wypisu z księgi expedycyinéy, o którego wygotowanie Inspektor kancellaryi starać się winien. Wypis ten, którego wzór się w Ustawie dla kass szportlowych pod lit. B. znayduie; iest, co do siedm pierwszych rubryk, prostą kopią księgi expedycyinéy Sekretarzy, którą Inspektor kancellaryi każdego wieczora sporządzić musi, niepozwalaiąc sobie przytém naymniéyszéy odmiany, dodatku lub opuszczenia.

Rubryka: Portorium, przeznaczoną iest dla wydatków tych, które się za rzeczy odchodzące z kassy szportlowéy forszusuią.

Ostatnia rubryka: Strona księgi kontowéy, przeznaczoną tylko iest dla Rendanta szportlowego, który iéy, stósownie do obiętego w Ustawie kassowéy bliższego w téy mierze przepisu używa.

Przy kollegiach, gdzie także należytości Woźnych przez rachunek idą, przydaie się dla nich osobna rubryka, między 8mą i 9tą, pod tytułem: Należytości Woźnych.

§. 167.

Z rana każdego dnia pieczętowego poskłada Inspektor kancellaryi wszystkie wykończone munda podług porządku numerów; każe ie w izbie expedycyinéy przez Sekretarzy kontrasygnować, a wypis z księgi expedycyinéy, dla zgodności iego z tąż księgą, przez Dyrektora kancellaryi lub Protonotary-

sza zaświadczyć, odłącza od mundów koncepta z ich annexami oryginalnemi; i przesyła potém, ieszcze tego samego dnia po południu, wszystkie munda wraz z oryginalnym wypisem z księgi expedycyinéy, przez Sługę kancellaryinego lub Dozorcę Woźnych; do podpisu Praesidii, i oddaie następnie do zapieczętowania.

§. 168.

W powszechności powinny wszystkie munda od iednego dnia pieczętowego aż do drugiego, podług numerów księgi expedycyinéy i sporządzonego z niéy wypisu bydź wygotowane; i Inspektor kancellaryi powinien iak nayściśléy tego przestrzegać, aby żaden z nich nie zaległ.

§. 169.

Gdy iednak zdarzyć się mogą przypadki, gdzie

1) kancellarya którego numeru, ponieważ za późno do dystrybucyi przyszedł, lub dla obszerności annexow, albo dla innych podobnych, nieodzownych przeszkód, ukończyć niemogła; albo gdzie
2) expedycya iaka iuż w księgę expedycyiną wciągnięta, gdyż Extrahent wniosek swóy cofnął, albo z innych przyczyn, zupełnie upada; lub
3) Decernent expedycyą dla powtórnego rzeczy przedstawienia kollegio, u siebie zatrzymał; albo nakoniec
4) ponieważ wylikwidowane za takową expedycyą koszta przy rewizyi zmazane zostały;

tedy w takowych przypadkach następuiące zachowane bydź maią przepisy.

§. 170.

Skoro numer iaki dla tego nie przychodzi do podpisu i pieczętowania, ponieważ przez kancellaryą ukończonym bydź niemógł, Inspektor kancellaryi notuie go, wraz z przyczyną iego zalegania, na osobnéy karteczce, która w wypisie z księgi expedycyinéy przylepia się, tak, aby znowu bez nadwerężenia tegoż mogła bydź wyiętą, n. p.

Nr. 39. dla obszerności.

§. 171.

Toż samo zachowuie się, kiedy numer iaki dla tego, ponieważ Decernent przy rewizyi dla powtórnego przedmiotu przedstawienia takowy zatrzymał, nie mógł bydź mundowanym i do pieczętowania oddanym; n. p.

Nr. 19. ieszcze iest u Decernenta.

§. 172.

Wszystkie podobne pozostałe tylko numera powinny aż do naybliższego dnia pieczętowego niezawodnie bydź dostawione, i Praesidio razem z nowym wypisem z księgi expedycyinéy, a to naypierwéy, do podpisu bydź podane.

§. 173.

Praesidium powinno więcszczególną na to zwrócić uwagę, aby takowe dłużéy niezalegały, i na ten koniec każdego dnia pieczętowego podać sobie kazać spis przeszłych zaległości. Jeżeli numera iako zaległe w nim notowane są razem podane, powinno takowe w spomnionym spisie wymazać, inaczéy zaś skuteczne przedsięwziąć środki, aby niezwłocznie przystawione były.

§. 174.

Kiedy numer iaki, w wypisie z księgi expedycyinéy umieszczony, dla tego nie iest ra-

zem podany do podpisu, ponieważ dekret dla szczególnego przyśpieszenia między dniami pieczętowemi wygotowany i podpisanym został, tedy to w wyżéy wzmiankowanym spisie zaległości notuie się temi słowami n. p.

Nr. 11. iuż iest podpisany.

§. 175.

Skoro zaś numer iakowy dla tego nie iest do podpisu podany, ponieważ zupełnie upada, więc takowy wyszczególnia się na samym extrakcie pieczętowym na końcu, z wyrażeniem przyczyny, dla czego upada, a upadaiące koszta odciągaią się zarazem znowu od całkowitéy ilości różnych rubryk pomienionego extraktu, n. p. następuiącym sposobem:

Upada

Nr. 18. . . . . ,

ponieważ się zrzeczono,

albo:

Nr. 27. . . . . .

ma tylko *brevi manu* bydź wręczonym.

§. 176.

Kiedy przy rewizyi taxa została wykreśloną, ilość iéy odciąga się również na końcu extraktu pieczętowego od całkowitéy iego summy, n. p.

Nr. 20. upada taxa . . . . . .

§. 177.

Gdyby także zdarzyć się miało, iżby expedycya iuż mundowana, podług uznania Praesidii, ieszcze przy podpisie, z iakowéy przyczyny upaść musiała, albo likwidowane za nię koszta wykreślone były, Prezes powinien podobną odmianę pod extraktem pieczętowym własnoręcznie zanotować.

§. 178.

Jeżeli zaś względem wspomnionego dopiero extraktu, podług którego porządku podpisywanie odbywa się, nic nie ma do nadmienienia, Prezes zaświadcza to swym podpisem, poczém pieczętowanie uskutecznia się iak zwyczaynie.

§. 179.

Zapieczętowane munda, wraz z zaświadczonym przez Prezesa extraktem, zwracaią się Inspektorowi kancellaryi, który sztuki przerachować, a ieżeliby co brakować miało, niezwłocznie dowiadywać się winien, gdzie się pozostało, nieprzestaiąc prędzéy, aż numer brakuiący iest dostawiony i extrakt sprawdzony.

§. 180.

Poczém odłącza sztuki dla Dozorcy Woźnych, od tych, które Rendantowi szportlowemu oddane, i przez tegoż aż do ich wykupienia zachowane bydź winny.

§. 181.

Jeżeli się między pierwszemi niektóre znayduią, które pocztą odchodzą, i frankowane bydź muszą, każe sobie o ilości portorii przez Dozorcę Woźnych donieść, i notuie takową w przeznaczoney do tego rubryce extraktu pieczętowego.

§. 182.

Skoro między sztukami zapieczętowanemi, Dozorcy Woźnych oddanemi są takie, od których dowód wręczenia do akt przyiść musi, n. p. wszelkie w processach do stron lub świadków wydaiące się zapozwy, Inspektor kancellaryi powinien to na stronie zewnętrzney zapieczętowanego mundum literami D. J. oznaczyć, aby Dozorca Woźnych

zainformować mógł Woźnego wręczenie uskutecznić maiącego, aby nastąpione wręczenie pod kopią, przy każdéy takiéy expedycyi osobno osobno oddać mu się winnéy, należycie zaświadczyć kazał, lub na przysięgę swoię urzędową sam zaświadczył.

§. 183.

Wszelkie podobne dowody wręczenia powinien Dozorca Woźnych od tychże odbierać, i takowe pierwszemu Registratorowi dla wcielenia ich do akt, oddawać.

§. 184.

Zresztą powinien tenże Dozórca wszelkie, pocztą lub bezpośrednio wręczyć się maiące rozporządzenia, pomiędzy Woźnych ile możności równo rozdzielać, i iak naytroskliwiéy wystrzegać się wszelkich niesłusznych przeciążeń lub sprzyiania.

§. 185.

Z każdym Woźnym powinien osobną utrzymywać księgę insynuacyiną, w któréy numera każdego dnia mu oddane, wraz z nazwiskiem tego, komu expedycya iaka wręczoną bydź ma, zapisuie. Woźny zaś powinien uskutecznione wręczenie, i komu expedycya oddaną została, w téyże księdze albo sam zanotować, albo, ieżeli pisać nie umie, przez Dozorcę zanotować.

§. 186.

Expedycye przez strony zaraz wykupić się maiące powinien Inspektor kancellaryi Rendantowi szportlowemu razem z oryginalnym extraktem księgi expedycyinéy oddawać.

§. 187.

Co się tycze konceptów oddanych do zapieczętowania mundów, Inspektor kancellaryi zbiera takowe podług numerów, i oddaie ie od iednego dnia pieczętowego aż do następuiącego, drugiemu Registratorowi.

§. 188.

Oddawanie to dzieie się tym sposobem podług porządku numerów księgi expedycyiney, i niepotrzeba w tym względzie żadney szczególney adnotacyi. Kiedy zaś w porządku numerów, który z nich ieszcze zostać się musiał, w takim razie notuie się takowy brakuiący numer przez Inspektora kancellaryi w osobney księdze oddawania, u drugiego Registratora w zachowaniu będącey, i w ten czas dopiero, gdy oddanie rzeczywiście nastąpiło, wykréśla się znowu przez niego.

§. 189.

Drugi Registrator zapisuie z tychże konceptów i ich annexów, co potrzeba, w listach processowych; wykréśla zwrócone sztuki w właściwey rubryce dziennika, kładzie koncepta i annexa w przyzwoitym porządku w akta, i ma stósownie do przepisu §. 119. staranie o to, aby były wszyte.

§. 190.

Pierwszy Registrator powinien ściśle tego przestrzegać, aby zszywaiący akta pracę swoię niezwłocznie załatwiał, i nic niepozostawiał; tudzież aby porządku, w którym wszyte bydź maią, niepomięszał, i aby uzupełnione tym sposobem akta natychmiast znowu w właściwe przedziały swoie były poskładane.

§. 191.

Powinien także co sobota rewidować dzienniki poprzedzaiącego tygodnia; względem numerów, których Exhibita ieszcze nie są wymazane, a zatém nad czas przyzwoity zaległy, sporządzać spis zaległości, i takowy Praesidio dla dalszego rzeczy dochodzenia i wydania potrzebnych w téy mierze rozporządzeń podawać; w ogólności zaś prędzéy nie zaprzestać, aż registratura iego, tak co do akt, iako też co do Exhibitów do fortragu danych, zupełnie iest w porządku.

§. 192.

Pozostaie teraz ieszcze trzeci gatunek memoryałów zadekretowanych, stósownie do §. 117. z sessyi do sekretaryatu przychodzących; mianowicie te, z których, lub z dekretów na nich się znayduiących, proste tylko kopie udzielone bydź maią.

§. 193.

Skoro na iakiém Exhibitum razem zadekretowana iest piśmienna expedycya i udzielenie prostéy kopii, albo rézolucya tylko *brevi manu*, lub w prostym wypisie wręczyć się maiąca, na ten czas postępuie się z niém iak z każdém inném drugiego gatunku. Sekretarz wygotuie więc expedycyą; wyraża u dołu, dla wiadomości Inspektora kancellaryi, iaka prosta kopia prócz tego ieszcze udzieloną bydź ma; i zwraca też przy oznaczeniu kopialiów w ogólności, uwagę swoię na przypadaiące od niéy przepiśne. Exhibitum takowe idzie potém zwyczaynym torem przez księgę expedycyiną i iéy extrakt. Inspektor kancellaryi stósuie się przy dystrybucyi i zbieraniu sporządzonych kopii, podług powyższych przepisów, i oddaie na

końcu Exhibitum, tak iak wszystkie inne, drugiemu Registratorowi.

Jeżeli tenże znayduie, iż przy takowéy piśmienney expedycyi ieszcze co iest zadekretowaném, co iakiéy stronie, Kommissarzowi sprawiedliwości lub Assystentowi i t. d. przez okazanie (bez udzielenia kopii) miało bydź podane do wiadomości, powinien to, nim ieszcze koncept do akt się wciela, stósownie do przepisu §. 120. i nast. załatwić.

§. 194.

Kiedy zaś na Exhibitum żadna piśmienna expedycya nie iest zadekretowaną, lecz takowe, albo znayduiący się na niém dekret tylko w prostéy kopii komu ma bydź wręczonym, w takim razie niekwalifikuie się do wciągnienia w księgę expedycyiną, i z niéy w iéy wypis, lecz należy tylko do opisanéy w §. 68. księgi kopialnéy.

§. 195.

Każdy Sekretarz powinien zatém przy wzmiankowaném w §. 117 wybieraniu, Exhibitum tego gatunku do wydziału iego należące wziąć do siebie, przypadaiące od niego kopialia otaxować i na brzegu wyszczególnić, Exhibitum samo zaś w księgę kopialną wciągnąć, i bieżący iéy numer na niém zanotować.

§. 196.

Poczém Sekretarze powinni Exhibita te, podług bieżącego numeru księgi kopialnéy, oddać Inspektorowi kancellaryi, który ie w swą tabellę dystrybucyiną sub E. przeznaczonéy do tego rubryce wciąga, pomiędzy Kancellistów i Kopistów, tak iak koncepta expedycyi piśmiennych w równych porcyach rozdziela, sporządzone kopie od nich odbiera,

u dołu

u dołu każdéy kopii nazwisko tego, komu wręczoną bydź ma, wyraża, takowe Dozorcy Woźnych dla załatwienia dalszego ich wręczenia oddaie, Exhibita same zaś podług numerów księgi kopialnéy drugiemu Registratorowi zwraca.

§. 197.

Tenże postępuie z niemi, iak z konceptami z expedycyi zwróconemi; wciąga z nich, co potrzeba, w listy processowe; wymazuie Exhibita w dzienniku, i ma staranie o to, aby należycie do akt były wcielone.

§. 198.

Na końcu każdego miesiąca powinien Inspektor kancellaryi sporządzić kopią téyże księgi kopialnéy, takową przez Dyrektora kancellaryi zaświadczyć kazać, i oddać ią potém Rendantowi szportlowemu, który z niéy, co potrzeba, wyciąga, i w księgi kontowe stron przenosi.

§. 199.

Z tego wynika więc nowa rubryka w dochodzie kassy szportlowéy, która w ustawie z dnia 20. Kwietnia 1782. ieszcze nie iest obiętą, a zatém między rubryką XI. i XII. wcieloną bydź winna. Extrakty księgi kopialnéy podług poprzedzaiącego paragrafu Rendantowi oddawać się maiące nauczaią go, iaki pod tym tytułem miesięczny ma bydź przychód.

§. 200.

Z resztą uważa się tu ieszcze, iż przy wszystkich trzech gatunkach Exhibitów z fortragu memoryalnego przychodzących, co do sposobu postępowania z niemi w expedycyi i kancellaryi, żadna różnica mieysca nieznayduie: czyli takowe Exhibitum do regi-

stratury główney lub do archiwum należy; tylko że Inspektor kancellaryi rzeczy ostatniego gatunku, które zaraz po wyrażonym na Exhibitum znaku nastąpionego wciągnienia łatwo rozróżnić może, Archiwaryuszowi oddawać, i tenże przytém, przy assystencyi Ingrossatora, wszystko zachować musi, co w poprzedzaiących paragrafach Urzędnikóm główney Registratury przepisano.

II.

O czynnościach Subalternów w sprawach do zawyrokowania idących.

§. 201.

Drugi gatunek głównych czynności Subalternów, o których teraz stósownie do §. 82. mowa bydź ma, zachodzi w sprawach przy Kollegium do zawyrokowania idących.

§. 202.

Skoro w iakiéy sprawie przedłożenie akt do zawyrokowania iest nakazaném, powinien drugi Registrator, któremu takowy dekret zawsze nayprzód do rąk przychodzi, niezwłócznie mieć staranie o uzupełnienie akt, i takowe potém, wraz z dekretem, pierwszemu Registratorowi oddać.

§. 203.

Tenże uskutecznia również bez zwłoki wciągnienie akt w opisaną dokładnie w §. 44. księgę dystrybucyiną, i kładzie akta w przedział, wyżéy §. 20. litt. b. na to przeznaczony w pogotowiu.

§. 204.

Rozumie się samo przez się, iż przy Kollegiach z więcéy iak iednego Senatu składaiących się, dla każdego oddzielna księga dy-

strybucyina utrzymywaną bydź winna. Może także przy takowych Kollegiach między rubrykami 2. i 3. ieszcze iedna pod napisem: „Liczba Woluminów", bydź dodaną, w któréy Registratura liczbę tę, tudzież dołączone *Acta adhibenda* notuie.

§. 205.

Prezes powinien w każdym tygodniu wyznaczyć dogodny dla siebie dzień, iednakże raz na zawsze, w którym mu pierwszy Registrator księgę dystrybucyiną wraz z aktami ma przedłożyć. Dystrybucya powinna zatém co tydzień raz niezawodnie nastąpić.

§. 206.

Jeszcze tego samego dnia, gdzie dystrybuowano, lub naypóźniéy następuiącego rana, powinien pierwszy Registrator do każdéy sztuki akt przylepiać karteczkę, i na téyże numer księgi dystrybucyinéy, nazwisko wyznaczonego Referenta, iako też Korreferenta, ieżeli który iest wyznaczony, tudzież datę dystrybucyi, zanotować. Poczém przeznaczone dla każdego Referenta akta razem zapakuie, zapieczętuie, i tym sposobem niezwłocznie, do kogo należy, odséła.

§. 207.

Referent obowiązany iest, po wykończeniu relacyi, i podaniu takowéy Praesidio, zarazem akta znowu do Registratury odesłać. Jeżeli zaś Korreferent iest wyznaczony, powinien temu akta przesłać, a tenże powinien po wygotowaniu i prezentowaniu korrelacyi, o oddanie akt do Registratury mieć staranie.

§. 208.

Pierwszy Registrator odbiera podobne wracaiące się akta, wymazuie ie w księdze dystrybucyinéy, pod rubryką w §. 204.

wzmiankowaną, i kładzie ie natychmiast napowrót w przyzwoite repozytoria.

§. 209.

Po każdéy sessyi winien pierwszy Registrator księgę dystrybucyiną przeyrzeć: czyli może podług adnotacyi Prezesa w właściwéy rubryce; podane zostały re- lub korrelacye, od których akt ieszcze nieotrzymał. Znayduiąc to, winien akta takowe od opieszałego Re- lub Korreferenta, który Woźnemu za fatygę zapłacić musi, niezwłocznie odebrać kazać.

§. 210.

Kiedy relacya ma bydź czytaną, a Registrator na ten koniec akta do sali sessyonalnéy przesłał, tedy takowe, po skończoném czytaniu, albo natychmiast do registratury odesłane, lub przynaymniéy na stole zostawione bydź winny, aby ie Registrator, po skończonéy sessyi, ztamtąd znowu mógł odebrać.

§. 211.

Jeżeli Referent znayduie potrzebę, akta dla ułożenia wyroku znowu wziąć ze sobą do domu, powinien w ich mieysce podobną konnotatkę, iaka w §. 106. iest opisana, zostawić i Registratorowi wręczyć kazać.

§. 212.

Pierwszy Registrator ma zatém o to staranie, aby użyte do odczytania relacyi akta, po skończonem zgromadzeniu Kollegii lub Senatu, znowu do registratury były zwrócone i w należytém mieyscu reponowane. Przychodzące zaś do niego podług poprzedzaiącego paragrafu karteczki zapisuie w księdze annotacyinéy.

§. 213.

Wszystkie w Kollegium zapadłe wyroki i rezolucye wciągaią się stósownie do przepisu ustawy szportlowéy §. 18. i następnych w księgi wyroków.

§. 214.

Po każdém zgromadzeniu się Kollegii powinien Dyrektor kancellaryi, lub Protonotaryusz, udać się do sali lub sal sessyonalnych, i tamże wciągnięte wyroki i rezolucye, które na stole sessyonalnym znayduie, podług ksiąg zbierać.

§. 215.

Poczém odłącza

1) te, które pod wielką pieczęcią sądową expedyowane,
2) od tych, które w prostéy tylko kopii stronom i assystentom kommunikowane bydź maią.

§. 216.

Wyroki i rezolucye pierwszego gatunku wciąga natychmiast w księgę expedycyiną, notuie na oryginale bieżący iéy numer, ilość taxy za expedycyą, stępel i kopialia, i oddaie to Inspektorowi kancellaryi dla załatwienia daléy, co potrzeba.

§. 217.

Jeżeli na takowym wyroku lub rezolucyi zarazem zadekretowane iest remissoryale do obcego sądu, powinien ie podług formularza expedyować, wciągnąć w księgę expedycyiną, iednakże, iak się samo przez się rozumie, pod osobnym numerem, i oddać takowe razem z wyrokiem oryginalnym Inspektorowi kancellaryi.

§. 218.

Gdy tym sposobem wyroki i rezolucye pod pieczęcią expedyować się maiące dostaią się do księgi expedycyinéy, a z téy do iéy extraktu, więc w kancellaryi tym samym idą torem, iak każda inna expedycya piśmienna, i tymże samym sposobem aż do ich oddania do registratury kontrolluią się.

§. 219.

Skoro, prócz expedycyi pod pieczęcią, ieszcze zrobione bydź maią proste kopie dla assystentów lub stron, Dyrektor kancellaryi powinien przy otaxowaniu kopialiów na nie mieć wzgląd, tudzież czyli, i wiele takowych prostych kopii bydź ma, na oryginale zanotować. Z takiemi kopiami postępuie się w ten czas tymże samym sposobem, iak z annexami innego dekretu.

§. 220.

Wyroki i rezolucye drugiego gatunku do expedyowania niekwalifikuiące się wciąga Dyrektor kancellaryi w księgę kopialną, i oddaie ie potém, podług numerów téyże księgi, Inspektorowi kancellaryi.

§. 221.

Tenże wciąga ie, tak iak inne przez księgę kopialną do niego przychodzące exhibita w swą tabellę dystrybucyiną pod rubryką do tego przeznaczoną; rozdziela ie pomiędzy Kancellistów; odbiera ie potém znowu od nich; zapisuie na kopiach nazwiska tych, którym wręczone bydź maią; oddaie takowe Dozorcy Woźnych w celu załatwienia dalszego ich wręczenia; opatruie oryginały przepisanemi, należycie oznaczonemi stęplami, i oddaie ie na końcu, wraz z drugiemi do księgi

kopialnéy ściągaiącemi się exhibitami, podług numerów téyże księgi, Registratorowi.

§. 222.

Registrator zanotuie, co potrzeba, w listach processowych, i ma staranie o to, aby takowe niezwłocznie w należyte akta były wszyte.

§. 223.

Na końcu każdego miesiąca sporządza Inspektor kancellaryi, stósownie do przepisu Ustawy dla kass szportlowych §. 46., dokładne extrakty z każdéy księgi wyroków według przepisanego tamże wzoru pod C., każe ie przez Dyrektora kancellaryi, dla ich zgodności z księgami, zaświadczać, i oddaie ie potém Rendantowi szportlowemu iako dowody dochodu, i do przenoszenia kosztów w księgi kontowe.

§. 224.

Wzór pod C. odmienia się iednak podług ninieyszego przepisu w tém, iż rubryka dziewiąta: kopialia, zupełnie upada. Albowiem gdy przepiśne od wyroków i rezolucyi albo w księdze expedycyinéy lub kopialnéy umieszcza się, i tym sposobem, w celu ściągnienia go, do wiadomości Rendanta dochodzi, przeto nadal wciąganie onegoż w księgę wyroków iuż nie iest potrzebném.

§. 225.

Aby zaś przezto przepisany tok czynności niebył przerwany, przeto w przyszłości, w iednéyże sentencyi lub rezolucyi, nigdy razem niema bydź zadekretowane piśmienne rozporządzenie, lecz kiedy kollegium, na mocy wydanego wyroku lub rezolucyi, zarazem uznaie potrzebę wydać pewne dalsze rozporządzenie, Referent powinien takowe na oso-

bnym zadekretować arkuszu, i do expediuiącego Sekretarza odesłać, do którego potém przez księgę expedycyiną i iéy extrakt zwyczayną idzie drogą.

III.

O różnych innych czynnościach Subalternów.

§. 226.

W Rozdziale tym ieszcze mówić się będzie:

1) o obrachowaniu użytego przy kollegium papieru stęplowego;
2) o obrachowaniu i podziele kopialiów pomiędzy Kancellistów;
3) o należącym do Dyrektora kancellaryi nad wszystkiemi Subalternami dozorze.

§. 227.

Papier stęplowany używa się przy kollegium:

a) do expedycyi piśmiennych;
b) do protokołów informacyinych, tudzież instrukcyinych i inrotulacyinych;
c) do wyroków i ugód do akt wchodzących;
d) przy zdarzaiących się kommissyach.

§. 228.

Wszystkie te stęple Inspektor kancellaryi dostarczać i obrachować winien, a dla zapobiegania wszelkiemu w téy mierze nieporządkowi, niema się nikt więcéy w czynność tę mięszać. Za to zaś otrzymuie dozwoloną od Izby stęplowéy za sprzedaż zwyczayną nagrodę.

§. 229.

On sam więc dostarcza też papier stęplowy tym, którzy go potrzebuią, winien zaś

zarazem w osobnéy dezygnacyi zanotować ilość wydanych stęplów, kiedy i na iaki koniec ie rozdał.

§. 230.

Co do stęplów tych, które potrzebne są do expedycyi piśmiennych, a zatém w extrakt księgi expedycyinéy wchodzą, albo się do wyroków załączaią, lub przy Kommissyach potrzebuią się, dzieie się adnotacya ta tylko z odwołaniem się do numeru księgi expedycyinéy, kommissyinéy lub wyroków, n. p.:

Nr. 27. E. . . . . 4 dgr.
Nr. 11. W. . . . . 1 dgr.

§. 231.

Co się zaś tych dotycze stęplów, które się do protokółów informacyinych, tudzież instrukcyinych i inrotulacyinych biorą, Inspektor kancellaryi powinien takowe w dezygnacyi swéy stęplowéy cokolwiek dokładniéy oznaczyć, i adnotacyą n. p. tak ułożyć:

Do protokółu instrukcyinego N. c. N.... 8 dgr.

Powinien oraz, gdy to iedyny iest gatunek stęplów, który się wprawdzie w ogóle, między należytościami instrukcyinemi, stósownie do §. 25. ustawy dla kass szportlowych, lecz nie w szczególe, przez dowody dochodu Rendanta kontrolluie, kazać sobie zawsze dawać od Instruenta rewers względem danego mu stępla.

§. 232.

Na końcu każdego miesiąca winien Rendantowi dezygnacyą stęplową oddawać, który ią z dowodami swemi, mianowicie: z extraktami księgi expedycyinéy, kommissyinéy, wyroków i kopialnéy; co zaś do stęplów instrukcyinych i informacyinych z złożonemi rewersami porównywa, a znalazł-

szy ie zgodne, Inspektorowi kancellaryi ilość poczynionego podług dezygnacyi wydatku z kassy szportlowéy zwraca. Patrz ustawę dla kass szportlowych §. 101.

§. 233.

Obrachowanie i podział kopialiów pomiędzy Kancellistów (§. 226) należy również do urzędu Inspektora kancellaryi.

§. 234.

Przepisano albowiem iuż wyżéy w §. 156. i nast. 196, 221, iż wszelkie rzeczy pisać się maiące, bez różnicy i wyiątku, bądź że takowe expedycyi piśmiennych, dekretów *brevi manu*, prostych kopii, wyroków i rezolucyi, albo rapportów, wywodów i doniesień Assystentów dotyczą się; bądź że opłacie kosztów podlegaią lub nie, bądź że w księgę expedycyiną lub kopialną są wciągnięte, pomiędzy Kancellistów i Kopistów rzeczywiście umieszczonych podług ilości arkuszy w równych porcyach maią bydź dystrybuowane, i że każdy Kancellista lub Kopista porcyą swoię od iednego dnia pieczętowania do drugiego koniecznie oddawać, i to, czego sam wygotować nie iest w stanie, kosztem swoim przez drugiego przysięgłego Kopistę pisać kazać winien.

§. 235.

Na końcu każdego miesiąca wyciągaią się wszelkie w ciągu iego zasłużone kopialia z księgi expedycyinéy i kopialnéy, w których naówczas iuż zupełnie są powciągane, i na tyle równych podzielaią się porcyi, ile rzeczywistych iest Kancellistów i Kopistów.

Każdy Kancellista otrzymuie całkowitą, a każdy Kopista połowiczną porcyą; druga

zaś połowa porcyi Kopistów zostaie się w kassie szportlowéy.

§. 236.

Podług tych zasad sporządza więc Inspektor kancellaryi co miesiąc repartycyą kopialiów, i oddaie ią Rendantowi szportlowemu, który przyiętą na końcu całkowitą summę wpłynąć maiących w tymże miesiącu podług extraktów księgi expedycyinéy i kopialnéy podobnych kosztów, z temiż dowodami swemi porównywa; i skoro ią zgodną znayduie, podług repartycyii każdemu w niéy wymienionemu Interessentowi przypadaiącą mu należytość wypłaca.

§. 237.

Miesięczne te repartycye i wyrażone na nich kwity odbieraiących, stanowią więc dowody dla Rendanta, któremi, stósownie do §. 102. Ustawy dla kass szportlowych, tenże Tytuł rozchodu w rachunku swoim usprawiedliwiać musi.

§. 238.

Aby zaś wszelkie przepisy ninieyszéy Ustawy z potrzebną akuratnością i z należytym pośpiechem w każdym względzie były zachowywane, przeto iuż wyżéy w §. 1. wskazany został Dyrektorowi kancellaryi dozór nad wszystkiemi Subalternami iako główny iego obowiązek.

§. 239.

Powinien więc na sam przód registraturę często odwiedzać, i patrzeć, czyli akta w należytym utrzymane są porządku, i czyli w właściwych zachowuią się repozytoryach; czyli o ich uzupełnienie od iednego dnia ses-

syonalnego do drugiego ciągle miane iest staranie; czy spis osnowy akt (Rotuli) zawsze kontynuie się; czyli dzienniki porządnie i stósownie do przepisów są utrzymywane, i exhibita zaraz, iak tylko do registratury przychodzą, w takowe wciągaią się; czyli się wydane i znowu wracaiące exhibita i akta przyzwoicie wymazuią; czy zalegaiące pilnie są monitowane; listy processowe i inne repertorya nieprzerwanie daléy prowadzone, i w ogólności czyli przepisy Powszechnéy Ordynacyi Sądowéy, iako też ninieyszéy Ustawy od urzędników registratury należycie zachowuią się.

§. 240.

Na postępowanie Sekretarzy w ich urzędowaniu winien oraz pilną mieć baczność; księgi expedycyine i kopialne często rewidować, i z nich przekonać się, czyli też w przepisanym porządku i z należytą akuratnością są utrzymywane, i expedycye przyśpieszone; on sam zaś powinien przytém, w własności iego iako Sekretarz, dla drugich dobry dać przykład.

§. 241.

Także i Inspektora kancellaryi powinien pod ciągłym trzymać dozorem, i na to bydź bacznym, czyli przy dystrybucyi konceptów, odbieraniu mundów, odsélaniu ich do podpisu i opieczętowania, i przy oddawaniu konceptów do registratury, z sumienną postępuie akuratnością, pilnością i gorliwością; tudzież aby przez nieporządek, lennistwo lub chciwość Kancellistów, expedycye niezbyt długo były wstrzymywane, lub wcale zalegały.

§. 242.

Co do Dyrektora kancellaryi względem utrzymywania listy przytomności należy, iuż wyżéy w §. 5. i następ. przepisano.

§. 243.

Kiedy Dyrektor kancellaryi w którym Wydziale iaki spostrzega nieporządek, powinien go natychmiast sprostować; ieżeli się zaś tycze rzeczy ważnych, winien o tém Prezesowi z urzędu, i przy własnéy odpowiedzialności, bez względu i ochrony, w celu przedsięwzięcia dalszych kroków niezwłocznie donieść.

§. 244.

Przez to nie uwalnia się iednak Prezes bynaymniéy od należącego doń zwierzchniego dozoru nad wszystkiemi Subalternami, lecz obowiązany iest, przynaymniéy raz w tydzień registratury i kancellaryą odwiedzać, i ściśle patrzeć, czyli też wszystko w należytym porządku i stósownie do przepisów odbywa się; gdyż, iak Jego Królewska Mość od Wielkiego Kanclerza Swego porządnéy i szybkiéy wymaga administracyi sprawiedliwości w ogóle, tak tenże trzymać się będzie w téy mierze szczególnie Prezesów kollegiów, a zatém też od nich żądać będzie odpowiedzi względem wkradaiącego się między Subalternów nieporządku.

Wszystkie główne sądy kraiowe i ich Prezesowie, szczególnie zaś wszyscy urzędnicy registratury i kancellaryi, tudzież drudzy Subalterni powinni się więc ściśle do przepisów obecnéy Ustawy stósować. Aby zaś można bydź pewnym, iż się z temiż przepisami dokładnie obeznali; należy każdemu Sekretarzowi, Registratorowi i Kancelliście, kiedy

na takowym urzędzie ma bydź umieszczony, zadać, aby extrakt należących do niego podług tego przepisu czynności, i co przy każdéy z nich zachować winien, sporządził i podał. Extrakty te powinien Prezes przeglądać i osądzić, czyli koncypuiący tyczące się iego mieysca i przepisy dokładnie zebrał i przyzwoicie ułożył. Gdzie iakowe spostrzega nieporozumienia, winien ie sprostować. Na koniec nikt niema iuż w przyszłości na Registratora, Kancellistę lub Kopistę bydź przyięty i przedstawiony, kto pierwéy z ninieyszéy Ustawy należycie niebył examinowany, i przez podobny, dokładnie i stósownie sporządzony extrakt nieokazał, iż z iéy osnową zupełnie obeznał się.

A.

Wzór do dziennika.

Nro. i spis wydanych akt.	Prezentata.	Osnowa.	Decernent.	Stępel. Tal.	dgr.	fen.	Adnotacya czyli i kiedy exhibitum zwrócone zostało.
1. D. A.	28. Listopada.	dnia 1. Grud. 1815. Zgłoszenie się ze skargą w sprawie Scholz n/p. Lorenz.	Cajus	—	—	6	A. d. 5. Grudnia.
2. A. 17. 1. Vol. B.	eodem.	Doniesienie Tycyusza w sprawie Aron n/p. Schwarz.	Mevius.	—	1	—	A. d. 6.
3. 1. Vol. Akt rekwizycyinych R.	eodem.	Odezwa Rejencyi Pruskiéy w sprawie Samuel n/p. Martin.	Sempronius.	Pauper			A. eod.

B.

Wzór do księgi expedycyinéy.

Nr.	Dzień zadekretowania.	Extrahent.	Osnowa 1815.	Taxa. Tal. gr. fn.	Stępel. Tal. gr. fn.	Kopialia. Tal. gr. fn.
1	1. Grud.	Lorenz	dn. 1. Grudn. Zapozew do Scholz w sprawie ſp. Lorenz	1 — —	— 6 —	— 4 —

C. Pow

C.

Wzór do księgi kopialnéy.

Nro. Extrahent.	Osnowa.	Kopialia. Tal.	gr.	fen.	Stępel. gr.	fen.
1) Mevius	Kopia protokułu instrukcyinego w sprawie Mevius n/p. Titius	—	6	—	—	—
2) Titius .	Duplikat tego samego . .	—	6	—	—	—
3) Aron .	Copia Sententiae Aron n/p. Izak	—	2	—	—	—
4) Izaak .	Duplikat téyże	—	2	—	—	—
5) Scholz .	Dekret br. m. na doniesienie Semproniusza w sprawie Scholz n/p. Markus . . .	—	2	—	—	—

D.

Wzór do dziennika rewizyinego.

Dnia 1. Listopada.	
W. Konsyliarz N.	Nro.
W. Konsyliarz N. N.	Nro.

E.

Wzór do tabelli dystrybucyinéy Inspektora kancellaryi.

Data dystrybucyi i nazwisko Kancellisty.	Z extraktu księgi expedycyinéy.	Z księgi kopialnéy.
Dnia 1. Grudnia Kancellista N.	Nro. 1—10. 17. 18. 25.	Nro. 3. 6. 7.
Kancellista N.		

50 –

BIBLIOTEKA GŁÓWNA
UNIWERSYTETU A. M. W POZNANIU
326572